

Lukáš Vrobel

Tříkrát v Severní Koreji – bez růžových i černých brýlí

***Zážitky z návštěv Korejské lidově demokratické republiky v letech 2017–2019
a některé souvislosti***

Napsáno v září a říjnu 2022. Publikováno 9. 10. 2022.

Fotografie autor a spoluúčastníci a průvodci delegací.

„Někteří lidé zase tvrdí, že (...) nemá být marxismus-leninismus vůdčí teorií strany, a že se komunisté mají zříci principů marxismu-leninismu. To je nejnebezpečnější postoj právě úchylky.“

KIM IR SEN

„Filosofie čučche je nová revoluční filosofie, nikoli pouhé rozvinutí filosofie předcházející. (...) Filosofie, kterou mají studovat a následovat naši vědečtí pracovníci i celý lid, je filosofie čučche. Současně je třeba znát i předchozí marxisticko-leninské filosofické myšlenky.“

KIM ČONG IL

„Absolutní uctívání vůdce je zušlechťujícím ideologickým pocitem vycházejícím z hlubokého pochopení jeho velikosti.“

KIM ČONG UN

(Tyto tři citáty se mi zdají být charakteristické pro vývoj ideologie KLDR.)

Socha velkého vůdce soudruha KIM IR SENA ve stanici metra Keson

Obsah

Na úvod stručně o mně a mé (de)motivaci	4
Jazyky, průvodci a průvodci průvodců	5
Cesty tam a zpět, kontroly a zklamaný Potěmkin	9
Hotel a obchody, gejši a Jedovatá houba	16
Oděvy a odznaky	29
Lidový palác kultury, mrakodrapy, já a Warmbier	34
Výstavy KIMIRSEŇI	42
Ulice a doprava hlavního města	44
Podzemní dráha – chloub a bolest metropole	53
Mangjongde, místo 10 tisíc výhledů a rodiště velkého vůdce	62
Mansude – pchjongjangská Letná	64
Družba s čučchisty	79
Muzeum vítězné Vlastenecké osvobozené války	83
Vojenská přehlídka a (ne)setkání se soudruhem KIM ČONG UNEM	85
Palác slunce Kumsusan, nejvyšší svatyně čučche	98
Recepce a diplomacie	102
Celostátní shromáždění ke Dni slunce	109
Na Věži čučche	112
Vítězný oblouk	120
Vědecko-technický komplex	123
Dětská nemocnice Okrju	126
Muzeum hnutí mládeže	129
Pchjongjangský pedagogický institut	132
KIM IR SENOVA univerzita	134
V divadle Pochodeň	137
Pchjongjangská kosmetická továrna	142
Muzeum známek	148
Venkov – Výstaviště mezinárodního přátelství Mjohjangsan	151
Dojmy a emoce	170
Zahraničněpolitické okolnosti návštěv	177
Vnitřní politika v letech mých návštěv	187
Použitá literatura	196

Na úvod stručně o mně a mé (de)motivaci

Jmenuji se Lukáš Vrobel a narodil jsem se v Praze 18. 5. 1988. Od roku 2015 jsem byl členem *Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan* (zapsaného spolku) a *České skupiny pro studium a uskutečnění myšlenky čučche* (nezapsaného spolku člensky totožného s *Pektusanem*), členem jejich výboru, postupně místopředsdou a potom prvním místopředsdou. Odtud jsem byl vyštván po vypuknutí *ruské* imperialistické agrese proti *Ukrajíně* v únoru 2022, přesněji fakticky mi bylo ukončeno členství 29. dubna 2022 (zdánlivě šlo „jen“ o odvolání z funkcí, ale s poukazem na ustanovení stanov znamenající ukončení členství, tedy jsem toto rozhodnutí nemohl chápat jinak a na základě něj jsem se rozešel s členskou základnou *Pektusanu* a s ním spjatými silami z *Komunistické strany Čech a Moravy* a jí blízkých struktur).

Vládcí organizací česko-korejského přátelství pod vedením *RSDr. Jozefa Servisty* bohužel nebyli dosud schopni vymazat mé jméno ze spolkového rejstříku, takže jsem stále úředně zapsán jako první místopředseda zapsaného spolku, s nímž jsem se organizačně zcela rozešel.

Po odchodu z uvedené organizace se mnou nekomunikují ani pracovníci velvyslanectví, ani kdokoli jiný z *KLDR*, tedy nemusím již mít žádné diplomatické ohledy a mohu si o Koreji říkat a psát, co chci, aniž bych se musel obávat zhoršení vztahů s ní. K tomu dodávám, že ve své politické činnosti jsem nikdy nezastával placené funkce a neusiloval o hmotný prospěch, naopak jsem na ni finančně do značné míry doplácel.

V letech 2017-2019 jsem třikrát navštívil *Korejskou lidově demokratickou republiku* jako člen česko-slovenské delegace přátelství, tvořené členy *Pektusanu*. V prvním případě jsme byli tři, poté dvakrát dva. V *KLDR* jsme pobývali vždy osm dní, s cestou letecky přes *Čínu* trvala každá akce deset dní. Málokdo z českých a slovenských občanů pobýval jako člen delegace přátelství v období od zániku *ČSSR* tak „dlouho“ (27 dní) v *KLDR* jako já, a předpokládám, že z těch ostatních několika jednotlivců, kteří měli tu čest, o tom nikdo kromě mě nenapíše, a pokud snad přece jen, jistě ne otevřeně.

Vážím si toho, že mi byla tato cesta umožněna a pobyt v *KLDR* (nikoli cesta) zaplacen korejskou stranou, ovšem nevstupoval jsem do *Pektusanu* proto, abych se levně (ve srovnání s komerčním turistickým zájezdem) podíval do *KLDR*, naopak mě tehdy vůbec nenapadlo, že by to bylo v dohledné době možné a poměrně snadné, natož třikrát. Při své první cestě v roce 2017 jsem v *Pchjongjangu* přispěl poměrně vysokou částkou do **Kim Ir Senovy – Kim Čong Ilovy nadace**, čímž jsem chtěl poněkud kompenzovat téměř nulové výdaje za celý pobyt (ubytování a základní stravování včetně nápojů bylo zdarma, platilo se pochopitelně v obchodech; asi 1 000 Kč se platilo za zájezd mimo *Pchjongjang* na *Výstaviště mezinárodního přátelství Mjohjangsan*, jinak byly všechny cesty po *Pchjongjangu* a prohlídky zdarma).

V následujícím textu nebudu popisovat jednotlivé tři cesty do Koreje zvlášť, už proto, že program byl v každém roce podobný, naopak tyto tři návštěvy spojim v jeden celek a budu se snažit vyličit své dojmy obecně. Poznatky získané od občanů *KLDR* nebudu spojovat s konkrétními jmény, i když je většinou znám (a pokud nebudu jmenovat ani konkretizovat, budu v jejich případech používat jen mužský rod), abych nevystavil potíží někoho, kdo někdy (jistě v dobré víře) hovořil mimo mantinely oficiální propagandy. Z podobných důvodů

nebudu uvádět ani jména českých a slovenských spoluúčastníků svých cest a ostatních zahraničních delegátů ani podrobnosti o nich.

Neusiluji v žádném případě o skandalizaci KLCDR, senzaci nebo vlastní zviditelnění (či snad dokonce o pomstu). Sepsal jsem své poznatky z KLCDR bez příkras, řekněme se smíšenými pocity. Před vydáním publikace jsem ji nedával nikomu přečíst, vychází tedy bez korektury a jazykových úprav. Učinil jsem tak schválně v obavě, že případný recenzent či korektor by měl zásadní připomínky k obsahu práce nebo mě od jejího vydání zrazoval, což by mohlo vést k jejímu odložení ad acta.

Jazyky, průvodci a průvodci průvodců

Je namístě dodat, že nehovořím a nerozumím korejsky, přesněji řečeno naučil jsem se korejsky jen několik základních slov a vět a z učebnic jsem si nastudoval, jak korejšťina funguje. Umím přečíst korejské písmo (*čosongul*), ale nikoli plyně a jistě ne vždy zcela správně, a většinou pro neznalost slovní zásoby nerozumím tomu, co v textu rozluštím. Smutnější je, že nikdo ze členů organizací *česko(slovensko)*-korejského přátelství neměl a nemá o korejšťině v posledních letech větší ponětí než já. Neslyšel jsem ani o tom, že by někdo z aktivistů těchto organizací od jejich vzniku na začátku 90. let korejsky hovořil. Na *českém* území probíhala téměř veškerá komunikace česky díky znalosti *češtiny* ze strany velké části korejských diplomatů.

Domluva s Korejci v KLCDR tedy probíhala hlavně *anglicky*, přičemž ani moje *angličtina* (a spoluúčastníků), ani jejich nebyla perfektní (ačkoli jejich byla lepší než moje, respektive naše), mohlo tedy dojít i k nedorozuměním a nepochopení pramenícím z jazykové bariéry. Nám přidělení nebo blízcí průvodci a funkcionáři běžně hovořili dobře *rusky*, ale naše *ruština* byla bídná až žádná. Myslím, že mnoho *Čechů* má po návštěvě KLCDR chybný dojem, že Korejci rozumí (nebo trochu rozumí) *češtině*. Ve skutečnosti těch skutečně hovořících a rozumějících *česky* je velmi málo, zvláště mezi střední a mladou generací, ovšem velmi mnoho jich ovládá *ruštinu*, proto chápe smysl projevu v *češtině*. Může to ovšem vést i k nedorozuměním.

V každém roce jsme potkali v KLCDR někoho z Korejců hovořícího plyně *česky*, přesněji řečeno při každé návštěvě jednoho, z toho jednoho dvakrát, takže vlastně dva. Byla to patrně náhodná setkání a nebyl čas na delší debatu s nimi. Mít *česky* nebo *slovensky* hovořícího průvodce nebylo možné; průvodci zahraničních delegací přátelství hovořili *anglicky*, *rusky*, *španělsky*, *francouzsky*, *japonsky* a *čínsky*. Z těchto jazyků bylo nutno si vybrat, přičemž nemálo průvodců ovládalo na základní úrovni dva nebo i tři, nejběžněji angličtinu plus jeden nebo dva jazyky. Tlumočení do sluchátek na mezinárodních konferencích probíhalo také v uvedených jazycích. Myslím, že z desítek nebo možná stovek všech zahraničních návštěvníků, které jsem tam poznal nebo alespoň zaregistroval jejich komunikaci s Korejci, jen dva uměli korejsky.

Prohlídky pamětihodností probíhaly často tak, že se účastníci rozdělili na dvě skupiny, *anglickojazyčnou* a *ruskojazyčnou*. Pokud někdo nerozuměl žádnému z těchto dvou jazyků, jeho přidělený průvodce mu výklad špital ve zvoleném jiném jazyce. Někdy průvodkyně (jen naprosto výjimečně průvodci) na jednotlivých místech vykládaly pouze korejsky a průvodci jednotlivých zahraničních skupin jejich výklad tlumočili.

Personál *pchjongjanského* hotelu *Korjo*, kde jsme byli vždy ubytováni a o kterém se ještě zmíním později, se snažil hovořit s hosty jazykem, kterým zdravili a mluvili oni, nebo nějakým jim blízkým, z těch několika výše uvedených cizích jazyků, které jsou v KLDŘ nejběžnější. Pokud jsem ovšem já zdravil a objednával

Soudružky průvodkyně si fotografují na mobilní telefony Vítězný oblouk

korejsky, zadělával jsem si na trapas tím, že obsluha na mě mluvila jen korejsky a já jsem musel zahanbeně přiznat, že korejsky umím jen několik slov a vět. Jednu z mladých servírek jsem svou fňogovanou korejštinou a korejským oblekem *inminbok* s odznakem tak znejistil, že se mnou začala hovořit čínsky.

Každá delegace přátelství měla svého průvodce nebo průvodkyni. Pokud byl delegát z některé země sám, měl průvodce či průvodkyni sám pro sebe. Ten se od něho téměř nehnul po celou dobu pobytu. Pokud byli v delegaci dva, tři nebo i více členů, hlídalo už se to hůře a někteří, hlavně mladší průvodci byli vystresováni tím, že se jim svěřením delegáti nedrží při sobě a někdo se občas „ztratí“ (vzdálí od skupiny). Nelze se tomu divit nebo posmívat, není to jistě lehké mít osobně a sám na starosti několik cizinců, na poměry KLDŘ poněkud neukázněných, z nichž některý si bez ohlášení občas sám odskočí na záchod nebo dokonce si vyjde na procházku před hotel.

Větší delegace (hlavně z *Ruska*) měly i více průvodců či průvodkyň. Myslím, že v autobusech při cestách na společné akce, při různých prohlídkách pamětihodností a institucí nebo v publiku na kulturních akcích alespoň každý čtvrtý účastník byl korejský průvodce nebo jiný člen korejského doprovodu. Část z nich se s cizinci vůbec nebavila a tvářila se, že hovoří jen korejsky (což ovšem bylo běžné u mnoha funkcionářů a mnohdy jsme později poznali, že hovoří přinejmenším *anglicky* a *rusky* velmi dobře). Říkali jsme jim někdy „průvodci průvodců“. Pobavilo mě, když v autobuse jeden takový typický korejský „StBák“ ve vzorném obleku a s černými brýlemi, s předpisovým účesem a neproniknutelným výrazem, prostě typický „estébák“ jaké známe z čs. starých fotek a filmů (a někdo ještě i osobně, ostatně znal jsem lidi, kteří to dělali), se nechal obměkčit vedle sedící upovídanou a zvědavou soudružkou k tomu, že jí s úsměvem začal v dotekovém telefonu ukazovat fotky své ženy a dcery.

Mimochodem při medializovaných mezikorejských jednáních před několika lety jsme si mohli všimnout, že neuniformovaní příslušníci bezpečnosti vypadají na obou stranách demarkační linie prakticky stejně, je to prostě jeden národ, a jižního „estébáka“ od severního rozliší jedině odznak na klopě, jinak by se asi ani sami nerozoznali, dokud by nepromluvili (odlišnosti mezi korejštinou v KLDŘ a korejštinou v *Jižní Koreji* jsou obrovské).

Do KLDŘ nebylo možné před pandemií jezdit bez cestovní kanceláře nebo bez pozvání (od vyhlášení vypuknutí *globálního stavu zdravotní nouze* v lednu 2020 až dosud už vůbec ne) a nebylo možné se po ní pohybovat bez průvodce. V rámci pobytu v hotelu jsme však někdy měli volno a průvodci také, případně měli své vlastní aktivity jako školení apod. Jednou jsem kvůli nějaké organizační věci volal na pokoj průvodců a bylo slyšet, že je tam mnoho Korejek a Korejců a že je tam velmi veselo. Někdo z cizinců podotýkal, že viděl korejské průvodce tahat do jejich hotelových prostor mnoho láhví alkoholu, takže jimi

strávené společné chvíle po dobu našich pobytů se jistě nenesly v duchu asketismu a vojenské kázně.

Vyjít z hotelu bez průvodce se neslušelo, ale nebylo to výslovně zakázáno. Při prvním pobytu jsme to vyzkoušeli. Vyšli jsme z hotelu, nikdo si nás nevšímal, nikdo nás nezastavil. Šli jsme asi půl kilometru k *hlavnímu nádraží*, udělali nějaké fotky a vrátili se zpět. Potom jsme dostali důrazné ponaučení, ať nikam nechodíme sami. Už jsme se o to potom nepokoušeli. Jeden ze zahraničních hostů, který byl v KLDŘ již mnohokrát, mi řekl, že takto běžně vycházel z hotelu na procházku městem a nestalo se nikdy nic, nanejvýš ho zastavila příslušnice bezpečnosti a řekla mu, ať se vrátí do hotelu, což on učinil. Jeden z dřívějších českých účastníků mi vyprávěl, že se při masové akci v *Pchjongjangu* ztratil a do hotelu ho přivezla tamní bezpečnost. Žádný problém z toho neměl (ostatně neuděl to úmyslně).

Není bez zajímavosti, že zahraniční návštěvník přitom u sebe nemá v KLDŘ cestovní pas, který odebere průvodce při vstupu do země a vrátí jej opět až při odletu.

Ve svém textu budu pro označení státu zpravidla používat zkratku KLDŘ, s vědomím toho, že použít jen název „Korea“ by bylo většinou věcně nesprávné, protože zde uváděné skutečnosti většinou neplatí pro *Jižní Koreu*, *Korejskou republiku*. Pokud budu používat v češtině běžné zkrácené názvy *Severní Korea* či *Jižní Korea* (či zkráceně *Sever* a *Jih* v tomto smyslu), zůstanu u velkých písmen, i když KLDŘ zásadně v překladech v takovém označení používá první písmeno malé, jelikož existenci dvou korejských států neuznává (jako ji neuznává ani *Jižní Korea*, z druhé strany). Korejšтина velká a malá písmena nemá, takže v ní tento problém odpadá.

Korejci v KLDŘ běžně označují svou zemi jen jako „Koreu“ (korejsky v KLDŘ „*Čoson*“), protože existenci „druhé Koreje“ obvykle neberou na vědomí. Paradoxně asi nikde na světě nelze zjistit o životě v *Jižní Koreji* tak málo, jako je tomu v KLDŘ, vzhledem ke znepřátelení obou korejských států trvajícím tři čtvrtě století, nedostupnosti internetu (v jeho obvyklém mezinárodním pojetí) pro naprostou většinu populace Severu a naprosté mediální blokáde Severu proti Jihu (ale do značné míry i naopak, i když z jižní strany je to jednak technicky složitější, jednak to není tak potřebné, protože vypuknutí revoluce *čuče* v Jižní Koreji, jež by nastalo v důsledku dovedné propagandy ze Severu, je poněkud nepravděpodobné).

Pokud je v korejštině v KLDŘ nutno odlišit *Jižní Koreu*, překládá se jako „*Namčoson*“, zatímco Severní je „*Pukčoson*“, ale to se běžně nepoužívá a myslím, že je to vnímáno skoro až hanlivě. Ve významu pro severní (víceméně) polovinu země s vládou v *Pchjongjangu* se zde běžně používá výraz „*(naše) republika*“, případně celý název KLDŘ (zatímco v minulosti se běžně uvádělo „*severní polovina republiky*“), i když formálně stále KLDŘ považuje za svou součást i celý Jih, což je patrné například ve všech zde vydávaných mapách (kde průběh demarkační linie je vyznačen nanejvýš jako hranice provincií, *Pchjongjang* je vyznačen jako hlavní město a *Soul* jako provinční město), ale i v publikovaných údajích například o rozloze a rozměrech země, počítaných včetně Jihu.

V minulosti fungovala na Severu silná propaganda proti *Jižní Koreji* včetně mnoha nejen dokumentárních, ale i hraných filmů kritizujících jihokorejskou společnost (v *Pchjongjangu* díky tomu snad dodnes ve filmových ateliérech stojí kulisy jihokorejské ulice plné západních reklam), v posledních letech byla značně upozaděna a o *Jižní Koreji* se v médiích KLDŘ píše a mluví málo. Pokud ano, jde většinou jen o obvyklé propagandistické fráze, velmi málo konkrétních údajů. *Korejská ústřední tisková agentura* (KCNA) už samostatnou sekci „*Jižní Korea*“ asi od roku 2021 nemá. Myslím, že mezi většinovým

obyvatelstvem Severu panuje idylická představa, že *Jižní Korea* je celkem fajn, jen má špatné politické vedení, ale kdyby se tam přestaly vměšovat USA, znovusjednocení by bylo dílem okamžiku. Obávám se, že většina „Seveřanů“ by se velmi divila, jak moc je velká část *jihokorejské* společnosti kulturně a názorově po více než sedmi dekádách *westernizace* někde úplně jinde než oni, s jak slabými sympatiemi pro politiku vedení KLDŘ by se tam setkali a jak málo společných znaků už mají Korejci ze Severu a z Jihu jako jeden národ.

Náhodný snímek koloritu u Vítězného oblouku

S Korejci jsme o Jihu mluvili velmi málo. Odezvou byl buďto smích, kterým se zřejmě snažili zakrýt rozpaky, případně nadšeně znějící nekonkrétní fráze o jistém brzkém znovusjednocení nebo strohé odseknutí: „*Nemluvme o Jižní Koreji.*“

Ve své knize používám jen „*naš letopočet*“, zatímco KLDŘ má i svůj letopočet *čučche*, přijatý v roce 1997, tři roky po smrti velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena**, v posledním roce tříletého smutku po jeho skonu, v kterémžto období dokonce nebyla z pietních důvodů obsazena funkce generálního tajemníka *Korejské strany práce* a soudruh **Kim Čong Il** do ní byl zvolen až v říjnu 1997.

Rok narození soudruha **Kim Ir Sena**, tedy rok 1912 *našeho letopočtu*, se stal rokem *čučche 1*. Předchozí léta se uvádějí nadále v našem letopočtu, takže roku *čučche 1* předchází rok 1911. Dny v roce jsou však stejné, 1. leden zůstal 1. lednem, tedy rok nezačíná dnem narození *velkého vůdce*, 15. dubnem.

V prvních letech letopočtu *čučche* se důsledně používal přepočet do něj, a to i v případě historických dat v rozmezí 1912-1997, kdy tento letopočet neexistoval. V závorce byl nadále uváděn náš letopočet, takže běžné bylo uvádět například „31. prosince *čučche 89 (2000)*“, tedy v korejštině naopak, „*čučche 89 (2000). 12. 31*“. Později se začal letopočet *čučche* vytrácet. Začínalo být zjevné, že se neujal. Dnes se používá už celkem zřídka, samostatně bez našeho letopočtu v závorce téměř vůbec ne. Některé statě nesystematicky převádějí některé letopočty do *čučche*, například jen první v článku, a ostatní už ne. Na formulářích účtenek (vypisovaných ručně) jsem si všiml, že některé prodavačky vyplňují letopočet *čučche*, ale jiné do kolonky „*čučche*“ píší rok *našeho letopočtu*.

Není bez zajímavosti, že soudruh **Kim Čong Un** snad v žádném svém projevu a stati nikdy nepoužil letopočet *čučche*. Vše nasvědčuje tomu, že tato výstřednost se vůbec neujala a korejské vedení si je toho vědomo, ale nepovažuje za propagandisticky vhodné jej formálně zrušit.

Oproti tomu už bylo zrušeno samostatné *severokorejské časové pásmo*. Historicky existovalo do roku 1912 (tehdy samozřejmě pro celou Koreu) a bylo půl hodiny za *Japonskem* a půl hodiny před *Čínou* (koordinovaný světový čas + 8,5 hodiny). Zrušili jej *japonští* okupanti, připojivši Koreu i časovým pásmem k svému impériu (+ 9 hodin). *Jižní Korea* jej obnovila v období let 1954-1961, potom od něj ustoupila pro nepraktičnost. Tím se nepoučil

Sever, kde byl „*korejský čas*“ obnoven v roce 2015. Od 5. května 2018 byl půlhodinový časový posun opět zrušen jako „*první praktické opatření přijaté v procesu usmíření a sjednocení národa po historickém 3. mezikorejském summitu*“ (KCNA) – a bohužel jako praktické opatření v tomto směru dosud asi poslední. Snad nikoho nenapadne v rámci další eskalace vztahů s Jihem a Japonskem opět vlastní časové pásmo obnovit (i když z čistě pragmatického, politického a ekonomického hlediska by jistě bylo výhodnější přesunout se do časového pásma o hodinu zpět, používaného celou Čínou).

Časové pásmo KLCDR je nyní oproti středoevropskému času o osm hodin vpřed v případě, kdy ve *střední Evropě* platí zimní čas, a o sedm hodin vpřed při platnosti středoevropského letního času. V KLCDR není letní čas zaveden, což je velmi inspirativní i pro naši zemi a všechny ostatní, které dosud tímto nesmyslem své obyvatelstvo obtěžují.

Cesty tam a zpět, kontroly a zklamání Potěmkin

Cestovat do KLCDR bylo pro členy *Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan* v období před pandemií koronaviru poměrně snadné. Velvyslanectví nabízelo cestu několika jejím členům zhruba dvakrát do roka u příležitosti významných státních svátků a mezinárodních akcí KLCDR (*Den slunce* 15. 4. – výročí narození **Kim Ir Sena**; *Den založení KLCDR* 9. 9.; případně *Mezinárodní festival k oslavě velikánů hory Pektu* v srpnu). Přednost měli členové výboru a jistě byl zájem o to, aby mezi účastníky byli jednak ti nejaktivnější z česko(slovensko)-korejského přátelství, jednak takoví, kteří budou schopni proběhlou cestu zpropagovat. Nebylo tedy nijak těžké stát se delegátem, s ohledem na poměrně tristní stav členské základny *Pektusanu*, tvořené převážně staršími lidmi, pro většinu z nichž by byla mnohahodinová cesta přes půl světa velmi vyčerpávající až nemožná a ne každý by ji také mohl zaplatit (jen letenky stály dohromady až cca 32 tisíc Kč, s výkyvy v řádu tisíců mezi jednotlivými roky).

Víza KLCDR jsme dostali zdarma na velvyslanectví. Poprvé mi byla nabídka návštěvy KLCDR sdělena na poslední chvíli a neměl jsem platný pas, takže jsem musel platit expresní poplatek 4 000 Kč za jeho vyřízení. Osobně jsem cestoval třikrát v dubnu, na oslavy *Dne slunce*, a mé vízum mělo poslední číslici za řadou nul v jednotlivých letech 2, 4 a 9, tedy zjevně vízum do KLCDR přes velvyslanectví v Praze dostalo od začátku roku jen tolik občanů ČR a SR (velvyslanectví KLCDR na Slovensku není). Když jsme poprvé stáli u odbavení na *ruzyňském* letišti, personál se divil, že máme víza do KLCDR a nemáme diplomatické pasy.

Při odbavení v *Pekingu* se tamní *čínský* letištní personál při první cestě vyloženě posmíval tomu, že cestujeme do *Severní Koreje* nebo z ní. Zdálo se, že formální dobrý *čínský* spojenec připadá *Číňanům* poněkud legrační, připomíná jim poměrně neúspěšnou a tragickou éru takzvané *Velké proletářské kulturní revoluce* v 60. letech, zkrátka v mnoha ohledech na ně působí jejich obraz jejich země před 50 a více lety. Podobně to zřejmě chápali a chápou mnozí *Rusové*, z nichž nemálo jezdilo do socialistické Koreje nostalgicky si zavzpomínat na staré časy SSSR (jenž se však kulturně a vzhledově blížil dnešní KLCDR naposledy asi v 50. letech, potom už byl uvolněnější a západnější).

Když jsme s mým spolucestujícím v dubnu 2019 při návratu z Koreje procházeli a metrem projížděli *Peking* a měli jsme na sobě černá korejská saka *inminbok* s vysokým pevným límcem zapínaným na kovový háček (podobná křesťanským kněžským sutanám

s kolárkem), budilo to jistou pozornost a jeden starší Číňan na letišti nám říkal anglicky, že za jeho studentských let to nosili všichni. Dnes už se v Číně tento typ obleku nenosí, nevyrábí a neprodává, jen při některých zvláště významných akcích je v něm sporadicky viděn samojediný soudruh *Si Ťin-pching*. V KLDR také už se stále více nosí saka evropského střihu s kravatou, ale *inminboky* jsou stále poměrně běžné, i když považovány za méně slavnostní než sako s kravatou a ze slavnostních akcí výrazně vytlačované.

Mezinárodní letiště v Pchjongjangu (Sunan)

Mladý čínský student, který se s námi dal do řeči na *náměstí Nebeského klidu*, protože ho naše obleky zaujaly, se naopak vyjadřoval o KLDR velmi pozitivně a ukazoval nám v mobilu společné fotky s jejími občany z nějaké kulturní akce v Číně.

Občané KLDR do Číny cestovali zásadně v evropském oděvu a na čínském území nenosili odznaky s *velkými vůdci*, které jinak nosí v KLDR (až na určité stanovené výjimky, třeba na montérkách, kam se to nehodí) kromě dětí všichni vždy a všude. Ty nasazovali až při vstupu do korejského letadla.

Do čínského letadla společnosti *Hainan Air* na tehdejší přímé lince z Prahy do Pekingu bylo možné nastoupit bez čínského víza jen za podmínky platných letenek na přestup z Číny do KLDR, které bylo problematické v Praze získat. V roce 2017 jsme je neměli vůbec a museli jsme žádat o tranzitní vízum pro ČLR a platit za něj. Bylo to spojeno s dlouhým čekáním na čínském konzulátě, v prvním případě dokonce zbytečným, protože jsme jako důvod žádosti o čínské tranzitní vízum měli jen pochybné potvrzení o rezervaci letenek z Pekingu do Pchjongjangu vytištěné na jehličkové tiskárně, které by si samozřejmě mohl sehnat kdokoli jakkoli. Čínský konzulát nám jej tedy neuznal a museli jsme znovu na velvyslanectví KLDR pro oficiální dopis s razítkem, že rezervace letenek do KLDR platí.

V letech 2018 a 2019 už to šlo i bez tranzitního víza. Nutno ovšem dodat, že letenky *Air Koryo* (*Korjo hanggong*, aerolinií KLDR) bylo nutno vždy zaplatit až hotově v Pekingu při odbavení, jistě v důsledku sankcí neumožňujících mezinárodní finanční transakce. Při první cestě jsme to nevěděli a marně na obrovském *pekingském* letišti hledali přepážku, kde by se letenky daly zaplatit. Dokonce jsme z iniciativy *nepálské* delegace, kterou jsme tam potkali, vnikli do služebních prostor letiště a vešli až do kanceláře označené logem *Air Koryo*, která byla otevřená, ale prázdná. Tak jsme bez úspěchu odešli zpět. Překvapilo mě, že je to možné na letišti plném policistů, s poměrně přísnými bezpečnostními opatřeními.

Placení při odbavování nesmírně zdržovalo. Probíhalo ve třech valutách akceptovaných KLDR, tedy dolarech, eurech a čínských jüanech, přičemž leckdo z cizinců včetně nás platil jüany s nejvyšší bankovkou v hodnotě 100 CNY, což bylo asi 350 Kč, takže 16 tisíc Kč za letenku skládal v kupách bankovek. Ceny letenek *Peking – Pchjongjang* byly mimochodem neuvěřitelně drahé, za 1 000 km se platilo zhruba stejně jako za 9 tisíc km z Prahy do Pekingu. V letech 2018 a 2019 občas létaly na této trase i mnohem levnější čínské aerolinie, ale využití jejich služeb nám nebylo umožněno, stejně jako cesta z Číny vlakem, o kterou bychom měli zájem (ale delegacím přátelství zjevně není nabízena, protože je podstatně méně

komfortní a zřejmě jsou si patřičné orgány vědomy, že ze stavu železniční sítě a vozového parku v KLR a výhledu z trati by si delegáti mohli udělat ne zcela pozitivní obraz).

Při první návštěvě se nám přihodila nemilá komplikace. Úředník *Korjo hanggong* nám při odbavení v *Pekingu* a zaplacení za zpáteční letenky do *Pchjongjangu* nevydal patřičné potvrzení. Ve zmatku při odbavení jsme si toho nevšimli, nevěděli jsme, jaké dokumenty potřebujeme a neměli jsme podezření, že by korejská strana mohla mít v něčem nepořádek. Asi dva dny před odletem zpět z Koreje jsme byli dotazováni na potvrzení o zaplacení zpátečních letenek, které jsme prý měli jen rezervovány, ale nikoli zaplacený. Měli jsme je platit podruhé, což by pro tři osoby nebyla značně vysoká částka. Protestoval jsem s tím, že jsme letenky řádně zaplatili a pokud někdo tvrdí opak, znamená to, že částku patrně odcizil úředník jejich aerolinií. Podotknul jsem, že jsme v KLR jako přátelé a že si budeme stěžovat. To zapůsobilo a celá záležitost byla rychle nějak urovnána. Platit podruhé jsme nemuseli, ale pachů zůstala. Nevím, zda se částka nějak našla nebo ji raději hostitelé zaplatili za nás, aby neměli před hosty ostudu. Každopádně velvyslanectví po našem návratu o incidentu vědělo a příště jsme měli s sebou doprovodný dopis v korejštině se žádostí o vystavení potvrzení o zaplacení letenek.

Tato zkušenost byla jen jedním z mnoha příkladů hořkého poznání, že „absolutní pořádek“ v KLR je do značné míry chimérou. Pokud bychom tehdy opravdu museli zaplatit letenky z Koreje podruhé, už bych tam vícekrát nejel. Ostatní účastníci asi také ne.

Přímá cesta letadlem z *Prahy* do *Pekingu* a zpět byla vždy velmi pohodlná a příjemná bez ohledu na to, že trvala asi 10 hodin. Zaujalo mě, že část letušek čínských *Hainan Air* (samozřejmě velmi krásných a vzorně upravených v dálněvýchodním stylu, ačkoli ne tak vzorně jako letušky *Korjo hanggong*) byla občankami *Jižní Koreje*, což měly znázorněno i vlaječkou *Korejské republiky* vedle jmenovky na uniformě. Měly radost, když jsem je zdravil korejsky. Let probíhal vždy včas nebo jen s mírným zpožděním. Na přestup v *Pekingu* bylo v každém roce ve směru do *Pchjongjangu* asi sedm hodin a ve směru do *Prahy* asi třináct, takže po odečtení času na odbavení tam a zpět zbylo něco málo i na prohlídku *Pekingu*. I přes poměrnou složitost orientace ve dvacetimilionovém velkoměstě to vždy dobře dopadlo, zejména díky navigaci v angličtině a schopnosti personálu domluvit se anglicky.

Ovšem že by *Čína* byla socialistická, to se v *Pekingu* příliš nepoznalo. Snad po všech stránkách mi připadal západnější než *Praha*. Připomínky vlády komunistické strany byly zcela okrajové, v praxi nepatrné. Přílet do KLR, vlastně už vstup do jejího letadla, byl pak opravdu příchodem do jiného světa. Jinak řečeno, hranici mezi kapitalistickým a socialistickým světem nepozoroval cestující mezi *Prahou* a *Pekingem*, ale mezi *Pekingem* a *Pchjongjarem*.

O *Air Koryo – Korjo hanggong* – se neprávem říká, že jsou to nejhorší aerolinie na světě. Proslýchají se hrozné zvěsti o jejich strašných letadlech a službách. Je to přehnané, zvláště ve srovnání s rozvojovými zeměmi a různými nízkonákladovými společnostmi. Je možné, že aerolinie KLR mají ve svém stavu ještě letadla z 60. let, jak uvádějí dostupné seznamy (z jejich strany nepotvrzené), ale pokud takové stroje ještě létají, není to na mezinárodních linkách, tedy nebylo to na mezinárodních linkách mnoho let před rokem 2020, kdy bylo kvůli pandemii zřejmě už v lednu mezinárodní spojení ukončeno a dosud nebylo v osobní dopravě obnoveno (v nákladní šlo o sporadické charterové lety, pokud lze soudit z dostupných informací, opět KLR nepotvrzených). Každopádně v posledních letech v mezinárodní dopravě z KLR sloužila jen letadla ruské výroby z doby po roce 2007.

Tato doprava nebyla nijak rozsáhlá a strojů stačil jednociferný počet. Lévalo se snad jedenkrát denně kromě neděle do Pekingu, nanejvýš jednou denně nebo spíše ještě méně často do *Šanghaje* a několika dalších čínských měst a do *Vladivostoku*. Vnitrostátní letecká doprava byla minimální, téměř nulová, pravidelná linka existovala snad jen z *Pchjongjangu* do *Samdžijonu*, jinak se létalo jen charterově (bez pravidelného letového řádu). Za hlavní příčinu považuji nedostatek pohonných hmot, částečně i minimální poptávku ze strany cestujících vzhledem k omezením pro cestování uvnitř KLDŘ celkově. Přitom do roku 1992 létaly stroje KLDŘ až do (východního) *Berlína*.

Od konce *Korejské války* až dosud měly aerolinie KLDŘ jen jednu závažnou leteckou havárii. Ovšem asi jen v případě KLDŘ jsou i dopravní nehody zneužívány ke skandalizaci celého státu. Pokud k takové katastrofě dojde u dopravce z kapitalistické země, nikoho nenapadne s tím spojit kapitalismus ani vedení daného státu...

Při čekání na letišti v *Pchjongjangu* (nedlouhém, protože bylo odbavováno vždy jen jediné letadlo) při všech třech návštěvách jsem neviděl v pohybu jiné letadlo než „naše“. Jen jednou přistávalo „vládní“ letadlo s velkým státním znakem a názvem KLDŘ, spojené i s některými cestami soudruha **Kim Čong Una**. Na velké tabuli odletů s asi 10 řádky svítily dva odlety za celý den, v 10:05 do *Pekingu* a v 21:40 do *Šanghaje*, nebo také jen jediný odlet do *Pekingu*, takže do *Šanghaje* se asi toho dne neletělo.

V roce 2017 měl let do Koreje asi tříhodinové zpoždění. V ostatních případech proběhl včas. Ten první odlet nás trochu vyděsil. Letadlo najelo na vzletovou dráhu, zastavilo a personál začal pobíhat sem a tam a povykovat. Dvě letušky otevřely dveře záchodu a pro odvedení pozornosti cvakaly jejich západkou tam a zpět. Po nějakém čase byla závada odstraněna, ale nebyla volná vzletová dráha, protože letištní terminál v *Pekingu* byl přeplněn. V letadle bylo horko a letušky během čekání trvaly na tom, že nápoj mohou servírovat až během letu, což někteří cestující nesli těžce. Při odletu se ozvala z reproduktorů korejsky a anglicky omluva, že máme zpoždění z důvodu závady WC. Hloupější výmluvu by snad nebylo možno vymyslet.

Let z *Pekingu* do *Pchjongjangu* a zpět trval jen hodinu a půl. Během letu jsme vždy dostali nápoj a drobnou svačinku, sendvič nebo korejský hamburger. Na LCD obrazovkách běžel záznam vystoupení slavného tanečního souboru *Wangdžesan*. Před vstupem do letadla bylo možné si vzít výtisk *Pchjongjangského deníku*, *Pchjongjang sinmun*, v anglické verzi *The Pyongyang Times*. Jedenkrát zabírala téměř celou jeho titulní stranu velká barevná fotografie soudruha **Kim Čong Una** při projevu v *Nejvyšším lidovém shromáždění*. Výtisk se vydával nepřehnutý. Viděl jsem Korejku, která jej vkládala do kapsy sedadla před sebou tak, že jej před ohnutím napřed obrátila na opačnou stranu, evidentně aby neohýbala hlavu *váženého soudruha nejvyššího vůdce* (jak se tehdy oficiálně říkalo), což by bylo neuctivé.

V letadle *Air Koryo* nás zaujalo, že během vzletu a přistávání, když cestující musí sedět zapnutí bezpečnostním pásem, seděla na každé straně letadla jedna letuška v protisměrném sedadle a upřeně se dívala na cestující, zda se chovají, jak mají. Všichni se přitom jistě upřeně dívali na ni, vzorně upravenou se světlým make-upem tak, jak si cestovatelé ze Západu představují gejši, a nehnula brvou. Prý to v letadlech jinde ve světě sledovaly kdysi letušky také tak, to já však nepamatuji a dnes už to tak není. Na jakékoli porušení kázně reagovaly korejské letušky velmi striktně a popuzeně, nejvíc problémů měly ale asi s tím, že zahraniční cestující porušovali zákaz fotografování a zejména měli nutkání fotit letušky.

Při jednom z letů *ruský* cestující sedící vedle mě vyfotil korejskou letušku, která na něho začala křičet korejsky, ať tu fotku smaže. Sice jsem jí nerozuměl, ale bylo mi to zcela

Ikonické portréty velkých vůdců na obrazovce před hlavním nádražím

známo, kolik zajímavých fotek si odvezli návštěvníci KLDŘ díky tomu, že je sice smazali, ale doma si obnovili obsah z „koše“...

Když jsme poprvé přilétali do Koreje v roce 2017, kvůli zpoždění letu se cestou už setmělo. Z okénka letadla bylo patrné, jak nad Čínou září zespoda mnoho světel, a nad KLDŘ už žádná. Naprostá tma.

Při příletu do KLDŘ bylo vždy nutné vyplnit poměrně obsáhlý vstupní formulář (psaný korejsky a anglicky), což zabralo dost času, zvláště pokud jsem musel obsah překládat ze své nedokonalé angličtiny někomu, kdo ji nerozuměl vůbec. Poprvé byla prohlídka při příletu na letišti velmi rychlá, vlastně téměř žádná, možná i díky velkému zpoždění. Běžná pasová kontrola a odchod do autobusu. Kufry se neotvíraly, jen jsme museli předložit dovážené knihy a časopisy (ale nikdo se nezajímal o to, zda v kufrech neskrýváme další). Mobily se jen předkládaly k nahlédnutí a po pouhé optické kontrole se s nimi pokračovalo dál. Nikdo nezkoumal jejich obsah a vybavení, natož aby je snad zabavoval. Z bezpečnostního hlediska si korejská strana mohla být jista, že riziku předešlo už důkladné čínské odbavení (mnohem přísnější než české), které by žádné zbraně a jiné nepovolené věci nepropustilo. Ovšem ideologickou kontrolu čínská strana samozřejmě neřešila a korejská v roce 2017 kupodivu také příliš ne. Když jsme měli nějaké knihy v češtině nebo slovenštině, stačilo jen stručně zmínit, co to je a víc nikdo nezkoumal.

O to více mě překvapila důkladná kontrola v roce 2018 (a stejná i 2019, již bez překvapení), kdy bylo nutno na letišti v *Pchjongjangu* otevřít všechny kufry a tašky, vyndat z nich jakékoli tiskoviny a papíry, vše předložit k prohlídce a čekat na její výsledek. Pokaždé jsem byl potom zavolán za plentu k vysvětlení, co to je za materiály a proč. V obou letech jsem měl s sebou malé brožurky o Praze v korejštině, ovšem v „jižní korejštině“, získané zadarmo od *Pražské informační služby*. V obou případech mi byly zabaveny (a nevráceny – prý budou prověřeny a poté předány našim hostitelům... Tak určitě...) Měl jsem také vytištěné vlastní malé publikace o dějinách a současnosti česko(slovensko)-korejského přátelství v *angličtině*, v každém roce asi 10 kusů. Ty mi byly také vždy zabaveny, ale menší část jsem měl jinde než zbytek, takže kontrolou prošla a ke Korejcům za letištní kontrolu se stejně dostala. Nebylo v nich rozhodně nic, co by je mohlo pohoršovat, ovšem kontrola zjevně fungovala tak, že cokoli v korejštině zabavovala automaticky, v *angličtině* a dalších světových jazycích důkladně kontrolovala a ostatní cizí jazyky jako *čeština* ji příliš nezajímal (materiály v těchto jazycích by těžko někdo mohl podvracet stát). Poměrně drahá kniha s fotografiemi *Prahy* s popiskami v několika cizích jazycích včetně (jižní) korejštiny, dar pro průvodce, mi naštěstí zabavena nebyla.

Už při výstupu z letadla na *pchjongjangské* letiště (*Sunan*) jsme si připadali opticky jako v jiném světě, jako při návratu do SSSR ve 40. či 50. letech. Na místě bylo přítomno mnoho pracovníků v uniformách *sovětského* střihu z té doby s obrovskými čepicemi „brigádýrkami“. Vzbuzovalo to respekt a možná trochu strach. Nikdo si z toho nedělal legraci, a pokud ano, tak až doma. Každopádně nikdo ze zahraničních návštěvníků, z nichž většinu v letadle tvořili vždy komerční turisté, si nedovolil žádné provokace, a pokud ještě v letadle vedl o KLDK neuctivé řeči, najednou byl strachy samá uctivost.

Pchjongjangské letiště bylo rozsáhle a bez nadsázky velkášsky modernizováno v letech 2015-2016, kdy byly vybudovány dva nové terminály podobné rozlohou i vzhledem *pražské Ruzyni*, ale s téměř nulovým provozem. Nástup a výstup do letadla probíhal skrz „chobot“. Velká část letištních obchodů a služeb byla i v době příletů a odletů „našeho“ *pekingského* letadla, nejvýznamnějšího zdejšího letu vůbec, prázdná a uzavřená. Dost prodejen a provozoven služeb bylo sice otevřeno, ale obsazeno jen svým personálem ve vzorných uniformách. Nechybělo knihkupectví s bohatou nabídkou politické literatury. Pracovní doba zde musela být zajímavá, když v době fungujícího mezinárodního spojení mělo smysl otevření obchodů asi tak jednu hodinu denně před odletem letadla, nebo nanejvýš dvakrát jednu hodinu.

Nové letištní terminály byly už pojaty natolik „moderně“, že nenesly žádné znaky ideologie KLDK. Na letištních budovách nejsou umístěny ani portréty *velkých vůdců* soudruhů **Kim Ir Sena** a **Kim Čong Ila**, ani žádné heslo. Nejsem si jist, zda je to správné, na letišti se tvářit apoliticky, zatímco hned před ním a všude jinde naopak. Hned na okraji velkého, naddimenzovaného, a tedy téměř prázdného terminálu před letištěm, kam se k letadlu průměrně asi dvakrát za den sjelo několik autobusů, mikrobuseů a taxíků, se tyčí obrovská mozaika *velkých vůdců* s letadlem a o něco dále jejich mozaika na vrcholu *Pektusanu*.

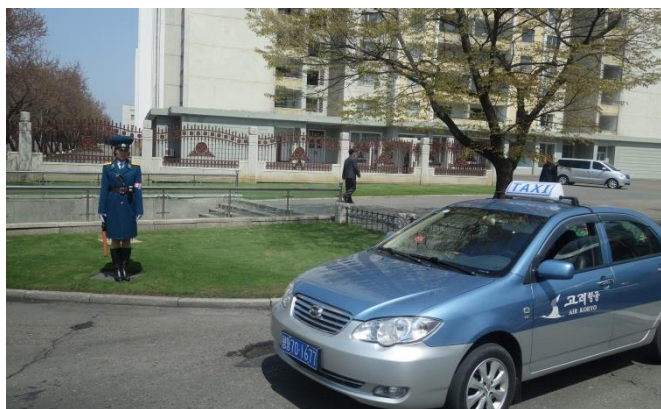
V letištní hale je umístěna obrovská fotografie jedenácti pilotů a letušek *Korjo hanggong* se vzlétajícím letadlem. Možná je to celý jejich personál obsluhující mezinárodní lety. Některé letušky jsem sám na snímku poznal, i z dalších propagačních fotografií, jichž ve svých publikacích a médiích zveřejnila KLDK v časech fungujícího mezinárodního leteckého spojení vícero. *Ruský* spolucestující v letadle ukázal letušce takovou propagandistickou fotografii a řekl jí, že je na ní ona, a ona se styděla a tvrdila mu, že ne, ale byla to ona...

Po příletu jsme byli vždy přímo v hale vyfotografováni a náš snímek vydala *Korejská ústřední tisková agentura*. V černobílé verzi a dost malém rozměru, společně s dalšími zahraničními návštěvníky, jej otiskl také ústřední orgán Korejské strany práce *Noviny práce (Rodong sinmun)*.

Letiště je umístěno 23 kilometrů od centra města. Nejezdí k němu tramvaj, trolejbus, metro ani vlak (to vše jako v *Praze*) a neviděl jsem tam ani autobus veřejné dopravy. Za pozornost stojí, že už po léta se z jeho plochy také odpalují různé rakety, provokující zejména západně orientované sousedy. Silnice z letiště do centra byla ještě v letech 2017 a 2018 zvlášť na jednom místě neuvěřitelně rozbitá, učiněný tankodrom. Je to jeden z důkazů, že KLDK není pro zahraničí „*Potěmkinovou vesnicí*“. Hlavní silnice, po které se vozili do centra města snad všichni cizinci od letadel, byla ve strašném stavu, který by Potěmkin nepřipustil. Teprve kvůli návštěvě *jihokorejského* prezidenta *Mun Če Ina* v *Pchjongjangu* v září 2018 byla opravena.

Poprvé jsme jeli z letiště do centra už za tmy a bylo pozoruhodné vidět, jak je všude úplná tma a svítí jen pomníky a obrazy *velkých vůdců*. Dosud jsem si myslel, že je to buď jen

nadsázka, nebo že už to dávno neplatí. I v té tmě jezdili po okrajích silnice cyklisté (patrně proto, že veřejná hromadná doprava zde nefunguje nebo je nedostatečná a individuální automobilová prakticky neexistuje), neosvětlení a většinou i bez reflexních prvků. Řidič autobusu na ně pro výstrahu blikal dálkovými světly nebo troubil.

Příslušnice dopravní bezpečnosti u uzavřené čtvrti pro funkcionáře

Mezi letištěm a centrem města bylo z autobusu vidět několik pozoruhodností, mezi nimi *hřbitov hrdinů Vlastenecké osvobozené války (1950-1953)* s ústředním pomníkem ve tvaru vztyčeného bajonetu a vlajícího rudého praporu s připnutou medailí, mozaiky *velkých vůdců* a další památníky, ale například i velké dětské dopravní hřiště a *Pchjongjangská pštrosí farma*, vybudovaná koncem 90. let z iniciativy soudruha **Kim Čong Ila** a zrekonstruovaná v roce 2019, jejíž hlavní budova připomíná svým tvarem pštrosí vejce. Podobně existují například rybí sádky, jejichž budova má tvar ryby, nebo *Pchjongjangská ústřední zoologická zahrada*, jejíž vstupní budova má portál v podobě obrovité tygří hlavy a vstupuje se do ní tygří tlamou.

V letech 2017 a 2019 nás na letiště a zpět vezl zájezdový „VIP“ autobus japonské značky *Nissan* asi z poloviny 80. let. Stejně vozy nás vozily i po různých místech *Pchjongjangu* a na jediný výlet mimo hlavní město do *Mjohjangsanu*, o kterém se ještě zmíním. Těchto autobusů ve specifickém stříbrno-hnědém laku jezdilo v roce 2017 ještě asi 130 (soudě dle čísel umístěných na oknech), při oslavách 105. výročí narození **Kim Ir Sena** jich byl plný *Pchjongjang*. Tyto vozy figurují ve filmech z KLDK už v polovině 80. let, zřejmě jsou tedy z této doby. Jejich vzhled a výbava (na svou dobu velmi moderní) tomu odpovídají. Nelze zjistit, komu tyto autobusy patří, uvedeno to na nich není a Korejci o tom nehovoří, nejspíš to většinou ani nevědí.

Řidiči nemají běžné dopravní uniformy, ale civilní obleky, saka a kravaty (někdy „na gumičku“) či *inminbok*. Jisté však je, že tyto „VIP“ (sami Korejci jim tak říkají) autobusy vyjíždějí jen výjimečně, na slavnostní akce, po většinu roku tedy již po desítky let někde stojí, jistě pod střechem. I tak je na nich už patrná jistá zvetšlost, kromě koroze především nepřesné a hlučné řazení a únik vzduchu. Ve své době působily luxusním dojmem, ale na dnešní dobu mají málo místa na sedadlech na délku i na šířku (zvláště pro cizince, trpící většími rozměry i obezitou) a řidiče jistě zarazí neexistence rolety, nahrazené jen malinkým stínítkem z tmavého skla nebo plastu, takže na řidiče stále svítí ostré slunce (korejské, to se s naším nedá srovnat). U nás nebo v zemích bývalého SSSR by si alespoň část okna zalepil novinami, u nich se to nesluší, takže radši pořádně neuvidí na cestu. V jejich provozu to až tak nevádí...

Tachograf autobusů *Nissan* ukazoval najetých několik set tisíc km (mám vyfoceno 107 345). Nevím, jestli za nějakých 35 či 40 let svého působení najely tak málo (ale vzhledem k jejich „VIP“ působení je to možné), nebo jestli se počítadlo jednou či dvakrát přetočilo (ukazuje jen statisíce). Každopádně v roce 2017 jsme dávali kufry do zavazadlového prostoru, o dva roky později již jsme je po vysokých schodech cpali dovnitř. Když se v *Česku* zavazadlový prostor dálkových a zájezdových autobusů neotvíral, bývalo to tím, že byla dna zavazadlových prostorů prorezlá tak, že by obsah vypadal na vozovku. Nebo to mohlo být leností řidiče. Obávám se, že v případě *Pchjongjangu* to byl ten první případ.

V roce 2018 jsme jeli na letiště a zpět a také na různé akce v *Pchjongjangu* a *Mjohjangsanu* malým autobusem japonské značky *Toyota*, nejspíš také z 2. poloviny 80. let. Vzhledově vypadal pěkně, ale byla v něm cítit nafta a bylo patrné, že není v optimálním technickém stavu.

Stojí za pozornost, kolik dopravních prostředků, ale i jiného zboží nakoupila KLDŘ v této době z *Japonska*, které její existenci neuznává, se kterým nikdy neměla diplomatické styky a kterého považuje za úhlavního nepřítele. *Japonských* výrobků je v KLDŘ opravdu k vidění mnoho a ani se tím nikdo netají, nezakrývá jejich značky a výrobní štítky. Podobné je to se *západní Evropou* a *Mercedesy* (nakupovanými masově v éře existence *NDR*, kdy diplomatické styky KLDŘ-SRN neexistovaly a tyto státy se vzájemně neuznávaly).

Malé autobusy *Toyota* v kombinaci tmavě zelené, zelené a krémové byly (či ještě jsou) do jisté míry také „VIP“, ale ne tolik, jako velké *Nissany*. Zaujalo mě, že „VIP“ postavení se mezi lety 2017-2019 snižovalo. V prvním z těchto roků „VIP“ autobusy suverénně porušovaly všechny předpisy, za trubení a blikání dálkovými světly jezdily na červenou nebo si vynucovaly přednost. Potom už tomu tak nebylo. Mohlo to souviset s tím, že silniční provoz v posledních letech poněkud zhoustl a takovéto jednání už bylo dost nebezpečné (nemluvě o tom, že stejně se chovali řidiči různých „VIP“ nákladních a osobních vozů, kterých bylo z celkového počtu opravdu mnoho, protože „neVIP“ zpravidla žádné vozy neměli a nemají, takže světelná signalizace a dopravní značení pak byly úplně zbytečné).

Celkově bylo patrné, že jestliže v roce 2017 v *Pchjongjangu* dopravní předpisy do značné míry neplatily a na silnicích bylo uplatňováno právo silnějšího, v následujících dvou letech byl zjedнан větší pořádek, bohužel často poněkud byrokraticky a protismyslně, kdy např. se přestalo tolerovat odbočování přes dvojitou plnou čáru a autobusy se jezdily obracet poměrně daleko na kruhový objezd nebo objezdem bloku, ačkoli v minimálním provozu by přes ni mohly přejet zcela bezpečně. Při zjevném nedostatku pohonných hmot a kampaních za úsporu čehokoli to bilo do očí.

Hotel Korjo

O dopravě v KLDŘ budu ještě psát později, protože po léta jsem zaměstnan v tomto oboru a zajímám se o něj tedy více než o mnohé jiné.

Hotel a obchody, gejši a Jedovatá houba

Když nás poprvé autobus vyložil před vchodem do hotelu *Korjo* (anglicky *Koryo*) na *Restaurační ulici* (alespoň bylo nám řečeno, že se tak ulice jmenuje; v mapách Google se jmenuje jinak) v centru *Pchjongjangu* u hlavního nádraží, nemohl jsem uvěřit vlastním očím. Připadalo mi nemyslitelné, že bychom mohli bydlet v tomto vyhlášeném luxusním hotelu, někdy označovaném jako „nejlepší v Koreji“ a patřícím k dominantám *Pchjongjangu*.

Hotel byl postaven v roce 1985 a jeho provoz byl

zahájen **Kim Ir Senem** a **Kim Čong Ilem** (jak dokládají fotografie na nástěnkách v horní části foyer, která byla ve výtahu dříve značena jako 3. patro a pak předznačena na 2. patro, ačkoli z českého pohledu je to 1. patro). Je to zřejmě nejlepší a nejprestižnější hotel, v jakém může být ubytován návštěvník KLDŘ, pokud není nejvyšším cizím státníkem, kteří mají k dispozici jiná, neveřejná ubytovací zařízení. V květnu 2018 zde byl ubytován i tehdejší ministr zahraničních věcí USA *Mike Pompeo*.

Název hotelu odkazuje na království *Korjo*, existující v 10. – 14. století po sjednocení tří království na *Korejském poloostrově*, ale také na zamýšlený název konfederativní republiky severu a jihu Koreje, jejíž vytvoření navrhl soudruh **Kim Ir Sen** v roce 1973 při vyhlášení „*pětibodové politiky národního znovusjednocení*“.

V *Korjo hotelu* jsem byl ubytován při všech třech svých pobytech. Lze předpokládat, že hotel je povětšinu času poloprázdný nebo zcela prázdný (nemluvě o období od pandemie, kdy jsou hranice KLDŘ uzavřeny), protože je obrovský, tvořený dvěma budovami se 43 patry a spojovacím mostem v horní části, což je symbolika dvou polovin rozdělené Koreje a podané ruky mezi nimi. Na vrcholech obou budov se nacházejí otočné restaurace, v provozu je však jen jedna z nich, druhá je prázdná.

Hotel byl za našich pobytů do značné míry v původním stavu, a i když byl pečlivě udržován, přece jen nesl jisté stopy omšelosti. Zaujaly nás pěkné, asi původní *japonské* (ano, opět *japonské*) výtahy s automatickými dveřmi, které se ale hned po otevření zavíraly a bouchaly do lidí, takže bylo nutné při nástupu a výstupu jednou nohou dveře blokovat (což zkušenější hosté i personál znali a dělali). Kromě toho ne každý výtah obsluhoval všechna podlaží a ne každý se v tom zorientoval.

V roce 2017 byl hotel plný hostů, takže se na výtahy „ve špičce“ (kolem snídaně, oběda a večeře) poměrně dlouho čekalo a často při přetížení výtah pískal a nejel. V následujících dvou letech, protože výročí **Kim Ir Senova** narození už nebylo půlkulaté, bylo hostů podstatně méně a problém již nebyl tak palčivý. Při frontách na výtah jsem několikrát využil služební schodiště. Nebyl tam písemně ani piktogramem zákaz vstupu, bylo tam šero a dole ústilo do služebních prostor plných agitačních nástěnek, kde korejský personál jedl a odpočíval. Asi dvakrát jsem omylem vstoupil do jejich služební místnosti. Vždy mi někdo řekl, že tudy ne, já jsem se optal, kudy ano, bylo mi ukázáno na patřičné dveře k recepci a tudy jsem vyšel. Potom už jsem si to pamatoval. Později jsem se při čekání na výtah zeptal přítomného hlídače (v přízemí – v patrech nebyli), zda mohu jít pěšky, a ten to rezolutně odmítl, takže už jsem potom po schodišti nechodil.

U výstupu z výtahů v horní části foyer byl umístěn plastový telefon s kulatým číselníkem jistě z doby inaugurace hotelu. Vyfotil jsem si jej a jakýsi zaměstnanec na mě začal zpovzdálí korejsky halekat. I když jsem se mu snažil anglicky věc vysvětlit, halekal korejsky pořád dál, až jsem raději snímek smazal. (Ale zdálky ten telefon na jiné fotce stejně mám.) Pěkný telefon z roku 1985 není možné fotografovat, aby to nebudilo ve světě pohoršení, ale spoustu mnohem smutnějších jevů lze pozorovat i fotit normálně a nikdo se jimi nezabývá. Například hned vedle hotelu se nachází (nebo v době našich návštěv nacházelo) dost velké opuštěné staveniště, opuštěné zjevně již dost dlouho, s trčícími zrezavělými dráty z betonu a omšelými betonovými základy částečně zaplavenými vodou. Staveniště nebylo plně oploceno a volně přes něj přecházeli chodci. Kdekdo ze zahraničních turistů na to koukal z oken a fotografoval to odtamtud. Tato smutná vizitka je dalším z důkazů, že KLDŘ není před světem *Potěmkinovou vesnicí* a snad ani nechce být, a pokud snad přece jen chce, nejde jí to.

Společné prostory hotelu byly vždy výrazně osvětleny a nešly stopy jakéhokoli šetření nebo nedostatku. Pokoje byly osvětleny o poznání méně, velmi slabými úspornými žárovkami. Největší světlo v předsíni zásadně (při každé návštěvě, pokaždé v jiném pokoji) nefungovalo vůbec, což v pětihvězdičkovém hotelu, „nejlepším v Koreji“, nepůsobilo zrovna reprezentativním dojmem. Každopádně elektřina byla k dispozici trvale. Zkazky o výpadcích elektřiny patřily zjevně k minulosti. Sám jsem nebyl ani svědkem toho, že by netekla teplá voda, ačkoli jeden z mých spolubydlících říkal, že jednou tomu tak bylo.

Snad kromě LCD televize měl ovšem návštěvník v pokoji pocit, že je zpět v roce 1985 se vším všudy. To na nás však rozhodně nepůsobilo negativně, naopak to mělo své kouzlo. Zatímco televize byly už vyměněny, přijímače rozhlasu po drátě byly původní a vysílaly „*Pchjongjang FM*“, tedy dle znělky veřejnou rozhlasovou stanici (nikoli zvláštní hotelovou), ale jen tuto jedinou. V roce 2017 z ní znělo dosti *čínských* písní, o rok později dosti *ruských* a v roce 2019 už přijímač nehrál vůbec (ani i nikoho z jiných pokojů, koho jsem se ptal). Jediná dříve fungující rozhlasová stanice tehdy také nehrála zdaleka 24 hodin denně, po večerním ukončení vysílání dokonce začala pískat, takže nechat si ji hrát na dobrou noc nebyl dobrý nápad.

V hotelových pokojích byla k dispozici *Korejská ústřední televize, KCTV* (vysílající většinou v pracovní dny cca od 14:30 do 22:40 a v neděli a svátky od 8:30 do 22:30, jinak bylo na jejím místě jen zrnění), jednak hotelový televizní kanál, kde běžely různé starší korejské filmy a seriály (například dlouhý seriál o práci v kamenolomu), někdy s *anglickými* nebo *čínskými* titulky, někdy i bez nich. Často v mizerné kvalitě obrazu. Když si chtěl host po ránu pustit trochu korejské propagandy, měl smůlu, rozhlas ani televize nevysílaly a chytit bylo možné jen *CNN* a *Al-Džazíra* (místním bezpochyby nedostupné), případně *ruské* a *čínské* programy (v hotelovém televizním programu byl uveden i program *francouzský*, ale nevybavuji si, že by hrál).

V KLDR by mělo vysílat čtyři až pět televizních stanic, každá však jen v omezeném časovém rozsahu. Pokud by platila informace z televizního programu dostupného v hotelovém pokoji v roce 2018, pak by správně měly hrát čtyři korejské televizní programy – *Korejská ústřední televize, Rjongsamsan, Mansude* a *Sport*. Všechny čtyři jsem však v provozu nezaznamenal.

Dle dostupných informací je program tvořen hlavně domácí starší filmovou tvorbou z její zlaté éry od 80. let do počátku našeho století a staršími nebo i novými dokumentárními pořady a nepříliš rozsáhlým zpravodajstvím, někdy však i převzatou tvorbou ze spřátelených zemí. Jedenkrát jsem v KCTV v *Pchjongjangu* viděl jakou *sovětskou* bláznivou komedii z 80. let v ruštině s korejskými titulky, kde se dva muži v samoobsluze převlékli za ženy. Nesmírná fraška. Divil jsem se, že takový odpad vysílají. Sami by nic tak pokleslého jistě nikdy nenatočili.

Internet ani telefonní signál k dispozici nebyly. Za nesmírně vysokou cenu bylo možné se připojit k internetu a odeslat e-mail z příjmení hotelu, ovšem jen z tamní e-mailové adresy a po kontrole personálem (který samozřejmě textu v mnoha cizích jazycích nerozuměl, ale pro pořádek jej vidět musel). Jeden z mých spolubydlících této možnosti využil a fungovala, i když se stal terčem pozornosti, proč posílá v noci z hotelu e-mail, na což pak nebyl průvodcem dotazován on, ale já.

Stejně tak se dalo za přemrštěnou sumu (asi za 150 Kč za minutu) do zahraničí telefonovat. Z telefonu v pokoji se dalo dovolat jen do recepce nebo do pokoje průvodců. Sice u něj ležel telefonní seznam s mezinárodními předvolbami, ale když jsem zkusil několikrát

vytočit číslo do *Česka*, telefon ohluchl. Když jsem to později nahlásil jako závadu, přišel na kontrolu technik s dvoučlenným doprovodem a telefon (už před jejich příchodem) opět fungoval, ale už jsem se o mezistátní volání nepokoušel.

Původní lednice s rudě lesklým štítkem se zlatým korejským nápisem „*Korea – Pchjongjang*“ silně vrčely a vibrovaly. Přisun minerálek (a v prvním roce i limonády) zdarma do nich byl zaručen, ostatní nápoje bylo možno dokoupit v hotelovém obchodě, který však zavíral večer poměrně brzy (myslím, že v 19 nebo 20 hodin, tedy těsně po večeři nebo dokonce ještě dříve) a potom už se v celém hotelu nedalo koupit nic, leda snad v některé restauraci. Pokoje byly vybaveny také rychlovarnou konvicí, sklenicemi a přístroji, mezi nimi i otvírákem na kovové uzávěry, jichž je v zemi zjevně nedostatek a v restauracích a při různých občerstveních byl vždy i pro obsluhující personál problém otvírák alespoň na chvíli získat. Někdy nebyl vůbec a láhve bylo nutno otvírat svépomocí, jeden z průvodců například uměl otevřít dva uzávěry zapřením o sebe.

V hotelu byly k dispozici dvoje elektrické zásuvky (vyrobené v *Japonsku*), na 220 a 110 V, což z českého pohledu působilo značně archaicky. Obě však byly *japonského* provedení, respektive vzoru *USA*. Ano, elektrifikaci v Koreji prováděli *japonští* okupanti dle vzoru *USA* a ani pozdější *sovětizace* a *čučchizace* na tom nic nezměnila. Naštěstí jsme měli s sebou příslušné redukce. V koupelně byla vždy i jedna zásuvka *evropského* typu.

Kromě vojáků a vojenských objektů jsme během návštěvy mohli víceméně vše fotografovat nebo i natáčet, s výjimkou akcí a lokalit, kam nebylo s sebou možné brát žádná záznamová zařízení. To byla vybraná muzea nebo některé mimořádně slavnostní akce, o nichž pojednám samostatně. Asi dvakrát si někdo z průvodců náhodně prohlížel část snímků ve fotoaparátu a občas bylo nutné smazat něco, co se nelíbilo. Má fotografie elektrických zásuvek vzbudily dotaz, proč je fotím. Jako bych byl snad nějaký agent. Odpověděl jsem popravdě, že u nás jsou jiné, a fotku jsem si mohl ponechat.

Svrázně působily koupelny s umakartovým jádrem, v nichž vany nebyly přilepeny k umakartové stěně, ale byla mezi a stěnou škvíra, kterou zatékalo kamsi dolů. Nejsem si jist, zda zateklá voda potom někam cíleně odtéká nebo zda to nikdo neřeší, ale první možnost považuji za málo pravděpodobnou. Jádro se nedalo vyvětrat a nemělo okno, takže jsem za účelem zlepšení ventilace jednou zvednul stropní umakartové víko a naskytl se mi pohled do svrážného prostoru, jakéhosi světlíku reprezentujícího místní stavební postupy – nesourodou změť cihel, kamenů a dřev různých rozměrů a zohýbaných drátů. Uvážíme-li, že z toho v polovině 80. let postavili dvě výškové budovy o 43 patrech (a jistě mnoho dalších, o něco nižších, ale 30patrové budovy z té doby jsou v *Pchjongjangu* celkem běžné) a ještě to nespadlo, je to obdivuhodné.

Když začal protékat *japonský* (opět) záchod, nahlásil jsem to jako závadu na recepci a odešli jsme na snídani. Po návratu ze snídani ani za půl hodiny byla závada odstraněna. Pokojské chodily na pokoje ve dvojici, ale jeden z průvodců nás jednou navštívil i sám.

V koupelně byly každému hostu k dispozici krásně zabalené hygienické potřeby s popiskami v korejštině a angličtině, některé v luxusních rudých obalech se zlatým písmem, symbolem jezdce na okřídleném koni *čchollima* a názvem hotelu. Nechyběly pantofle korejské velikosti.

Kuřáky jistě potěší, že se v celém hotelu s výjimkou výtahů smí kouřit a na pokojích i na chodbách jsou umístěny popelníky. Korejce jsem přesto viděl kouřit výhradně před vchodem. V KLDR jsou snad všichni nebo skoro všichni muži kuřáky, naopak ženy nikdy ne,

nebo téměř nikdy ne (neviděl jsem takový případ). Tento genderový stereotyp a celkově velmi vysoké procento kuřáků svědčí o kulturní zaostalosti země v tomto směru. Každoročně je připomínán *Světový den bez tabáku* a média jednou za delší čas vydají reportáž o boji proti kouření, současně ale klidně v ten samý den ukazují fotografie a filmové záběry *váženého soudruha nejvyššího vůdce* (nyní *váženého soudruha generálního tajemníka*), který kouří při návštěvách škol, vědeckých pracovišť, armádních cvičeních, v divadlech nebo při zkušebních jízdách novými dopravními prostředky, prostě vždy a všude a zásadně jako jediný. Nevím, jestli to domácímu publiku pomáhá posílit kult *nadčlověka*, ale cizinci se tomu oprávněně smějí a je s podivem, že ani nikoho z domácích, ani *nadčlověka* samotného to asi nenapadne.

Nejsem kuřák a v cigaretách se nevyznám, ale nejlepší, nejdražší a nejoblíbenější cigarety v KLDŘ jsou značky „Čiličhil“, což znamená a také se píše 7. 27., tedy česky naopak 27. 7., datum vítězství (nebo chcete-li příměří) ve *Vlastenecké osvobozené válce* (1953). Čeští kuřáci je chválili. Tyto cigarety mají krásně zdobený obal s motivem vojáka z hlavního pomníku v *Muzeu vítězné Vlastenecké osvobozené války* a jsou mnohem dražší než ostatní, stály necelých 100 Kč, zatímco běžné cigarety s obyčejnými obaly třeba jen pětinu toho. „Čiličhilky“ jsou slavné tím, že je kouří sám *maršál*, k jehož revolučním aktivitám tak patří i reklama na domácí tabákový průmysl.

Zastavěné topení v hotelovém pokoji v noci trochu topilo, ale v dubnu už nebylo velké chladno a nebylo to nutně potřeba. Hotelové pokoje mají dost velká okna zasahující poměrně nízko k podlaze. V prvních dvou letech šla celá otvírat vyklopením do boku, takže by bylo možné snadno z nich vypadnout, zvlášť když mnozí turisté si z oken pořizovali fotografie. V roce 2019 naopak byly kličky odmontovány a okna nebylo možno otevřít vůbec. Nejen to, ale byla „vylepšena“ neprůhlednou plastovou deskou mezi skly, aby nebyl z pokoje vůbec žádný výhled. Takže pocit hostů „nejlepšího hotelu v Koreji“ byl asi jako ve vězení nebo v lepším případě na záchodě. Větrat okny se také nedalo a jiným způsobem též ne, klimatizace nebyla a zbývalo jediné otevřít dveře do chodby nebo víko do světlíku.

Neprůhledné okno pokoje hotelu Korjo

Od ostatních hostů jsme zjistili, že takto neprůhledná a neotvíratelná okna nejsou ve všech pokojích, ale jen v některých. Posléze se rozšířily zvěsti, že cílem toho opatření je, aby nebylo vidět na obytnou čtvrť funkcionářů, ale připadá mi pravděpodobnější jiné vysvětlení. Na čtvrť funkcionářů, sousedící s budovou Ústředního výboru *Korejské strany práce*, obehnanou vysokým plotem se znaky strany, policejně strážnou a veřejnosti (ani té

pchjongjangské) nepřístupnou, bylo z oken hotelu částečně vidět už desítky let předtím. Předpokládám, že důvodem omezení výhledu byla výstavba vysokého věžáku naproti hotelu směrem ke **Kim Ir Senovu** náměstí. Soudím, že nebyl zájem o to, aby hoteloví hosté sledovali práci na staveništi. Stejně tak byl výhled neprůhledným plastem znemožněn tím směrem z části horní otočné restaurace.

Cesta do otočné restaurace na vrcholu budovy nebyla v hotelu viditelně označena a museli jsme se na ni doptávat. Jezdil do ní jen jeden z několika výtahů. Když jsme tam vstoupili poprvé, nebyl přítomen nikdo z nás kromě několika servírek. Z reproduktorů hrála Smetanova „*Vltava*“. Překvapilo nás, jak a od koho personál získal informaci, že tam jdou

nějací Češi. Myslím, že ani průvodci, ani nikomu jinému jsme nezmiňovali, že tam jdeme, nebo možná jsem průvodci zmínil tento záměr, ale nikoli, kdy tam půjdeme.

Kulatý prostor restaurace se stoly se pomalu otáčel a při sezení na jednom místě tak bylo možné pozorovat celý *Pchjongjang*. Fotografovat se nesmělo (něco jsem beztak vyfotil, ale byly to fotky k ničemu, přšelo a byla mlha). Střední část s barem, zázemím, toaletami a výtahem se netočila, točil se jen kruh se stoly okolo ní, takže bylo možné například učinit objednávku a při další otočce si ji vyzvednout.

Bohužel v pozdějších letech už se restaurace jen jednou za čas lehce pootočila, asi aby bylo vidět, že to umí. Jistě se šetřilo elektřinou. Navíc byl výhled jedním směrem, patrně na staveniště nové výškové budovy, zastíněn neprůhledným plastem.

V jídelním lístku restaurace bylo vícero nedostupných položek bíle zamazováno. Ceny byly ručně přepisovány, nepochybuji o tom, jakým směrem. Jeden z průvodců nás přesvědčil o nekomerčním fungování KLDŘ tím, že nám radil, ať do otočné restaurace nechodíme, protože je velmi drahá. Pivo tam stálo asi 40 Kč, takže bylo ještě o něco levnější než běžně u nás... V roce 2019 tam už ale seděli jako hosté i nějací korejští „VIP“ a rozmlouvali se servírkami.

Stravovali jsme se v určených hotelových jídelnách, případně na výletech v určených vyhrazených stravovacích zařízeních nebo při organizovaných piknicích. Jít někam mimo hotel na jídlo samostatně bez doprovodu prakticky nebylo možné, a i kdyby bylo, nebyl k tomu důvod. Ostatně na dohled od hotelu žádná fungující restaurace, kavárna ani nic podobného nebylo, ačkoli stojí na *Restaurační ulici*, plné stravovacích zařízení. Ta však byla téměř vždy zavřená a prázdná, otevřena byla jen zcela výjimečně (zřejmě u příležitosti svátků), kdy se před nimi tvořily návaly.

Jednou jsme byli v hotelové kavárně na *sodžu*, korejské vodce, kterou jsme nedostali nalitou do „panáků“, ale ke skleničkám v pěkné zdobené 3 dl láhvi, jež mi potom zůstala na památku. *Sodžu* má většinou nižší obsah alkoholu než běžná vodka (tato měla 30 %) a vyrábí se i v různých příchutích, např. kaštanová a borůvková. Měl jsem možnost několikrát ji ochutnat, ale neholduji tvrdému alkoholu a náležitě jsem ji tedy neoceníl.

Nabízeného jídla bylo dost a nabírali jsme si ho formou *švédských stolů*, nebyli jsme však na korejské jídlo zvyklí, a proto jsme jej nejspíše většinou nedocenili. Nechybělo samozřejmě *kimčchi*, korejské kvašené zelí (u nás se mu říká *čínské*), kromě něj různé saláty, ryby (vybavuji si kapra se sójovou omáčkou, který nebyl špatný), mořské plody a řasy, ke všemu rýže a také polévky, do kterých se dávala rovněž rýže a také plátky klobásy, o kterých jsme si mysleli, že se jedí samostatně, ale byli jsme obsluhou upozorněni, že se házejí do polévky. K pití byly minerálky, limonády, čaj a káva. Nejraději jsem měl ženšenový čaj, *insamčcha*, kterého ale bylo málo, brzy zmizel z nabídky a byl jen k dosažení jen na osobní prosbu u personálu a ještě později už ani tak ne. Bylo jej ale možné zakoupit granulovaný jako suvenýr s sebou, čehož jsem v bohaté míře využil.

Servírky v jedné z hotelových jídelen

Korejci jedí hůlkami neboli tyčinkami, snad všechno kromě polévek a zmrzliny, nám cizincům však byly většinou k dispozici i vidličky a nože. Pokud ne, bylo to pro nás krušné. Nikdo z nás efektivně jíst hůlkami nedovedl a nikdo z Korejců nám to nedokázal vysvětlit, z jejich strany takové pokusy končily jen smíchem. Ale nedivím se, také bych asi těžko učil dospělého cizince jíst vidličkou a nožem.

Jako velká část evropských turistů jsme byli asi nejraději za věku s marmeládou nebo smaženým vajíčkem, všechno ostatní bylo pro nás příliš nezvyklé. Zajímavé bylo, že v rámci bezplatného stravování v určených hotelových jídelnách bylo možné si objednat nejprve jednu láhev piva (640 ml), později už většinou dávali jen jednu pro dvě osoby napůl. Další už nedali, leda prodali s sebou, snad aby se z jídelen nestaly kořalny. Jednou po naší večeři měli průvodci školení o obsahu projevu soudruha **Kim Čong Una** v *Nejvyšším lidovém shromáždění*. Školení se vleкло a stále si nás nikdo nevšímal, už asi tři hodiny. Seděl jsem v hotelové jídelně se dvěma zahraničními delegáty přátelství, kteří měli oba na saku *Řádu přátelství* 1. i 2. stupně a odznaky s *velkými vůdci* a já měl tentýž odznak a *Řád přátelství* 2. stupně (respektive toho nižšího, v KLDŘ se číslují opačně, ale já jej dle českých zvyklostí skromně nazývám *druhým*). Bylo vidět, že soudružky servírky váhají, zda mají proti pravidlům nosit vzácným hostům další pivo, ale přece jen si nedovolily jim jej odmítnout a donesly nám každému ještě druhé a třetí.

Za nejlepší pivo KLDŘ je považována jedenáctka „*Tedonggang*“ (tedy „*Řeka Tedong*“, jedna z největších řek v Koreji, protékající *Pchjongjangem* – kdyby se u nás pivo jmenovalo třeba „*Vltava*“, myslím, že by ho nebyl dobrý marketingový tah...) Jde o skutečně dobré pivo, což mi potvrdili i další cizinci včetně těch, kterým jsem ho přivezl do *Česka*. (Vybavení pivovaru bylo údajně zakoupeno jako použité z *Velké Británie*.) Láhev stála v hotelovém obchodu asi 15 Kč. Ostatní druhy piva byly levnější a o poznání méně dobré. Jeden ze zahraničních znalců, ač byl držitelem *Řádu přátelství* obou stupňů, se na adresu chutě těchto piv vyjádřil nikoli zrovna přátelsky, ba vulgárně.

V KLDŘ je při oslovování běžné titulování „*soudružko, soudruhu*“, které se v korejštině nedělí na rody, ale na tykání a vykání (respektive přesněji stupně zdvořilosti), tedy rozděluje se v základě na „*tongmu*“ jako „*soudružko, soudruhu – Ty*“ a na „*tongdži*“ jako „*soudružko, soudruhu – Vy*“. Takové oslovení se zpravidla spojuje se jménem oslovované osoby, pokud je známe, případně s funkcí, jako „*soudruhu řidiči*“, „*soudružko servírko*“. Protože rozdíl mezi tykáním a vykáním se řídí především věkem a protože obsluha restaurací a obchodů je často mladá, bývá zvykem objednávání stylem „*Soudružko servírko, dones mi, prosím, jedno pivo.*“

„Soudruhování“ se používá i mezi dětmi, dokonce učitelky v mateřských školách oslovují malé děti „*soudruzi*“, jak je vidět v korejských filmech. Setkal jsem se s tvrzením, že dnešní mládež už se v běžné řeči takto navzájem neoslovuje, ale já jsem nic takového neslyšel. Hovořit jsem slyšel ale jen příkladnou mládež, protože jsme se pohybovali v samé „VIP“ společnosti a tam jiná mládež nebyla.

Cizincům ale Korejci neradi „soudruhuji“. Jen málokoho a velmi zřídka jsme přesvědčili, aby nás oslovoval „*soudruhu*“, nikoli „*pane*“, v písemné komunikaci to bylo ještě výjimečnější. Očividně na to mají svá pravidla, cizinci asi „nejsou hodni“. Většinou tato potíž odpadala díky prostému oslovování křestním jménem z jejich strany. Já oslovoval všechny jménem, pokud jsem jej znal (nebo alespoň příjmením, když ne celým jménem) a „*tongdži*“, tedy vykáním, což někteří mladí nesli zřejmě trochu s ostychem, nezvyklí na to, aby jim někdo vykal. Bez hlubší znalosti korejštiny a místních mravů jsem si však netroufal je rozdělovat na „*tongdži*“ a „*tongmu*“.

Všechny hotelové prostory včetně jídelen byly velmi pěkně vyzdobeny, většinou tradičními korejskými a přírodními motivy. Vycházející slunce nad krajinou, letící husy, vlající rákosy, stěna s kusem střechy tradičního korejského domku... Ve vstupní hale pěkný model celého hotelového komplexu z hnědého plastu. Politická výzdoba zde žádná nebyla kromě nástěnek s fotografiemi *velkých vůdců* otevírajících hotel

Výzdoba jídelny hotelu Korjo – sousoší veselých prasátek

v roce 1985. V jedné z jídelen mě zaujalo nevelké, asi metr dlouhé a půl metru široké sádrové sousoší dvanácti prasat a selat, o čemž by si ne jeden z hostů jistě mohl pomyslet, že to má ve vztahu k němu znamenat cosi neuctivého. Ale nejen to, v popředí sousoší se kanec páří s bachyní. A pak, že v KLR není legrace... Myslím, že u nás by se takové umělecké dílo do luxusního hotelu neodvážil nikdo instalovat.

Hotelové obchody, a vlastně všechny nám přístupné obchody, byly určené primárně pro cizince a místní do nich téměř nechodili. Nemyslím si, že by nesměli, ale cenově by pro ně byly neúnosné. (Byly tam ceny zhruba stejné jako v Česku nebo o málo nižší.) Tyto obchody byly charakteristické zdrcující početní převahou personálu nad zákazníky a velkým výběrem zahraničního zboží, kromě *čínského* i například *vietnamského* a v nemalé míře kupodivu rovněž *německého*. Velmi zřídka bylo možno někoho z Korejců spatřit něco kupovat, ale zaujal mě jeden z nich, který platil dvěma bankovkami v hodnotě 5 000 wonů (což jsou jediné, které si vybavuji z běžného oběhu, protože měna KLR je hrozivě znehodnocená a 5 000 wonů se dle neoficiálních informací blíží hodnotě 1 dolaru, tj. asi 25 Kč) a mezi nimi měl vloženy dolary, aby to zdálky nebylo vidět.

Oficiálně občané KLR nesmějí platit cizími měnami a cizinci v KLR nesmějí platit wony. V prvním případě je ale praxe poněkud odlišná. Cizincům jsou akceptovány dolary, eura a *čínské* jüany (z každé měny jen bankovky) a jejich kombinace, na které se vrací zpět opět kombinací, přepočítávanou na kalkulačce. My jsme při svých návštěvách měli hotovost v eurech a jüanech a trvali jsme na tom, aby nám nevraceli v dolarech, protože dvě měny nám k obchodování úplně stačily, a nebyl s tím žádný problém. Kartou nebylo možné platit nikdy a nikde. Ani mezi Korejci jsem to neviděl. To s sebou samozřejmě neslo nutnost vzít si na pobyt poměrně vysokou částku v hotovosti a nosit ji stále s sebou ve stozích bankovek (na bankovky vysokých hodnot v eurech a dolarech by nikdo neměl zpět a v jüanech ani neexistují) nebo část nechat ležet na pokoji, z čehož jsem neměl dobrý pocit, ale trezor nebyl k dispozici. Nicméně dobře to dopadlo.

Někdo přede mnou při placení zakrýval bankovky, abych neviděl, jak jsou wony znehodnocené a že platí levné zboží vysokými hodnotami. V obchodech, přinejmenším v těch přístupným cizincům, jsou uváděny falešné ceny ve wonech v řádech desítek nebo stovek, ačkoli reálně se platí desetitisíce a statisíce. Skutečná cena přitom není desetinásobkem nebo stonásobkem, aby to bylo jasné na první pohled a snadno se to počítalo, ale zcela jinou sumou. Někdy je to uvedeno na pultě z druhé strany cenovky tužkou. Například natištěno je „800 wonů“ a z druhé strany tužkou drobným písmem stojí „53 000 wonů“. Nejsem si jist, jakou důvěru může vzbuzovat takové socialistické hospodářství.

Pakliže dříve se mnoho zboží rozdělovalo bezplatně, v současnosti už se nejspíš skoro za vše platí (s výjimkou uniforem či pracovního oblečení, které jsou běžně bezplatné a současně i vyžadované i v kapitalistických zemích, na historickém Západě patrně více než u nás). Když sdělovací prostředky píš

Studenti s rudými prapory na ulici Pchjongjangu

o zajištění některého druhu výrobků, nikdy neuvádějí, že by byly poskytovány bezplatně, z čehož lze soudit, že se jedná o běžný prodej. O případném přidělovém systému čehokoli se média nikdy nezmiňují.

Mnoho suvenýrů jsme nakoupili v hotelovém knihkupectví, plném nepřeborného množství knih, pohlednic, odznaků, obrazů, vlaječek, alb se známkami a bankovkami, novin, CD, DVD, přívěsků na klíče, zmenšenin národních krojů a dalších suvenýrů. Nabídka filmů na DVD s *anglickými* a dalšími zahraničními titulky (většinou *čínsky* a *rusky*) byla dost pestrá, bohužel ale šlo téměř výhradně o starší filmy, někdy staré už několik desítek let. Kromě hraných filmů mezi nimi byly i animované pohádky, z nichž jsem zakoupil a se zájmem zhlédl všech 32 dílů slavného animovaného seriálu „*Veverka a ježek*“ („*Squirrel and Hedgehog*“), nedatovaného, ale vznikajícího údajně v letech 1977-2012. Moderně pojatý animovaný seriál pro děti a mládež představuje na postavách z říše zvířat rozhořčený třídní boj mezi socialistickou zemí *Květinový kopec* (veverky, ježci, kachny, medvědi...) a silami imperialismu a jeho vazalů (vlci, myši, lasičky, liška...). Oblibu si získal nejen doma, ale i v zahraničí, kde si z nich obecnstvo ale spíše dělá legraci. Například liška jako sekretářka vlka v nepřátelském generálním štábu má tak výrazně ženské křivky, že na to v cizině vznikla i erotická parodie.

Graficky je však seriál zpracován pozoruhodně, zvláště jeho novější díly. Na poměry pohádek pro děti je také nesmírně brutální, včetně replik typu „*Přiznej se, nebo tě umlátíme k smrti!*“ a zobrazení různých typů mučení, zabíjení a jiného umírání. Nechybějí ani rozličné nadávky. Zatímco hodná zvířátka se „soudruhují“ a zlá říkají svým nadřízeným „*excelence*“, nepřátelé se navzájem nazývají *zkurvysyny*, *kusy hovna* nebo přinejmenším *zmetky*. Seriál bohužel zůstává nedokončený. Aktuálně končí tím, že hlavní kladní hrdinové se dostanou do pasti nepřátel. Myslím, že takový otevřený konec není ideologicky akceptovatelný.

Starší prodavačka v knihkupectví působila velmi uvědomělým dojmem. Když v televizi běžel dokument o životě *velkých vůdců*, stála před obrazovkou a nadšeně se na něj dívala. Z návštěv nás příznivců měla vyloženě radost, a když jsem jí v *Novinách práce* (*Rodong sinmun*) ukázal svou fotografii, byla vysloveně nadšená a dala mi ty noviny zadarmo. Bohužel její mladší kolegyně působily poněkud lhostejněji a něco podobného jsem viděl i v Číně. Mám neblahý dojem, že nadšení pro politiku svého státu sdílí hlavně starší generace nebo naopak ti nejmladší, žáci a studenti, zatímco přístup střední generace je poněkud pragmatictější.

Zajímavé pro nás byly návštěvy obchodního centra *Wolhjang* hned vedle *Vítězného oblouku* u stanice metra *Keson(jok)*. Oficiálně se nazývá „*Výstaviště Wolhjang*“, ačkoli je to mnohem spíše běžný (tedy z českého pohledu běžný až menší, na poměry KLDŘ spíše velký) obchodní dům, plný hlavně suvenýrů pro zahraniční turisty. V prvním patře nebyl mezi

Náhodný snímek návštěvníků Velkého památníku na Mansude

zákazníky nikdo kromě cizinců, do přízemí však chodili i Korejci, např. do textilu. Název získalo obchodní centrum podle křestního jména legendární vlastenecké *pchjong-jangské* gejši (korejsky *kiseng*) *Kje Wol Hjang*, skutečné historické postavy, hrdinky boje proti japonské invazi v roce 1593. Nedaleko obchodního centra má pomník, jež jsme však neviděli. O příběhu *Kje Wol Hjang* vznikl asi v roce 2010 stejnojmenný 23dílný seriál (bohužel filmy a seriály z KLDŘ jsou zásadně nedatované), který jsem zakoupil na

DVD s anglickými titulky a se zájmem jsem jej zhlédl. V současnosti je v úplnosti dostupný na *YouTube*, ale s titulky jen v korejštině. Považuji jej za vrchol korejského filmového umění, které je bohužel v posledních letech v patrném úpadku.

Perfektně umělecky zpracovaný seriál, jako jeden z mála filmových děl KLDŘ širokoúhlý a dostupný ve vysoké kvalitě, poutavě líčí život různých společenských vrstev v *Pchjongjangu* na konci 16. století. Dává dobře nahlédnout do korejských tradic, jejichž pochopení je klíčové k chápání korejské kultury i současného fungování Koreje, KLDŘ zvláště (do jisté míry sice i *Jižní Koreje*, ale v ní tyto tradice vlivem dlouhých dekád *westernizace* nemají až takový vliv a váhu jako na severu).

Seriál je o to zajímavější, že ve veřejném prostoru KLDŘ je sexualita tabu a v seriálu je také až šibalsky obejitá, ačkoli z kontextu je divákovi zcela zřejmé, že gejši byly jakýmsi univerzálním nástrojem na zábavu šlechty a jiných tehdejších „VIP“, jež mnohdy nekončila jen hraním na tradiční hudební nástroje, tancem, zpěvem, četbou a veršováním, ačkoli to bylo podstatnou náplní jejich angažmá. Gejši byly na tehdejší poměry velice vzdělané, a pokud byly schopné, měly velký vliv a byly velmi movité, ovšem jejich kariéra byla velmi krátká a musely se finančně zabezpečit na vyšší věk, kdy ty nejschopnější se stávaly vůdkyněmi mladších gejš. Nezřídka je živily prakticky alimenty od tehdejších mocných.

Když už jsme u tohoto tabuizovaného tématu, v dnešní KLDŘ je oficiálně prostituce zakázána od roku 1945, od osvobození od japonské okupace (stát s tímto názvem vznikl až o tři roky později). Od té doby neexistují ani gejši. Nepochybují, že pokud by cizinec požadoval v Koreji služby intimního charakteru, dostal by facku od kohokoli z místních, než by domluvil, případně by se setkal s jiným projevem naprostého opovržení. Někomu z tam pobývajících Čechoslováků v dávné době přátelských vztahů se to i stalo. Dnes už by si to nikdo z cizinců asi ani nedovolil. Tam se *takové* věci před cizinci ani nenaznačují. Myslím, že i kdyby se našla žena, která by z jakýchkoli pohnutek byla svolná k naznačené službě, netroufla by si to z důvodu obav před hněvem tamních mužů, kteří by to chápali jako svou osobní urážku. (Velká část Korejek se už jen při snaze cizinců o společnou fotografii tvářila, jako by po nich chtěli kdovíco, a rozhodně to odmítaly.)

Mezi domácími to v tomto ohledu přece jen asi není tak tvrdé, ale zjistit o tom cokoli z místních zdrojů je téměř nemožné. Jediným mnou zaznamenaným případem toho, že cosi jako zakázaná prostituce přece jen do jisté míry existuje, byl dokumentární film o jakési „přeběhlici“ z KLDŘ do *Jižní Koreje*, dostupný před několika lety i s anglickými titulky.

Několik hanopisných dokumentárních filmů o „přeběhlících“, provozujících z Jižní Koreje propagandu proti KLDŘ, je celkově nesmírně zajímavých tím, že poukazují na všelijaká negativa společnosti na Severu včetně kriminální činnosti, o níž se jinak v jejich sdělovacích prostředcích mlčí nebo je zmiňována jen zcela sporadicky a všeobecně. V uvedených dokumentech je připisována „lidskému odpadu“ z řad pozdějších „přeběhlíků“ a jejich okolí, nelze si však dělat iluze, že by se uvedeného kriminálního jednání dopouštěli jen oni (tedy pokud se ho vůbec právě oni dopouštěli). Právě jedné takové „přeběhlíci“ byl v dokumentu vyčítán zahálčivý způsob života včetně toho, že před svou emigrací byla zaměstnána jako pokojská v hotelu a za peníze tam spala s řidiči (samozřejmě severokorejskými).

V dokumentech se příbuzní, sousedi a známí v emočně vypjatých scénách předhánějí ve vyjadřování nenávisti k uprchlému „lidskému odpadu“, který byl odjakživa nejhorší spodinou, a všichni jím pohrdali. Nechybí komentáře jako „*Studoval jsem s ním v roce 1986 a už tehdy jsem věděl, že je to špatný člověk*“ nebo plačící dospělá dcera vyjadřující nejrozhodnější nenávist ke své uprchlé matce, která přestala být její matkou a tou vlastně ani nikdy nebyla, protože její skutečnou matkou je *Korejská strana práce*.

Jeden z takových dokumentů o „přeběhlíci“ *Pak Jon Mi*, nazvaný „*Jedovatá houba, která vyrostla na hromadě smetí*“, dává nahlédnout do jinak značně utajeného trestního práva a výkonu trestu na Severu. Uvádí, že její strýc (v KLDŘ) v roce 1980 jako učitel znásilnil a zavraždil školačku, za což byl odsouzen k trestu převýchovy v pracovním táboře a byl odtud propuštěn na amnestii v roce 1992 (jistě k 80. narozeninám soudruha **Kim Ir Sena**). Odsedět si za znásilnění a vraždu dítěte jen 12 let, to je nízký trest i na poměry liberálních zemí. Ve světle této informace poněkud bledne představa o nesmírné brutalitě a nelitostnosti severokorejské justice, domněle krutě trestající kohokoli za sebemenší prohřešek.

Nemohu si odpustit recenzi hodinového dokumentárního filmu tak, jak jsem ji napsal na základě jeho autentické rétoriky: „*Dokument z roku 2017 ukazuje pravdu o prolhaném lidském odpadu, který představuje zrádkyně – přeběhlice Pak Jon Mi, pocházející z rozvrácené rodiny opovržených kriminálníchků. Sousedé Pak Jon Mi z Jonghung-dongu ve městě Hjesan vypovídají, jak ji poznali jako hloupou a nemravnou a její rodinu jako požívačnou, asociální a amorální. Oba její rodiče žili zhýralým životem a v roce 2006 se rozvedli. Otec byl odsouzen v roce 2000 k 10 letům odnětí svobody za pašování neželesných kovů, ale byl předčasně propuštěn ze zdravotních důvodů, a oba rodiče byli zapojeni do únosů a obchodu s lidmi ve spojení s jihokorejskou zločineckou skupinou. Jak říká matka unesené dcery: »Jak bych si přála, abych je mohla rozdrtit ve stroji! Ani to by nestačilo!«*

Obklopena zločinci, vyrostla zrádkyně Pak Jon Mi v lidskou spodinu. Také její strýc byl kriminálník, odsouzený do nápravného zařízení za rozkrádání. Další její strýc byl umístěn 12 let v nápravném ústavu za znásilnění a vraždu. Je přirozené, že taková rodina přijala kapitalistický způsob života, neschopna žít ve zdravé společnosti skutečných lidských bytostí, a zajímala se pouze o zisk. Jak uvedl soudruh Pak Won Džin, bratranec Pak Jon Mi: »V naší společnosti nemohou být považováni za lidi. «

Dokument názorně ukazuje, jaké vyvrhele využívají USA a jejich stoupenci ke svým hanebným cílům zaměřeným na kontrarevoluční převrat v KLDŘ. “

V nových korejských oděvech ve Wolhjangu

Pro emočně vyhocená hesla mají Korejci slabost. Kromě „*drcení ve strojích*“ jsem zaznamenal v kampaních proti nepřátelům a zrádcům také heslo „*Nepřátele naházíme do elektrických pecí!*“ Nejsem si jist, zda šlo v minulosti vždy jen o heslo, každopádně všimněme si toho technického pokroku v důrazu na to, že pece pro eliminaci nepřátel budou elektrické.

Ale vraťme se po malé kriminalistické odbočce ke *Kje Wol Hjang*. Od začátku seriálu každý divák vidí záběru v záběru v titulcích, že *Kje Wol Hjang* nakonec *Japonci* zabijí probodnutím u pchjongjangských hradeb. Část tohoto opevnění se dochovala a stojí na zalesněných kopcích vrchu *Moranbong* (*Pivoňkový kopec*, pchjongjangský *Petrín* – to není mé přirovnání, to napsali Češi, kteří tam byli dávno přede mnou). Všiml jsem si znepokojení jednoho z průvodců, když jsem mu řekl, že jsem na kopci zaznamenal opevnění. Ptal se, jaké opevnění, a uspokojil se svým konstatováním, že středověké.

V obchodním domě *Wolhjang* jsme při každé své návštěvě potkali milou mladou prodavačku hovořící plyně česky, soudružku *Ri Il Sim* (křestní jméno znamená v překladu *Jedno srdce* nebo přeneseně *Jednomyslný*). Je dcerou bývalého velvyslance KLDŘ v ČR, studovala zde a naučila se tak perfektně česky, že nás to při každé návštěvě šokovalo. Osobně jsem z toho byl velmi na rozpacích, nevěda, co česky říkat, už jen kvůli tykání nebo vykání, protože podle korejských pravidel bych jí měl tykat a ona nám tykat, ale v češtině mi to přišlo tak nějak nepatřičné. Prostě jsme skoro nebyli schopni slova a debata ostatně vždy rychle skončila tím, že soudružka prodavačka musí obsluhovat zákazníky a nemůže se vybavovat. Slyšel jsem i zkazku o tom, že bývalý velvyslanec byl odvolán z *Česka* ve zlém (za jakési nekalé a neúspěšné kšefty) a jeho dcera získala zaměstnání v obchodním centru jaksi „za trest“, ale myslím si, že je to nesmysl, protože povolání prodavačky v mezinárodním obchodním centru je naopak velmi prestižní a znalost několika cizích jazyků je zde samozřejmě vítána, tím spíše, že kdo z mladších Korejců hovoří česky (a je jich velmi málo), bezpochyby hovoří plyně také *anglicky* a lze předpokládat, že obstojně i *rusky*, případně i *čínsky*. Domnívám se, že navzdory proklamované absolutní soběstačnosti (zdánlivě cizí jazyky nepotřebující) jsou Korejci z KLDŘ mnohem schopnější a efektivnější ve výuce cizích jazyků než Češi, přinejmenším v *Pchjongjangu*.

Drobný postřeh k údajné korejské absolutní čistotě a pořádku – před *Wolhjangem* jsem viděl v křoví, nějakých plazivých tújích, naházeno nemálo plastových láhví a jiných odpadků. Jistě je tam nenaházeli zahraniční turisté, těch sem jednak chodilo velmi málo, jednak byli pod dozorem a jistě by si to nedovolili. Naházeli je tam prostě místní.

Mimořádným zážitkem byly návštěvy obchodního domu *Minje*. Jde o mimořádně „VIP“ obchodní dům pro cizince nedaleko *hlavního nádraží*, otevřený v roce 1988 soudruhem **Kim Čong Ilem**, což dokládá velká fotografie z této události při jeho vstupu, již jsem si mohl v roce 2017 vyfotografovat a o dva roky později již ne. Při návštěvě tohoto zařízení jsem byl fascinován tím, že je zde možno levně (na české poměry) nakoupit obrovská plátna s korejskými obrazy, mezi nimi například s obrazy překrásných mladých Korejek v národních

krojích (*čoson-ot*), ale i současném oblečení, v životní velikosti. Dostat ale tato plátna přes celní odbavení až do *Evropy* by bylo jistě složitější. Nevím, zda je někdo koupil a přepravil. Totéž platilo pro rozličné vázy.

V obchodním domě *Minje* byla k dispozici pestrá škála suvenýrů. Když jsme tam dvakrát nakupovali, kromě nás tu ani jednou nebyli žádní zákazníci a soudružky prodavačky se zdály být nenadálou návštěvou zákazníků obtěžovány od svých dotekových telefonů a svého štěbetání (na obrovském LCD běžely záběry velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena**, ale žádná jim nevěnovala pozornost, ostatně znají to od narození). Přesto pak kráčely ve špalíru za zákazníkem a sledovaly jeho počínání, přičemž však žádná nepronesla slovo jinak než korejsky a vše si nechaly tlumočit přes přiděleného průvodce cizinců, což v obchodáku pro cizince nepůsobilo příliš profesionálně. Když jsme něco nakoupili, muselo se vše důkladně zapsat ručně do velké knihy, včetně údajů o kupujících. Pořádek musí být. Včetně počítání útraty na kalkulačkách a ručního vypisování účtenek to působilo jako návrat o desítky let nazpět, ale nutno popravdě připsat, že jen o nižší desítky let, protože předtím ani ty kalkulačky nebyly.

V obchodáku *Minje* jsme byli v roce 2017. O dva roky později jsem pobýval v Koreji se soudruhem, který sem cestoval poprvé a projevil přání navštívit tuto prodejnu. Vyjádřil jsem tuto prosbu našemu průvodci, jenž o prodejně nevěděl. Řekl jsem mu, že vím, kde se obchod nachází a dovedu ho tam. Nebylo to pěšky daleko. Bohužel má paměť nebyla dokonalá a během cesty jsme se ztratili. Nebyl jsem schopen prodejnu najít, ačkoli jsme ji minuli opravdu těsně. Průvodce to vyřešil tak, že oslovil na ulici stojícího řidiče taxislužby, aby nás tam dovezl. Taxikář také nevěděl, kde legendární prodejna spojená se zásluhami *velkého generála* (nejběžnější korejský titul soudruha **Kim Čong Ila**) je. Jezdili jsme chvíli po okolí a náš průvodce volal z okénka na korejské chodce, zda někdo neví, kde to je. Všichni se tvářili, jako že neslyší. Nikdo na nás nereagoval. Nikdo s námi nechtěl nic mít, s taxíkem s cizinci, nikdo nereagoval ani pouhým „*nevím*“.

Po nějakém čase jsme přece jen od někoho zjistili, že prodejna je za rohem. Brát si taxík byla hloupost, pěšky bychom tam byli za minutu, jen znát cestu. Bohužel průvodce, ačkoli místní, místo neznal a nebyl schopen jeho polohu zjistit. Taxikáři zaplatil obrovskou částku ve wonech položených na palubní desku, takže jsem to jasně viděl. Bylo to 10 tisíc wonů, což by dle současného neoficiálního kurzu odpovídalo 11,11 dolarům, tedy dnes 278 Kč, naprostá nehoráznost za takový kousek cesty (i na *české* poměry), zvláště pokud proklamovaná cena základní jízdenky na MHD byla 5 wonů (tehdy asi 20 *českých* haléřů). My jsme to však neplatili.

Vůz taxislužby byl patrně čínský nebo možná domácí z KHDR, poměrně nový, nám neznámé značky. Na přístrojové značce mu blikala žlutě závada motoru. Řidič měl na palubní desce svou licenci se jménem a fotografií přilepenou izolepou. Její omšelost svědčila o tom, že tam je nalepena již dlouho, vozy taxislužby mají tedy jednotliví řidiči přiděleny dlouhodobě a nestřídají je jako v komunálním (městském) nebo státním (národním) podniku. O vlastnické struktuře jsme ovšem nemohli zjistit nic, jako ani jinde v KHDR. Nevíme tedy, do jaké míry je v této zemi rozšířeno soukromé podnikání. Oficiální dokumenty se o něm nezmiňují nikdy, přesněji řečeno podle nich neexistuje. Dopravce (provozovatel) není na vozech taxislužby uveden, ale stejně tak ani na autobusech, trolejbusích, tramvajích, metru či vlacích. Snad s výjimkou některých turistických autobusů, nesoucích název cestovní kanceláře či turistického resortu, což však nemusí znamenat, že jsou v jejich vlastnictví. Formálně je „všechno všech“ a podrobnosti nelze zjistit. Pokud by vozy taxislužby byly v soukromém vlastnictví svých řidičů, jak tvrdí některé zahraniční zdroje, naskytá se otázka,

kde by získali finanční prostředky na jejich nákup, zvláště když ty samé zdroje hovoří o příjmech v KLDŘ jako velmi nízkých. Sám jsem se nesetkal s tamním zdrojem věnujícím se výši příjmů a srovnání s výdaji, nemohu tedy tuto oblast posuzovat. Viděl jsem jen rozpačité skrývání nízké hodnoty wonu a faktu, že nosí v peněženkách kupy bankovek.

Dodávám, že při pěším hledání prodejny jsme odbočili do ulice kolmé na hlavní ulici, po které jezdí trolejbus. Tudy jsme šli ke stanovišti taxíku přes neuvěřitelně rozbité hrbaté chodníky, bezpochyby neudržované od svého vzniku v 60. – 80. letech. Další důkaz toho, že KLDŘ není *Potěmkinova vesnice*, když ani chodníky v turisticky navštěvovaném centru hlavního města nechce nebo nedokáže opravit tak, aby jejich zchátralost nebila do očí. Narovnání vydutých dlaždic asi na sankce svést nelze.

Na ulicích běžně stojí pevné, trvalé stánky s občerstvením a různým drobným zbožím a službami. Jejich vývěsní štíty jsou profesionálně a vkusně zpracované a domnívám se, že je provozují podniky služeb. Nic nenasvědčuje tomu, že by sloužily soukromému podnikání, které oficiálně neexistuje, ale západní zdroje tvrdí opak. Je ovšem možné, že podobné provozovny jsou méně centralizovány než za socialismu u nás. Viděl jsem, že stánky slouží svému účelu, před žádným jsem ale neviděl frontu. Naopak prostory kamenných provozoven služeb byly někdy prázdné a nevybavené, průhledné skrz okna budovou naskrz, jindy s okny zataženými roletami, zjevně mimo provoz. (Což je ale běžné i u nás.)

Oděvy a odznaky

Velké oblibě cizinců z organizací přátelství se těšily korejské oděvy, které jsme si nechali šít na míru po změření ve *Wolhjangu*. Hotové byly do dvou dní a byly levnější než konfekce v běžných českých obchodech (celý oblek cca 5 tisíc Kč). Při jedné z návštěv jsem si takto opatřil černé již zmíněné sako s vysokým límcem, *inminbok* (v cizině známé také jako „*maoistické*“). Byl jsem jedním z mála cizinců jej v Koreji nosících a jedním z opravdu mála, kteří na něm nosili i odznak s *velkými vůdci*, stejně jako místní. Budilo to celkem značnou pozitivní pozornost, a ještě více při poslední návštěvě, kdy už jsem nosil i *Řád přátelství*.

Pod *inminbokem* se nenosí košile, ale jen tílko, protože je to svrchní oděv, který se nesvléká. Bílý límeček je zevnitř napevno přišitý k černému límci a budí dojem košile uvnitř. Zapínání na železnou sponu těsně pod krkem je dost pracné. Jeden z Korejců se mě tázal, jestli si to umím zapnout, a dodal, že on nikoli a zapíná mu to vždy manželka. Nosit sponu *inminboku* rozepnutou není běžné, a kromě *maršála* tak činí málokdo. Kromě toho je pak vidět, že vnitřní bílý límeček už není čistý.

Na letišti v *Pekingu* (nikoli v *Pchjongjangu*) musel při prohlídce před vstupem do letadla z bezpečnostních důvodů každý cestující svlékat sako *evropského* střihu, zatímco cestující s *inminbokem* mohli nerušeně pokračovat dál.

Později jsem si nechal ušít ještě olivově zelenou soupravu *inminboku*, odpovídající uniformě *Dělnicko-rolnických rudých gard*, jež se liší jen „zlatými“ knoflíky. Kromě toho existuje minimálně ještě verze šedá, modrá a několik jejich různých odstínů a černá s drobnými rovněž černými proužky.

Kromě *inminboku* jsem si nechal ušít zelenohnědou teplákovou soupravu z *vinalonu*, korejského umělého vlákna vyráběného z vápence. Dnes se tyto soupravy nosí hlavně na

venkově, kde jsme je běžně viděli na mužích i ženách, zatímco v hlavním městě už jsou celkem zřídka k vidění a zdá se, že postupně ustupují. Bunda je opět svrchním oděvem, tedy se nosí vždy zapnutá a nenosí se pod ní košile. Tento typ oděvu proslavil doma i ve světě soudruh **Kim Čong Il**, jenž jej v posledních letech svého života nosil snad všude na veřejnosti včetně setkání se zahraničními státníky, zatímco jeho předchůdce ani následník jej nenosili patrně nikdy.

Dělám reklamu na korejské oděvy na Výstavišti Wolhjang

Když jsem si zkoušel v roce 2018 novou *vinalonovou* soupravu, pracovnice obchodního střediska si mě přitom nafotila. O rok později jsem se nestačil divit, proč se soudružky prodavačky chichotají, ledva jsem do obchodu vstoupil. Došlo mi to vzápětí – vedle vystavených *čoson-otů* a *inminboků* na ramínkách byla upevněna na průhledném igelitovém pytli chránícím *vinalonovou* soupravu má fotografie asi v rozměru A3, na níž se usmívám s hlavou hrdě vztyčenou ve stejné *vinalonové* soupravě a okolí mé postavy je umělecky upraveno tak, jako bych snad celý *slunečně* zářil, bezmála snad jako bych byl sám nějakým koryfejem, nebo jako na starých fotkách z doby před desítkami let, ovšem zde v barvě. Byl jsem zkrátka použit jako reklama na korejské *vinalonové* soupravy, nejspíš aby prostřednictvím snímku bylo ukázáno cizincům, pro něž je zejména (ne-li výhradně) tento „kšeft“ určen, že i cizincům takové oděvy sluší.

Škoda, že originál té fotky nemám k dispozici, ale nechal jsem se před ní alespoň vyfotografovat, já sám toho času v *inminboku* a na fotce za sebou ve *vinalonu*. Severokorejský fetišistický „hardcore“ neboli česky *pevné jádro*. Každopádně zdaleka jsem nebyl jediným cizincem, který nakupoval korejské oděvy a nechal si je šít na míru, naopak takových nás bylo mnoho. Dlužno dodat, že málokdo z nich tak naddimenzované postavy jako já, tudíž jsem zaujal poněkud více než jiní.

Setkal jsem se i s žerty, že mi měla KLDR za tuto reklamu na své zboží zaplatit. To se sice nestalo, ale měl jsem z toho dobrý pocit, protože, marná sláva, kdo z vás to má, dělat reklamního manekýna v zemi, kde je snad nejméně reklamy ze všech států světa, možná kromě *Vatikánu*...

Zvláště k *vinalonové* soupravě se hodí „rudogvardějská“ kulatá čepice se štítkem, tvarem poněkud nafouklá a trochu připomínající pivní zátku, někým nazývaná také „mlynářská“. U nás podobné kdysi nosili řidiči. V minulosti bylo běžné ji nosit s blyštivou zlatě orámovanou rudou hvězdou. Dnes už je to málo obvyklé a většinou se nosí bez hvězdy. Ještě v letech 2017 a 2018 byly čepice tohoto typu v *Pchjongjangu* běžné a celkem levně k zakoupení, jedna stála asi 95 Kč. Hvězdy na ně se prodávaly samostatně asi za 20 Kč a nakoupil jsem jich asi třicet, abych je vesměs rozdál nebo za dobrovolný příspěvek přenechal českým a slovenským zájemcům.

O rok později už nebyly tyto čepice v *Pchjongjangu* vůbec k dostání. Průvodce nám tvrdil, že cizincům se neprodávají. Jistě si nějaký bdělý funkcionář všiml, že mnozí cizinci si v těchto čepicích dělají z jejich země legraci, a rozhodli se tomu zatnout típec. Můj spolucestující z toho byl nešťastný, protože čepici dosud nevlastnil a rozhodně o ni stál.

Nakonec jsme čapky i s hvězdami sehnali v buddhistickém klášteře *Pohjon* na venkově v *Mjohjangsanu*. To nás celkem pobavilo a příjemně potěšilo. Hned jsme si je nasadili na hlavy k *inminbokum* a zvedli za účelem fotografování pěsti k revolučnímu pozdravu. Přítomný funkcionář se tomu začal smát, jistě ne ve zlém, ale pobavil ho nevídaný zjev cizinců. Řekl jsem mu, také ne ve zlém, že to není k smíchu, že je to revoluční, a on zcela ztuhl. O revoluci se nežertuje. Bylo mi to trochu líto.

Průvodce, předtím tvrdící, že se takové čepice cizincům neprodávají, se zdál být trochu rozmrzelý tím, že jeho tvrzení neplatilo absolutně. Snad mu připadalo, že těch čepic nejsme hodni.

V rámci sportovních her zahraničních příznivců *čuče* mi byly darovány dvě korejské kšiltovky (vzhledově stejné, jaké se nosí jinde ve světě), červená a bílá. V posledních letech se kšiltovky dostávají více do módy. Některé módní trendy se ani KLR nevyhnou a nevyhnuly se ani v minulosti, i když třeba „máničky“ nebo tetování a pírsink se sem nedostaly nikdy (z mého pohledu naštěstí). A tak i zde ženy postupně nosí mnohem častěji kalhoty než sukně, muži místo *inminboku sako* s kravatou nebo neformální oděv typu trička, mikiny, svetry, bundy a podobně.

Zvláštní shora prosazovanou módou poslední doby jsou trička se státními vlajkami, navíc vyobrazenými většinou v podivné „moderní“ podobě s neostrými okraji, jako by se vlajky rozpadaly. Připadá mi to dost neuctivé taková trička nosit, už protože se státní vlajka na tričku může ušpinit, za chvíli se nošením a praním poškodí a nositel vypadá spíše jako sportovní chuligán než jako seriózní člověk. Plošné prosazování takových oděvů nemohu vnímat jinak než jako kulturní degeneraci.

Jestliže móda ohledně odívání či účesů do značné míry ustrnula na úrovni našich 50. a 60. let (což osobně hodnotím pozitivně), současnost podobnou Západu naopak připomíná značné rozšíření mobilních telefonů, přinejmenším v Pchjongjangu. Už v roce 2017 si občané na ulicích běžně volali dotekovými telefony, zatímco u nás měl ještě leckdo včetně mě tlačítkový. Mladá a nejmladší generace byla často zahleděna do svých telefonů, jako u nás. Rozdíl je v tom, že oni v nich nemají internet, a pokud ano, je bez přístupu do zahraničí, samozřejmě myšleno včetně Jihu (tam zvláště ne). Viděl jsem také, že se svými telefony Korejci rádi fotografují a pořizují si tzv. „*selfie*“ (autoportréty). Situace, kdy např. příslušnice armády v zelené uniformě jako ze 40. let vytáhne z kapsy tenký růžový „*smartphone*“ a pořizuje si s někým „*selfie*“, je zajímavým kontrastem starého s novým.

Formální oděvy mužů i žen jsou dost pestré, více, než je běžné u nás. Netýká se to jen mnoha barev dámských kostýmků a lodiček, ale i vícerozbarvých pánských sak. Někteří pánové si zjevně potrpěli na to, aby střídavě dávali na odívání saka různých barev, od černého přes šedé a modré k zelenému. K tomu nosili i růžové košile a růžovou i jinými pestrými barvami zářící vázanky, což by u nás činil málokdo, aby nebyl považován za výstředníka či za homosexuála, zatímco v KLR homosexualita formálně neexistuje a tím tento problém odpadá.

Skutečným svérázem zůstávají pestrobarevné hedvábné lidové kroje *čoson-ot* (doslova *korejský oděv*), nošené zejména ženami při slavnostních příležitostech. Pánskou verzi kroje už lze vidět skutečně zřídka, většinou jen na folklórních akcích nebo při svátečních příležitostech na velmi starých mužích nebo naopak na malých dětech. Oproti tomu ženy nosí kroj u příležitosti státních svátků, významných dní a různých slavností dosud zcela běžně. Některé jej nosí pravidelně dokonce služebně, pokud jsou průvodkyněmi, prodavačkami nebo jinými zaměstnankyněmi předních muzeí, pamětihodností, luxusních obchodů a restaurací

a podobně. Pro své rozměry lze kroj dobře využít i v těhotenství. V chladnu se přes překrásné různobarevné kroje běžně nosí obyčejné novodobé bundy a kabáty.

Chůze v širokých šatech lidového kroje asi není příliš praktická, třeba pro jízdu autobusem si je nositelka musí vyhrnovat a shrnovat, aby se tam vešla. Kroj také nemá žádnou kapsu. Když jsem průvodkyni v *čoson-otu* dal svou vizitku, po celou dobu prohlídky ji pak musela mít v ruce. K pohodlí příliš nepřispějí ani lodičky na vysokých podpatcích, které se ke krojům nosí, i když pod dlouhou sukní nejsou na první pohled skoro vidět.

Ženy v čoson-otech u Lidového divadla na Mansude

Podstatné je, že velmi pěkně oděné a upravené ženy se nemusejí obávat, že by byly terčem nevkusných poznámek či obtěžování. Tuším, že nadrozměrné šaty a obuv mají opticky kompenzovat malé postavy korejských žen, většinou malé i na korejské poměry.

Byl jsem svědkem toho, když mladé Korejce pohybující se v mohutných růžových šatech drobnými krůčky šlápl jakýsi uspěchaný rovněž mladý Korejec v běžném saku zezadu na šaty a ona se natáhla na zem. Vypadalo to docela hrůzostrašně, ale hned vstala a beze slova pokračovala v chůzi, jako by se nic nestalo, a mladík spěchal beze slova dál svým směrem. Možná i proto, že před zraky cizích lidí včetně cizinců jim přišlo nejlepší tvářit se, jako by se nic nestalo.

Myslím, že o korejské zdvořilosti se vyprávějí legendy, jež nejsou vždy úplně oprávněné. Kromě tohoto případu mě zarazila například skutečnost, že Korejci se při setkání běžně vůbec nezdraví, například v hotelu se nikdo z nich s nikým nepozdravil třeba při vstupu do výtahu, ani při nástupu do autobusu nezdravili řidiče, což by v českých poměrech i v dnešní době bylo považováno za nezdvořilé, tedy alespoň někým, třeba mnou.

Na jeden dotaz na možnost zakoupení korejského kroje jsme dostali zamítavou odpověď a vícekrát jsme to nezkoušeli. V našich skupinách zahraničního přátelství byly ženy ve výrazné menšině (jak už to v politice bývá) a korejský kroj žádná neměla.

Zatímco různé oděvy si bylo možné opatřit v KLDŘ poměrně snadno a levně, v žádném případě nebylo možné snadno si opatřit či snad dokonce zakoupit odznak s velkými vůdci, ať už soudruhem **Kim Ir Senem** (v běžné korejštině většinou nazývaným prostě jen „*velký vůdce*“ nebo řídce jen „*vůdce*“), soudruhem **Kim Čong Ilem** (běžně titulovaným beze jména jen jako „*velký generál*“ nebo řidčeji jen „*generál*“ (ač jeho poslední hodností za jeho života byl po léta maršál a *in memoriam* byl v roce 2012 povýšen na generalissima), nebo v posledních asi 10 letech nejčastěji lesklý odznak ve tvaru vlajícího rudého praporu se zlatým orámováním a portréty obou velkých vůdců *se slunečným úsměvem*, jak se oficiálně uvádí.

Před první cestou do Koreje jsme na pražském velvyslanectví dostali poměrně málo rad. Jednou z nich byla ta, abychom se neptali na možnost zakoupení odznaku s velkými vůdci, protože se neprodává a je možné jej získat pouze darem jako výraz přátelství, zatímco snaha o koupení či dokonce prodání odznaku je považována za urážku. S tím jsem se v Koreji také

několikrát setkal, když se někdo z neobeznámených cizinců na možnost zakoupení odznaku průvodců bezelstně dotazoval. Velmi mladá průvodkyně, doprovázející jednoho *Afričana*, byla v takových rozpacích nad jeho dotazem, zda může zakoupit odznak, že šla za mnou, i když mě neznala, abych mu to vysvětlil.

Příjemná usměvavá starší průvodkyně v *Muzeu přátelství Mjohjangsan* chválila, že mám *inminbok* s odznakem s velkými vůdci. Řekl jsem jí, že jsem jej koupil v *Pchjongjangu*. Korejský tlumočník se zarazil a konsternovaně se otázel: „*Odznak – jsi koupil?*“ Řekl jsem s úsměvem, že odznak samozřejmě ne, nýbrž sako jsem koupil a odznak jsem dostal od *Korejského svazu společenských vědců (KASS)*. To je organizace, jež nás do Koreje zvala a náš pobyt zajišťovala, protože zajišťuje spolupráci se zahraničními *studijními skupinami myšlenek čučche* a podobnými organizacemi. Poprvé jsme to nevěděli a zjistili až za několik dní, do té doby jsme si mysleli, že pozývající organizací je velvyslanectví, což jsme také vyplňovali do formulářů.

Do roku 2018 zřejmě platilo, alespoň pokud jsem měl možnost vysledovat a zjistit od *českých* a zahraničních přátel KLCDR, že odznak s velkými vůdci dostal z cizinců jen málokdo, mimo její podporovatele zřejmě nikdo. I dlouholetí aktivisté přátelství měli za celá léta činnosti a mnoho cest do Koreje maximálně dva nebo tři takové odznaky, pokud vůbec. V roce 2017 při své první návštěvě jsem několikrát zdvořile prosil průvodce a funkcionáře KASSu, zda bychom mohli dostat odznaky s velkými vůdci. Nikdy jsem nedostal jasnou odpověď, takže už jsem se obával, že se jedná o zdvořilé odmítnutí. Teprve před odletem zpět se dostavil usměvavý funkcionář (jméno znám, ale nebudu psát, aby ještě neměl problém z toho, komu odznak dal...) a všem nám předal uvedené odznaky v krásné etuji vyložené červeným sametem.

O rok později stejným způsobem dostali odznaky ti, kteří je ještě neměli. Kdo už měl, další nedostal. Také byly udělovány až před odletem, možná až po prověření názorů a jednání nositele. V roce 2019 už ale odznak nedostal nikdo. Marně jsem opakovaně orodoval za soudruha, který po odznaku velmi toužil a svou činností a postoji by si jej rozhodně zasloužil. Byly jiné pokyny a cizinci už odznaky nedostávali, nebyli jich už hodni, možná proto, že se někdo prezentoval s odznakem neuctivě nebo jej prodával.

Ilegálně (z pohledu KLCDR) lze odznak v cizině koupit. Nemusí jít vždy o následek špatného úmyslu původního nositele, ale například i o rozhodnutí pozůstalých po jeho úmrtí. (Morálně jistě mnohem méně závažného než takový odznak vyhodit.) Říká se, že část odznaků je v prodeji v důsledku jejich pašování a nedovoleného prodeje samotnými občany KLCDR, to ale považuji za málo pravděpodobné, protože by to pro ně bylo příliš riskantní.

Některé odznaky s *velkými vůdci*, prodávané v cizině, jsou ale zahraniční napodobeniny. Poznává se to jednak nižší cenou (originály jsou velmi drahé, protože obtížně sehnatelné – před několika lety jsem viděl nabídky za asi 3 tisíce Kč), jednak horším zpracováním. Originály mají rubovou stranu zlaté barvy a stejně tak sponu, velmi obtížně zapínatelnou, ale zato potom dobře držící, aby odznak nespádl. Opakovaným odepínáním a zapínáním taková spona rychle vezme zaskvě. Korejci mají pro sebe odznaků tolik, aby je nemuseli často přepínat sem a tam, ale myslím si, že jistě ne zas tolik, aby jim nebyly vzácné.

Odznaky se nenosí „ve vrstvách“ (ale viděl jsem i výjimku), nýbrž jen jeden na hlavní vrstvě oděvu, tedy v méně teplých dnech na saku, kostýmku a podobně a v teplejších dnech jen na košili. Na kabát se obvykle nedávají. Nenosí se na pracovních oděvech a většině běžných (nikoli slavnostních) stejnokrojů.

Malé děti odznaky nenosí, větší nosí odznak *Korejského svazu dětí* (období pionýrské organizace používající pionýrské kroje a pionýrské salutování, ale nesoucí tento apolitický název), ty ještě starší (nebo chcete-li mladší mládež) už mají na odznacích *velké vůdce*, ale mají je v menším provedení než běžní dospělí. V průběhu let 2015-2016 přestal odznak nosit soudruh **Kim Čong Un**, který jej v posledních letech měl jen naprosto výjimečně, například na 7. a 8. sjezdu *Korejské strany práce*.

Plošným a kromě stanovených výjimek trvalým nošením odznaků, zavedeným zhruba v roce 1980, je zajištěno několikeré upevnění věrnosti odkazu *velkých vůdců*, přinejmenším navenek, opticky, ale myslím, že do značné míry i dovnitř, duševně, protože tento styl propagandy je velmi silný a mimořádně působivý. Každý nosí denně nebo velmi často obraz *velkých vůdců* doslova na srdci, při setkání s ostatními lidmi jej neustále vidí a současně tímto prostřednictvím *velcí vůdci* pomyslně neustále vidí jeho. Kromě toho je tím zajištěna sounáležitost s kolektivem a nakonec i odlišení někoho, kdo do něj nepatří, i když jinak by na první pohled mohl. To jsou zahraniční a případně jižní Korejci. Ti odznaky buď nemají (jižní prakticky ani nesmějí, z pohledu své státní moci), nebo ti loajální ke KLDR (zejména z *Japonska* a *Číny*) mají jiný typ odznaku s modro-bílým orámováním dle vzoru státní vlajky, takže se na první pohled pozná, že jsou odjinud. Zahraniční Korejci se však v KLDR pohybují (nebo před pandemií pohybovali) beztak jen v ucelených skupinách s doprovodem a jižní vůbec ne, pokud se nekonal některý z několika mála mezikorejských summitů a souvisejících akcí nebo s výjimkou dřívějšího fungování společných podniků a styčných úřadů v *Kesongu* u demarkační linie na straně KLDR.

Je smutným paradoxem, že zatímco běžný cizinec mohl (a po oficiálním ukončení pandemie nejspíš zase bude moci) navštívit současně Severní i Jižní Koreu a byl jsem svědkem toho, že někteří mezi nimi cestují přes *Peking* (protože přímé spojení neexistuje), zdrcující většina Korejců ze Severu nikdy neviděla a v dohledné době jistě neuvidí Jih své vlastní země a naopak.

Lidový palác kultury, mrakodrapy, já a Warmbier

Lidový palác kultury

Nemalá část našeho programu se konala v *Lidovém paláci kultury*, velkolepé stavbě z roku 1973 v tradičním korejském stylu, s prohnutými střechami jako z korejského středověku, ale s krovy z betonu místo dřeva. Palác je ozdoben obrovskými budovatelskými mozaikami. Tyto mozaiky byly krásné, velkolepé, ale částečně se již drolily. Ve vstupním sále se nachází mozaika zobrazující pohled na *Pchjongjang* v době vzniku stavby,

s obrovskými nezastavěnými plochami, poli nedaleko centra, což už je dnes dávno minulost. I spousta tehdejší zástavby již zmizela, i když byla docela nová, poválečná (vždyť za *Korejské války* nezůstal z *Pchjongjangu* doslova kámen na kameni), přesto byly celé rozsáhlé bloky tehdejší zástavby v posledních asi patnácti letech zbořeny a nahrazeny novými, mnohem většími, modernějšími, pro bydlení i jiné účely jistě mnohem pohodlnějšími a praktičtějšími,

ale postrádajícími již svéráz socialistického realismu své doby a podobné moderní zástavbě na celém světě.

Nevím, zda byla zástavba z 50. - 70. (nebo možná až 80.) let tak nekvalitní, že po několika dekádách dosloužila a musela k zemi, nebo zda její poměrně rozsáhlé demolice a náhrady byly projevem velikášství,

snahy o světovost a modernitu za každou cenu. Myslím, že oba faktory

hrály výraznou roli. KLDR je takových projevů neskromnosti a obskurní okázalosti vskutku plná a jejím nejkřiklavějším projevem je prázdný, nikdy nedokončený hotel *Rjugjong* z 2. poloviny 80. let, viditelný bezmála z celého města, velmi dobře právě i od nedalekého *Lidového paláce kultury*, jehož osobitá malebná stavba se krčí ve stínu největšího památníku budovatelských *neúspěchů*.

Hotel Rjugjong

Od konce 80. let se tyčil betonový skelet zamýšleného hotelu nad hlavním městem jako příznak, obludné monstrum a obraz zkázy. Jeho dokončení už ztratilo smysl, protože po pádu světové socialistické soustavy a značném prohloubení izolace země by pro něj stejně nebylo využití. V roce 2011 byl alespoň pokryt skleněnými panely a získal poněkud důstojnější vzhled, uvnitř nedokončený a nevyužitý zůstává však až dosud. Od roku 2018 slouží jeho obrovská plocha z jedné strany alespoň k zobrazování propagandistických motivů prostřednictvím LED displeje.

Hotel *Rjugjong* je spjat s revoluční anekdotou ze života velkého vůdce soudruha **Kim Čong Ila**. Jeho matka, *velká komunistická revoluční bojovnice* soudružka *Kim Čong Suk* (později v rámci určité *dekomunizace* nazývaná až dodnes místo toho *hrdinkou protijaponské války*, ale původní titul žije dál ve starších propagandistických dílech a nových už moc nevzniká), říkala velmi mladému *velkému generálovi* (který ještě nebyl generálem, ale už byl velký, malý totiž nebyl nikdy a jeho dětský věk dlužno popsat eufemisticky jako *velmi mladý*), že až bude jednou velký, postaví v Koreji domy, které budou mít 10 pater. On odvětil, že až bude velký, postaví dům se 100 patry. A jak slíbil, tak splnil, i když dostavění hotelu se nedožil ani on, ani nikdo jiný. Inu, revoluce není procházka růžovým sadem. Soudružka *Kim Čong Suk*, nazývaná *Matkou Koreje*, zemřela v roce 1949, když bylo *velkému generálovi* sedm let.

Matky Koreje jsou dvě. Kromě soudružky *Kim Čong Suk* (1917-1949) je tak zvána i matka velkého vůdce *Kang Pan Sok* (1892-1932). Shodou okolností se *Kim Čong Suk* jmenuje i manželka bývalého jihokorejského prezidenta *Mun Če Ina*. Narodila se v Soulu v roce 1954. Tehdy se tam asi nevědělo a neřešilo, že stejně se jmenovala nedávno zesnulá *Matka Koreje*, ani na Severu se o ní ještě tehdy tolik nevědělo. Dnes by si tam jistě nikdo nedovolil použít toto vznešené jméno, ani jméno nikoho z velkých vůdců. Jméno *Kim Čong Suk* ale nesla nebo snad ještě nese i předsedkyně *Korejského výboru solidarity s lidem světa*, o níž jsem zaznamenal zmínku v médiích KLDR v roce 2017, a byla jistě již vyššího věku.

V dubnu 2022 byla slavnostně předána nová bytová výstavba v oblasti ulice *Songhwa*, jejíž dominantou se stal 80patrový mrakodrap, nejvyšší dokončená obytná budova

Pchjongjangu. Nejsem si jist, zda bylo zapotřebí dalšího takového projevu megalomanství a zda by nebylo všestranně výhodnější konečně dostavět a obydlet hotel *Rjugjong*, jenž je tak výrazným symbolem *Pchjongjangu* a celé KLDŘ, že by takový počin mohl být oprávněně prezentován jako mnohem větší vítězství než jakákoli novostavba. Jako hotel by mohla sloužit dejme tomu malá část v nejvyšších patrech a zbytek by mohl být použit jako byty a příslušné služby jejich obyvatelstvu místo 80patrové novostavby.

Lidový palác kultury naštěstí unikl modernizačním snahám (na rozdíl třeba od nedávne vyložené devastace unikátní architektury *pchjongjangského* metra ze stejné doby, o čemž ještě napíši) a je obstojně udržován v původním stavu včetně naleštěných detailů, ačkoli část původního vybavení již zřejmě není v provozu, například krásné původní mikrofony (i u nás byly takové). Každý měl takový původní mikrofon před sebou, ale byly vypnuté a nevím, zda by se daly zapnout, zejména zda je funkční původní zesilovač. Zářivkové osvětlení svítilo tak čistě a jasně, bez jakéhokoli blikání, a kryty osvětlení byly tak čisté, že jsem měl napoprvé podezření, že jde o přírodní osvětlení skrze prosklený strop, nikoli o zářivky.

Obsah konferencí o myšlenkách *čučche* v *Lidovém paláci kultury* nebyl příliš zajímavý. Od několika řečníků z KLDŘ a případně jim plně poplatných příznivců ze zahraničí jsme slyšeli jen zcela obecné základní teze a fráze, jež jsme znali již předtím. Do značné míry to byla ztráta času a nebudu zastírat, že někteří ze zahraničních hostů při těchto ideologických seancích k „přesvědčování přesvědčených“ usínali či dokonce opravdu usnuli. Přestávka s dobrou rozpustnou kávou byla skutečně vítaným osvěžením.

Jedním ze základních témat konferencí a ostatně i nosnou myšlenkou *čučche* je *absolutní soběstačnost*, prezentovaná zde bohužel tak, že jsme na poznámky dostali papíry nebo sešity a *čínské* propisky. Nejsem si jist, zda to byl dobrý propagandistický tah, chvástat se absolutní soběstačností, ale na konferenci o ní i obyčejné propisky mít z *Číny*.

Pokud byly možné dotazy, byly kladeny zpravidla v nastavené linii, byly tedy zcela formální, stejně jako odpovědi. Spíše než o dotazy šlo vlastně o pochvalné diskusní příspěvky. Jestliže byly dotazy mimo linii a svým způsobem odvážné nebo nečekané, odpověď na ně byla vyhýbavá až žádná, v jednom případě vedla dokonce k předčasnému ukončení semináře, když soudruh z *Nepálu* trval na odpovědi na dotaz, zda myšlenky *čučche* jsou rozvinutím *marxismu-leninismu* nebo nikoli. Uznávám, že odpověď na tuto otázku není vskutku snadná, protože sami přední ideologové KLDŘ ji v průběhu let značně měnili a aniž by *marx-leninismus* výslovně zavrhl, zmínky o něm z jejího prostoru ve 2. polovině 90. let prakticky vymizely. „*Filosofie čučche je nová revoluční filosofie, nikoli pouhé rozvinutí filosofie předcházející*,“ řekl *velký generál*. Takže je *čučche* rozvinutím *marx-leninismu*, ale je více než tím. Škoda, že to mezinárodní komunistické a dělnické hnutí nepochopilo, že to ve světě skoro nikdo nepochopil a pokud to bylo správně pochopeno doma, nejsou to tamní kádři ochotni nebo schopni vysvětlit ani spřáteleným cizincům, natož ostatním.

Když jsem četl rozsáhlou knihu kolektivu sovětských autorů *Historický materialismus v českém* vydání z roku 1952 a podobná díla z doby před nástupem *chruščovského* *revizionismu*, zaujalo mě jasné a logické zdůvodnění celé filosofie a ideologie mezinárodního komunistického hnutí, jeho dějin a různých souvislostí. Bohužel nic takového nevidíme v současné interpretaci myšlenek *čučche*, formálně shrnované pod pojem ***kimirsenismus-kimčongilismus*** (v zažité české transkripci obou jmen). Naopak, ta je plná nejasných frází, idealismu, subjektivismu a mysticismu. Dřívější odkazy na *marxismus-leninismus* a jeho klasiky postupně vymizely ve jménu „*původní tvořivé filosofie revoluce*“ a velikosti *velkých vůdců, seslaných z nebes* (autentický termín). Není náhodné, že velké portréty *Marxe* a *Lenina* z **Kim Ir Senova** náměstí v roce 2012 zmizely, *marx-leninismus* se dnes studuje jen

Jedna z konferencí v Lidovém paláci kultury v dubnu 2017. Již tehdy Česko po boku Ukrajiny.

v některých společenskovědních oborech některých vysokých škol a o dějinách mezinárodního revolučního hnutí se učí a pojednává jen velmi okrajově, jistě i z diplomatických důvodů, protože není namístě urážet své největší spojence jako Čínu a Rusko srovnáním jejich dnešní praxe s ideály proletářské revoluce. Zatímco v 1. polovině 90. let *velcí vůdci*

vyvodili hodnotné závěry z pádu socialismu v *sovětském bloku* a zabezpečili díky nim KLDR před

stejným vývojem, nyní z diplomatických důvodů nemíní KLDR ani naznačovat, že vývoj v Rusku šel snad tehdy špatným směrem. V tomto ohledu vítězí pragmatismus dle hesla *přátelství s každým, kdo chce být přítelem s námi a nepřítel mého nepřitele je mým přítelem*, což vede mimo jiné k bezpříkladně zběsilé podpoře *ruské* imperialistické agrese na *Ukrajíně*.

Jeden z průvodců na teoretický dotaz na jistou otázku týkající se teorie odpověděl jistě upřímně: „Nezajímám se o *marxismus-leninismus*.“ Byl to absolvent *Univerzity zahraničních studií* a profesionální pracovník *Korejského svazu společenských vědců*.

Po roce 2000 postupně zmizely z propagandy KLDR veškeré zmínky o *komunismu*, dokonce i slavná revoluční píseň „*Na křídlech čchollima*“ byla zpívána s náhradou slova *komunismus* termínem *socialismus* (v korejštině mají stejný počet slabik, tak to melodii nenarušilo). Důvod nebyl oficiálně nikdy objasněn, stejně jako příčina toho, proč se začal *komunismus* v posledních letech do terminologie vracet, hlavně od roku 2021, kdy sdělovací prostředky psaly o *vznešeném komunistickém duchu, komunistických heslech, komunistickém kolektivu, světlé budoucnosti socialismu a komunismu, vítězství socialismu a komunismu, budoucnosti komunismu* apod. Zůstává otázkou, zda jde o snahu znovu se přiblížit k tradicím a rétorice mezinárodního komunistického hnutí, v němž stojí již po dekádě *Korejská strana práce* poněkud na okraji, i když je členskou stranou a účastnicí *Mezinárodních setkání komunistických a dělnických stran*, společně například s *českou KSČM*.

V KLDR se nikdy nekonala významnější mezinárodní komunistická akce, kromě shromáždění k přijetí *Pchjongjangské deklarace* v roce 1992, kde se některé komunistické a dělnické strany zavázaly nadále bránit věc socialismu i po pádu *sovětského bloku*. Nebyla mezi nimi žádná strana z tehdejšího *Československa* a ani dodatečně ji nepodepsala žádná *česká* ani *slovenská* politická strana. Teprve v roce 2020 se mělo v KLDR poprvé konat *Mezinárodní setkání komunistických a dělnických stran*, bylo však zrušeno z důvodu pandemie a jeho konání v nejbližších letech není v této zemi příliš pravděpodobné.

Uvedu nyní stručně obsah všech konferencí během svých třech návštěv ze svých poznámek. Výrazy jsou autentické. Pokud komentuji určité rozpory mezi uvedenými proklamacemi a praxí, činím tak na jiném místě své práce.

Korejští řečníci vyzvedli ve svých projevech šťastný a nezávislý život lidu socialistické Koreje, která se z utlačované země stala mocnou socialistickou zemí, nezávislým státem důstojného lidu, spoléhá na vlastní vědu a techniku a s hrdostí a sebedůvěrou provádí nový pochod ekonomické obnovy s veškerým úsilím pro nezávislost, proti imperialismu a podřízenosti.

KLDR je zemí skutečné vlády lidu, který je pánem všeho. Pracujícím jsou poskytovány bezplatně byty, vzdělávání i zdravotnictví. Po ničivých povodních v roce 2016 byla provedena rychlá obnova. Současně je KLCDR jedinou mocností na světě s monolitní ideologií. Síla korejského socialismu tkví v jednomyslné jednotě vůdce, strany a mas, což je nejmocnější zbraň, nesrovnatelná s ničím na světě.

KLDR porazila moderní revizionismus, který ovládl mezinárodní socialistické hnutí od 50. let a při jehož sledování by byla zkolabovala jako socialistické státy východní Evropy. Překoná sankce a blokádu imperialistů a třídních nepřátel silou soběstačného rozvoje a jednomyslné jednoty.

*Navzdory obnově kapitalismu ve většině zemí dosahuje KLCDR vítězství v socialistické výstavbě a nezávislosti země a bude tomu tak i v budoucnu navzdory ofenzivě imperialistů a jejich vazalů. Je nezbytné přihlížet k národním specifikům a historickým podmínkám. Axiomy jsou v matematice, a ne v revolučním budování. Hlavním faktorem pádu světového socialistického tábora byla skutečnost, že lidové masy nebyly vyzbrojeny socialistickou ideologií. Neexistovala jednota vůdce, strany, armády a lidu, na které je založena KLCDR. Armády někdejších socialistických států selhaly v obraně země. Velký vůdce soudruh **Kim Ir Sen** rozhodl nenásledovat linii SSSR a zachránil socialistickou a antiimperialistickou revoluci. Imperialismus může být poražen, pokud na něj všestranně udeří lid v podmaněných zemích.*

Hlavní věcí pro uhájení nezávislosti je posilování armády, třímající v jedné ruce pušku a v druhé srp, kladivo nebo štětec. Ozbrojené síly jsou cenným mečem pro bezpečnost země a štěstí lidu, k obraně míru a bezpečnosti celého světa.

*Miliony mladých lidí neskonale věrné straně činí z KLCDR nejlepší zemi na světě, v současnosti s důvěrou nastupující k ještě tvrdšímu boji za vybudování mocné socialistické země pod vedením váženého nejvyššího vůdce soudruha **Kim Čong Una**, následníka revolučního procesu čučche, zahájeného na hoře Pektu (Pektusan).*

Stát zajišťuje vzdělávání pro rozvoj tvořivých aktivit člověka ve správné ideologii a vysokém uvědomění. Jen když se lidové masy zmocní výrobních prostředků, stanou se pány dějin. Socialismus v KLCDR je založen na společenském vlastnictví dělnické třídy a družstevním vlastnictvím rolnictva. Je vedena kampaň pro zmenšování rozdílů mezi dělníky a rolníky a mezi městem a venkovem za účelem rozvinutí družstev ve státní vlastnictví a vesnic ve města. Prioritou je vzdělávání mládeže a rozvíjení jejich fyzických schopností.

Celkově byli mezi v uvedených třech letech mezi zahraničními účastníky konferencí občané (v abecedním pořadí) Bangladéše, Belgie, Brazílie, Bulharska, Česka, Etiopie, Finska, Francie, Ghany, Guineje, Indie, Irska, Itálie, Japonska, Konžské demokratické republiky, Lucemburska, Mexika, Mongolska, Nepálu, Nigérie, Pákistánu, Polska, Rakouska, Ruska, Slovenska, Spojeného království, Srí Lanky, Švédsko, Švýcarsko, Thajsko, Turecko, Ugandy a Ukrajiny. Je přitom možné, že jsem některou zemi nezaznamenal nebo opomněl. Zaujalo mě, že v žádném roce se neúčastnil nikdo z Německa, ač má tato země velvyslanectví KLCDR a dlouholeté tradice přátelství (z časů NDR). Z nejlidnatějších států světa nebyl přítomen nikdo například z USA (zde nutno vzít v potaz již tehdy platná cestovní omezení pro jejich občany do KLCDR), Indonésie, Pákistánu či Brazílie, chyběl také zástupce států bývalé Jugoslávie. Příznačná byla také neúčast občanů ze všech zbývajících zemí hlásících se k socialismu, tedy z Číny, Kuby, Laosu a Vietnamu, kde studijní skupiny čučche zřejmě nejsou a nemohou být, stejně jako nebyly asi ve všech bývalých socialistických státech.

*Z cizinců v roce 20017 vystoupil například generální ředitel Mezinárodního institutu myšlenky čučche Ramón Jiménez López (Mexiko) s referátem „Velký prezident **Kim Ir Sen**,*

který poskytl nesmrtelný příspěvek věci globální nezávislosti, je věčným sluncem lidstva“. Dále promluvil Sekuna Kamara, ředitel **Kim Ir Senova** institutu zemědělských věd v Guineji, na téma „Myšlenka čučche vytvořená prezidentem **Kim Ir Senem** je velkou vedoucí ideologií osvětlující cestu vpřed boji lidu usilujícího o nezávislost“. Dále Shanker Bharati, předseda Nepálského literárního fóra pro studia politiky songun, Elena Babičová, předsedkyně ruské Společnosti Kim Čong Suk, Sheikh Mohd Rafiqul Islam z Bangladéšského institutu idejí čučche, Roland Vele, předseda Skupiny pro studium politiky songun v Demokratické republice Kongo, Uha Kiekski, předseda Národního výboru pro studium myšlenky čučche ve Finsku, předsedající konference Jouve Edmond Pierre Jean (generální ředitel Evropské společnosti pro studium myšlenek čučche, z Francie) a ze Spojeného království předseda několika organizací britsko-korejského přátelství Dermot Hudson. Konferenci, pečlivě sledovanou korejskými médii, uzavřel Ogami Kenichi (Japonsko), generální tajemník Mezinárodního institutu myšlenky čučche.

Mozaika na paláci s motivem lidu pod památníkem čchollima

Konference o rok později měly menší mezinárodní účast a cizinci vystupovali jen v diskusi. V roce 2019 referát zástupce generálního tajemníka Mezinárodního institutu myšlenky čučche profesora doktora Harishe Gupty (Indie) vyzdvihl zásluhy velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena** jako přeborníka globální nezávislosti a míru a jeho myšlenku čučche jako skutečný prapor světového míru s úplnou suverenitou všech národů. Popřál úspěchy v budování mocného socialistického státu pod dynamickým vedením maršála **Kim Čong Una**.

Konference schválila blahopřejný dopis váženému soudruhu nejvyššímu vůdci ke znovuzvolení předsedou Komise pro státní záležitosti. Byl přečten dopis od Ogami Kenichiho, generálního tajemníka Mezinárodního institutu myšlenky čučche. Ten vyzdvihl nezbytnost formování celé společnosti na principech **kimirsenu**-**kimčongilismu**, samostatného rozvoje a rozdrčení zločinných imperialistických sankcí. Vyzval k aplikaci pokynů váženého soudruha nejvyššího vůdce k rozvoji svých zemí a celého světa. Varoval před nedůsledným politicko-ideologickým vzděláváním, které vedlo k pádu některých socialistických zemí, a vyzdvihl, že lidová Korea si z této tragédie vzala ponaučení.

Součástí konferencí bylo promítání dokumentárních filmů jako „Čučche září v celém světě“, „Dějiny korejské revoluce jsou dějinami, které byly vedeny vítězně prostřednictvím soběstačného rozvoje“ a „KLDK je zemí, kde lid je pánem všeho a slouží mu vše“ a filmu ke 40 letům Mezinárodního institutu myšlenky čučche.

Třem zahraničním účastníkům konference v roce 2019 byl udělen čestný titul doktora společensko-politických věd, v bývalém Československu označovaný zkratkou RSDr. (vtipálci znají jako „rozhodnutím strany doktor“). V závěru konferencí všichni účastníci obdrželi pamětní listy.

V roce 2019 se mi dostalo cti na konferenci o čučche v Lidovém paláci kultury přednést projev, v jeho větším (ale nikoli největším) sále se stoly uspořádanými do kruhů ve dvou řadách, kde se konalo mnoho mezinárodně významných akcí KLDK. To nebylo samozřejmé pro každého zahraničního účastníka a nebylo by to ani časově možné. Projev bylo nutno několik dní předem odevzdat a potom přednést vrácenou opravenou verzi, v mém případě

Hovořím na konferenci v Lidovém paláci kultury

lehce zkrácenou, ale nikoli zásadně změněnou a nikoli připravenou o jakoukoli nosnou myšlenku.

Bohužel jsem mluvil až ve druhé části akce, kdy již nebyly přítomny korejské sdělovací prostředky a sál byl popravdě poloprázdný. Posluchačů bylo asi sto. Vystupoval jsem předtím vícekrát i před mnohem větším publikem, ale nikdy ne v takto slavnostní atmosféře. Hovořil jsem *anglicky*, závěrečná

provolání jsem kromě toho pronášel i korejsky. Tlumočen jsem byl do několika jazyků, stejně jako ostatní řečníci. Málokdo z *Čechů* měl na akcích v KLCDR po roce 1989 takovou příležitost, pokud vůbec někdo.

Snažil jsem se hovořit tak, abych zaujal a nekolébal posluchače ke spánku jako někteří jiní. Ohlas byl dost živý a pozitivní a potlesk na poměry té akce nadšený. Jistě zapůsobilo i to, že jsem měl (jako jediný z řečníků) olivový *inminbok* s odznakem s velkými vůdci a s *Rádem přátelství* a že jsem vystoupení pojal poněkud teatrálně včetně revolučního pozdravu vztyčenou pěstí a závěrečného potlesku po projevu „sám sobě“, jak bylo zvykem i u nás v 50. letech a v KLCDR je to běžné dodnes. Myslel jsem to naprosto upřímně a nestydím se za to. Prostě připadal jsem si jako v 50. letech, na té tehdy správné straně barikády, z tehdejšího oficiálního pohledu. Vnitřně jsem však nikdy nebyl nekritický ani ke KLCDR, ani k éře 50. let v *Československu* nebo kdekoli jinde. Uběhly tři roky a „*svatá země socialismu*“ se se mnou rozešla tak ostře a nelítostně, že se obávám, že v 50. letech nebo v dnešní KLCDR bych za této situace skončil velmi neslavně. Je to hořké poznání, že nakonec musím být rád, že žiji tady, a ne tam (kde je mě třeba?)...

V *Lidovém paláci kultury* jsme jako stoupenci myšlenek *čučche* společně zpívali korejskou revoluční píseň, jejíž název si nepamatuji. Předem se to trénovalo v hotelu, každá delegace s místní harmonikářkou zvlášť, každopádně horkotěžko jsme dali dohromady první sloku, a osobně jsem ji zpíval tak, že jsem si text napřed přepsal foneticky do latinky.

Část konferencí se konala v malém sále, kde vypovídal ještě o rok nebo dva dříve *Otto Frederick Warmbier*, student na *University of Virginia, USA*. Jeho projev byl také působivý a chyběly ani slzy: „*Můj zločin je velmi těžký a předem naplánovaný. (...) Velmi na mě zapůsobilo humánní zacházení vlády KLCDR s těžkými zločinci, jako jsem já, a velmi poctivé a řádné právní procedury v KLCDR. A přesvědčil jsem se, že současná »problematika lidských práv« v KLCDR, trvale zdůrazňovaná administrativou Spojených států, není ničím jiným než pokryteckou záminkou, aby nakonec svrhly vládu KLCDR. Omlouvám se lidu a vládě KLCDR a prosím o odpuštění.*“

Otto Frederick Warmbier byl odsouzen k patnácti letům nucených prací za obvinění z podvracení státu. (Oficiální informace KCNA z 16. 3. 2016.) 13. června 2017 byl odeslán do USA z humanitárních důvodů podle rozsudku *Ústředního soudu KLCDR*. Zemřel tam 19. června téhož roku. (Tedy při mé první návštěvě Koreje tam ještě byl vězněn.)

Prohlášení *Institutu amerických studií Ministerstva zahraničních věcí KLCDR* z 15. února 2018 uvádí, že „*je to současná administrativa USA, která by měla odpovědět, proč náhle*

V menším sále paláce v dubnu 2017, kde o rok dříve hovořil Otto Warmbier. V době pořízování snímku byl ještě vězněn v KLDŘ.

zemřel za méně než týden poté, co se vrátil do USA se všemi životními ukazateli normálními. (...) Ačkoli byl zločincem, KLDŘ vyhověla žádosti současné americké administrativy a vrátila jej z humanitárního hlediska domů (...) s ohledem na jeho špatné zdraví. Trumpův klan však záměrně přikrmuje pomlouvačnou kampaň proti KLDŘ v souvislosti s jeho smrtí (...) a nachází záminku pro zintenzivnění mezinárodní nátlakové kampaně, omráčen silou KLDŘ, která dosáhla postavení strategického národa.“

Ředitel Pchjongjanské nemocnice přátelství uvedl 27. října 2018 pro KCNA:

„Americký student Warmbier zemřel po návratu do USA po propuštění ze zdravotních důvodů v červnu 2017. Procházel nápravou prostřednictvím práce, ke které byl odsouzen za obvinění z nepřátelského jednání proti KLDŘ, spáchaného v lednu 2016. (...) Jako ředitel nemocnice, která se přímo zabývala léčbou Warmbiera, nemohu potlačit své rozhořčení nad americkým úplným zkreslením pravdy o jeho smrti.

Jak Warmbier sám přiznal na tiskové konferenci, poskytl jsme mu lékařskou péči s upřímností z humanitárního hlediska až do jeho návratu do USA, i když byl zločincem, který se dopustil nepřátelského jednání proti KLDŘ.

Američtí lékaři, kteří přijeli do KLDŘ, aby pomohli Warmbierově repatriaci, uznali, že jeho zdravotní ukazatele byly všechny normální a předložili naší nemocnici písemné ujištění, že sdílají diagnostický výsledek lékařů naší nemocnice. Tento dokument je stále v našich rukou.

Podle článku z amerických novin »USA Today« z 21. června 2017 neurochirurg z »University of Cincinnati« připustil, že lékařská prohlídka Warmbiera nenalezla žádné stopy fyzického hrubého zacházení, jako je zlomenina kostí nebo vnitřní zranění, a že byl předán domů v dobře živěném stavu.

Také podle amerických novin NBC z 27. září 2017 lékařský vyšetřovatel z Ohio, USA, ve své zprávě svědčil o tom, že ohledali Warmbierovo tělo, aby našli stopy mučení, ale nedokázali to, a soudní zubní lékaři nedokázali najít jakýkoliv důkaz poškození Warmbierových zubů. (...)

Lékařské zhodnocení doktorů by mělo být objektivní a přesné a nemělo by být ovlivňováno žádným sobeckým účelem nebo politickým zájmem.

Každý, kdo si upřímně cení pravdy, by měl místo toho požadovat vyšetření příčiny Warmbierovy náhlé smrti brzy po jeho příletu do USA, když jeho všechny zdravotní ukazatele byly v době jeho propuštění normální.

KLDŘ léčí jako vždy ty, kteří podstupují převýchovu, v souladu s příslušnými mezinárodními právními předpisy a mezinárodními normami.“

Ať už to bylo s Warmbierem jakkoli, obávám se, že jeho odsouzením, uvězněním a všemi následky si KLDŘ před světem mnohem více uškodila, než pomohla. Kdyby ho vyhostila a vydala o tom stručnou tiskovou zprávu, ušetřila by si jednu obrovskou mezinárodní mediální kampaň proti sobě a Otto mohl žít. Bylo mu 22 let a byl o šest let

mladší než já. Jeho smrt se mi zdá být příliš krutou daní za to, aby se cizinci v KLDR chovali slušně.

Výstavy KIMIRSENIÍ

Ale nyní něco trochu pro odlehčení.

Při každé návštěvě Koreje jsme navštívili budovu *Výstaviště kimirsenií a kimčongilií*, věnovanou výstavám těchto dvou květin, patřících k hlavním symbolům KLDR. *Kimirsenie (kilimsonghwa)* je druh růžové orchideje a *kimčongilie (kimčongilhwa)* je červená begonie. Pěstování orchideje je poněkud složitější a málokdo dokáže vypěstovat *kimirsenií* mimo KLDR (neznám nikoho takového z ČR a SR; jednou jsme vezli její sazenici, ale zašla). O něco snadnější je vypěstovat červenou begónii, *kimčongilií*. Ne každá dovezená hlíza se ujala, ale jeden ze *slovenských* soudruhů ji úspěšně pěstuje dodnes. (Jedním z ocenění, které *kimčongilie* získala, je zlatá medaile z výstavy *Flóra Bratislava* v roce 1991.)

Výstava KIMIRSENIÍ s příslušníky Korejské lidové armády

Růžově kvetoucí orchidej *kimirsenie*, darovaná velkému vůdci prvním indonéským prezidentem *Sukarnem*, je společně s begónií *kimčongilií*, vypěstěnou japonským zahradníkem *Kamo Mototeru*, symbolem nesmrtelnosti díla *velkých vůdců*. Mnoho civilních i vojenských jednotek i zahraničních diplomatických misí a mezinárodních organizací v KLDR pěstuje a vystavuje „*květiny slunce*“ a soutěží o nejkrásnější výstavku. V té jsou květiny doplněny modely významných revolučních pamětihodností nebo současného budování.

Na 19., 20. i 21. festivalu *kimirsenií* byly vystaveny desítky tisíc *kimirsenií*, dodané více než 80 jednotkami zahrnujícími orgány ozbrojených sil, ministerstev a státních institucí, občany, školami, mládeží a dětmi, zahraničními krajany a cizinci. *Kimirsenie* byly zkombinovány s dalšími druhy květin, s modely historických revolučních míst i nové výstavby *Pchjongjangu*, fotografiemi a obrazy velkých vůdců a hesly k připomenutí památky zakladatele KLDR a posílení socialistické výstavby a obrany vlasti. Výstavy, do jejichž prostor proudil nekonečný zástup návštěvníků, v nás zanechaly hluboký dojem. Zabíraly dvě patra budovy, přizemí a ze všech stran nad ním na sloupech umístěný prostorný balkón, a v celém prostoru bylo vždy nesmírně plno, někdy až nepříjemně přeplněno.

Květina pojmenovaná po současném vůdci neexistuje a asi ani nebude, možná proto, že česky by *kimčongunie* znělo divně, už proto, že *Evropský svaz* překládáme nečesky jako *Evropskou unii*, aby to nepřipomínalo *Sovětský svaz*. To byl samozřejmě špatný pokus o vtip, o *češtinu* nejde, faktem ale je, že kult současného vůdce nedosahuje kultu předchozích dvou velkých vůdců, takže ani inaugurace jeho vlastní květiny není pravděpodobná, navíc mezinárodní věhlas KLDR natolik poklesl, že se asi nenajde zahraniční zahradník, jež by patřičnou květinu pro tuto zemi vyšlechtil.

Ve frontě na vstup do budovy *Výstaviště kimirsenií a kimčongilií* jsem vyfotil v davu lidí na ramenou, nejspíše otcových, malinkého chlapečka věkem snad dvou či tříletého, ve

vysoké bílé beranici s řemínkem pod bradou a bílém zimním kabátku *sovětského* střihu, jako z *ruské* občanské války.

Krásná byla na výstavách *kimirsenií* setkání s běžnými Korejci, k čemuž jinak bylo málo příležitostí. Mezi ně patřily kolektivy škol a školek se svými učitelkami (jen ženami). Byla i přehlídkou překrásně upravených korejských dozorkyň v pestrých vzorech lidových krojů „*čoson-ot*“, jež bylo možné bez řečí legálně fotografovat (na ulici by se za takové focení zlobily), stejně jako vojačky *Korejské lidové armády*, jejichž snímkování bylo v jiných případech zcela nepřipustné. Malí pionýři a pionýrky v krojích s rudými šátky, ale i v civilním oblečení včetně bund *Adidas* (což byli asi ti, kteří ještě nedorostli k přijetí do *Korejského svazu dětí*) na mě hleděli někdy udiveně vzhůru, protože zjevně nebyli zvyklí vidět tak vysokého člověka, na jejich poměry (195 cm). K personálu patřila například i soudružka v dlouhém fialovém koženém kabátě, na naše poměry poněkud výstředním.

Na první z těchto akcí jsme se vyfotografovali s majorem *Korejské lidové armády*, kterého jsme neznali jménem a nic jsme o něm nevěděli. Nejprve se ptal někoho z našich průvodců, co jsme zač, a teprve když byl informován, že jsme dobří soudruzi, nechal se s námi vyfotit. Leckoho zaujalo, že jsme byli na snímku seřazeni sestupně podle velikosti, což na naše poměry působí trochu legračně, ale v KLDŘ je to zcela přirozené.

Místní včetně našich průvodců se na akci intenzivně fotografovali mobilními telefony a prohlíželi si na nich výsledky tohoto úsilí. Od prohlížení výstavy mě vždy odtrhl někdo z novinářů, kdo se mnou toužil učinit rozhovor, s důmyslnými otázkami typu, co si myslím o *kimirseniích*.

Zaujala mě tyrkysově modře oděná ženská ostraha výstaviště, s čepicemi se štítkem s rudou hvězdou odpovídajícím starým československým „šoférkám“ (uniformy ČSAD, ale ve světle modré), širokým koženým opaskem, koženými rukavičkami a polobotkami. Samozřejmě nám nikdo neřekl, o jakou ozbrojenou složku jde, jinde jsem však takovou uniformu neviděl.

Nad vstupem do výstaviště se skvělo v roce 2017 heslo „Ať žije slunce *songunské* Koreje generál **Kim Čong Un!**“ V dalších letech už bylo nahrazeno slovem „slunce *čučchejské* Koreje“ (přídavné jméno *čučchejský* používám dle *ruštiny*), stejně jako jinde, protože odkazy na politiku *songun* („armáda na prvním místě“) byly oficiálně zrušeny, ačkoli nebyla nikdy propagandisticky odmítnuta. Stejně jako na mnoha jiných místech však při aktualizaci hesel zůstal zachován odkaz na historickou hodnotu „generál **Kim Čong Un**“, ač byl vážený soudruh už v roce 2012 povýšen na maršála.

Na vnitřním schodišti výstaviště mě překvapil obchod s plyšovými zvířátky, který se tam tematicky moc nehodil. Byl plný plyšových medvědů, opiček, pejsků, oveček a bůhvíčeho, včetně velkého plyšového srdíčka, plyšové dýně nebo *Minnie* z Disneyho „*Mikymauze*“. Nás k němu nepustili. Byly tam jen Korejky.

Na výstavišti jsme navštívili obchod se suvenýry, kromě sazenic uvedených rostlin nabízející například poštovní známky nebo malované talíře či porcelánová zvířátka jako byl pejsek, prasátko nebo panda, oblepené malinkými mořskými mušličkami. Dámská obsluha nebyla ochotna se ani přibližně domluvit jinak než korejsky a domluva přes průvodce nebo „rukama nohama“ s ní byla poměrně obtížná.

Věcí cti bylo po návštěvě výstavy zapsat pamětní zápis krásným plnicím perem do knihy návštěv. Tuto příležitost jsme měli na několika významných místech. Text jsme psali

*Dřívější heslo „Ať žije slunce songunské Koreje generál KIM ČONG UN!“
na Výstavišti KIMIRSENIi a KIMČONGILi*

anglicky a průvodce jej prepisoval na protější stranu korejsky. Jeden ze spoluúčastníků jednou zapsal anglický text naším psacím písmem, nevěda, že v zahraničí tento typ písma nerozluští. Musel to pak za účelem překladu přecíst sám.

Ulice a doprava hlavního města

Pchjongjang je poměrně moderní velkoměsto o rozloze šestinásobku *Prahy* (přičemž jeho součástí jsou i poměrně vzdálené oblasti zcela venkovského charakteru) s asi dvojnásobkem obyvatel *Prahy*. Prakticky veškerá původní zástavba byla v letech 1950-1953 *americkými* agresory srovnána se zemí a do původní podoby bylo po válce obnoveno jen několik málo objektů. Z lidského a kulturního hlediska to byla nesmírná tragédie, ale také to umožnilo budování moderního velkoměsta prakticky na zelené louce, tedy spíše na spáleništi, a centrum města tedy není sevřeno do úzkých křivolakých uliček a netrpí nedostatkem prostoru, nýbrž naopak jej zdobí plánovitě založené prostorné ulice a náměstí. Hlavní ulice mají široké chodníky, z nichž část je vyhrazena pro cyklostezky. Často jsou zdobeny krásnými vzrostlými *metasekvojemi čínskými*. V korunách některých z nich spočívají mohutná ptačí hnízda. Borovice a jiné rozeklané stromy jsou důsledně podepřeny či svázány. Stromy mají důsledně obílené spodní části kmenů, nejspíš hlavně z bezpečnostních důvodů, aby byly dobře vidět za tmy, když se v noci nesvítlí. Menší dřeviny jsou vzorně ostříhány do předpisových tvarů, což souzní se vzorně posekanými trávniky.

Za mých návštěv bylo město asi do jedné hodiny v noci celkem dobře osvětleno, zhruba srovnatelně s *českými* zvyklostmi, někde možná o něco méně. V jednu hodinu v noci se ale celé ponořilo do tmy a svítilo jen několik obrazů *slunečně usměvavých velkých vůdců* a hlavní agitační hesla (například obrovská neonová hesla na budově *hlavního nádraží*, dlouhá desítky metrů), jak jsem měl možnost pozorovat z oken hotelového pokoje. Na poměry skoro třímilionového velkoměsta to působilo značně neobvykle, ale nepovažuji to za nepatřičné, dlouhé ponocování a bujarý noční život se tam nenosí, a pokud někdo v noci cestuje, posvítí si baterkou, telefonem nebo světly vozu, takže není třeba plýtvat elektřinou pro lampy. (Na to už přišli i v některých *českých* městech. V době, kdy píši tuto publikaci, se začíná v naší zemi šetřit na energiích takovým způsobem, že leckde už znají zimu a tmu jako v KLDŘ, a bude asi ještě hůře...) Každopádně své osobité kouzlo měl pohled z hotelu na velkoměsto ponořené do tmy, do níž zářili jen *velcí vůdci*, hesla, občas někde svítilo okno v domě (z toho bylo patrné, že elektřina funguje normálně) a do tmy si svítila pomalu jedoucí tramvaj, jezdící i za nejhlubší noci. Náš denní program byl ale celkem nabitý a bylo nutno i spát, takže jsem se nemohl v noci dlouhodobě kochat pohledem z okna a tyto výjevy jsem zaznamenal jen náhodně.

Ulice byly vyzdobeny mnoha agitačními hesly, plakáty, vlajkami a na významných budovách i obrazy *velkých vůdců*, část z této výzdoby byla však jen příležitostná ke státnímu svátku. Ani během něj, natož jindy neplatilo, že by ideologická výzdoba byla naprosto všude,

Sloup věčnosti na ulici Rjomjong

parlamentu, *Nejvyššího lidového shromáždění*. Zde do roku 2016 byly bílé, stejně jako do roku 2015 v *Kumsusanu*. Někdy ale i bronzové sochy stojí v interiéru, například v *Muzeu Revoluční školy Mangjongde*.

Na vícero místech, mým odhadem na několika desítkách (jen v hlavním městě), mezi nimi na úpatí vrchu *Mansude* poblíž *Kim Ir Senova náměstí*, stojí velké stěny s mozaikami s portréty *slunečně usměvavých velkých vůdců*. V několika významných podnicích, například *Pchjongjangském trolejbusovém závodě* nebo *Pchjongjangské kosmetické továrně* stojí takové mozaiky znázorňující *velké vůdce* při návštěvě těchto závodů. K sochám a mozaikám *velkých vůdců* se pokládají koše a kytice květin i jednotlivé květiny, ale vždy jen organizovaně při státních svátcích a významných výročích. Zdá se, že je stanoveno, kdo a kdy může květiny pokládat, je to zkrátka věcí cti a za odměnu a nemůže tak činit kdokoli a kdykoli.

Na různých místech Pchongjangu, dalších měst i venkova stojí *sloupy věčnosti*, vysoké hranoly z velkých kvádrů se zlatým nápisem „*Velcí soudruzi Kim Ir Sen a Kim Čong Il budou s námi věčně!*“ Největší z nich stojí při ústí ulice *Rjomjong* a je tak obrovský, že jeho podstavcem procházejí v každém směru čtyři jízdní pruhy. O této stavbě se mi nepodařilo nic zjistit, ale její výšku odhaduji na minimálně 50 metrů, takže je téměř srovnatelná například s *Petřínskou rozhlednou*.

Zhruba v roce 2018 byla část hesel a výzdoby odkazující na armádu odstraněna, včetně odkazů na politiku *songun*, armádních symbolů, vyobrazení vojáků a jejich zbraní a vyhocených bojových hesel typu „*Budeme se bránit za cenu svých životů!*“ Na agitačních plakátech znázorňujících různé profese budovatelů socialismu také od té doby většinou chybějí vojáci, případně nemají zbraně. Jistě to souvisí s dobovými vyjednáváním s Jižní Koreou a s USA, ale po jejich ztroskotání již propaganda dřívější důraz na armádu neobnovila.

Po okrajích hlavních tříd jezdí tramvaje (nikoli uprostřed, jak je obvyklé u nás), mezi nimi vedou každým směrem alespoň dva jízdní pruhy pro automobily, jejichž provoz byl

Mercedesy W123 (r. v. 1976-1985) před hotelem Korjo

většinou tak slabý, že rozhodně nevznikaly kolony, ale před některými světelnými křižovatkami přes den přece jen před zeleným signálem stálo v každém pruhu několik vozů. Je velkým štěstím KLDŘ, že se vyhnula dopravním kolapsům způsobeným přebujelou individuální automobilovou dopravou.

Hlavní třída Kwangbok (*Osvobození*) z centra města do Mangjongde má v každém směru mezi tramvajovými kolejemi asi čtyři jízdní pruhy, ale chybí vodorovné dopravní

značení, takže si každý jezdí, kudy chce, často cikcak podle stavu asfaltu, jenž není zdaleka optimální, ale také ne úplně tragický. Nikoli tankodrom, ale pestrá mozaika záplat, jakou můžeme leckde na silnici vidět i u nás. Zeleně je vzorně ostříhána a udržována.

Mezi automobily bylo k vidění dost taxíků, část z nich označená nápisem „TAXI“ latinkou, část foneticky „*teksí*“ korejským písmem *čosongulem*. Kromě osobních aut vesměs novějších *čínských* značek nebo řidčeji i domácí výroby, ale i *evropských Volkswagenů*, *Audi* a *Mercedesů* (včetně starých „*pian*“ z 70.-80. let) a japonských *Toyot*, *Nissanů* a *Lexusů*, se po ulicích pohybovaly menší nákladáky, hlavně *čínské*, méně často ještě staré *sovětské*. Kamion s tahačem a návěsem jsem neviděl ani jeden. Mezi vojenskými vozidly byly kromě *Mercedesů* k vidění ještě i *sovětské UAZy* a ze starších osobních aut jen naprosto výjimečně *Volha* a *Žiguli*. Kdysi zde jezdilo mnoho československých *Tater 613*, ale to už je minulost.

Automobily mají registrační značky různých barev. Nejběžnější (civilní) mají modrý podklad a bílé písmo. Uveden je na nich název *Pchjongjang* nebo dvouslabičná zkratka provincie. První dvoučíslí rozlišuje organizaci, které vůz patří, za spojovníkem pak následují čtyři další čísla. Například číslo „40“ je *Všeobecný dopravní podnik hlavního města Pchjongjangu*. Některé číselné řady jsou patrně vyhrazeny pro vozy v osobním vlastnictví, jichž je však velmi málo. Volný trh s osobními auty neexistuje a jsou pouze přidělována za zásluhy, takže je má opravdu málokdo. Navíc lze předpokládat, že je provoz limitován nedostatkem pohonných hmot.

Autá nedávají na přechodech přednost chodcům, ale naopak, jako to bylo kdysi u nás. Viděl jsem čerpací stanici, vypadající stejně jako u nás, ale po jejím boku stojí obrovská stěna ve tvaru vlajícího rudého praporu, obložená červeným mramorem. I při tankování pohonných hmot díky tomu motorista myslí na revoluci a udržuje si vznešeného bojového ducha.

Registrační značky s černým pozadím jsou vojenské, se žlutým pozadím patrně patří cizincům (pracovníkům cizích velvyslanectví a podobně). Existují i bílé značky s rudou hvězdou místo názvu provincie, což jsou „VIP“ vozy směřující jezdit do jakékoli provincie. Ostatní vozidla smějí bez povolení jezdit jen po provincii, kde jsou registrována, alespoň tak jsem to pochopil z náznaků místních.

Legendární je služba příslušnic (mnohem méně často i příslušníků) dopravní bezpečnosti na významnějších křižovatkách. Po mnoho let stály dopravní policistky, dříve zřejmě jen ženy (nebo alespoň dostupné fotografie a filmy ukazovaly jen ženy) v namalovaném kruhu uprostřed křižovatky a regulkou řídily dopravu, i když tato byla mnohde tak slabá, že její řízení nebylo rozhodně potřeba a příslušnice měla spíše úlohu dozorkyně, aby bylo na místě vše v pořádku.

Příslušnice dopravní bezpečnosti (a žádná doprava v dohledu)

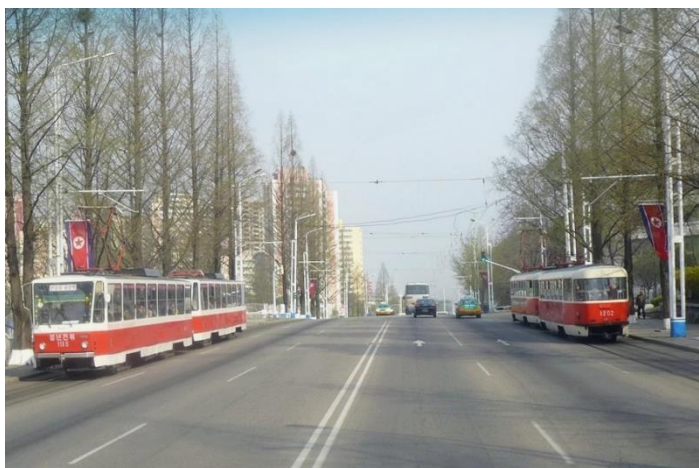
V době mých návštěv byla většina křižovatek již řízena semaforem a příslušnice nebo příslušník většinou jen stáli na okraji křižovatky a přihlíželi. Někdy dohlíželi také na křižovatky bez semaforů, kde se provoz řídil dopravním značením. Přitom ale i menší část světelných křižovatek bylo bez dozoru a mám dojem, že rok od roku přibývaly. I jeden z průvodců mi řekl, že policisté z křižovatek jistě brzy zmizí a budou je řídit semaforem. Pokud se tak stane, a možná se již stalo, zmizí tak jeden ze zajímavých prvků *pchjongjanského* koloritu. Zejména dopravní policistky byly svéráznou turistickou atrakcí, ve svých slušivých modrých (nebo zcela výjimečně modro-bílých) uniformách s velkými nárameníky *sovětského* typu, mohutnými brigádýrkami, s červenou páskou „Dopravní bezpečnost“ s modro-bílým lemováním jako na státní vlajce, s širokým koženým páskem kolem pasu a druhým přes rameno, bílými rukavičkami, v sukních a v černých lodičkách s bílými ponožkami nebo v chladnějším období v černých kozačkách, s nezbytnou regulkou a vysílačkou nebo i se dvěma. Za tmy patřily k uniformě popruhy s blikajícími LED diodami a za deště průhledné pláštěnky. Bylo povoleno je fotografovat i natáčet (na rozdíl od vojska). Při průjezdu „VIP“ vozidel jim salutovaly.

Dopravním policistkám je věnován i film „*Dopravní policistka na křižovatce*“ z roku 1986, prodáváný za mých návštěv na DVD s anglickými i dalšími titulky bez uvedení roku výroby, jako by byl nový, což je ale u filmů z KLDŘ běžné. V tomto filmu si kromě dobových dopravních prostředků v hlavním městě a neobvykle silného automobilového provozu (patrně poněkud zinscenovaného) můžeme povšimnout i změny uniforem dopravní bezpečnosti, které jsou na první pohled stejné, ale tehdy měly vysoké límce jako *inminbok* a dnes mají saka evropského typu, nošená s bílou košilí a modrou vázankou (i ženami).

Figurka příslušnice dopravní bezpečnosti, vysoká 25 cm, patřila také k zajímavým suvenýrům prodávaným na *výstavišti Wolhjang*. Šlo o zřejmě jediný dostupný suvenýr nebo propagační materiál s policejní tematikou.

Po ulicích se pohybovalo celkem dost cyklistů. Na kolech běžně jezdí i ženy. Nevím, kde se vzala donekonečna opakovaná legenda, že ženy nesmějí v KLDŘ jezdit na kole, každopádně i pokud tomu tak někdy bylo (o čemž celkem pochybuji, možná se to jen kdysi společensky neslušelo, tak jako se třeba neslušelo, aby žena nosila kalhoty), nyní to rozhodně neplatí.

V *Pchjongjangu* nás zaujal, jako jistě mnoho Čechů a Slováků tam pobývajících, čilý provoz československých tramvají ze smíchovského závodu *ČKD Tatra Praha*. Ve městě

Československé tramvaje na ulici Sosong

autobusy, od roku 1962 trolejbusy a od roku 1973 i metro.) Tehdy byly zařazeny nové čs. tramvaje KT8D5 a T6A5 (známé i z Prahy a dalších velkých čs. měst), později k nim byly zařazeny ojeté české T3 a T4 z ČR a bývalé NDR. Vyřazené vozy z Prahy jezdily a možná ještě jezdí v Pchjongjangu i s českými nápisy „nevystupujte“ na signalizaci nade dveřmi.

Tramvajová síť v Pchjongjangu je rozsahem (v poměru k rozsahu aglomerace) naprosto zanedbatelná a nedostatečná, navíc její část byla krátce po zprovoznění opět zrušena v období tzv. *těžkého pochodu*, pravděpodobně kvůli špatnému stavu *Tedongského mostu* přes řeku *Tedong(gang)*. Přesto na několika fungujících tratích (třech linkách, kromě kterých existuje ještě neveřejná oddělená linka do *Paláce slunce Kumsusan*, o které napíší v příslušné kapitole) jezdí tramvaje doslova jedna za druhou, ve dne i v noci, ve špičce jeden vlak téměř jednou za minutu, což v reálném provozu vede k jejich sjíždění do kolon. Každá souprava však nestaví na každé zastávce, ale jsou označeny čísly 1-3, což nejsou čísla linek, ale znamená to, že každý vlak zastavuje pouze na zastávce označené shodným číslem, ostatní projíždí. Kdyby byla infrastruktura v optimálním stavu a umožňovala provoz náležitou rychlostí, mohly by všechny tramvaje stavět všude a bylo by to snazší a rychlejší. Reálně jsou však síť i vozový park hrozně zdevastované. Provoz probíhá rychlejší chůzí, ačkoli nejvyšší technická rychlost tehdejších čs. tramvajů činí 65 km/h. Trolejové vedení je v tak strašném stavu, že odběr elektrické energie probíhá za neustálého jiskření a ručního stahování sběračů, jež je prováděno zřejmě k úspoře elektrické energie a omezení opotřebování sběračů i trolejí, případně je přímo nutné k tomu, aby se sběrače nezničily. Zkrátka tramvaje se pomaloučku šinou „na neutrál“ a když občas potřebují „přidat šťávu“, na chvíli za jasného jiskření přiloží pantograf k troleji a opět jej rychle sundají, jako by se troleje bály.

Stejně fungují i nové korejské tramvaje značky *Čchollima*, údajně zcela vlastní výroby, ale koncepčně velmi podobné československým KT8D5, takže západní zdroje spekulují, zda jde o skutečné novostavby nebo jen o rekonstrukce osvědčených čs. strojů. Každopádně kromě designu jde o vozy morálně zastaralé alespoň o 40 let. První byla vyrobena jako obousměrná, i když se v hlavním městě tramvaje otáčejí na smyčkách a není to tedy potřebné, ostatní už jsou jednosměrné, ale zajímavé je, že i tak mají zadní zpětná zrcadla, tedy u zadní plošiny, kde stanoviště řidiče není. Jestli je to jen na ozdobu nebo k čemu je to dobré, nevím.

V roce 2018 jsem byl ubytován v 31. patře hotelu *Korjo* s perfektním výhledem na konečnou zastávku tramvaje u *pchjongjangského* hlavního nádraží (*Stanice Pchjongjang, Pchjongjang-jok*). Viděl jsem, že žádná tramvajová souprava není schopna otevřít všechny dveře, protože nejsou provozuschopné. Snad vždy se otevřely jen některé, namnoze jen

kdysi dávno, již za japonské okupace (a možná i před ní, ale to je málo pravděpodobné – rok zahájení provozu se mi nepodařilo vypátrat), jezdily úzkorozchodné tramvaje. Jejich provoz byl zničen za *Korejské války*, kdy bylo město srovnáno se zemí *americkými* agresory a jejich spojenci, ale opuštěné koleje jsou patrné ještě na snímcích z vítězné přehlídky v roce 1953. Tramvajový provoz byl obnoven, již na běžném

rozchodu a s čs. vozy, až v roce 1991. (Do té doby jezdily ve městě jen

polovina dveří. (Tlačítka poptávky dveří tam nejsou, tím to opravdu nebylo.) V ulicích jsem pak viděl, že část dveří nejenže není provozních, ale je i fyzicky zablokována například náhradními díly ležícími na schodech, aby tam cestující nelezli. Kromě toho na obousměrných vozech byla patrná „kanibalizace“ protisměrných prvků (pantografu, dveří apod.) a jejich překládání do směru jízdy. Oproti dostupným starším fotkám a filmovým záběrům bylo patrné zlepšení vzhledu tramvají, mnohé dostaly nový lak a běžně na nich není patrná koroze, odřeniny apod., některým vozům však zůstávala rozbitá skla (s „pavouky“) a další znaky zchátralosti.

Na bocích tramvají, v menší míře i trolejbusů a autobusů, jsou umístěna hesla, nejčastěji „*Sloužím lidu!*“ Také jsou na ně nasprejovány šablonou rudé pěticípé hvězdy, za každých 10 tisíc ujetých kilometrů jedna. Starší vozidla jsou tím pádem hvězdami doslova ověncena. Vzhledově byly vozy v dost pěkném stavu, z hlediska skutečného technického stavu to ale bylo mnohdy bezpochyby horší, jak o tom kromě uvedeného způsobu (ne)otvírání dveří svědčil zvuk motoru a oblaka kouře za některými autobusy. Tragicky působila hlavně zchátralost infrastruktury, kolejíště a trolejového vedení, a s tím spojená mimořádně pomalá jízda za neustálého jiskření a občas spadnutí trolejbusových sběračů. Dokonce i propagační materiál nejnovějšího trolejbusu *Čchollima* uvádí jeho maximální rychlost 45 km/h.

Označení tramvají, stejně jako trolejbusů, autobusů a metra bylo velmi primitivní. Na cedulích, jen u několika nejnovějších vozů digitálních, nestálo nic než odkud a kam, navíc se tyto neobracely, takže neznalý zájemce o přepravu by aktuální směr jízdy nerozlišil. (Ale v *Pchjongjangu* jezdí většinou stálí cestující, kteří vše znají, a pokud někdo nezná, zeptá se těch, kteří znají – tak mi to bylo objasněno...) Čísla, písmena ani jiná rozlišení linek neexistují. V případě tras metra (jsou jen dvě) údajně existují rozlišující názvy, ale na místě je nikdo neznal a všichni dotazovaní Korejci toto tvrzení popírali, o názvech nebo jiném odlišení linek metra nic nevěděli.

Tramvaje jezdily přes den opravdu téměř každou minutu, jednak však dost obsazené, jednak každý vlak stavěl jen na zastávkách 1, 2 nebo 3, takže pro většinu cestujících byl použitelný jen každý třetí. Zatímco při své první návštěvě jsem pozoroval tramvajový provoz jako velmi dobře fungující, v následujících dvou letech jsem viděl jeho výpadky, kdy soupravy stály v kolonách, náhradní doprava nebyla zajištěna (nebylo čím; náhradní doprava je v KLDŘ zřejmě celkově neznámým pojmem) a zájemci o přepravu chodili pěšky. Nikdo nenadával. Důvodem zjevně nebyl výpadek napájení, to by se soupravy nesjely do kolon za sebe, ale zřejmě závada na trati nebo trolejovém vedení. Při kolejových obloucích jsem ostatně pozoroval mohutné rýhy v asfaltu od opakovaného vykolejení vozidel a celkově ve mně houpání vozů na pokroucených kolejích a jiskření prověšených trolejí nevzbuzovalo dobrý dojem. Navíc byla patrná naprostá neschopnost a hloupost budovatelů tramvajových tratí už při jejich vzniku, kdy například koleje byly vedeny podél chodníků, ale nástup není umožněn přímo z nich, nýbrž je nutné sestoupit do vozovky a asi po půl metru nebo jednom metru znovu stoupat do schodů tramvaje.

Tramvaje jezdily velmi plné, někdy až přeplněné, stejně jako metro, trolejbusy a autobusy, které jsme viděli. Jednou měsíčně je prý v neděli provoz tramvají zastaven z důvodu údržby, náhradní doprava není zavedena, a kdo chce cestovat, musí si sehnat alternativu nebo jít pěšky. Taktéž je tomu v případě metra, ačkoli to jsem viděl mimo provoz ještě častěji. Stejně je taková oprava jen nouzová a málo platná, s ohledem na evidentní dezolátní stav tramvajových tratí i vozového parku.

V srpnu 2018 cestoval soudruh **Kim Čong Un** novým typem tramvaje a trolejbusu a nechal se slyšet, že „*ho tížilo u srdce, když vídal staré dopravní prostředky způsobující*

lidem nepříjemnosti a rostoucí počet vozů taxislužby v ulicích, když nebyl dodržován vznešený záměr velkých vůdců, kteří pracovali srdcem a duší pro řešení veřejné dopravy hlavního města.“ (KCNA 4. 8. 2018) Od té doby sice přibýly některé nové dopravní prostředky, ale infrastruktura byla ještě v následujícím roce v dezolátním stavu a nemám informace o tom, že by od té doby až dosud byla opravena.

Karosa B 732 a milenci u Památníku přátelství

Mezi řidiči tramvají i trolejbusů je mnoho žen, ale převažují muži. Strojvůdci metra a vlaků jsou zřejmě jen muži (v prvním případě stejně jako v ČR a v druhém téměř tak). Řidiče autobusů, nákladních vozů nebo taxislužby jsem viděl jen muže. Ve veřejné dopravě mají řidiči zcela oddělená stanoviště a přední dveře slouží jen jim, takže u dvoudvéřových autobusů (včetně patrových) slouží cestujícím jen jediné dveře, což je dost nepraktické, u dvoudvéřových trolejbusů také (ale krátké trolejbusy jsou většinou třídvéřové, stejně jako kloubové). Zvláště působí skutečnost, že velká část trolejbusů je kloubových, ale kloubové autobusy patrně nejezdí a místo nich jsou patrové.

Trolejbusy i autobusy jsou většinou vlastní výroby, značky Čchollima. V minulosti sloužily i československé autobusy a korejské vozy je kopírující, zejména Škoda 706 RO a RTO, Karosa ŠL 11, C 734 a B 732 (včetně trolejbusové verze), jejich provoz však už byl ukončen nebo je u svého konce. Stejně jsou na tom maďarské Ikarusy. K posledním letům provozu patří kromě nových korejských vozidel čínská. Některé vozy jsou na první pohled a poslech ve špatném technickém stavu, starší trolejbusy neměly někdy ani stěrače. Tedy bylo to tak do roku 2019, ale pochybuji, že se to potom zlepšilo.

Několik historických vozidel je udržováno v pravidelném provozu z nostalgických důvodů, protože jimi cestoval některý z *velkých vůdců*, což je na nich uvedeno na pamětních tabulkách. Tyto vozy jsou vzhledově velmi pěkné.

V roce 2017 jsem projevil přání ve volném čase jít se podívat z hotelu na blízký provoz veřejné hromadné dopravy. Šli jsme dva a naše tehdejší průvodkyně nám řekla, abychom počkali ještě na někoho, kdo půjde s námi. Měl jsem za to, že ještě někdo z cizinců má zájem jít s námi na procházku, ale čekalo se na korejského soudruha, jednoho z průvodců nebo funkcionářů doprovázejících tehdy delegace přátelství. Neznal jsem ho jménem, ale nejen mě na něm zaujalo, že je značně obézní. Viděli jsme několik takových lidí, ne mnoho, ale byli tam, tedy představa, že v KLDR jsou samí hubení lidé (nebo samí až na jednoho, jak kritici nezapomínají dodat), neodpovídá skutečnosti. Nemluvě o tom, že obezita není měřítkem blahobytu.

S přiděleným druhým průvodcem jsme šli kousek za *hlavní nádraží* k trolejbusovému terminálu a zpět. Dohlížel na to, co mám a nemám fotit (stejně to přesně neviděl, co mám v hledáčku, a výsledné fotky nekontroloval) a záleželo mu na tom, abych nefotil dva starší autobusy, jeden starý běžný trolejbus a jeden starý pracovní trolejbus na okraji odstavné plochy. Nevím, zda schválně stály nejdále od ulice, aby „nedělaly ostudu“, nebo to byla náhoda, ale před nimi směrem k ulici stálo pod širokou střechou drženou řadami sloupů asi

deset poměrně nových trolejbusů *Čchollima* a staré vozy do značné míry zakrývaly. „Náhodou“ se mi do snímku i tak dostaly a prošlo to.

Starší trolejbus s karosérií dle čs. autobusu Karosa C 734

V letech 2018-2019 jsem viděl zasahovat do provozu nové domácí trolejbusy *Čchollima*. Na rozdíl od starších vozů stejného typu byly běžné délky, tedy nikoli kloubové, což zcela evidentně potřebám velkoměsta nevyhovovalo a jezdily přeplněné. Zůstával mi rozum stát nad takovou nerozvážností, když už v minulosti dokázala KLDŘ produkovat, zařazovat a provozovat kloubové vozy, proč s tím přestala a nyní zařazuje kapacitně nedostatečná vozidla. Jistě je jejich konstrukce snazší než u článkových, bezpochyby je snazší údržba a vyšší spolehlivost, ale za jakou cenu, v zemi proklamující heslo „*lid je pánem všeho a rozhoduje vše*“ jako *základní princip čuče*? Zdá se, že ve výrobě trolejbusů byl vykonán *velký skok* vzad. Nemluvě o tom, že tehdy spřátelené *Československo* vyrábělo mnohem technicky pokročilejší trolejbusy a obecně dopravní prostředky už někdy před půlstoletím a KLDŘ je dodnes nedokázala ani pořádně zkopírovat.

U *Vítězného oblouku* jsem byl svědkem situace, kdy se nový trolejbus plný cestujících zastavil mimo zastávku, zjevně v důsledku poruchy. Všichni cestující okamžitě vystoupili a beze slova pokračovali v cestě pěšky. U nás by to bylo povyku a nadávek! Oni jsou na to zjevně zvyklí. A také se nikdo na nic zbytečně neptá. A když přece jen, nedostane odpověď.

Snad trochu neuctivě jsem podotkl svému průvodci, že nový trolejbus nejede. Nemyslel jsem tím nic jízlivého, jen jsem konstatoval skutečnost. On odpověděl bez zaváhání, že vypnuli proud. Zjevně běžná věc. Ale nebylo tomu tak. Podotkl jsem obratem, že asi dva další trolejbusy v dohledu jedou, tedy napájení funguje. Obratem pokrčil rameny.

Autobusů bylo k vidění mnoho i *čínských* a *japonských* značek, výjimečně i jihokorejský *Hyundai* (*foneticky zjednodušeně Hjonde*). Mimo *Pchjongjang* nejezdily skoro žádné, jen výjimečně pomalu jedoucí starší vůz v dost žalostném stavu, nejspíš jako zaměstnanecká doprava. Některé *japonské* autobusy jsou dokonce v levostranném provedení (v *Japonsku* se jezdí vlevo, v KLDŘ vpravo jako u nás), takže se vystupuje do silnice. Velká většina je ale pravostranných.

Většina aut, autobusů a tramvají za jízdy svítila potkávacími světly, a to i za světla, ale ne všechny. Jen zcela výjimečně byla vidět obdoba našeho denního svícení. Oproti tomu trolejbusy nesvítily snad nikdy, a to ani za šera a tmy, dokonce ani uvnitř vozu, nebo jen velice slabě. Předpokládám, že jde o důsledek snahy o úsporu elektrické energie, ale nejsem si jist, jak moc se taková úspora projeví a zda je bezpečná. Když jsem viděl nepříliš jasně osvětlenou ulici projíždět uvnitř zhasnutý trolejbus plný lidí, na cestu si svítící jen jedním diodovým světlem vpředu uprostřed, působilo to dost zvláštním dojmem. Na svou hloupou připomínku, že trolejbusy nesvítí, zatímco ostatní vozy svítí, jsem dostal chytrou odpověď, že trolejbusy svítí.

V centru města nedaleko **Kim Ir Senova** náměstí leží železniční stanice, kterou bychom česky nazvali *hlavním nádražím*, ale jmenuje se oficiálně jen „*stanice Pchjongjang*“ (*Pchjongjang-jok*). Nachází se v těsné blízkosti *hotelu Korjo* a dvakrát jsem na ni měl výhled

z oken hotelového pokoje, zvláště v roce 2018 velmi dobrý. Stanice má honosnou výpravní budovu z roku 1956 s hodinovou věží, odkud za mé přítomnosti každé ráno v 5 a 6 hodin velmi hlasitě zněla melodie písně „Kde jste, drahý generále?“ z revoluční opery „Skutečná dcera strany“ z roku 1971, napsaná (dle západních zdrojů *údajně*) soudruhem **Kim Čong Ilem**. Tato melodie se rozléhá i z jiných míst ve městě jako budíček. Není to jistě moc praktické, když různí lidé vstávají v různou dobu, pracoviště ani školy nezačínají výuku ve stejnou dobu (z dopravního hlediska by to nebylo možné zajistit) a ještě dost dlouho po tomto dvojitém budíčku zejí ulice prázdnotou, z čehož je patrné, že velká část lidí chodí do zaměstnání nebo kamkoli ven později, nejspíš hlavně na osmou a devátou hodinu.

Vzhledem k hlasitosti „budíčku“ je nepravděpodobné, že by jej někdo mohl snadno přeslechnout. Obyvatelé okolí hlavního nádraží musí být mimořádně otrlí proti hluku, protože kromě „orloje“ na ně po celé odpoledne až do pozdního večera křičí obrovská agitační obrazovka, přenášející vysílání Korejské ústřední televize.

Hesla a portréty na budově železniční stanice Pchjongjang září do noci

O svátcích jsem byl svědkem toho, že po ukončení tohoto vysílání (které jsem souběžně sledoval v televizi a viděl z okna jeho soulad s velkoplošnou obrazovkou) následuje ještě krátké vysílání několika revolučních hudebních klipů k pozvednutí bojové nálady na dobrou noc.

Ráno a dopoledne, když televize nevysílá, line se z prostoru obrazovky hlasitá hudba, patrně rozhlasové vysílání. Kromě toho jsem po ránu slyšel z tohoto i jiného místa provolávání různých reprodukováných agitačních hesel, jejichž ženské i mužské hlasy se různě překrývaly a splývaly a vytvářely svéráznou zvukovou kulisu. Pokud je to každodenní realita (a domnívám se, že spíše ano), agitační účinek považuji za dosti pochybný.

Občasné skřípění a bouchání vlaků je oproti agitačnímu hluku v okolí nádraží vlastně zanedbatelné, jinak však dost zřetelné. Nesvědčí o dobrém stavu infrastruktury, stejně jako velmi pomalá jízda, bezmála rychlejší chůzí. Víc mě však zarazila skutečnost, že i když byla stanice plná vagónů a lokomotiv, ale ve špičkách pracovních dnů se zde téměř nic nehýbalo. Když jsem se po ránu vzbudil dříve a měl jsem volný čas před odchodem na snídani, měl jsem možnost pozorovat ruch na nádraží a okolí třeba i dvě hodiny a za tu dobu jsem viděl v pomalém pohybu snad jen dva osobní vlaky (přičemž jsem zdálky nemohl určit, zda vůbec šlo o příjezd či odjezd vlaku s cestujícími nebo jen o posun vagónů) a žádný nákladní. Ani pohyb chodců nesvědčil o valném významu stanice.

Vidět bylo i na lokomotivní depu se stojícími elektrickými i motorovými lokomotivami, mezi nimi jednou československou, ostatními patrně výhradně vyrobenými v KLDŘ a starými jistě několik desítek let (což je ale stáří lokomotiv běžné i u nás a asi skoro všude na světě). Některé byly v různém stavu rozkladu, jistě jako zdroj náhradních dílů. V kolejišti stálo i celkem dost osobních vagónů, zdálky vzhledově sice starších, ale v pěkném stavu, v udržovaném laku. Směrem k letišti vede silnice kolem velkého nákladového nádraží plného vagónů a lokomotiv, ale také jsem na něm neviděl žádný pohyb.

Mimo *Pchjongjang* jsem viděl vlak v pohybu jen jedenkrát, cestou do 150 km vzdáleného *Mjohgjangsanu*, která vedla po dálnici téměř po celou dobu souběžně s elektrifikovanou železniční tratí, takže naprostou pasivitu železničního provozu včetně prázdnou zejménka stanic a zastávek nebylo možné přehlédnout. (Bylo to v pracovní den přes den, kdy by bylo možno očekávat největší provoz.) Vlak s několika vagóny tažený naftovou lokomotivou jel odhadem asi 40 km/h a byl dost plný, lidé stáli v uličkách, ale nikoli přeplněný.

Trolejbus s karosérií dle čs. autobusu Škoda 706 RTO

Zatímco v letech 2017 a 2018 jsem viděl v provozu pouze elektrické lokomotivy, zatímco naftové jen nečinně stály, v roce 2019 tomu bylo přesně naopak. Nebyl dostatek elektrické energie nejspíš kvůli velkému suchu, neumožňujícímu využít výkon vodních elektráren, a naopak alespoň pro minimální provoz byla nafta.

Velkolepá staniční budova s mnoha sloupy a vysokým vstupním portálem nese na střeše sochy dělníka, rolnice a vojáka, nad portálem jsou pod hodinovou věží umístěny obrazy *slunečně usměvavých velkých vůdců* a pod nimi zlatě na rudé tabuli stojí prostě „*Pchjongjang*“. Na levé straně od středového vstupního portálu a hodinové věže bylo v roce 2017 umístěno asi 15 metrů dlouhé rudé heslo na šedém podkladu (asi na betonových deskách, každé pro jednu slabiku) „*At' žije velký vůdce soudruh Kim Čong Un!*“ a na pravé straně stejně dlouhé heslo „*At' žije slavná Korejská strana práce!*“ O rok později bylo levé heslo pozměněno na „*At' žije vážený nejvyšší vůdce soudruh Kim Čong Un!*“ (protože výraz *velký vůdce* už se používal jen pro oba zvěčnělé vůdce, zatímco soudruh **Kim Čong Un** byl nadále nazýván *váženým soudruhem nejvyšším vůdcem*) a obě hesla začala za tmy rudě neonově svítit. Tak to bylo i v roce 2019.

Od 8. sjezdu Korejské strany práce v lednu 2021 není soudruh **Kim Čong Un** již zván *váženým soudruhem nejvyšším vůdcem*, ale jen *váženým soudruhem*, případně *váženým soudruhem generálním tajemníkem* (méně často i jen *soudruhem* nebo jen *soudruhem generálním tajemníkem*), proto i velká hesla na nádraží (a jistě i leckde jinde) se znovu měnila, nyní však překvapivě do poněkud odlišnější podoby. Na levé straně budovy stojí „*At' žije velký kimirsenismus-kimčongilismus!*“ a na pravé „*At' žije slunce čučchejské Koreje generál Kim Čong Un!*“ Slavná strana byla z hesla vypuštěna a *slunce* je uváděno jako *generál*, i když je už od roku 2012 maršálem.

Navštívit nádraží nebylo možné. Bylo mi řečeno, že je jen pro cestující. Osobně jsem neměl v Koreji možnost cestovat veřejnou hromadnou dopravou kromě metra.

Podzemní dráha – chloub a bolest metropole

Metrem jsem v hlavním městě cestoval v letech 2018 a 2019, v každém roce jedinkrát, a to vždy na stejném úseku téže trasy, poprvé mezi konečnou stanicí *Puhung(jok)* (*Rozkvět*) a stanicí *Keson(jok)* (*Triumfální*), což je vzdálenost šesti stanic, a podruhé kratší trasu mezi stejnou konečnou a stanicí *Ponghwa(jok)* (*Pochodeň*), tedy jen tři stanice. (Koncovka

složeného slova *-jok*, již uvádím v závorce, znamená „stanice“, v korejštině je součástí názvu a píše se s ním dohromady, ale v transkripci se většinou jako součást názvu neuvádí. V překladech různých názvů se koncovka složeného slova někdy překládá a někdy ne, proto vznikají rozdíly jako *Pektusan / hora Pektu*, *Tedonggang / řeka Tedong*, *Mansude / vrch Mansu* apod.)

Původem berlínská souprava metra a personál ve stanici Puhung

Pchjongjang je jediným městem KLDŘ, kde jezdí podzemní dráha. Metro je proslaveno svými honosnými stanicemi s výzdobou v duchu socialistického realismu, který ještě zdůrazňuje reprodukováná budovatelská hudba. V mně dostupných materiálech z KLDŘ se o něm nedá zjistit téměř nic, uvedu tedy základní informace alespoň na základě anglické *Wikipedie*. Ta tvrdí, že stanice na dvou trasách byly předány do provozu v letech 1969–1987, přičemž ale současně uvádí rok zahájení provozu 1973. Jestli tedy první stanice byla slavnostně předána už čtyři roky před zahájením provozu, je to sice neobvyklé, ale možné.

Dvě trasy o souhrnné délce 22,5 km mají 16 stanic. (Pro srovnání: *Praha* 65,2 km a 61 stanic od zahájení provozu v roce 1974.) Síť metra patří k nejhlubším na světě, což je sice výhodné pro její případné využití jako kryty, ale naprosto to nevyhovuje požadavkům přepravy na kratší vzdálenosti, pro niž nemá smysl metro používat, protože jen „sfárání“ do nástupní stanice a „vyfárání“ z výstupní stanice dohromady trvá asi déle, než by trvalo ujít daného úseku pěšky. Tím spíše, že v *Pchjongjangu* se po eskalátorech zásadně nechodí, a to ani směrem dolů, jen se na nich stojí a čeká.

Soupravy by měly, ale opět jen dle anglické *Wikipedie*, jezdit ve špičkách každé tři minuty a jindy každých pět minut. V noci metro jistě nejedí. U vstupů do stanic stojí turnikety, asi deset vedle sebe, do kterých běžní cestující vkládají čipové karty, sloužící jako dlouhodobé jízdenky. Jednorázové jízdenky pravděpodobně vůbec neexistují, protože cena jednotlivého jízdného (5 wonů) je tak nízká, že taková platidla vůbec nejsou v oběhu. My cizinci jsme procházeli otevřenými turnikety, tedy jsme žádné jízdenky neměli. Metrem jsme v obou případech jeli jako větší ucelená skupina cizinců se svými korejskými průvodci, tedy několik desítek lidí ve stejné sestavě, v jaké jsme se účastnili konferencí a dalšího programu delegací přátelství.

Viděl jsem běžný provoz, tedy ve stanicích jsme byli přítomni s velkým množstvím náhodných cestujících. Nebyli jsme zde svědky vyložených návalů, během přepravy ve voze jsme se však mezi některými stanicemi dost mačkali, protože metro zde jistě ani běžně nejedí poloprázdné a nás bylo najednou ještě o několik desítek lidí navíc.

Soupravy metra jsou kratší než v *Praze*, tvořené jen čtyřmi vagóny (v *Praze* pěti), z nichž každý má jen troje dveře (v *Praze* čtvery) a je kratší než ten pražský. Naprostou většinu provozu zajišťují červeno-krémové soupravy, o nichž opět nelze zjistit nic jiného než ze západních zdrojů, jež uvádějí, že jsou původem ze *Západního Berlína* a již z období 1958–1965 a do *Pchjongjangu* byly zakoupeny jako ojeté v roce 1999, aby nahradily původní soupravy čínské výroby, z nichž část byla přestavěna na běžné povrchové vlaky. Důvod celého tohoto počínu je samozřejmě veřejnosti neznámý.

V roce 2015 byla uvedena do provozu první a dosud jediná doložená souprava metra vyrobená v KLDŘ, konkrétně *Kim Čong Tcheovým* komplexem elektrických lokomotiv,

pojmenovaným podle jihokorejského revolucionáře a zakladatele *Revoluční strany pro znovusjednocení* (dnes *Antiimperialistická národní demokratická fronta*), popraveného v roce 1969. O předání dalšího vlaku již sdělovací prostředky neinformovaly a cizinci jej nezaznamenali, lze tedy předpokládat, že nová souprava je stále jediná. Protože jsou na vozech uvedena výrazná evidenční čísla 101-104, nemůže dojít k záměně vícero stejné vypadajících souprav.

Soudruh **Kim Čong Un** se účastnil zkušebního provozu nové soupravy 19. 11. 2015, což připomíná pamětní rudá tabulka se zlatým písmem na voze, kterým cestoval. Ta uvádí ještě datum 22. 10. 2015, kdy si *vážený soudruh nejvyšší vůdce* prohlédl soupravu před zprovozněním.

Zpráva KCNA uvedla, že *vážený soudruh* dorazil do stanice Keson ve 22:30, z čehož lze usuzovat, že před touto denní dobou již končí provoz, neboť kromě účastníků zkušebního provozu nikdo další přítomen nebyl. Nelze ale ani vyloučit, že kvůli této akci byl pravidelný provoz ukončen dříve.

„Procházíte se stanicí, řekl, že tohoto dne postrádá více než kdy předtím velkého vůdce a velkého generála, a dodal, že pchjongjangské metro je pokladem národa a velkou monumentální stavbou, jsouc spojeno s láskyplnou péčí prokazovanou mu neskonalemi velikány po celý jejich život, aby zajišťovalo lidu podmínky pro bohatší a civilizovanější život.

Poznamenal, jak rádi by byli viděli v provozu vlak metra vyrobený našimi dělníky, vědci a techniky.

Přepřavil se ze stanice Keson vlakem metra do stanic Tchongil, Sungri, Ponghwa a Jonggwang, seznamuje se podrobně s jeho zkušebním provozem.

Výkon vlaku metra je velmi dobrý, řekl a dodal, že jeho rychlost je uspokojivá a brzdy fungují bezchybně.

Vlak metra vypadá moderně a zařízení a informační systémy rovněž splňují moderní požadavky, řekl. Poznamenal, že lidé budou velmi rádi cestovat podzemním vlakem vyrobeným korejským lidem s původní technologií.

Naše hrdinná a vynalézavá Kim Ir Senova a Kim Čong Ilova dělnická třída, vědci a technici bezmezně věrní straně ukázali v praxi, nikoli slovy, že slova »náklonnost k importu« by měla být odstraněna z mysli lidu prostřednictvím úspěšného zkušebního provozu, zdůraznil a dodal, že toto jej povzbudilo více než cokoli jiného.

Vyfotografoval se s funkcionáři, vědci a techniky z Kim Čong Tcheova komplexu elektrických lokomotiv a příslušných odvětví, kteří se zúčastnili zkušebního provozu.

Uvedl důležité úkoly, které mají být splněny pro vylepšení pchjongjangského metra, aby splňovalo požadavky vysoce civilizovaného socialistického národa a mají pozvednout řízení a provozování metra na vyšším moderním a informačně-technologickém základě.“ (KCNA 20. 11. 2015)

Nám „samozřejmě“ po vstupu do stanice metra vždy přijela nová souprava. Jinak jsme ale viděli jen samé staré. Ty jsou v každém voze osazeny obrazy *slunečně usměvavých velkých vůdců*, zatímco nová souprava již nikoli. Je zde patrný posun směrem k „normálnímu světu“.

Stanice jsou pochopitelně osazeny pamětními tabulemi připomínajícími data návštěv vůdců. Nad horními i spodními vstupy na eskalátory jsou umístěna zlatá agitační hesla jako „*Ať žije slunce čučchejské Koreje generál Kim Čong Un!*“ (dříve tam bylo „*songunské*

Stanice metra Puhung

Koreje“), „*At' žije slavná Korejská strana práce!*“ nebo „*At' žijí velké myšlenky čučche!*“ Výzdoba stanic je bezpochyby inspirována příkladem moskevského, případně jiného sovětského metra, takže je použito mnoho mramoru a nechybějí rozměrné honosné skleněné lustry, v některých stanicích mohutné ozdobné sloupy, mnoho budovatelských mozaik, obrazů, soch, reliéfů a dalších uměleckých děl. Dle snímku soudím, že jeden velký křišťálový lustr je tvořen centrálním

vysokým tělesem s mnoha křišťálovými řetězy seskupenými až do osmi pater nad sebou, kolem kterého na tyčích visí dalších asi dvanáct menších křišťálových lustrů se dvěma úrovněmi řetězů. Nejsem na lustry žádný odborník ani je nemám nafocené tak dobře, abych je mohl popsat podrobněji, ale je to vskutku pozoruhodné dílo.

Zde je nutno poznamenat, že v letech 2019-2020 prošla část stanic metra rekonstrukcí a nelze vyloučit, že podobné rekonstrukce pokračují nebo budou pokračovat dál. Z nemnoha dostupných oficiálně vydaných fotografií je patrné, že při této rekonstrukci byla velká část původní velkolepé výzdoby odstraněna a stanice byly vzhledově poněkud odkrášleny, zjednodušeny, snad až vandalizovány ve snaze o modernost a světovost. Velké lustry byly například nahrazeny diodovým osvětlením podhledů, takže kdysi výstavní stanice vpravdě zámeckého typu dnes působí třeba jako *pražské Kobylisy*, prostě strohá velká podzemní hala, ne sice ošklivá, ale také ne ničím příliš zajímavá. Stěny u kolejiště s reliéfy sloupů byly například nahrazeny obyčejným neozdobným obložením. Současně došlo k depolitizaci výzdoby, jaké jsme svědky i při jiných modernizacích v dnešní KLDŘ, například na letišti. Místo jednoho ze zlatých politických hesel se tak nad vstupem do eskalátorového tubusu skví například velká tabule s běžícím apolitickým textem typu „*Vážení cestující, vítejte!*“

Je zarážející, ale asi pro KLDŘ příznačné, že bylo vynaloženo velké úsilí a jistě i značné finanční prostředky do pochybné modernizace vzhledu stanic metra, jež byly předtím vzorně udržované a krásné a byly doslova chloubou města a celé země před světem a středem pozornosti, místo aby se investovalo na mnohem potřebnějších místech a projektech – co se dopravy týče, například na modernizaci zbědované tramvajové a trolejbusové infrastruktury nebo na výstavbě nových tratí, případně na rozvoji sítě metra, která se od konce 80. let zastavila a po celé dekády už zůstává jen u projektů nebo nanejvýš u rozestavěných a nedokončených staveb.

Rozsah sítě metra je přitom pro město velikosti *Pchjongjangu* naprosto nedostatečný, což je patrné při jejím srovnání s mnohem menší *Prahou*, po které navíc obrovské množství lidí jezdí automobily, což je v *Pchjongjangu* výsadou opravdu malé menšiny. Tím nepopírám, že přebujelá individuální automobilová doprava je obrovským zlem a problémem skoro všech světových velkoměst, možná vlastně všech kromě *Pchjongjangu*. Nicméně je nutné mít za ni alternativu, kterou zjevně chatrná a poddimenzovaná MHD v *Pchjongjangu* neposkytuje.

Velká část městské aglomerace není metrem obsluhována, mimo jiné celý levý břeh *Tedonggangu*, tedy celý obrovský východní *Pchjongjang*. Podobně zakrnělá je však i síť tramvají a trolejbusů, první z nich rovněž nerozvíjená už desítky let a druhá jen v naprosto minimální míře. Ve srovnání s jinými zeměmi světa a zejména bývalého *Sovětského svazu* můžeme být alespoň rádi, že nebyla plošně zrušena a nahrazena autobusy, mikrobusey a

taxíky. Obávám se však, že spíše než prozíravá politika za tím stojí nedostatek pohonných hmot. Pokud tento pomine v důsledku sblížení s *Ruskem*, které si po vyhocení svých vztahů se *Západem* může dovolit nepokrytě porušovat sankce namířené proti KLDŘ, lze se obávat i omezení nebo úplného zániku veřejné hromadné dopravy v elektrické trakci po *ruském* vzoru (viz zrušení největšího trolejbusového provozu světa v *Moskvě* roku 2020).

Tramvaje a trolejbusy jsou sice spjaty s revolučním vedením *velkých vůdců*, ale ty mohou připomínat někde v muzeu. Tím spíše, že stanice metra spojené též s velkými vůdci byly vandalsky zuboženy v chorobné touze nepřipomínat *sovětský* skanzen. Zde je také nutno mít na paměti, že zdaleka ne každé místo spjaté s činností *velkých vůdců* je natolik *posvátné*, aby muselo být uchováno. Dřívější sídlo soudruha **Kim Ir Sena** na nábřeží *Potchonggangu*, kde žil a pracoval před výstavbou prezidentského paláce a dnešního mauzolea *Kumsusan*, bylo nedávno srovnáno se zemí a nahrazeno moderním bytovým komplexem *Kjongru-dong*.

I pokud by se hospodářská situace země zlepšila, neočekával bych výrazný rozvoj sítě metra, pokud vůbec nějaký, protože podstatně snazší a levnější by bylo zavést intenzivní autobusovou dopravu, na kterou je v širokých ulicích dost místa a nebylo by jistě problémem pro ni vyškolit dostatek řidičů.

Náhodný pohled do první soupravy metra vyrobené v KLDŘ

U vstupu do stanic metra a přinejmenším někde i dole na nástupišti je umístěno schéma sítě, na němž svítící dioda označuje aktuální stanici a spodními patnácti tlačítky je možné rozsvítit polohu každé další stanice a tím se zorientovat, jak se tam dostat. To se zdá být praktické, i když při nepatrném rozsahu sítě celkem nadbytečné, protože těch šestnáct stanic na schématu každý projde očima během chvilky.

Konečná stanice *Puhung* má v tubusu tři eskalátory, nevedoucí však až na nástupiště, ale jen do chodby nad ním, ze které pokračují dolů jen široké mramorové schody, jichž je asi sto a nejsou vybaveny ani kolejnici pro kočárky, takže stanice je naprosto bariérová. Opačnou stranu stanice naproti tomuto schodišti, kde není druhý vestibul, uzavírá obrovská mozaika *slunečně usměvavého velkého vůdce* mezi pracujícími, v *inminboku*, dlouhém kabátě a placaté čepici. Budovatelské mozaiky a reliéfy zdobí také boční stěny. Tedy bylo to tak ještě v roce 2019. Jak to vypadá nyní, nevím. Zaujalo mě, že na jedné z mozaik z doby před 50 lety jsou znázorněny dvě ženy jedoucí na kole. To naprosto vyvrací donekonečna opakované nesmysly o tom, že ženy jezdit na kole nesmějí, že tak činí nelegálně a s rizikem postihu, že je to teprve fenoménem nejnovější doby atd.

Fotografovat v metru bylo možné cokoli včetně personálu. Na každé straně eskalátorů stál dozorce v tmavě modré uniformě s velkou brigádýrkou, stejné měl všechen provozní personál metra. Uniformy mají i své výložky, jako měli kdysi železničáři i u nás. Výpravčí ve stanicích, což jsou patrně jen ženy, nosí menší ženské placaté čepice, sukně nad kolena, lodičky na nízkých podpatcích a bílé ponožky. Na každém nástupišti jsem viděl v každém směru jízdy dvě výpravčí a snad každý vlak metra měl kromě strojvůdce ještě jeho pomocníka, jako u nás v počátcích provozu. Kromě toho v každém voze metra, každém jednotlivém vagóně, stála *dozorkyně* v podobné uniformě jako výpravčí, ale s jiným typem výložek. Nemohu napsat *průvodčí*, protože nekontrolovala jízdenky, vlastně nedělala nic, než zde stála, snad jen tak pro pořádek. Tedy jednu soupravu metra, kterou u nás obsluhuje jediný

strojvůdce (a ve světě již jezdí i bez strojvůdce), zde obstarává nejspíš šest lidí, tj. strojvůdce s pomocníkem a jedna dozorkyně v každém ze čtyř vagónů, a v osmi stanicích na trase mává odjezd každým směrem šestnáct výpravčích (u nás nula). Na jedné fotce mám ale i dvě *dozorkyně* ve voze vedle sebe.

Dominantou stanice *Keson* je pozlacená socha mladého *velkého vůdce* v saku evropského typu, ukazujícího vpřed a vzhůru pravou rukou. Odkazuje tak na první vůdcův projev po osvobození vlasti od *japonských* okupantů u dnešního *Vítězného oblouku*, stojícího poblíž stanice (věnuji mu samostatnou kapitolu). Výjev z tohoto shromáždění znázorňuje i mozaika na boční stěně. Na protější stěně mozaika znázorňuje poválečné budování. Jde o výstavní socialistický realismus a doufejme, že zůstane pro budoucnost zachován, ať už další politický vývoj bude jakýkoli.

Ani ve stanici *Keson* nevede trojice eskalátorů až na nástupiště, ale jen do spojovací chodby, ze které pokračuje na úroveň perónu kamenné schodiště. Ve spojovací chodbě jsou proti sobě umístěny dvě trafiky spojené s knihkupectvím a prodejem suvenýrů a různého drobného zboží, které nebyl čas si důkladněji prohlédnout ani vyfotit.

Z trojice eskalátorů byly vždy v provozu dva, třetí byl záložní. Všechny prostory metra byly výrazně osvětlené, v tomto ohledu nebylo patrné jakékoli šetření. Stejně tak bylo dost světla uvnitř souprav, včetně těch starých, které jsem viděl projíždět. Zaujalo mě, že soupravy svítí potkávajícími (bílými) světly i dozadu do tunelu, asi z bezpečnostních důvodů, místo aby zde měly koncová světla červená.

Tabule nad vstupem uvádějí, že všichni tři vůdci poctili stanici *Keson* svou návštěvou, ale jen v letech 1973 a 2015. Celá budova vestibulu stanice byla ještě v roce 2018 obložena bílými obkladačkami, v různých barvách rozšířenými na mnoha stavbách města a nejspíše celé země. Obkladačky na budovách jsou jistě velmi praktické a na vícerech místech města jsem viděl, že je ženy omývají. Na střeše dominují stanici kulaté hodiny, společné snad všem staničním budovám, jež jsem viděl. Po rekonstrukci v roce 2019 už však obkladačky byly pryč a budova měla novou fasádu tvořenou velkými deskami kamenného vzhledu, z dálky však těžko soudit z jakého materiálu. Celá budova vestibulu vypadala jako nová a na základě srovnání snímků bych málem ani nevěřil, že jde o tentýž objekt. Bohužel tím stavba ztratila svého *genia loci* a ducha doby a nad plýtváním prostředky a energií nad její zbytečnou radikální přestavbou zůstává rozum stát, tím spíše, že před rekonstrukcí vypadala velmi pěkně, beze známek zchátralosti. Srovnáním snímků také vidím, že zmizely rudé desky označující návštěvy vůdců. Nevím, zda byly přemístěny jinde nebo už zde nejsou vůbec.

Stanice *Ponghwa* má krásné mohutné hranaté mramorové sloupy, trochu podobné pražskému *Můstku A*. Každý sloup je ozdoben bronzovým reliéfem vlajícího praporu *Korejské strany práce* se srpem, kladivem a štětcem nad vavřínovými ratolestmi se stuhou. Představme si, že by ve stejné době někdo navrhl ozdobit takto stanici *pražského* metra znaky *KSC*. To by si všichni klepali na čelo.

I tato stanice má jediný vestibul a poměrně vysoké kamenné schodiště mezi nástupištěm a chodbou k eskalátorům, určitě o více než padesáti schodech. Opět nechybějí mohutné křišťálové lustry a na opačné straně střední loď stanice než naproti vstupnímu schodišti mnohametrový obraz *velkého vůdce* mezi pracujícími a vlajícími prapory. *Velký vůdce* je zde vyobrazen v mladším vzhledu a v evropském saku. Stojí za pozornost, že v prvních letech svého vedení KLDŘ byl fotografován a portrétován převážně právě v tomto typizovaném oděvu předních světových politiků tehdejší i dnešní doby, tedy v obleku *evropského* střihu s košilí a vázankou, zatímco později se na veřejnosti a tím i na vyobrazeních všeho druhu objevoval převážně v *inminboku* (což však nebyla typicky korejská ani *čínská* záležitost,

protože kromě *Číňanů maoistické éry* takové obleky nosil po mnoho let *J. V. Stalin* a další členové *sovětského* vedení jeho éry a podobné nosí i *Indové* včetně současného premiéra *N. Módiho*, což není rozhodně stoupenec *Stalina*, *Mao Ce-tunga* ani **Kim Ir Sena**), aby v posledních letech svého života opět nosil *evropské* sako a v něm vešel do paměti na ikonickém *slunečně usměvavém* portrétu.

V podchodu stanice *Ponghwa* jsem vyfotografoval prodejnu typu větší trafiky, s výdejním okénkem s kamenným pultíkem pod prosklenou výlohou. Nestál u ní žádný zákazník, ale za okénkem stála mladá prodavačka v tmavě červeném kostýmku a kolem sebe měla přímo záplavu blyštivých cetek, že by každá pouťová střelnice záviděla – plyšáky všeho druhu, další dětské hračky typu různých modelů automobilů, robotů či snad dávných bojovníků typu „nindža“, pestrobarevné plastové modely mečů, spousty přívěsků a náhrdelníků nebo například nemalý globus. Nezdálo se, že by toto zboží šlo příliš na odbyt, jednak protože si prodejny nikdo nevšímal, jednak protože zboží byly regály tak přeplněné do posledního místečka, že se z nich asi moc intenzivně nic nebere.

LCD obrazovky v nových vozech metra zobrazují informace nejen o trase, ale i o času, rychlosti, teplotě, vlhkosti a dokonce i obrázky významných objektů na povrchu, pod kterými metro projíždí. To vše v korejštině i *angličtině*. Naopak neexistuje hlášení stanic, což je v případě metra opravdový dopravní středověk, u nás to byla samozřejmost už v roce 1974. Zobrazovaná rychlost se pohybuje jen do 50 km/h, což je na poměry metra dost málo (v *Praze* maximum 80 km/h).

Mozaika a výpravčí ve stanici Keson

Minimálně jeden z nových vozů má podivné plastové sedačky, jaké známe ze starých *českých* tramvají, dokonce ve stejné červené barvě (ne však i šedé), jejich podivnost spočívá však v tom, že jsou umístěny poměrně vysoko nad zemí, asi jako barové židličky, a jsou velmi mělké, něco mezi starou tramvajovou sedačkou a hlubokým opěradlem. Slouží tak k jakémusi „polosezení“ a „polostání“. Nejspíš se tím má ušetřit prostor a má to být pro cestující pohodlnější než stání. Celkově je design nové soupravy na poměry roku 2015 dost předpotopní, slepenec designových trendů 70. – 90. let včetně lacině a pouťově vypadajících fialových plastů.

Ve stanicích hraje revoluční hudba a je zde vystaven ve stojanech denní tisk *Rodong sinmun* (*Noviny práce*) a *Pchjongjang sinmun* (*Pchjongjangský deník*). Tento tisk je neobyčejně velkého formátu, asi jako bývalé *Rudé právo*. *Rodong sinmun* už má barevnou obálku, ale jinak je už po desítky let stejný, zatímco *Pchjongjang sinmun* měl ještě v roce 2019 i obálku černobílou, takže na první pohled nebylo možné rozeznat výtisk z roku 2019 dejme tomu od 1949. Opět, tím netvrdím, že je to špatně a že je nutné být „moderní“ a „světový“ za každou cenu, spíše se obávám, že tomuto trendu postupně propadá KLDŘ, zatímco u nás už byl překonán a stále populárnější se stává „retro“. Předpokladem takové obliby ale jistě je, aby takové „retro“ nebylo všude kolem.

Zvenku je budova stanice *Ponghwa* obložena stejnými bílými obkladačkami jako *Keson* a několik dalších, jež jsem viděl vesměs z autobusu. Na rozdíl od jednopatrového *Kesonu* je budova *Ponghwa* přízemní, ale dost rozlehlá a velkolepá na poměry toho, že slouží primárně

zakrytí vstupu do podzemí. Opět na ní nechybějí veliké kulaté hodiny. Každá stanice je také označena výrazným názvem. Ostatní stanice metra jsem nenavštívil a nebudu je tedy popisovat.

I když snad ke každé stanici jezdí povrchová veřejná hromadná doprava, neviděl jsem nikde přestupní terminál našeho nebo řekněme světového typu, ani o něm neslyšel, tedy příjezd vlaků, tramvají, trolejbusů, autobusů či vozů taxislužby přímo ke stanicím metra se snadným přestupem. Naopak leckde jsem zaznamenal, že jsou zastávky jednotlivých dopravních prostředků od sebe dost vzdálené, z pohledu neznalého pozorovatele dost nelogicky, a přestup mezi nimi musí být tedy časově i fyzicky náročný, nemluvě o jeho naprosté *bariérovosti*, jako by snad každý byl mladý a zdravý...

Rázná agitace žen před stanicí metra Hjoksin

pozvedají rudé prapory a transparenty s agitačními hesly a povzbuzují tak veřejnost k pracovnímu nadšení ráno cestou do zaměstnání. Prý se této činnosti věnují hlavně ženy v domácnosti, ale z dostupných zdrojů KLDŘ opět o věci nelze nic zjistit. Každopádně je to velmi působivé, tím spíše, že tváře účinkujících žen jsou naprosto vážné a kamenné, případně jednotně usměvavé v souladu s požadavkem, a synchronizace desítek cvičenek je skutečně pozoruhodná. Vynikne o to více, že každá skupina má jednotný oděv, ale vzájemně se jejich vzhled liší, každá skupina několika desítek žen tedy vypadá jinak než další skupina. Nosí kostýmky nebo bundy jedné, většinou jinak málo obvyklé barvy pro běžné nošení, například tmavě modré, světle zelené, žluté, růžové a fialové, k nim i sukně nad kolena stejné barvy, případně černé kalhoty a unifikované lodičky. Před *hlavním nádražím* jsem rázně agitujících žen napočítal asi 80 a jinde byly v podobném počtu.

Pozoruhodné ukázky z takové *rázné agitace žen*, nebo možná lépe přeloženo *rázná ženské agitace*, protože jde o agitace spíše *kým* než *koho*, ale je to vlastně vzájemné, agitující ostatní agitují i sebe samé, zkrátka zajímavé ukázky takové činnosti přináší *ruský* dokument z roku 2017 „*Nejšťastnější lidé na světě*“, bohužel v současné době smazaný z původního umístění na YouTube, kde jsem jej sledoval a byl tam dostupný korejsky s *anglickými* titulky nebo s *ruským* simultánním tlumočením. Uvedený dokumentární film zachycuje KLDŘ v době oslav výročí narození *velkých vůdců* ve stejném roce, kdy jsem socialistickou Koreu navštívil poprvé. Ačkoli není natočen přáteli KLDŘ a některé popisky jsou pochybné (a sestavou záběrů se zřejmě tvůrci snaží KLDŘ poněkud zesměšnit), dokument přináší jedinečné záběry ze života šťastných občanů socialistické Koreje a jejich výpovědi, plně a rozhodně podporující politiku *Korejské strany práce*.

Samozřejmě musíme brát v úvahu, že na kameru hovoří jen lidé v poměrně privilegovaném postavení, kteří k tomu dostali důvěru příslušných soudruhů. Ale říkám si,

dokázal by mluvit tak nadšeně a horlivě na podporu politiky své strany a svého státu někdo v ČSSR, zejména v 70. a 80. letech, včetně funkcionářů, placených propagandistů a prodejních umělců? Pokud by tak činil, nejspíš by to bylo považováno za provokaci nebo za projev šílenství. Samozřejmě se naskytá otázka, jak by občané KLDŘ mluvili a jednali, kdyby se politická linie změnila, kdyby dostali jiné pokyny shora nebo by se zkrátka začala praktikovat zásada, ať si každý říká a dělá, co chce.

Určitou představu o tom si lze snad udělat z příkladu SSSR a zemí „sovětského bloku“ včetně naší po XX. sjezdu *Komunistické strany Sovětského svazu* v roce 1956, kde se „mávnutím kouzelného proutku“ v celé společnosti z *velikého, hrdinného, geniálního generalissima Stalina* stal rázem zločinec, kolektivně hanobený svými nedávnými patolízaly, a kdo novou linii nepřijal, byl přinejmenším odstaven. KLDŘ linii XX. sjezdu nikdy nepřijala, je však jasné, že nikoli kvůli *Stalinovi*, naopak svou *destalinizaci* a *desovětizaci* provedla už ve 2. polovině 50. let ve jménu *čučche* velmi rázně, zřejmě rázněji než ostatní státy světa hlásící se v té době k socialismu, snad kromě *Jugoslávie*, s níž měla KLDŘ v 50. a 60. letech vyhořelé nepřátelské vztahy a *Tita* označovala za nejhoršího nepřítele a zrádce, aby se za několik let stal nejlepším přítelem. (V tom jen s určitým zpožděním kopírovala *sovětský blok*.) Naskytá se srovnání s oligarchickým režimem v *Rusku*, nejprve v 90. letech ze strany KLDŘ kritizovaným, nyní nekriticky podporovaným.

V korejské soupravě metra – nízké dveře

Je však namístě vrátit se ještě k *pchjongjangskému* metru a dodat, že nejen že ve stanicích zní revoluční hudba, ale v nové soupravě doslova křičí, řve, haleká z LCD obrazovky moderní dětská animovaná pohádka. Její zvuk je skutečně nepříjemně hlasitý. Chudinky dozorkyně z toho musejí být snad šílené, když takový infantilní kravál poslouchají dnes a denně stále dokola, protože pochybují o tom, že ozvučené obrazovky v nových vozech metra mají pestrý program.

Nebyl to legendární „*Veverka a ježek*“, viděl jsem tam nějaké brouky s tykadly, snad korejského „*Ferdu Mravence*“ (komunista *Ondřej Sekora* by měl asi radost). Zarazilo mě, co si o příčinách této zvukové kulisy říkali *ruští* delegáti přátelství, část z nich ve věku dobře pamatujícím SSSR. Dle jejich tvrzení pohádka ve vozech i hudba ve stanicích zní a křičí proto, „*aby se lidé mezi sebou nebavili*“. Napřed mě to šokovalo, ale když jsem se nad věcí zamyslel bez emocí, ani mě nenapadl jiný důvod, proč takový kravál, než aby se

lidé buď vůbec nenamáhalí jej překřikovat, nebo aby je nikdo neslyšel, když se budou bavit. Co kdyby někdo řekl něco, co se nesluší...

Je to paranoidní? Možná, leč nikoli z mé strany.

Při mých tělesných proporcích mi byla souprava korejského metra poněkud malá. I v *pražském* metru bych se při nástupu či výstupu do vozu udeřil do hlavy, pokud bych se nesklonil, dveře v tom *pchjongjangském* jsou však nejspíše ještě nižší, jelikož jsou tam nižší i běžní cestující. Když ve voze vznikl nával a místní cestující nás zatlačili dále od dveří, došlo náhle k situaci, kdy průvodci na poslední chvíli před zastavením rázně zaveleli k výstupu, a vypukl shon. Pokud jsem snad do té doby nebyl pro svou výšku a odznak s *velkými vůdci*

středem pozornosti, o čemž celkem pochybuji, nyní jsem se jím zaručeně stal, když jsem se hrnul ke dveřím za korejského pokřiku „*Mianhamnida!*“ („*Promiňte!*“ – V tomto smyslu „*S dovolením!*“) a následně jsem se vší silou hlavou udeřil do stěny vozu nade dveřmi, jelikož jsem se v tom spěchu zapomněl dostatečně přikrčit. Hlava i vůz to ustály, ale pro spolucestující to bylo jistě zajímavým zpestřením přepravy.

Metro má také své *revoluční muzeum*, které jsem bohužel neviděl, někteří cizinci v něm ale byli. Po dlouhá léta nebyla většina sítě metra cizincům přístupná, zpočátku jim prý byla ukazována jediná stanice, což prý vedlo k domněnku, že metro ve skutečnosti nefunguje a jde jen o divadlo. V posledních letech před pandemií už si cizinci s průvodci mohli projet celou síť metra a prohlédnout všechny stanice, pokud to měli v programu. Někteří cizinci pobývající ve městě dlouhodoběji jezdili metrem i sami.

Slyšel jsem zkažky o tom, že provoz metra je nepravidelný a často přerušovaný. Nemohu soudit, co je na tom pravdy, ale asi dvakrát jsem byl svědkem toho, že stanice metra byla přes den uzavřena, nebyla zde umístěna žádná informační tabule a občas ke stanici někdo přišel, zastavil se u zavřených dveří, pohlédl přes sklo dovnitř a beze známek rozhořčení odkrácel pryč. Metro nejezdilo, nevím proč, a náhradní doprava v KLDŘ nebyla dosud vynalezena. Domnívám se ale, že to není běžná a každodenní záležitost. Na druhou stranu, vzhledem k mizernému technickému stavu a nespolehlivosti tramvají a trolejbusů opravdu mnoho zákazníků využívá vozy taxislužby, což na druhou stranu svědčí o tom, že na to mají finanční prostředky. Za optimální to rozhodně nepovažuji. Potom zde máme mnoho, přemnoho chodců, asi i dálkových chodců, a cyklistů. Můžeme to chápat jako výraz pokrokovosti, ekologičnosti, udržitelného rozvoje atd., nebo jako výraz zaostalosti, neschopnosti zajistit modernější způsob dopravy. Záleží na úhlu pohledu.

Mangjongde, místo 10 tisíc výhledů a rodiště velkého vůdce

Na západním okraji *Pchjongjangu* leží *Mangjongde*, kdysi samostatná obec, kde se 15. dubna 1912 narodil *velký vůdce soudruh Kim Ir Sen*. Dnes jde o významnou součást hlavního města, z velké části tvořenou moderními sídlišti z 80. let s panelovými domy o výši až 30-40 pater, kam vede z centra města široká třída *Kwangbok (Osvobození)* s tramvajovou tratí. Za *Palácem školáků Mangjongde* odbočuje vlevo ulice s tratí k tramvajové vozovně a z ní ulice k *Revoluční škole Mangjongde*, kolem které vede k *rodnému domu soudruha Kim Ir Sena*.

Revoluční škola Mangjongde je elitní vojenskou střední školou, určenou původně pouze pro děti padlých revolucionářů, později i pro děti významných stranických kádrů. Vypadá jako dost velká kasárna, ale plná dětí. Cizinec ji ale může vidět jen zcela zběžně a samozřejmě ji nemůže fotografovat. Kromě chlapecké *Revoluční školy Mangjongde* existuje i podstatně mladší dívčí *Revoluční škola Kang Pan Sok*, pojmenovaná podle *vynikající vůdkyně ženského hnutí v Koreji* a matky soudruha *Kim Ir Sena* (1892-1932).

Blízko památníku v *Mangjongde* stojí kolonie malých přízemních domečků v tradičním korejském stylu s prohnutými střechami, obklopená ovocnými stromy. Vypadá jako chatová osada, ale jsou to domky k celoročnímu bydlení. Jinde v hlavním městě jsem takové neviděl. Jsou stylizovány do dávnověku, ale rozhodně nejsou staré, jako ostatně téměř nic v severní polovině Koreje (a máloco v jižní) v důsledku strašlivé devastace za *Korejské války*.

Rodný dům *velkého vůdce* je tvořen souborem obytného domku, hospodářského stavení a kůlny se slaměnými střechami, obehnaným plotem ze slámy. Dnes stojí ve vzorně upraveném rozlehlém parku, jakoby na samotě, nedaleko novodobé budovy *Revolučního muzea Mangjongde* a několika dalších malých provozních budov památníku. Původní vzhled vesnice expozice v muzeu neukazuje a ani jinde jsem jej neviděl. Je pravděpodobné, že ani tady nezůstal za války kámen na kameni, jako v celém *Pchjongjangu* a skoro celé zemi, ale vesnice byla po válce ještě obnovena, protože prarodiče **Kim Ir Sena** zde žili až do své smrti v letech 1955 a 1959, což naopak expozice muzea uvádí. Je pravděpodobné, že při pozdější přestavbě na památník byla celá vesnice zbořena a zachován jen osamocený rodný dům, aby byla zdůrazněna jeho mimořádnost.

V obytné místnosti rodného domu jsou vystaveny barevné obrazy mladého **Kim Ir Sena** a jeho rodičů, *vynikajícího vůdce protijaponského národně osvobozenického hnutí v Koreji Kim Hjong Džika* (1894-1926) a *vynikající vůdkyně ženského hnutí v Koreji Kang Pan Sok* (1892-1932). (Korejky mají po celý život rodné příjmení, nemění jej podle

manžela. S oběma velikány se zásadně nespojuje titulování „soudruh, soudružka“, patrně protože za jejich životů ještě nebylo v Koreji běžné a nepoužívali jej.)

Mezi zahraničními příznivci čučche v Mangjongde (vyčnívám zhruba uprostřed)

Před vstupem do rodného domu stojí dva velké květinové věnce, na nichž je z květů vysázeno slovo „*nesmrtelnost*“. Prohlídka probíhá s průvodkyní a na vydlážděné ploše před rodným domem se pořádá

hromadné fotografování a natáčení přítomných. V dost malém areálu rodného domu dochází při velkém počtu návštěvníků až k tlačenci, neumožňující soustředěnější poslech výkladu nebo prohlídku. Možné je vstoupit pouze na dvůr mezi staveními. Pouhé stoupnutí na schod některého ze stavení nesou průvodci velmi nelibě, stejně jako jediný krok na trávník.

Na místo a do jeho okolí proudí zvláště při výročích zástupy Korejců a za „normálních“ (předpandemických) časů i cizinců. Návštěva *Mangjongde* jako posvátného místa je součástí programu účastníků mnoha shromáždění z *Pchjongjangu*, na která přijíždějí delegáti a jiní vybraní občané z celé země. Jedná se o různé sjezdy, konference, vojenské přehlídky, dětské tábory apod. Viděl a vyfotil (to kupodivu nikomu nevadilo) jsem formaci dětí v tmavě modrých uniformách se zlatými knoflíky a čepicích s rudými hvězdami. Co je to za uniformy, mi nikdo neuměl nebo nechtěl říci. Stejně, ale olivově zelené nosí *Dělnicko-rolnické rudé gardy* (polovojenské ozbrojené síly, obdoba někdejších čs. Lidových milicí). Jejich dorost tvoří *Mladé rudé gardy*. Možná to byli jejich příslušníci. Jeden z hochů v popředí měl velmi dlouhé rukávy, přesahující přes ruce. Ještě do nich nedorostl. Když jsem ten snímek u nás zveřejnil, diváci si z toho dělali legraci.

Naše skupiny spřátelených cizinců vždy dovezly autobusy a automobily až téměř k rodnému domu. Jiné dopravní prostředky, nesouvisející s námi, jsem zde nikdy neviděl, z čehož soudím, že ostatní museli pěšky jít z větší dálky.

V blízkosti rodného domu se nachází studna, z níž vodu používal již *velký vůdce* a jeho rodina a patří tedy k bontonu se této vody napít, a to po jejím vytažení rumpálem z nehluboké studny a nalití do vydlabané tykve. Optimální hygiena to není. Chutná normálně, jako voda.

Krásným parkem se vzrostlými borovicemi a různými listnatými stromy a keři vede cesta do pavilonu s vyhlídkou přes řeku *Tedong(gang)* na sousední ostrov *Konju(do)*, kde stojí pomník zničení *americké* obchodní lodi *Generál Sherman* v roce 1866, která ilegálně pronikla do korejských vod a plavila se po řece *Tedong* až na okraj *Pchjongjangu*, kde ji Korejci potopili a její posádku pobili.

Gloriet se střechou tradičního korejského tvaru, ale betonovou, poskytuje výhled i na *Pchjongjang* s mocně kouřícími komíny tepelné elektrárny, dominantami *hotelu Korjo* a *ulice vědců Budoucnost (Mire)* a poli a zahradami před městem. Podle výhledu z tohoto místa dostala lokalita svůj název, v překladu *Deset tisíc pohledů*.

Pod návrším stojí mozaika znázorňující soudruha **Kim Ir Sena** v dětském věku, rozhlízejícího se z tohoto místa. Její schody jsou vděčným místem společných fotografií.

Jedna z mozaik s výjevem z dětství soudruha KIM IR SENA

Druhá s podobným výjevem se nachází přímo na vrchu. Na mnoha místech nejen zde, ale všude v KLR jsou umístěny menší či spíše větší až obrovské mramorové tabule, často zasazené do betonového podstavce ve tvaru přírodního kamene, s vytesanou a rudou barvou zvýrazněnou popiskou o revolučních dějinách a významu místa. Tento popis je někdy uveden současným zápisem korejštiny vodorovně a zleva doprava, jindy však historickým způsobem zápisu

svise a zprava doleva.

Revoluční muzeum Mangjongde je plné obrazů a fotografií z dětství velkého vůdce v rodné vsi, ze života jeho rodičů a prarodičů a z jeho péče o své rodiště po osvobození vlasti. Je mezi nimi několik málo známých kolorovaných fotografií **Kim Ir Sena** s **Kim Čong Ilem** v dětském věku. Nechybí citáty všech tří *velkých vůdců*, vlastně nyní už jen dvou a jednoho *váženého soudruha*, a báseň velkého vůdce na oslavu *Mangjongde*. (Když se uvádí *velký vůdce* v jednotném čísle, je jím myšlen soudruh **Kim Ir Sen**, zatímco pokud se hovoří v jednotném čísle o *velkém vůdci*, kterým je myšlen soudruh **Kim Čong Il** a není uvedeno jeho jméno, nazývá se *velkým generálem* („widehan čangunimkesso“), kdežto s uvedením jména zásadně *velkým vůdcem*, přičemž v korejštině existují dva výrazy pro slovo *vůdce*, „surjong“ pro velkého vůdce (rusky „vožd“) a „rjongdodža“ pro velkého generála (rusky „rukovoditel“), ale v češtině je oboje „vůdce“, stejně jako v angličtině „leader“. Aby to nebylo tak jednoduché, děti nenazývají velké vůdce „soudruhy“, ale „generalissimy“, takže dítě, učitel nebo dětský pořad tituluje velké vůdce slovy „velký vůdce generalissimus...“ Do angličtiny se většinou „vůdci“ ani „soudruzi“ nepřekládají vůbec a **Kim Ir Sen** je v ní zván téměř výhradně „prezidentem“ (i když byl po značnou část svého vedení KLR předsedou vlády a funkce prezidenta tehdy neexistovala) a **Kim Čong Il** předsedou (ač byl předsedou jen v čele Výboru národní obrany, zatímco v čele Korejské strany práce byl generálním tajemníkem) a ve starších překladech *vůdcem* (a ještě ve starších, z doby jeho života, *váženým soudruhem*).

Při jednom promítání dokumentárního filmu o revoluční činnosti soudruha **Kim Ir Sena** mi průvodce tlumočil z korejštiny do *angličtiny* každou zmínku o velkém vůdci slovy „prezident **Kim Ir Sen**“ (tedy on říkal *anglicky* **Kim Il Sung**, korejsky foneticky je to víceméně **Kim Il Song**, ale to už jsme se asi příliš zamotali) a jednou se překlátil a řekl „velký vůdce soudruh“ a následně se opravil na „prezident“. Já jsem mu sdělil, že klidně může říkat „velký vůdce soudruh“, protože my to tak také překládáme a říkáme, ale on odvětil: „*My musíme říkat »prezident«.*“ Sloveso *muset* jinak Korejci velmi zřídka používali, a někdy bylo patrné, že se mu snažili diplomaticky vyhnout, stejně jako slovesu *nesmět*, aby to nepůsobilo na cizince negativně.

Jména velkých vůdců se v korejských materiálech (i v jejich překladech) uvádějí se zvýrazněním vždy tučně (stejně jako jejich citáty) nebo větším písmem, případně oběma způsoby. Proto je tučně zvýrazňuji i já. Kromě toho se nikdy nerozdělují na konci řádku na slabiky, i když v případě jiných korejských jmen je to možné. Tato pravidla neplatila vždy, ještě v publikaci *Stručné dějiny revoluční činnosti soudruha Kim Ir Sena*, vydané *pchjongjangským Nakladatelstvím cizojazyčné literatury česky* v roce 1970 není jméno velkého vůdce zvýrazňováno a několikrát je na konci řádku rozděleno. Když jsem pro *Společnost česko-korejského přátelství Pektusan* připravoval vydání jejího občasníku a ještě jsem tato pravidla neznal, nechal jsem opakovaně jména *velkých vůdců* na konci řádku rozdělena. Nechali jsme natisknout stovky výtisků těchto časopisů černobíle a za přijatelnou cenu. Potom jsem nechal na žádost pracovníků velvyslanectví vytisknout několik kusů na lesklý barevný papír za účelem jejich zaslání do knihoven v KLDŘ. Cena v české tiskárně za tuto službu byla nehorázná. Když jsme požadované výtisky předali velvyslanectví, dostali jsme odpověď, ať si je vezmeme zpět, že být poslány do Koreje nemohou, protože jména *velkých vůdců* jsou na konci řádků rozdělena. Kdyby nám to sdělili už po černobílých výtiscích, mohli jsme si ušetřit velký výdaj a zbytečnou práci. Obávám se, že taková neschopnost v práci *pražského* velvyslanectví je jen odrazem celkového neefektivního řízení a fungování socialistické Koreje. U nás se tomu neprávem říká „*turecké hospodářství*“. Praxe však dokazuje, že *turecké hospodářství* funguje výtečně ve srovnání s KLDŘ...

Ale zpět do muzea. Jeden z průvodců příšedších s námi na začátku prohlídky okřikl nás, cizince, ať nefotografujeme. Nefotili jsme tedy. Až asi ve třetí místnosti řekla tamní průvodkyně, že fotografování je povoleno. Průvodce „zvenku“ se potom omlouval, že to nevěděl a dodal, že „*my nesmíme*“. I toto byl výjimečný moment.

Ze tří návštěv *Mangjongde* jsem byl v muzeu jen jednou a na vyhlídce také jen jednou, jindy než v muzeu. Každá prohlídka nejen zde, ale na každém místě, kde jsem byl vícekrát, byla v něčem odlišná než ta předchozí nebo následující.

Jednou z novodobějších dominant *Mangjongde* je *Palác školáků*, jehož hlavní budova vytváří svým tvarem sevřený půlkruh a symbolizuje náruč, objímající dítě. Na obou bočních křídlech jsou umístěny velké mozaiky rozjásaných dětí a mládeže, přičemž na levé z nich stojí s praporem *Korejského svazu dětí* na vrcholu *Pektusanu*. Před vstupem stojí velké bronzové sousoší dvojspreží okřídlených koní *čchollima* táhnoucích dvoukolý vůz s rozjásanými dětmi. Okolí paláce s obrovskými panelovými domy, z nichž protilehlý má přes 40 pater (nemohu je přesně spočítat, protože spodní část je na snímcích schována za nižší stavbou před sebou), působí skutečně velkolepě. I když zástavba pamatuje konec 80. let, září bílou barvou a nezdá se být nijak omšelá, natož zchátralá.

Palác byl dokončen v roce 1989. V jeho vstupním sále je umístěna obrovská mramorová deska ve tvaru rudého praporu se zlatým rukopisem a podpisem soudruha **Kim Ir Sena**. Celková rozloha objektu je 214 tisíc m² a podlahová plocha 105 tisíc m². Uvnitř paláce se

nachází více než 140 učeben a tělocvičen, které mohou pojmout až pět tisíc školáků denně při jejich mimoškolních aktivitách. Kromě učeben pro uměleckou praxi nechybí divadlo, tělocvična, bazén, knihovna, elektronická knihovna, sál pro počítačové hry, kino 4D simulace, areál pro výuku astronomie a sál s vycpanými zvířaty, která paláci věnovali *velcí vůdci*. Venku v areálu najdeme hřiště pro výuku řízení vozidel, studium i sportování, park, ubytovnu a zařízení služeb.

Palác byl obnoven v říjnu 2015 k oslavě 70. výročí založení *Korejské strany práce*. Podobné paláce pro školáky se nacházejí i v dalších místech země. (K významným stavbám hlavního města patří také *Pchjongjangský palác dětí* v centrálním obvodu, ten jsem ale viděl jen zdálky. Stojí před ním málo známé a málo zobrazované sousoší *velkého vůdce* se třemi dětmi a na každé jeho straně alej pěti bílých dětských soch, například chlapec salutující ve vojenské uniformě, děvče salutující v pionýrské uniformě či děti při tanci a sportu. Na střeše se skví mohutné heslo „*Děkujeme maršálu Kim Čong Unovi*“, běžné i na dalších objektech určených dětem a mládeži. Hesla tohoto typu se musí občas měnit, naštěstí jen jednou za generaci.)

Žáci v Paláci školáků Mangjongde pracují na počítačích

V nádherných prostorách paláce, který slouží rozvoji talentů školáků po jejich vyučování, nám malé soudružky předvedly své zpěvy a tance, gymnastiku, hru na tradiční korejský strunný nástroj *kajagum*, na moderní elektrické klávesové i strunné nástroje, společně s chlapci pak i kaligrafii, hru na harmoniku, míčové hry a skoky do vody. Viděli jsme také výuku fyziky a práce s počítačem. Všechny děti kromě těch sportujících nosily tmavě modré (ale děvčata zcela výjimečně i vínové) pionýrské kroje s rudými šátky (ale zřídka i bez nich) a s odznaky *Korejského svazu dětí*. S některými dětmi si cizinci pořizovali fotografie. Mladší děti z toho byly poněkud vyjevené, ale nesly to statečně. Zda a jak se zde vyučují cizí jazyky, to jsme neviděli, ale z dětí s námi nikdo nemluvil a učitelky vlastně také jen korejsky přes průvodce. S malými děvčaty si bylo možno i zatančit.

Na jednotlivých počítačích a hudebních nástrojích byly umístěny rudé štítky s informací, že tato zařízení jsou dary *velkých vůdců*. Stejně tomu bylo i na *Kim Ir Senově univerzitě* a ve *Vědecko-technickém komplexu*. Původ počítačů jsem nezaregistroval, ale zaujaly mě klávesnice výhradně v latině, na kterých se korejským písmem píše jen popaměti, což pro začátečníky musí být strastiplné. Traduje se, že KLDR má svůj vlastní operační systém místo *Windows*, ale nikdy nikde jsem takový neviděl, naopak všechny počítače fungovaly s neskrývanými staršími verzemi *Windows* a pokud byla k vidění *plocha*, byla vždy v základním nastavení bez změněného obrázku na pozadí.

Rozhodně zajímavé bylo vidět „korejský internet“, zdánlivě úplně stejný jako všude ve světě, s běžnou adresou v příkazovém řádku latinkou s koncovkou „.kp“, jenže když je tato adresa zadána do prohlížeče vně KLDR, nezobrazí se, a uvnitř se zase běžnému uživateli nezobrazí žádná adresa zvenku. Ani tento „vnitřní internet“ však patrně nemá velký počet uživatelů, mohu-li soudit z náznaků od průvodců, kteří vesměs o této otázce vůbec nechtěli mluvit nebo evidentně neříkali úplnou pravdu. Viděl jsem například domnělý internet v mobilu (encyklopedii) a až dodatečně jsem se dozvěděl, že se jednalo patrně o off-line aplikaci.

Palác školáků Mangjongde. Pravé křídlo se v pohledu od příjezdu návštěvníků nevešlo do objektivu.

Nad vstupními dveřmi jsou umístěny zlatě orámované rudé tabule, informující o návštěvách všech tří vůdců. Podobné pamětní tabule najdeme na mnoha objektech a místech celé země. Uvnitř objektu je umístěno mnoho fotografií z těchto návštěv. Tabule s daty návštěv vůdců se nacházejí i nade dveřmi do jednotlivých učeben, které poctili svou návštěvou. Na zdech visí také mnoho rudých a zelených tabulí (světle i tmavě) s citáty vůdců, zapsanými vodorovně i svisle.

Běžnou výzdobou učeben, tak jako jinde, jsou obrazy *slunečně usměvavých velkých vůdců*. Často se používají tři, i když zobrazují jen dva vůdce. Vedle obrazů obou *slunečně usměvavých velkých vůdců* je umístěna s větší mezerou jejich společná fotografie na chodbě budovy Ústředního výboru strany. Naopak nikdy není vedle obrazů obou zvěčněných vůdců či snad dokonce místo nich vystaven obraz vůdce současného.

V pestré výzdobě paláce jistě nejvíce zaujme ústřední sál s pavlačí, ze které se vstupuje do učeben v 1. patře. Jeho dominantou je model rakety *Unha-3* i s odpalovacím zařízením vysoký přes obě patra od země až ke stropu. Za ní je umístěna rozměrná mozaika okolní horské krajiny. Tato raketa vynesla v roce 2012 na oběžnou dráhu pozorovací družici Země. Strop sálu představuje vesmír s planetami a velkými rudými hvězdami. Rudé hvězdičky zdobí také stěny některých chodeb. Na podlaze sálu je umístěn velký plastický obrys Koreje, vyvýšený asi metr nad zem v podobě tří „stolů“, z nichž jeden znázorňuje korejskou pevninu (samozřejmě bez demarkační linie) a dva další představují největší korejské ostrovy *Čedžu(do)* a *Ullung(do)*, které jsou součástí *Jižní Koreje*. (Mimochodem, KLDR dlouhodobě vede kampaň proti *Japonsku* za příslušnost ostrůvků *Tok* ke Koreji, i když si na tyto ostrůvky činí nárok i *Japonsko*, jenže v KLDR se nikdo nedozví, že ostrůvky jsou ve skutečnosti obsazeny a kontrolovány státní mocí *Jižní Koreje*, tedy pro KLDR jsou nedosažitelnější než pro *Japonsko*.) Nechybí velká mapa zeměkoule a model pomníku stojícího před *Vědecko-technickým komplexem*. Z přízemí do patra vede kromě pevného schodiště i dvojice eskalátorů, ty však byly po dobu naší návštěvy uzavřené, dle způsobu zatarasení dlouhodobě až trvale.

V *Mangjongde* jsem v dubnu 2018 navštívil také *Pchjongjangské cirkusové divadlo*. V něm delegáti přátelství zhlédli část probíhajícího *31. jarního festivalu přátelství* – vystoupení akrobatů z *Ruska*, *Běloruska*, *Thajska* a *Singapuru*. Představení kromě cizinců, spřátelených i komerčních, sledovalo i mnoho Korejců, včetně Korejek v pestrobarevných *čoson-otech*. Obrovské hlediště pro několik tisíc lidí nebylo zcela zaplněné. Osobně bych samozřejmě mnohem raději viděl akrobatická vystoupení umělců z KLDR, tuto možnost jsem však měl jen prostřednictvím filmu.

Cirkusové divadlo je plné naleštěného mramoru a vypadá spíše jako chrám než jako cirkus. Nechybí bronzová socha artistky žonglující obručemi na jednokolce a další cirkusové motivy. Rudé tabule se zlatým písmem nad vstupem uvádějí, že *velký vůdce soudruh Kim Ir Sen navštívil Pchjongjangské cirkusové divadlo sedmkrát v letech 1989–1993, velký vůdce soudruh Kim Čong Il čtyřikrát v letech 1989–2010 a vážený nejvyšší vůdce soudruh Kim Čong Un jedenkrát v roce 2010*.

Pro představu o akrobatickém umění KLDŘ doporučuji velmi pěkný koprodukční film KLDŘ / *Belgie* / *Spojeného království* (což je naprosto ojedinělé, nevím o jiném koprodukčním filmu KLDŘ se západními státy) z roku 2012 „*Soudružka Kimová bude létat*“ („*Comrade Kim Goes Flying*“). Film o mladé venkovské strojvůdkyni důlní lokomotivy, která se rozhodne stát cirkusovou akrobatkou, což se jí nakonec za cenu velkého úsilí a odříkání povede, je také jedním z mála filmů z KLDŘ, které byly uvedeny i s českými titulky, v tomto případě na *Febiofestu* 2014.

Před Pchjongjangským cirkusovým divadlem

Před cirkusem se nachází velká asfaltová plocha pro parkování autobusů a automobilů návštěvníků. Okolní navzájem odlišné výškové budovy zajímavých tvarů asi z konce 80. let mají více než 30 pater a vypadají opravdu velmi pěkně a udržovaně (ale neviděl jsem je zblízka ani zevnitř). Doufám, že se nezakládají na pravdě západní pověsti o častých výpadech elektřiny, protože bez výtahů by v takových domech bydlet ve většině pater bylo skutečně krušné a starší nebo nemocní lidé by tam byli

fakticky uvěznění. Za tmý svítící okna svědčila o tom, že elektřina funguje (svíčky to opravdu nebyly).

Jak se žije v takovém *pchjongjangském* paneláku, přibližuje film z roku 1996 „*Dvě rodiny v Heun-dongu*“ („*Two Families in Haeun-dong*“), dostupný s *anglickými* titulky. Jde o drama o rodinách dvou vědců, žijících vedle sebe v panelovém domě, jejich pracovním životě a rodinných a sousedských vztazích. První z nich věnuje mnoho pozornosti své práci a zanedbává rodinu, která se mu rozpadá, což je sousedy ostře kritizováno. Druhý se naopak soustředí jen na spokojený rodinný život. Všichni nakonec pochopí, že i když spokojený rodinný život je důležitý, na prvním místě je práce pro celou společnost, pro stranu a *velkého generála*. Vědec bojující za posílení soběstačnosti socialistické vlasti v metalurgickém průmyslu v době zostřených imperialistických sankcí je po dlouhodobé vyčerpávající práci nakonec úspěšný a je po zásluze oceněn a pochopen svými sousedy i manželkou.

Film ukazuje takový kolorit jako poslouchání manželských hádek sousedy za dveřmi (v hotelu byly mimořádně tenké dveře a bylo přes ně slyšet snad vše, v bytových domech to asi bude podobné), ale i výzvu jednomu z hlavních hrdinů, aby se odstěhoval, odkud přišel, pokud neumí vycházet s manželkou.

Manželství má v KLDŘ velký význam, ve věku od třicátníků výše žijí v manželství téměř všichni občané a rozvodů je naprosto nepatrné množství. Kromě prostituce je ilegální i pornografie a nejsou tolerovány sexuální menšiny či úchytky. Běžné nejsou ani předmanželské partnerské vztahy, alespoň ne ty veřejně proklamované, i když v jednom a jediném případě jsem se setkal s konstatováním jedné z mladých svobodných průvodkyň, že má *přítele (boyfriend)* v jednom z mladých průvodců. Jakým způsobem se k sobě chovala tato milenecká dvojice dospělých lidí, to bylo na naše poměry skutečně neobvyklé. Maximálním výrazem jejich vzájemné náklonnosti bylo, že on se jí dotkl konečků vlasů a ona se usmála. Tak se tam na veřejnosti chovají *boyfriend and girlfriend*. (Nechám na posouzení čtenáře, do jaké míry je to pokrokové a do jaké míry je to jen zakonzervování stavu, který panoval i u nás asi do 50. let minulého století...)

Nechci uvádět jejich jména ani podrobnosti, ale ona byla i na tamní poměry skutečně výstavní a cizinci na ní mohli oči nechat (místní jistě také, ale ti to většinou nedávali tak najevo), výjimečná atypickým účesem a odíváním, které se v našich poměrech vyskytuje už jen v umění a paumění, které nebudu konkretizovat. Přál bych si, aby se jim vztah vydařil a žili šťastně a spokojeně, i když se o jejich dalším osudu při tamním současném režimu už asi nic nedozvím.

Píše o vlasech, musím konstatovat, že často tradovaná legenda o několika málo povolených typizovaných účesech se nezakládá na pravdě. Jak vidíme na různých fotografiích a ve filmech, kadeřnictví sice mají tabule s vyobrazenými střihy, z nichž si zákazník vybere (což je velmi praktické) a je možné, že jiné typy účesů neprovádějí, nicméně viděl jsem osobně nebo na snímcích několik lidí, poměrně výrazně se od těchto centralizovaných předloh odlišující. Tolerovány ale nejsou výstřelky typu nepřírodných barev, dredů nebo „čír“, extrémní délky vlasů, vyloženě ženských typů účesů u mužů a naopak. Zatímco šediny je běžné až do velmi vysokého věku skrývat barvením vlasů načerno, přirozeně vzniklý úbytek vlasů včetně pleše se nezakrývá.

Obyvatelé jsou organizováni v *sousedských jednotkách*, *inminbanech*, ale o jejich fungování je jen málo potvrzených zpráv. Zprávy z KLDŘ o nich neuvádějí vlastně nic než to, že existují. Mělo by jít o souhrn obyvatelstva jednoho vchodu velkého bytového domu, případně jednoho bytového domu nebo několika menších domů v oblasti. Vedoucí *sousedské jednotky* je něčím jako domovním důvěrníkem (spíše domovní důvěrníci) za socialismu u nás.

O běžném životě v KLDŘ se v zahraničí (a na jihu) traduje mnoho více či méně bizarních a neuvěřitelných zvěstí. Myslím, že skutečnost je mnohem všednější, než by chtěli vidět různí hledači senzací. Bohužel ze zdrojů KLDŘ nelze o mnoha oblastech běžného života téměř nic potvrdit ani jednoznačně vyvrátit (pokud za vyvrácení nepovažujeme to, že o něčem se oficiálně neinformuje, tedy to neexistuje). Chápu, že by nemělo smysl, aby korejská propaganda reagovala na každý výmysl nebo zkreslené tvrzení, které se ve světě o KLDŘ rozšíří, ale neinformování v tomto směru téměř o ničem vytváří prostor pro mnoho spekulací. Pokud by přece jen alespoň na nejčastější pověsti využívané k hanobení a demonizaci KLDŘ ve světě domácí propaganda reagovala a snažila se je vyvracet a objasnit skutečnost (nebo alespoň přinášet oficiální vysvětlení a výklad skutečnosti), domnívám se, že by to bylo účinnější než cenzura mlčením, kvůli které země zůstává pro cizince záhadným a většinou poněkud obávaným „*poustevním královstvím*“.

Jedno z nejběžnějších tvrzení, zdroji z KLDŘ nikdy nepotvrzené (ale ani nevyvrácené a jinak nekomentované, pokud vím), hovoří o kastovním systému *songbun* (nezaměňovat s politikou *songun*). Tato tvrzení a různé souvislosti s nimi, včetně údajného trestání tří generací, nechci rozebírat a mohu jen uvést, že s jakýmkoli náznakem existence čehokoli takového jsem se v KLDŘ nesetkal. Je ale pochopitelné, že politicky nejaktivnější a nejangažovanější občané, nejvýznamnější pracovníci nebo potomci předních revolucionářů a významných funkcionářů mají výhody oproti ostatním, a těžko by tomu mohlo být jinak. Proč by například nové byty měli dostat lidé náhodně vylosovaní než nejlepší pracovníci, ať už v průmyslu, zemědělství, službách nebo stranickém a státním aparátu? Bylo by to spravedlivější?

Snadno by se mohlo říci, že být něčím potomkem není žádná zásluha, ale bránit potomkům významných osobností v přístupu k vedoucím funkcím, lepšímu vzdělání a různým materiálním výhodám jen proto, aby to nezavánělo nepotismem, to by také nebylo zcela spravedlivé.

Bydlení v KLDŘ je oficiálně bezplatné. Bohužel s tímto propagandistickým tvrzením nebyli seznámeni ani všichni Korejci, se kterými jsem měl možnost hovořit, takže jsem se setkal i s konstatováním, že za bydlení se platí. Ostatní to pak mátló, že v tak základní věci někdo z nich tvrdí tak a jiný opak, a nikdo mi nebyl ochoten vysvětlit, jak to ve skutečnosti je. Každopádně, byty a domy jsou přinejmenším dle oficiálních tvrzení přidělovány bezplatně.

Třída Kwangbok v Mangjongde

Proslychá se, že to je spojeno s korupcí, kdy jistá část obyvatelstva si za tuto bezplatnost něco zaplatí, ale to nemohu posoudit. Pravdou je, že sjezdy a zasedání Ústředního výboru *Korejské strany práce* a jednání jeho politbyra se opakovaně zabývají bojem proti korupci, což svědčí o tom, že tento problém existuje a není zanedbatelný. Zveřejněná kritika je však velmi neadresná a chybějí informace o způsobech řešení problému a

případných viníků a trestech.

V přidělených bytech a domech, které nejsou v osobním vlastnictví, ale patrně ve státním, komunálním, podnikovém nebo družstevním (mimořadně ohledně vlastnictví čehokoli nelze v KLDŘ zjistit prakticky nic), se platí minimálně za energie, možná i nájem nebo nějaká jeho obdoba, každopádně oficiálně je bydlení bezplatné. Podobných rozporů je v této zemi mnoho. Každopádně, bydlení je zajištěno přinejmenším v *Pchjongjangu*, ale jistě i dalších velkých městech a již i na mnoha místech venkova na poměrně vysoké úrovni ve srovnání s většinou zemí světa, zvláště s rozvojovými zeměmi. Nejsou zde žádné slumy, žádné chudinské čtvrti.

Odpůrci tohoto tvrzení jistě namítnou, že jsem je jen neviděl, nicméně velkou část *Pchjongjangu* jsem poměrně dobře viděl z různých vyhlídkových míst i během projíždění města autobusem a po ničem takovém skutečně nebylo ani památky. (Neviděl jsem téměř celý východní *Pchjongjang*, považovaný za méně výstavní než západní část města, jen jeho část z *Věže čučche*.) Stejně tak jsem neviděl žádné žebráky, bezdomovce, povaleče, vandaly (ani následky jejich činnosti), opilce ani chudě, vyloženě sešle a zanedbaně vypadající lidi. Kdo z cizinců tvrdí, že tam jsou, zpravidla to nemůže ničím doložit. Musím však uvést, že jsem si všiml, že mnoho starších lidí má zuby ve velmi žalostném stavu, a to i v *Pchjongjangu*, tedy se zubní péčí to jistě není valné. Na venkově jsem viděl po jedné noze skákat zraněného vojáka se zavinutou nohou, možná zlomenou, ale bez berlí. To působilo dost tristním dojmem, aby byl to jen jediný případ.

Na některých místech jsem viděl starší lidi, jistě penzisty, sedět před panelovými domy na zemi a brát *paduk*, korejské šachy, nebo jen tak sedět (ne na lavičkách, ty tam nebyly, ale na čem se dalo) a vyhřívat se na sluníčku, nebo u řek postarší rybáře (ale možná i mladší, viděl jsem je jen letmo) lovit ryby. Oficiálně pobírají starobní důchody muži od 60 let a ženy od 55 let, alespoň nezaznamenal jsem novější oficiální údaj než tento, zmíněný např. v knize „*Panorama of Korea*“ (*Nakladatelství cizojazyčné literatury, Pchjongjang 2017*). Předpokládám však, že ve skutečnosti byl věk pro odchod do penze zvýšen, jistě z podobných příčin jako u nás, tedy stárnutí populace a souvisejících hospodářských důvodů. Slyšel jsem z korejského zdroje, že nyní muži chodí do penze v 65 letech. Zdá se však, že ve skutečnosti pracuje i mnoho lidí ve výrazně vyšším věku, protože je to pro ně finančně podstatné

výhodnější (jako u nás). Stát deklaruje zajištění bezplatné péče o lidi důchodového věku, kteří nemají děti ani příbuzné, kteří by se o ně postarali. V posledních letech byla zveřejněna řada reportáží z nových nebo modernizovaných domovů důchodců, ale převažuje praxe, že se o lidi v důchodovém věku starají děti nebo další mladší příbuzní.

Připadá mi, že na nejprestižnější místa města jako je **Kim Ir Senovo náměstí** a hlavní třídy v centru včetně ulice před hotelem *Korjo* chodí jen samí vzorně upravení a dobře oblečení lidé, ale i kdyby tam ostatní nesměli nebo se to pro ně prostě jen neslušelo, nebylo by možné v celém třímilionovém velkoměstě utajit před cizincem po více než tři týdny pobytu výskyt žebráků a bezdomovců, natož kdyby zde byli běžní. Srovnajme to se záplavou takových lidí ve velkoměstech *Západu, Jižní Koreje*, ale v nezanedbatelné míře i naší země.

Při jedné cestě z *Mangjongde* se část delegátů přátelství zastavila u *Paláce tchekwondo*, světového korejského bojového sportu (anglickou transkripcí *taekwon-do*). Palác je jedním z mnoha sportovních zařízení hlavního města, ukazující důraz celé země na fyzickou zdatnost svých občanů. Před budovou stojí mohutná *sorela* bronzová socha zápasníka *tchekwondo*. *Afričtí* soudruzi u ní pózovali, předvádějíce bojové umění. Působilo to dost efektně a internacionalisticky. Slyšel jsem, že údajně někteří Korejci hledí na *Afričany* a obecně *černochoy* skrz prsty. Nevím, co je na tom pravdy, ale vím, že se na ně rasisticky dívají někteří čeští „komunisté“. Na mě působili *Afričané* v Koreji velmi sympaticky. Bylo by zajímavé znát blíže jejich pocity z návštěvy této země. Zatímco *Češi* a velká část *Evropanů* si odtamtud odváží dojmy, že země je hrozně zaostalá, *Afričané* a jiní příslušníci národů rozvojových zemí se tam nejspíš cítí jako v ráji na zemi a v daleké budoucnosti ve srovnání s bídou a rozkladem svých domovin. (A to tam samozřejmě z takových zemí jezdí jen ti bohatší a lépe postavení, vlastně jejich elita, ostatní by si to nemohli dovolit.)

V roce 2019 byla zavedena povinná výuka *tchekwonda* na základních a středních školách. Nelze si ale dělat iluze, že by všichni občané byli všestranně fyzicky zdatní. Když jsme při sportovních hrách měli skákat přes švihadlo, zkoušeli to i mladí Korejci a Korejky z řad průvodců, a plynně přeskakovat švihadlo dokázala jen jedna. Tím neříkám, že já to umím, ale já nemachruji tolik, jako oni.

V *Mangjongde* poblíž rodného domu stojí také neomítané bytové domy z tvárnice, asi sedmipatrové, takže na poměry hlavního města spíše nižší. Svými ne moc pohlednými fasádami připomínají zástavbu někdejšího SSSR nebo naše průmyslové objekty z *první republiky*. Podobné několikapatrové neomítané domy jsem viděl i na venkově. Boční ulice jsou běžně jen prašné, nezpevněné. Vzduchem vede sem a tam spousta drátů na sloupech.

Kolem *Paláce tchekwondo* leží několik dalších sportovních zařízení, mezi nimi *stadion Sosan* pro 25 tisíc lidí z roku 1988, nad nímž se tyčí o rok mladší *hotel Rjanggang* se 330 pokoji. Dobu své největší slávy oblast prožila během *13. světového festivalu mládeže a studentstva* v červenci 1989, kdy tam ještě jako přátelé byli početně zastoupeni i *Češi* a *Slováci*. Tento festival byl však jen slabou náhradou za letní olympijské hry v *Soulu* 1988, jejichž spolupořádání mezi *KLDR* a *Jižní Koreou* se nepodařilo dohodnout a *KLDR* potom tuto olympiádu bojkotovala, zatímco ostatní socialistické státy kromě *Kuby* (a *Albánie*, která ale nejezdila nikam) se na ni vykašlaly a klidně v *Soulu* soutěžily, i když ještě v té době *Jižní Koreu* jako stát neuznávaly.

Nad celou oblastí mohutně dýmá *Pchjongjangská tepelná elektrárna*. Po cestě do centra města je vidět výstavba stále dalších nových obrovských bytových domů až se 40 poschodími. Zbývající poválečné domy s přízemím a čtyřmi patry se pod nimi dost žalostně krčí, i když jsou pěkně udržované a vzhledově působí stále pěkně a domnívám se, že z historického a kulturního hlediska by bylo žádoucí alespoň část takové zástavby zachovat.

Mansude – pchjongjangská Letná

Velký památník na Mansude před Muzeem korejské revoluce

Tak jako *Moranbong*, *Pivoňkový kopec*, je *pchjongjangským Petřínem*, tak protější *Mansude* můžeme připodobnit k *pražské Letné*. Společné mají obrovské schodiště nahoru (i když na *Mansude* podstatně širší, a naopak mnohem nižší než na *Letnou*) a obrovské pomníky, i když z toho *pražského (Stalinova)* stojí po dlouhé desítky let jen podstavec.

Mansu znamená korejsky dlouhověkost nebo dlouhý a šťastný

život, takže *Mansude* by bylo možné nazvat *Vrchem dlouhého života* nebo tak nějak. Na vrcholu kopce stojí rozlehlé *Muzeum korejské revoluce* a před ním *Velký památník (na) Mansude*, tvořený 22 metrů vysokým bronzovým sousoším velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena** a velkého vůdce soudruha **Kim Čong Ila**. Po obou stranách sousoší stojí dva památníky protijaponské války a socialistické revoluce, představující vlající rudé prapory, mezi nimi vlajku *Korejské strany práce* a vlajku *KLDR*, pod kterými je umístěno početné sousoší, představující revoluční bojovníky a budovatele socialistické společnosti. Na budově muzea se za sousoším nachází mozaika zobrazující horu *Pektu (Pektusan)*, nejvyšší horu *KLDR* (2744 m n. m.) a *posvátnou horu revoluce*.

Památník byl odhalen v roce 1972 (k 60. narozeninám soudruha **Kim Ir Sena**), socha soudruha **Kim Čong Ila** byla doplněna v roce 2012 po jeho úmrtí. Z plošiny před památníkem se naskýtá výhled na *Pchjongjang*. Za pozornost stojí, že původní socha velkého vůdce ho znázorňovala v *inminboku*, „*maoistickém*“ saku, přes které měl rozepnutý kabát. Vzhled odpovídal tehdejšímu věku *velkého vůdce* a jeho výraz při pokynu pravou rukou vpřed s lehce vztyčenou hlavou byl vážný. Současně s přidáním sochy *velkého generála* byla socha velkého vůdce vyměněna, jeho vzhled odpovídá vyššímu věku a sako pod rozepnutým kabátem má západního střihu. *Velký generál* měl naopak původně pod rozepnutým kabátem svou legendární *vinalonovou* soupravu, velmi záhy byla však socha nahrazena jinou, na které má místo kabátu svou rovněž již legendární bundu. Proč se tak stalo, to patří k jedné z mnoha severokorejských záhad a současně ukázek neuvěřitelného plýtvání.

Když stojí návštěvník před sochami, je nižší než jejich podstavce. Před sochy se pokládají květiny, kytice a květinové koše. Pokud je mi známo (cizinci si z toho dělají legraci, ale mám za to, že je to pravda), pokud už je položených květin na místě mnoho, jsou znovu odvezeny do blízkých prodejních stánků, aby mohly být zakoupeny a položeny znovu, takže se květinami neplýtvá. Pro místní (a samozřejmě i pro část cizinců) je položení květin k sochám *velkých vůdců* nebo jen poklona před nimi velkou ctí. Dva ze tří průvodců při tomto aktu očividně pociťovali rozpaky a bylo patrné, že vzdávat tímto způsobem hold velkým vůdcům na *Mansude* je pro ně něčím mimořádným. Třetí průvodce nám to neumožnil vůbec.

Myslím, že poklony velkým vůdcům u jejich soch, mozaik a obrazů patří jen ke slavnostním příležitostem, zpravidla jsou kolektivně organizovány a rozumí se, že při této počtě jsou účastníci vybraně oděni. K *Velkému památníku na Mansude* se také často ubírají svatby; novomanželé a svatebčané se zde fotografují.

Podobně slavnostně a za odměnu jsou přístupny snad všechny pamětihodnosti KLDŘ, přinejmenším ty spjaté s revolučními dějinami. Chodí tam pouze organizované skupiny a je to pro ně velkou ctí. Dle všeho naprosto nepřipadá v úvahu, že by si někdo jen tak usmyslel svévolně navštívit *Muzeum korejské revoluce*, *Věž čučche*, *Mangjongde*, *Palác slunce Kumsusan* nebo měl cestu kolem pomníku *velkých vůdců* a při té příležitosti se jim poklonil, natož aby revoluční pamětihodnosti byly volně přístupné, měly pravidelnou otevírací dobu a vstupné a usilovaly o vysokou návštěvnost pro maximální zisk ze vstupného.

Velký památník na *Mansude* bylo možné si poměrně dobře zblízka prohlédnout, ale když jsem chtěl vidět detaily obrovských sousoší (více než 200 soch) na bočních pomnících, hlavně v jejich zadní části, hned jsem byl odtamtud vyhnán. Možná protože se neslušelo koukat

na sochy *velkých vůdců* zezadu či snad je dokonce odtamtud fotografovat. Tyto sochy nesmějí být fotografovány ani zboku (i když na oficiálních fotografiích někdy zboku jsou a zákaz není vymáhán vždy a důrazně, takže takové snímky leckdo včetně mě má) a zejména ne v detailu.

Zajímavé je, že na jednom z mramorových praporů stojí heslo „*At' žije vždy vítězný prapor marx-leninismu!*“, což je jinak v KLDŘ po postupné náhradě *marx-leninismu kimirsen-kimčongilismem* nevídané. V zadní části sousoší budovatelů socialismu je nad zeměkouli umístěno další původní heslo odkazující na *marx-leninismus*. Vyfotit tuto část pomníku nebylo možné a jeho snímek v dostatečném rozlišení nenacházím, takže přesné znění hesla neznám.

Na mramorovém rudém praporu uprostřed sousoší budovatelů se původně nacházela velká zlatá plaketa s profilem soudruha **Kim Ir Sena**. Později byla odstraněna, ale dlouho na její někdejší umístění poukazoval mírně odlišný odstín rudého kamene.

Nedaleko stojí známý pomník bájněho koně *čchollima*, který je jedním ze symbolů KLDŘ a dal jméno úspěšnému údernickému hnutí hlavně ve 2. polovině 50. let a v 60. letech. Jedná se první z velkých revolučních památníků v hlavním městě, který byl po nějakou dobu jeho symbolem, než jej zastínilo jiné.

Mýtický okřídlený kůň *čchollima* (myslím, že by měl být psán s malým písmenem, protože jde svým způsobem o druhové označení, ne o vlastní jméno; v českých a slovenských překladech z doby před rokem 1989 se také píše s malým písmenem) urazí za den 1000 *ri*, jeho název znamená doslova „kůň (*ma*) tisíce (*čchon*) *ri*“, dohromady se to řadí a čte *čchollima*. Stará korejská délková míra *ri* odpovídá 400 metrům, takže takový legendární kůň má za den uletět nebo uběhnout 400 kilometrů. Hnutí *čchollima* mělo tedy po vzoru okřídleného koně urychlit budování socialismu, což se přes různé potíže do značné míry podařilo. Koncem 50. let tempo růstu KLDŘ dosahovalo 36 % ročně a každých 14 minut byl

Průvodkyně před sousoším na Mansude

postaven jeden byt. Po legendárním koni bylo v tomto období, ale i po něm pojmenováno mnoho lokalit i značek výrobků a objevil se v mnoha znacích výrobků a uměleckých dílech.

Památník čchollima

Po nástupu soudruha **Kim Čong Una** bylo propagováno hnutí *mallima*, tedy koně letícího 4 000 km denně (10 tisíc *ri*, *man* + *ri* + *ma*, dohromady *mallima*). Rychlost *mallima* měla znamenat desetinásobné převýšení rychlosti úspěšného budovatelského hnutí slavné éry 50. - 60. let. Asi od začátku roku 2020 není ve sdělovacích prostředcích KLDŘ o *mallimovi* ani zmínka. Působí to dojmem přiznání, že desetinásobně (ani jinak) překonat úspěchy 50. –

60. let, kdy byla nesrovnatelně příznivější mezinárodní atmosféra i další okolnosti, se

prostě nepodařilo a asi hned tak nepodaří.

Památník *čchollima* jsem viděl jen z dálky z vrchu *Mansude* a naopak zespoda z ulice *Sungri* (nebo *Sungni*, *Vítězství*), ale jen při průjezdu autobusem. Při prohlídkách hlavního města už mu není věnována velká pozornost. I když figuruje na upomínkových předmětech a v publikacích, prodává se například jeho modýlek, je propagandisticky zastíněn novějšími velkými památníky. Pod památníkem je podél chodníku umístěno mnoho velkých propagandistických plakátů, které jinak rozhodně nejsou „na každém rohu“.

Muzeum korejské revoluce, otevřené v roce 1948, má více než 100 expozic a jeho úplná prohlídka by zabrala více než týden. Uvnitř jsem byl dvakrát. V roce 2018 jsem navštívil expozici o *počátcích revoluční činnosti velkého vůdce soudruha Kim Ir Sena*. Mimořádným dojmem v ní působí nadživotní barevná socha *otce korejského národa* v uniformě generála protijaponských partyzánů. Celkem překvapením pro mě byla o rok později návštěva expozice o období *náročného pochodu*, spadajícího přibližně do let 1994–2000. V této době čelila socialistická Korea ztřeštěným sankcím a hrozbám ze strany imperialistů a jejich nohsledů, byla opuštěna řadou někdejších spojenců, a navíc stížena závažnou nepřízní počasí. Kombinace těchto faktorů vedla k mimořádně náročnému období nedostatku. Frakcionáři žádali orientaci na zahraniční investice a turistický ruch, ale zásluhou soudruha **Kim Čong Ila** zvítězila soběstačnost. Současně byla díky politice *songun* (armáda na prvním místě) zásadně posílena obranyschopnost. Soudružka průvodkyně zdůraznila význam jaderného ozbrojení, k němuž byly právě v tomto nejtěžším období podniknuty převratné kroky, završené prvním podzemním jaderným testem v roce 2006.

Překvapením byla pro mě tato expozice proto, že jsem očekával, že před cizinci se o tomto tak demonizovaném období bude spíše mlčet. Expozice každopádně ani náznakem nezmiňovala konkrétně jakékoli utrpení, natožpak oběti této éry údajného (?) hladomoru, jehož existenci KLDŘ nikdy nepotvrdila a zásadně tento termín nepoužívá (ale ani tvrzení o hladomoru nevyvrací), nicméně je zjevné, že nedostatek potravin a propad životní úrovně v té době byl skutečně hrozivý, zvláště v porovnání s poměrně blahobytnou érou 80. let.

Sdělovací prostředky KLDŘ nikdy nezmiňují jakékoli lidské oběti této éry a až na zcela vzácné výjimky ani žádné ztráty na životech při jiných událostech, jako jsou přírodní katastrofy, nehody ve výrobě, v dopravě apod., vůbec už nemluví o obětech zločinů, ke kterým dochází po celém světě a je nepravděpodobné (spíše nemožné), že by KLDŘ byla výjimkou, ačkoli z kulturně-ideologických a bezpečnostních důvodů je jich zde jistě mnohem méně než v kapitalistických zemích. Při velkých povodních a tajfunech jsou někdy letmo

a nekonkrétně zmíněny oběti, ale obvykle bez uvedení jejich počtu. Naprostou výjimkou bylo také uvedení počtu obětí pandemie koronaviru na jaře 2022 (73 obětí k 15. 6. 2022, novější údaj jsem nezaznamenal).

Nikoho z Korejců jsem nikdy neslyšel hovořit o jakýchkoli lidských obětech, s jedinou výjimkou, kdy mi průvodce jen tak mezi řečí řekl, že v loňském roce byla velká vedra a „*mnoho lidí zemřelo*“. Překvapilo mě to, protože ve sdělovacích prostředcích o ničem takovém nebyla ani zmínka, ale neptal jsem se, odkud to ví a co o tom ví bližšího. Beztak bych nedostal odpověď.

Z filmové tvorby KLCDR vím jen o dvou příkladech, zachycujících období *náročného pochodu*. Prvním z nich je drama „*Květina ve sněhu*“ („*Flower In Snow*“, dostupné s *anglickými* titulky) z roku 2011. Stojí opravdu za pozornost svým syrovým znázorněním tehdejšího utrpení, i když nelze tam vidět vyložené hladovění a umírání. Lidská oběť je tam jen jedna, v důsledku dopravní nehody (zaviněné špatným technickým stavem vozidla a z pragmatického hlediska naprosto zbytečným sebeobětováním ve snaze zachránit rozjetý nákladník před nehodou). Je to jediný mně známý film KLCDR poukazující na skutečně vážné hospodářské problémy země.

Drama z období *náročného pochodu* se odehrává v letech 1998 – 2008. Zaměstnanci venkovské přádelny se snaží odhodlaným úsilím obnovit výrobu v tuhé zimě při nedostatku elektrické energie i potravin, což se nakonec za cenu nesmírných obětí podaří. Film je dojemnou výpovědí o tom, že v duchu kolektivismu a s vysokým třídním uvědoměním lze překonat i ty nejtěžší obtíže. Vděčný pohled soudružky, která dostane od funkcionáře jablko, naznačuje, že situace s dostupností potravin byla opravdu hrozná. Když venkovští pracující tvrdou práci v tuhé zimě natěží klády a zabaví jim je *Korejská lidová armáda*, nesou to statečně a pochopí, že armáda je potřebuje více než oni.

Závěr patří emočně vyhocenému děkování *velkému generálovi*, jenž ovšem ve filmu vyobrazen není, stejně jako v žádném filmu KLCDR. Rovněž tak filmy, kde herec znázorňuje velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena**, jsou už dost staré. Je pravděpodobné, že nejpozději od začátku 80. let platí zásada, že *velcí vůdci* nebudou herecky ztvárňováni. Stejně tak všechny obrazy velkých vůdců jsou poměrně staré a asi od 80. let už nové nevznikají. Soudruh **Kim Čong Il** je tak na obrazech zachycen skutečně jen sporadicky a soudruha **Kim Čong Una** nenalezneme ani na obrazech, natož aby ho ztvárňovali herci. V *Muzeu přátelství Mjohjangsan* je sice umístěn velký obraz soudruha **Kim Čong Una** mezi slunečnicemi a několik dalších uměleckých děl zobrazujících jeho podobu, ale jde vždy o dary příznivců ze zahraničí.

Méně mrazivé je druhé drama z období *náročného pochodu*, nazvané „*Já ve vzdálené budoucnosti*“ („*Myself in the Distant Future*“), pocházející z roku 1997 (ze strany KLCDR ovšem rovněž nedatované). Mladý *pchjongjangský* taxikář *Sin Džun* odchází pomoci venkovskému zemědělskému družstvu a zamiluje se do družstevnice *Su Jang*, kterou přemlouvá k odchodu do *Pchjongjangu*, ona ho však odmítne jako příliš sobeckého. *Sin Džun* zkonstruuje pohon traktoru na dřevoplyn, kterým umožní vyřešit nedostatek nafty, a svým odhodlaným úsilím si nakonec získá srdce *Su Jang*. Hrdinové filmu překonávají období *náročného pochodu* s pevným přesvědčením o lepší socialistické budoucnosti.

Osobně jsem v KLCDR před rokem 2017 nebyl, ale i její zahraniční přátelé, kteří ji navštívili dříve, připouštějí, že zde v předchozích letech bylo znát poměrně značné chátrání a úpadek, což se po roce 2012 velmi zlepšilo. Dlouholetý návštěvník KLCDR od roku 1992 a přední aktivista mezinárodního přátelství s ní *Dermot Hudson* z Londýna uvádí, že zde nikdy neviděl žádné náznaky nedostatku potravin a tvrdí, že hladomor v KLCDR nikdy nebyl,

Mansude od Výstaviště KIMIRSENIi a KIMČONGILi, v pozadí hotel Rjugjong, vpravo památník čchollima

připouští ale zhoršenou dostupnost některých druhů zboží v té době. V letech *náročného pochodu* ale nebyl na venkově a v letech 1996-2002 nebyl v Koreji vůbec.

Následky nenormálního populačního vývoje ale dokazuje důraz na *školy pro sirotky*, jichž je dle sdělovacích prostředků poměrně mnoho na různých stupních a jedná se o dosti velké ústavy, tedy sirotků je nemalý počet. Nezbytnost péče „o základní

a střední školy pro sirotky, dětské domovy, sirotčince“ vyzdvihl také soudruh **Kim Čong Un** v projevu na 7. sjezdu *Korejské strany práce* v roce 2016. Je to poněkud zarážející v zemi, jež klade velký důraz na rodinu a na kolektivismus, že se o děti bez rodičů nepostarají další příbuzní a blízcí a tyto končí v tak velkém počtu v ústavech. O to více zarážející však je, kde se vůbec vzalo tolik sirotků, desítky let od konce poslední války. Že by tolika dětem zemřeli oba rodiče, jistě většinou dosti mladí a zdraví lidé, to je dost děsivá představa. Ze zdrojů KLDK samozřejmě nelze zjistit žádné podrobnosti.

Nejnovější dostupný hraný film KLDK, „*Příběh našeho domova*“ („*The Story of Our Home*“, vydán s anglickými titulky) z roku 2016, také pojednává o tomto problému a vychází ze skutečných událostí. Psychologické drama zobrazuje „dívku-matku“ v Kangsonu. Prostřednictvím zobrazení dívky, která vychovává sirotky jako skutečná matka, film „*představuje pravdivou uměleckou reprezentaci krásného ideového a morálního světa mládeže, panujícího ve společnosti.*“ (KCNA 3. 9. 2016)

Ri Čong A, hrdinka filmu, kuchařka v závodní jídelně oceláren, která právě absolvovala střední školu, vynakládá veškerou upřímnou snahu na pomoc sirotkům, aby vyrůstali beze smutku. Střetává se přitom s nepochopením některých funkcionářů a učitelů, kteří preferují výchovu sirotků v ústavech, a také s osiřelou středoškolačkou Kim Un Džong, jež chce dva mladší sourozence vychovávat sama, velmi ji to však vyčerpává a zhoršuje její studijní výsledky. Nejstarší bratr ze čtyř dětí je na vojně a sourozenci mu tají, že matka zemřela, aby ho nezarmoutili. Nevědí, že už o její smrti ví od vedoucího tajemníka okresního výboru strany, který se snaží rodině sirotků nezištně pomáhat, vydává se před nimi za řadového dělníka. Ri Čong A přitom zápasí s těžkou nemocí vlastní matky.

Ve dnech úspěšného vychovávání sirotků podle přání strany má Ri Čong A tu čest být vybrána jako delegátka druhé *národní konference příkladných mladých lidí ctnosti*. Vážený nejvyšší vůdce soudruh **Kim Čong Un** ji vyzdvihl jako dceru *Strany práce* a „dívku-matku“, aby se stala dobře známou v celé zemi.

„Film zdůrazňuje, že ušlechtilý duševní svět a rysy hrdinky, které lze projevit pouze mezi mládeží naší éry, která vyrostla v péči Strany práce, jsou cenným uskutečněním platnosti a životnosti myšlenky a linie strany, upřednostňující mládí.“ (KCNA 3. 9. 2016)

Kuriozitou je, že jméno hrdinky Kim Un Džong je přesmyčkou jména **Kim Čong Un**. Velmi emočně vypjaté scény filmu gradují recitací básně „*Naším otcem je maršál Kim Čong Un, naším domovem je náruč strany*“, což je změnou jména upravený refrén slavné písně z roku 1961, provázející tento film (v korejštině se to rýmuje, což je také zajímavé, protože jinak se korejské básně a písně vůbec nerýmují).

V úvodu filmu říká *Kim Un Džong*, že jí v dětství zemřel otec a později i matka. Neříká, proč. Je to celkem děsivé a zobrazení života na venkově také nepůsobí zrovna jako *nejlepší pozemský ráj lidu*, jak (a podobnými termíny) se KLDŘ ráda prezentuje. Celkem nabílední je, že obrovským problémem je nedostupnost léků a zdravotnického vybavení, nezapříčiněná primárně státní mocí KLDŘ, ale nespravedlivými a nezákonnými sankcemi proti ní a celkově neuspokojivou mezinárodní situací. Kvůli tomu jistě mnoho nemocných umírá předčasně. Víím, že sankce se nevztahují na léky, ale mám na mysli celkově špatnou situaci národního hospodářství v jejich důsledku a problémy v mezinárodním obchodě nejen z finančních, ale i politických důvodů.

Film „*Příběh našeho domova*“ je všestranně zajímavým nahlédnutím do běžného života v KLDŘ, možná v některých ohledech do jisté míry idealizovaného, ale ne zas až tak moc, protože rozhodně žádný ideální život nezobrazuje. O to smutnější je, že je to jeden z mála dostupných filmů KLDŘ z posledních let a žádný novější hraný film už dostupný není ani se o něm média KLDŘ nezmiňují, takže buď vůbec nevznikl (za 6 let!), nebo se o něm z nějakého důvodu nepíše a nemluví. První varianta je jistě pravděpodobnější. Úpadek filmové tvorby, ale i jiných kulturních oblastí, je bohužel v posledních letech dost patrný.

Vrátím se ale nyní od filmu na vrch *Mansude* a do *Muzea korejské revoluce*, ve kterém není povoleno fotografovat a v šatně u vstupu je nutné kromě tašek odevzdat i všechny záznamové prostředky. Fotit bylo možné ve vstupní hale s velkými obrazy *Pektusanu* a *Čong Ilova* štítu, což je jeden ze štítů *Pektusanu*, pod kterým se nachází *pektusanský tajný tábor*, v němž se (dle KLDŘ – zahraniční zdroje to zpochybňují) narodil během partyzánských bojů proti japonským okupantům 16. 2. 1942 soudruh **Kim Čong II.** Neobvyklé je, že horský štít je nazván pouze křestním jménem *velkého generála*, zatímco jinak je naprosto nepřipustné nazývat velké vůdce pouze křestními jmény. Na rozdíl od jeho celého jména se samotné křestní jméno v názvu štítu nepíše zvláště.

Oficiální životopis matky *velkého generála* soudružky *Kim Čong Suk* („*Kim Čong Suk, matka Koreje*“, *Korea Pictorial* 1997) uvádí, že „*soudružka Kim Čong Suk tou dobou tvrdě studovala díla velkého vůdce soudruha Kim Ir Sena, korejské dějiny a zeměpis, politickou ekonomii a dialektický a historický materialismus. Také ovládla taktiku moderní války a přijala aktivní úlohu v nácviu svaté války k osvobození země.*“

Muzeum je *posvátným místem revoluce* a je nutno se v něm podle toho chovat. Při jedné z prohlídek měl jeden návštěvník snad z *Bangladéše* ruce v kapsách. Nemyslel tím jistě nic špatného ani neuctivého. Průvodce *anglicky* hovořící skupiny, tlumočící korejský výklad průvodkyně muzea, přestal najednou překládat, ztuhl a začal s kamennou tváří důrazně kázat o tom, že se nacházíme na *nejposvátnějším místě revoluce* a že důrazně doporučuje onomu návštěvníkovi, aby se podle toho choval a vyndal ruce z kapes. Výzvu zakončil slovy, že nestrpí ponižování důstojnosti své vlasti, která se stala strategickou jadernou mocností.

Poblíž *Muzea korejské revoluce* stojí majestátní *Palác shromáždění Mansude*, sídlo *Nejvyššího lidového shromáždění*, parlamentu KLDŘ. Tuto vznešenou stavbu jsem navštívil 14. dubna 2019, kdy mi zde byl udělen *Řád přátelství*. O jeho udělení rozhodlo *Nejvyšší lidové shromáždění KLDŘ* 6. dubna 2019, jak uvádí dekret předaný v samostatných hnědých deskách se státním znakem. V etuji se státním znakem je umístěna medaile, tvořená stříbrnými vavřínovými větvemi se stuhou, v jehož prostředku je vyobrazena zlatá pochodeň s rudým plamenem. Na rubové straně je uvedeno korejsky „*Korejská lidové demokratická republika – Řád přátelství*“. Řádová stuha má barvy státní vlajky. Samostatná stužka se shodnými barvami nese uprostřed zlatou pěticí hvězdu.

Řád přátelství 1. a 2. stupně za práci pro rozvoj vztahů přátelství a spolupráce s KLDR společně se mnou přebíralo šest dalších zahraničních účastníků. Řád přátelství vyššího stupně, v KLDR označovaného jako druhý, ale z pohledu mezinárodních zvyklostí první, byl udělen čtyřem osobnostem z *Mongolska, Rakouska, Ruska a Thajska*, Řád přátelství nižšího, tedy formálně prvního stupně třem dalším, mezi nimi mně.

Vyznamenání Řádem přátelství v Paláci shromáždění Mansude

Když jsem se nedlouho předtím dozvěděl, že budu vyznamenán, popravdě mě to šokovalo, tím spíše, že jsem předtím v Česku slyšel tvrzení, že *Řád přátelství* je udělován jen tomu, kdo pro věc přátelství s KLDR pracuje alespoň 10 let. To zjevně nebyla pravda. Dlužno říci, že *Řády přátelství* KLDR nejsou udělovány ve velkém množství a vím jen o třech občanech ČR včetně sebe, kterým byl tento řád udělen po roce 1989 a kteří jsou

dosud mezi živými. Mezi nimi je jen jeden nositel řádu vyššího stupně, *RSDr. Jozef Servista*, předseda *Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan*, kterému byl nižší stupeň řádu udělen v roce 2012 a vyšší v roce 2017. Medaile řádu vyššího stupně je tvořena velkou rudou pěticípou hvězdou, na níž je umístěn stříbrný ozdobný pětiúhelník s vepsanou kružnicí s vavříny, v níž rudě plane zlatá pochodeň. Medaile nevisí na stuze, ale na stříbrném státním znaku, na který se věší stuha kolem krku v barvách státní vlajky. Řád je možné nosit i samostatně připnutý zezadu jehlicí. Malá stužka v barvách státní vlajky nese uprostřed stříbrný kruh se zlatou, rudě planoucí pochodní.

Ze zahraničních účastníků akcí v Koreji málokdo měl *Řád přátelství* a z toho mála jen malá menšina měla jeho vyšší stupeň. Pro mě byl tento řád prvním oceněním mé politické práce v životě a na této úrovni dosud (a obávám se, že možná navždy) posledním. Nesmírně jsem si toho vážil a vážím dosud, byť negativním vývojem mezinárodní politiky a intrikami některých individuů v oblasti *česko-korejského přátelství* byl můj kontakt s KLDR přerušen.

Neznám jméno funkcionáře, který uděloval řády, ale nepatřil k předním funkcionářům státu. S předsedou prezidia *Nejvyššího lidového shromáždění* soudruhem *Čche Rjong He* jsme se nesetkali. Nejvyšší představitelé strany a státu jen zcela výjimečně přijímají cizince, včetně těch z řad organizací přátelství. Předávání řádů natáčela a vysílala *Korejská ústřední televize*, v jejích zprávách jsem se ještě téhož dne večer viděl a na památku si to vyfotografoval. V korejské televizi jsem se viděl vícekrát, několikrát dokonce při stručném rozhovoru při různých příležitostech. Věnovala mi více pozornosti než česká, byť i v té jsem se vícekrát mihnul. Pozornost mi svého času věnovala i *Korejská ústřední tisková agentura* a některé další sdělovací prostředky KLDR. Byl jsem od převratu jedním z mála *Čechů*, jehož jméno tato média uvedla. (Protože v korejském písmu čosongulu neexistují některé znaky odpovídající českým hláskám, píše se korejsky *Rukkasju Purobel*.)

Zaujalo mě, že při jednom natáčení televizního rozhovoru jsem byl vyzván, abych sejmul odznak s *velkými vůdci*. V televizi se asi neslušelo, aby jej cizinec měl na sobě. Jindy jsem sice odznak měl, ale byl jsem natočen tak zblízka, že nebyl vidět. V jiných případech jsem ale byl na obrazovce i s odznakem. Při fotografování spřátelených cizinců při přiletu

nebo příjezdu do *Pchjongjangu* byl každý fotografován s takovými odznaky a v takovém oděvu, jaký měl zrovna na sobě, a nikdo to neřešil.

Družba s čučhisty

Součástí pobytů v Koreji byly i družební akce s dalšími zahraničními delegáty přátelství. Sestávaly ze sportovních akcí, zpěvu lidových a revolučních písní a společných pikniků. V jednom případě měla každá delegace za povinnost zazpívat v kulturním sále *hotelu Korjo*. Naštěstí nemusel vystupovat z každé delegace každý, takže jsem tomu unikl. Jako nevalný pěvec nepříliš exhibicionistického typu jsem o takovou prezentaci opravdu nestál. Uniknout už se nedalo při společné kulturní akci v jídelně *hotelu Sosan* u *Pchjongjangského golfového klubu*, kde česko-slovenská delegace zpívala starou českou revoluční píseň (údajně polského původu) „*Rudý prapor*“ („*Pryč s tyrany a zrádci všemi...*“). Slyšel jsem potom část ze záznamu a myslím, že v porovnání s ostatními, vesměs rovněž neškolenými pěvci, to nebylo nejhorší. Krušná tato vystoupení musela být pro korejské harmonikářky, jež se snažily jen na základě nevalného zpěvu zachytit melodii a vytvořit hudební doprovod. Notový podklad neměl samozřejmě nikdo k dispozici.

Zábava v hotelu Sosan, vystoupení korejských zpěvaček

V roce 2017 jsem se zúčastnil (jako zcela nesportovní člověk) sportovních her stoupenců *čučche* na krytém hřišti *Mezinárodní fotbalové školy* na ostrově *Rungra(do)*, nebo jinou transkripcí *Rungna(do)*, kdy proti sobě soupeřily týmy *Přátelství* a *Jednota*. Soutěže sestávaly z různých disciplín, jako byl běh s míčem na hlavě, běh ve dvojici svázané za nohu k sobě, skákání přes švihadlo a přetahování lanem. Poslední z uvedených disciplín zahraniční veřejnost možná zná z jihokorejského dramatu „*Hra na oliheň*“ (2021), ale v našem případě nebyla tak dramatická.

Akce byla zakončena piknikem a grilováním na venkovním hřišti a písněmi a tanci z celého světa za doprovodu harmoniky a elektronického pianu, včetně *Internacionály*. *Internacionála* se v KLDŘ asi v mezidobí let 2011-2021 nehrála a při našich akcích bylo patrné, že místní ji příliš neznají; nevědí, jak ji mají správně hrát a zpívat. Zhruba od začátku roku 2021, od 8. sjezdu *Korejské strany práce*, se začala na politických akcích objevovat, byť jen v instrumentální verzi.

Se svými písněmi pak za doprovodu elektrického pianu vystoupily i korejské servírky. Podobnou akci jsem zažil o dva roky později v *Pchjongjangském golfovém klubu*. Výsledky červeného družstva *Solidarita* a žlutého družstva *Přátelství* byly 2:2 (myslím, že to byl záměr organizátora, aby všichni byli spokojeni). Na tomto sportovním dopoledni mi byla svěřena úloha sudího, což při mé naprosté sportovní neznalosti bylo pro mě skutečně trapné, ale nešlo odmítnout. Rozhodlo prý to, že jsem vysoké postavy a mám silný hlas. Naštěstí mi s mým nezvyklým údělem pomáhal soudruh *Pak Kum Il* z *Korejského svazu společenských vědců*, který mi říkal vše, co a jak mám dělat a říkat, takže to dobře dopadlo. Ke svému soudcování

jsem měl zapůjčenu pěknou rudou píšťalku s budovatelským motivem, bohužel po hře jsem ji musel vrátit a nestihl jsem si ji ani vyfotit.

Více než sportovní soutěže jsem ocenil následující pohoštění, i když nabízeného jídla bylo tolik, že jsem většinu musel odmítnout. Některá jídla mi přišla poněkud suchá, nebyla k nim dispozici žádná omáčka, takže mi v tomto stavu připadala nepoživatelná. Naopak výborná byla zmrzlina. Tu jsem ochutnal vícekrát, ať už balenou nebo v poháru, a byla vždy skvělá. Pozoruhodné je, že i když pro zmrzlinu existuje korejský výraz, běžně se používá a také na obalech uvádí transkripce anglického „ice cream“, korejsky „aisukchurim“.

Byla nám nabídnuta i *sodžu* (vodka) v plastových láhvích, teplá a vpravdě hnusná. Vícekrát jsem byl svědkem toho, že na venkovních akcích je běžné konzumovat různé alkoholické nápoje nechlazené, což při teplotách kolem 20 °C bylo pro mě neschůdné.

Po soutěžích následoval slavnostní oběd s kulturním programem v restauraci u golfového hřiště. Zástupce generálního tajemníka *Mezinárodního institutu myšlenky čučche* profesor doktor *Harish Gupta (Indie)* přednesl úvodní přípitek a místopředseda *Korejského svazu společenských vědců* a současně náměstek ministra zahraničních věcí KLDŘ soudruh *Ri Kil Song* závěrečný projev. Určité povyražení zvláště mezi Korejci způsobilo, když se soudruh Gupta překl a oslovil přes mikrofon soudruha *Ri Kil Songa* „soudruhu *Kim Il Songu*“.

Účastníci z různých zemí zazpívali s doprovodem korejských hudebnic revoluční a lidové písně ze svých zemí i z Koreje, nechyběla ukázka recitace a tance. Své vystoupení si připravili i korejští průvodci a průvodkyně. Korejské umělkyně předvedly korejský zpěv, tanec s vějíři a hru na akordeon a tradiční korejský strunný nástroj *kajagum*. Soudružka harmonikářka byla krásná, vpravdě výstavní korejská žena a zaujalo mě, že tahací harmonika dosahuje rozměru třetiny výšky její postavy.

Při zpěvu slavné písně „*Rádi vás vidíme*“ (*Pangapsumnida*), spojené s úsilím o znovusjednocení, několika delegacím zpěvačky předaly nádherné kytice umělých květin. Po představení je ovšem chtěly vrátit zpět, což jeden z delegátů nechápal a chtěl si kytici nechat, i když nevím, co by s ní dělal.

Zahájení sportovních her – soudružka v teplákové soupravě Adidas

U příležitosti sportovních her se většina z našich korejských průvodců a průvodkyň převlékla do neformálního sportovního oblečení, zatímco jindy nosili jen společenské. Jistě nejen mě zaujal velký počet oděvů a obuvi se značkami *Adidas* a *Puma*, což s proklamovanou absolutní soběstačností nějak nešlo dohromady. Jeden průvodce mi tvrdil, že má toto oblečení z doby svého působení v Rusku, ale že by jej všichni měli z Ruska, to je značně

nepravděpodobné. KLDŘ má dosti silný textilní průmysl, takže se mi nepozdává, že by toto oblečení a obutí s označením západními značkami kupovala v zahraničí. Spíše předpokládám, že jej vyráběla jako subdodávku pro Čínu, odkud se pak vyváželo do světa. Část této subdodávky byla zřejmě odřeknuta, proto bylo oblečení a obutí určené na export rozprodáno nebo rozdáno doma.

Oblečení *Adidas* a *Puma* nosili i pionýři v kombinaci s rudými šátky. V záběrech sdělovacích prostředků KLCDR byly západní značky oblečení často rozmazány nebo přelepeny, ne však vždy. V poslední době už tam vidět nejsou.

Pěvecké vystoupení studentů-průvodců ve sportovním oblečení

Kromě organizovaných družebních akcí probíhala internacionální družba také po večerech a nocích na hotelových pokojích. Jednalo se o politické diskuse spojené s popíjením (zpravidla pohříchu alkoholu) a po jídáním, ne o nějaké orgie jiného druhu, už proto, že mezi účastníky byli téměř sami muži a... nemám nic proti homosexuálům, ale nevím o tom, že by tam byli...

Sám jsem se snažil těmto akcím spíše vyhýbat, protože program byl celkem nabitý a už z dlouhé cesty do Koreje jsme měli spánkový deficit, takže jsem se spíše snažil alespoň trochu se vyspat, abych nebyl během denního programu unavený. Ani tak jsem toho moc nenaspal. Rád vzpomínám na sešlost v pokoji *ruských* soudruhů, jež nebudu blíže identifikovat, protože při mém dotazu na *Putina* jeden zvolal: „*Putin – to je nepřítel lidu!*“ a ostatní souhlasili. Vím, že po vypuknutí války proti *Ukrajíně* byli někteří z nich zbaveni svých stranických a zastupitelských funkcí a pokud jsou dnes na svobodě, rozhodně to nemají lehké.

Jedli jsme korejské sušené ryby a *ruské* sušené maso, zapíjeli pivem a *sodžu*, a když už byla pozdě v noci zábava ve velmi pokročilém stadiu, došly nápoje a *ruský* soudruh objednal pivo po telefonu. Záhy zazvonil u dveří pokoje poslíček s igelitovou taškou plnou láhví piva, starý vrásčitý Korejec vzpřímeného držení těla, jistě bývalý voják, ve vzorné hotelové uniformě s čepicí *brigádyrkou*. Bylo mi to trapné, že nám posluhuje jako nějakým imperialistům, a hlavně při představě, co si o nás asi myslí. Nevím, zda věděl, že jsme přátelé, a zda jsme se mu v té situaci jevíli přátelsky.

Celkově lze říci, že *čučchisté* byli v Koreji dvou typů. Jedni velmi obřadní nebo opatrní, kteří neprezentovali jiné názory než oficiální propaganda. Druzí otevřenější a upřímnější, s nimiž bylo možné se bavit rozumněji. Letmo jsem se setkal a stručně hovořil také s několika komerčními turisty a jinými cizinci nepatřícími do našeho okruhu. Všichni hovořili o KLCDR velmi pozitivně. Zdálo se, že odpůrci tam buď nejezdí, nebo se tam neodváží ani ceknout. Spíše však na „našich“ akcích nebyli, protože komerční turisté měli většinou jiný, méně politický program.

Velká část aktivistů přátelství (ale ne všichni) se považovali za komunisty a byli členy různých komunistických stran a organizací svých zemí. Někteří byli komunisty radikálnějšího ražení, než byla a je linie KLCDR (tedy alespoň ve slovní rovině), a dávali více či méně najevo, že jim nevyhovuje její odklon od *marxismu-leninismu*, od politiky *songun* apod. Na témata mezinárodního komunistického hnutí se mezi účastníky vedly neustálé debaty. Když takových lidí jel plný autobus, mluvilo se v něm mnoha jazyky přes sebe a hučelo to jako v úle, ale ze všech stran bylo stále slyšet kromě odkazů na korejské vůdce jména *Lenin*, *Stalin*, *Mao*, *Enver Hodža*...

Stojí za zmínku, že dva delegáti přátelství z Evropy měli značně dlouhé vlasy, byli takzvanými „máníčkami“. Je zajímavé, že KLCDR fandí lidé, jejichž životní styl by v ní naprosto nepřípadal v úvahu. Nešlo jen o tento případ. Je mi známo, že KLCDR obdivuje větší počet homosexuálů, někteří jsou aktivisty přátelství s ní. Proslýchá se, že k nim patří i jedna

z nejznámějších z těchto osobností. Přitom ve své *zemi milované* by s tím nepochodili. Ale i já jsem byl v tomto ohledu výstředníkem. V časech svých návštěv Koreje jsem nosil knírek, což rovněž neodpovídá tamní normě a nikdo z místních by tak nečinil už od konce druhé světové války, protože knírky se staly symbolem módy *japonských* okupantů. Myslím, že pokud dnes lze spatřit občana KLDŘ s vousy, je tomu tak nanejvýš ve filmu a jsou nalepené. Kontrastem k výstřednostem některých *Evropanů* byl vzhled *polské* soudružky, výstřední vlastně v opačném smyslu, totiž stylizované do normy KLDŘ takovým způsobem, že v tom překonávala řadu Korejek.

Při pobytu se vždy vyplňoval dotazník včetně členství ve společenských organizacích. Vedoucích delegací se průvodci často ptali na názory na různé politické otázky z domácího i zahraničního prostředí a odpovědi si zapisovali do notýsků. Když jsem takto odpovídal, můj souputník se průvodce nestydatě zeptal, proč si to píše. Ten tím byl poněkud zaskočen a po chvíli odvětil, že ho to zajímá.

Politické hovory s průvodci byly do značné míry jednosměrné, jejich otázky a naše odpovědi. My jsme na své otázky zdaleka ne vždy dostali odpověď, často pak jen zcela nekonkrétní a vyhýbavou, i když jsme se neptali na nic provokativního (ze svého pohledu). Průvodci ale nebyli určeni hlavně k tomu, aby nám odpovídali na politické otázky nebo se s námi bavili o běžném životě v KLDŘ či dokonce svém osobním a rodinném životě. V tomto ohledu jsme získali jen zcela všeobecné poznatky.

Průvodci a průvodkyně byli studenty *Univerzity zahraničních studií*, případně jiných škol s rozšířenou výukou cizích jazyků. Při větších mezinárodních akcích provázeli cizince i studující, jindy jen už vystudovaní, hlavně (možná výhradně) pracovníci a pracovnice *Korejského svazu společenských vědců*, případně dalších organizací majících na starosti spolupráci se spřátelenými cizinci. Nejspíše jde o děti funkcionářů z oblasti diplomacie, zahraniční politiky a zahraničního obchodu, z nichž někteří pobývali v cizině a mají odtud nejen jazykové zkušenosti. Nemálo z nich včetně mužů se netýkala vojenská služba, o níž se celkově téměř nemluví, nebo jen obecnou frází, že je to nejvyšší čest a chtěl by tam každý.

Slyšel jsem, že na vojnu chodí všichni muži a všechny ženy kromě vysokoškolaček, ve skutečnosti to však patrně zdaleka tak plošné není. Kromě toho nelze vyloučit, že v důsledku intenzivní propagandy od útlého dětského věku, ale do jisté míry možná i z materiálních a kariérních důvodů se na vojnu spousta zájemců hlásí dobrovolně, takže povinné odvody nejsou nutné buďto vůbec, nebo se zdaleka nemusejí týkat všech. I nevojáci mají však ve školách brannou výchovu a celkově je život značně militarizován. Důraz je kladen také na polovojenské *Dělnicko-rolnické rudé gardy* a *Mladé rudé gardy*.

Jeden z průvodců se divil, že neznám svou krevní skupinu, což u nich je zjevně naprosto běžné, z důvodů případného zranění v boji. Jiný, když přišla řeč na *lidovou armádu*, hned vsedě s úsměvem zasalutoval.

Vojáci obrovské *Korejské lidové armády* vykonávají i spoustu civilních prací, v některých odvětvích jsou dokonce hlavní nebo velmi významnou silou, například ve stavebnictví, ale i v zemědělství či zdravotnictví. Všude je možno vidět velké množství *vojenských budovatelů*, zedníků v uniformách, i zemědělců v uniformách, včetně uniformovaných pasáků dobytka.

O armádě jsou dostupné jen velmi všeobecné oficiální informace, zvěsti o údajné mnohaleté povinné vojenské službě pro všechny však očividně neodpovídají skutečnosti, neboť všude je vidět spousta mladých civilistů včetně mužů. Vojenská služba však jistě není

lehká, o čemž svědčí poměrně velká pozornost věnovaná vojenským invalidům (existují dokonce celé podniky zaměstnávající vojenské invalidy), z níž je patrné, že takových lidí není málo. Výjimečně se vyskytují i informace o hrdinech padlých v boji, což je desítky let od příměří v poslední válce poněkud zvláštní.

Muzeum vítězné Vlastenecké osvobozené války

Muzeum vítězné Vlastenecké osvobozené války (mezinárodně známé jako *Korejská válka, 1950 – 1953*) v *Pchjongjangu* připomíná hrdinný boj korejského lidu proti brutální imperialistické agresi USA a jejich vazalů. Navštívil jsem jej dvakrát, v letech 2017 a 2019.

Ve venkovní expozici je umístěna řada působivých sousoší, připomínajících průběh bojů, stejně jako technika a munice imperialistů zničená a zabavená jak během *Korejské války*, tak při pozdějších narušeních území KLDK, a fotografie jejich kapitulujících posádek. Málokdo ví, že k menším ozbrojeným konfliktům s USA a zničení jejich techniky a zajetí jejich vojáků (nebo možná i zabití, ale to se neuvádí) došlo i v éře formálního příměří, například v letech 1963, 1965, 1967, 1970 a 1994.

Průvodkyně ukazuje vnější expozici muzea

Nechybějí nevybuchlé svržené bomby a trosky bomb vybuchlých. Vystavena je i technika obránců vlasti, od nákladních vozů, děl, tanků a letadel po menší loď. Část prohlídkové trasy je upravena do podoby zákopů, jejichž výdřeva je však ve skutečnosti z betonu a najdeme na ní zajímavé detaily jako zavěšenou vojenskou brašnu nebo položený dalekohled či ruční granát. Někdy je na betonovém dřevě znázorněno bojové heslo, tak jak je bojovníci malovali na skutečné dřevo.

Součástí muzea je špionážní loď USA *Pueblo*, zadržená ve výsostných vodách KLDK 23. ledna 1968 a nyní zakotvená na řece *Potchong(gang)*. I v jejích útrobách se nachází expozice. Vidíme zde mimo jiné poškození od kulek z doby obsazování lodě nebo americkou vojenskou literaturu. Zadržená posádka byla propuštěna po podepsání omluvy. Loď *Pueblo* je vojensky hlídána, asi aby americké imperialisty nenapadlo vzít si ji zpět. Když se hlídající voják ocitl na okraji mé fotografie, musel jsem ji smazat.

Uvnitř budovy muzea je velmi působivě přiblížen průběh *Korejské války*, včetně diorámy s figurínami poražených amerických vojáků, z nichž jeden se dívá sklopeným zrakem do země a vedle něj leží druhý mrtvý, do kterého klove krkavec. Stojícímu fouká vítr do vlasů a je slyšet krákání. Budova je vyzdobena reliéfy zobrazujícími průběh bojů a údaji o průběhu bojů.

V centrálním sále muzea zaujme především nadživotní barevná socha velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena** v maršálské uniformě, připomínající vítězství ve válce. (Pravda, vítězství s hořkou pachutí pokračujícího rozdělení země, trvajících až dosud.) Zvlášť hlubokým dojmem zapůsobila kruhová dioráma přibližující průběh *Korejské války* od jejího

Svatba vojáka v Muzeu vítězné Vlastenecké osvobozené války

vypuknutí až po vítězství nad interventy. Hlediště s diváky se během projekce otáčí, obrazy a modely bojů jsou doprovázeny světelnými a zvukovými efekty. V muzeu je umístěn i osobní automobil GAZ *Poběda*, dar **Kim Ir Senovi** od J. V. Stalina. Za ním na stěně visí fotografie J. V. Stalina, jedno z velmi mála jeho vyobrazení v KLDŘ.

V této souvislosti stojí za zmínku, že v KLDŘ nikdy neproběhla *destalinizace* stylu *sovětského bloku*, protože nikdy nepřijala opatření v „*boji proti kultu osobnosti*“ po XX. sjezdu *Komunistické strany Sovětského svazu* (1956). Přesto v podstatě byla *destalinizována*, ale nikoli ve jménu boje proti kultu osobnosti, ale ve jménu *čučche*, která byla prosazena jako korejská koncepce budování socialismu o rok dříve. Jistě není náhodné, že se tak stalo po *Stalinově* smrti, během silicích rozporů v tehdejších mezinárodních komunistickém hnutí a odklonu *sovětského* vedení od stalinské politiky.

V rámci *čučchizace* byla postupně odstraněna většina odkazů na klasiky *marxismu-leninismu*, na *Stalina* a *Sovětský svaz*. Z veřejného prostoru postupně zmizely i jejich vizuální připomínky, a pokud v posledních dekádách KLDŘ vydává historické dokumenty, většinou jsou tyto obrazy vystřiženy, zaretušovány či jinak zamlčeny. *Stalinova třída* v centru *Pchjongjangu* byla nejspíš už koncem 50. nebo začátkem 60. let přejmenována na třídu *Vítězství* (*Sungri / Sungni*). Dnes na veřejnosti nenajdeme žádné obrazy ani pomníky klasiků (jejich pomníky asi neexistovaly nikdy), nic po nich není pojmenováno a o jejich díle a odkazu se téměř nemluví a nepíše. Na druhou stranu nikdy nebyla přijata teze o tom, že se *Stalin* dopustil chyb či snad dokonce zločinů, a pokud je výjimečně zmiňován, pak jen pozitivně. Zdá se, že ani to se ale příliš neděje, mimo jiné proto, aby to nedráždilo sprátené současné *ruské* vedení.

Proč je v KLDŘ kritika *kultu osobnosti* naprosto nepřijatelná a proč marxistický výklad úlohy osobnosti v dějinách naprosto není přípustný, je nabíledni.

Muzeum vítězné Vlastenecké osvobozené války má průvodkyně ve vojenských uniformách, jež je možno na rozdíl od běžných vojáků (a vojáků) fotografovat, což je pro velkou část turistů velká atrakce. Za deště mají průvodkyně hnědé vojenské pláštěnky. Při mé první návštěvě muzea silně přšelo a po venkovní expozici jsme chodili pod zapůjčenými deštníky. Zaujalo mě, že zde, ale i na několika jiných místech, měly průvodkyně mikroport a zesilovaly svůj projev přes přenosný reproduktor, úplně zbytečně, protože neprovázely tak velké skupiny, aby nebyl slyšet jejich hlas. Případá mi to jako projev domnělé nezbytnosti ukázat před světem přítomnost techniky, i když je nepotřebná.

V expozici nám byla také promítnuta krátká, několikaminutová ukázka o zvěrstvech imperialistických agresorů a utrpení korejského lidu za *Korejské války*. Překvapuje mě, že tomuto tématu je v propagandě KLDŘ věnováno poměrně málo prostoru. Celkově je k nalezení velmi málo zmínek o vlastních obětech a vlastním utrpení. V případě zmínek o válce jsou uváděny jen ztráty nepřátel. V éře jednání s prezidentem USA *Donaldem Trumpem* (2018-2019) nebylo možné o zmínky o amerických imperialistech vůbec zavádít. Pokud byla zmiňována *Korejská válka*, psalo a hovořilo se jen neadresně o nepřátelích. Když se v té době připomínalo kulaté výročí revolucionáře, padlého za *Korejské války*, psalo se

o něm jen jako o *protijaponském bojovníkovi*, i když padl v boji proti imperialistům USA a jejich spojencům, zatímco *Japonsko* se *Korejské války* neúčastnilo. Ani potom, co jednání s USA zkrachovala, protiamerická propaganda už nenabyla někdejší ráznosti. Mediálně jsou připomínány spíše zločiny *japonských* okupantů a jako nepřítel číslo 1 je líčeno *Japonsko*. Pro *americké* imperialisty se používá v korejštině zkratka „*miče*“ (počáteční slabiky výrazu) a pro japonské „*ilče*“.

Jeden z ruských návštěvníků měl během návštěvy muzea na sobě džíny, mikinu s kapucí a šňůrami, barevné boty a na hlavě korejskou čepici s rudou hvězdou, jež mu byla malá. Vypadal dost komicky. S ohledem na lokalitu to bylo poněkud neucitlivé. Asi i kvůli takovým lidem se přestaly tyto čepice cizincům prodávat.

Před vstupem do muzea stála stará *československá Karosa C 734 Korejské lidové armády*, s níž mám na památku společnou fotografii. Dle provedení šlo o vůz z let 1981-1986.

V areálu muzea jsem viděl také vojenskou svatbu, vojáka v typické zelenohnědé uniformě typu *inminboku* s novomanželkou v pestrobarevném *čoson-otu* s asi desetičlenných doprovodem svatebčanů.

Vojenská přehlídka

a (ne)setkání se soudruhem KIM ČONG UNEM

KIM IR SENOVO náměstí s nasvícenými obrazy velkých vůdců

15. dubna 2017 se konala vojenská přehlídka ke 105. výročí narození velkého vůdce soudruha **Kim Ir Sena**, tedy ke státnímu svátku *Dni slunce*. Ten je považován za největší národní svátek společně se *Dnem zářící hvězdy*, výročím narození velkého vůdce soudruha **Kim Čong Ila** (16. února).

Byla to sobota a díky státnímu svátku se nepracovalo, jinak jsou soboty v KLDŘ pracovním dnem. (Oficiální zdroje hrdě uvádějí, že je zavedena osmihodinová pracovní doba, ale nikdy nezmiňují počet pracovních dní v týdnu.) Slyšel jsem, že u příležitosti největších státních svátků bývají před svátkem nebo po něm ještě jeden nebo dva volné dny navíc, jež ale nejsou vyznačeny v kalendáři a vyhláshují se jednorázově.

KLDŘ má zhruba 20 státních svátků; v jejich stanovení dochází průběžně k drobným změnám. Na každý měsíc tak připadá alespoň jeden svátek. Kromě politických svátků spjatých s novodobými dějinami země (založení *Korejské strany práce*, založení KLDŘ, osvobození od *japonských* okupantů, vítězství v *Korejské válce*, Den socialistické ústavy...) jde i o svátky lidové (Nový rok, lunární Nový rok, svátek odchodu zimy *Čchungmjung*, svátek sklizně *Čhusok*...) a mezinárodní (*Mezinárodní den žen*, *Svátek práce*, svým způsobem i *Den matek*, který je však v KLDŘ svátkem 16. 11. s odkazem na projev **Kim Ir Sena** o úkolech matek ve výchově dětí z roku 1961, na rozdíl od mezinárodního Svátku matek

druhou květnovou neděli). Kromě nich existují pracovní významné dny, jichž je také přibližně 20.

Ke svátkům ani významným dnům nepatří narozeniny soudruha **Kim Čong Una** 8. ledna a v posledních letech nejsou na rozdíl od dřívějších zmiňovány, natož oficiálně oslavovány. Dosud neexistuje ani oficiální informace, ve kterém roce se *vážený soudruh generální tajemník* narodil, alespoň jsem ji ve zdrojích z KLRD nikdy nezaznamenal. Lze předpokládat, že hlavním důvodem je poměrně nízký věk nejvyššího představitele ve srovnání s ostatními vedoucími funkcionáři (nejen doma, ale i ve světě), což by nepůsobilo dostatečně uctivě, zvláště při tradiční korejské úctě ke věku. Anglická verze *Wikipedie* tvrdí, že KLRD oficiálně uvedla rok 1982, což by bylo logické a propagandisticky výhodné, protože léta narození *velkých vůdců* jsou 1912 a 1942 (druhý letopočet je západními zdroji zpochybňován, skutečný je prý 1941), takže by to bylo „v linii“. Sám jsem viděl už před několika lety jeden stručný životopis **Kim Čong Una**, začínající větou, že „se narodil 8. ledna“, bez letopočtu. Jiné životopisy začínají jeho absolvováním **Kim Ir Senovy vojenské univerzity** (nezaměňovat s **Kim Ir Senovou univerzitou**, již vystudoval **Kim Čong Il**) a jiné zmiňují až jeho zvolením do nejvyšších stranických a státních funkcí a udělením hodnosti maršála. O údajném pobytu a studiu *váženého soudruha* ve Švýcarsku se v KLRD samozřejmě nic neví a jsem přesvědčen, že takovému tvrzení by tam skoro nikdo nevěřil, z toho velká většina naprosto upřímně.

Bezmála každoročně, ale výjimečně i dvakrát do roka se v KLRD konají vojenské přehlídky, většinou doplněné velkými masovými manifestacemi. Nejsou pořádány každoročně ve stejném termínu, nýbrž u příležitosti největších svátků, výročí či aktuálních událostí (sjezd strany) v daném roce. Osobně jsem měl tu čest být přítomen jediné vojenské přehlídce 15. 4. 2017, protože při mých dalších dvou návštěvách se vojenské přehlídky ke *Dni slunce* nekonaly.

Účast v publiku na vojenských přehlídkách je vyhrazena několika tisícům lidí dle kapacit tribun. Mým odhadem je to asi 7 tisíc. Tyto slavnostní akce nejsou přístupny komerčním turistům, nýbrž jen čestným hostům, takže je z cizinců vidělo skutečně málo lidí. Kromě hostů z delegací přátelství nebo cizích diplomatů k nim patřilo i několik málo zahraničních novinářů z předních světových tiskových agentur.

Dějištěm vojenských přehlídek, manifestací pracujících a podobných ústředních a celoměstských slavnostních shromáždění je **Kim Ir Senovo náměstí** v centru města u řeky *Tedong(gang)*, založené hned na počátku poválečné obnovy města v roce 1954, ústřední a největší náměstí *Pchjongjangu* a vlastně jediné pojmenované náměstí, o kterém vím. (Žádné náměstí ani jiné veřejné prostranství nenese jméno **Kim Čong Ila**, ani jsem nikdy neslyšel o veřejném prostranství pojmenovaném po některém z velkých vůdců jinde v KLRD.)

Dominantou náměstí je *Velká lidová studovna*, mohutná stavba se střechami v tradičním korejském stylu otevřená v roce 1982 u příležitosti 70. narozenin velkého vůdce. S jejím vznikem je spjata revoluční anekdota, že název prosadil *velký vůdce*, který zakázal nazvání stavby *Kim Ir Senovou studovnou* (česky bychom budově tohoto určení řekli spíše *knihovna*).

Pod palácem směrem k náměstí stojí hlavní tribuna. Protože *Velká lidová studovna* stojí na návrší, na horní tribunu pro nejvyšší stranické a státní představitele se vstupuje přímo (možná dokonce bezbariérově) mostem z ulice dělící studovnu od tribun. Na níže umístěné tribuny pod ní se chodí také zadem, ze strany studovny, ale z níže položené druhé ulice, do níž zajíždějí i autobusy a další vozy přivázející účastníky. V době konání vojenských přehlídek a souvisejících manifestací je přístup sem možný pouze přes přísné bezpečnostní

kontroly. Diváci nesmějí mít u sebe fotoaparáty ani jiné záznamové prostředky. Naopak mimo konání těchto akcí je náměstí volně přístupné bez kontrol, na rozdíl třeba od *náměstí Nebeského klidu* v Pekingu. Byl jsem se sem jednou s průvodcem pěšky projít z hotelu. Náměstí bylo takřka liduprázdné, jen ulicí procházející jeho středem projížděly trolejbusy a nemnoho dalších vozidel. Začínalo se šerit a obrazy velkých vůdců, tehdy umístěné na budově tribuny (v roce 2020 byly přemístěny na budovu studovny) byly působivě *slunečně* nasvětleny. Nechal jsem se u nich průvodcem vyfotografovat a zvedl při tom ruku se zařatou pěstí jako revoluční pozdrav. Nejprve pravou, ta směřovala směrem k obrazům, tak to nebylo průchozí, a pak tedy levou, to už prošlo, ale stejně se mě průvodce podezřívavě ptal, co to znamená. Vysvětlil jsem mu to a říkal jsem si, vy přece zvedáte pěstí na masových shromážděních každou chvíli, tak čemu se divíš... Ale je faktem, že sólo u obrazů velkých vůdců tak oni nečiní.

Mozaiky velkých vůdců u KIM IR SENOVA náměstí

Velkou lidovou studovnu jsem navštívil také v dubnu 2017, kdy nám v jejím sále byly promítnuty dokumenty o rozvoji služeb, obnově povodněmi postižených oblastí, obraně země a dalších úspěších současného budování. Také nám tam byla představena nově vydaná kniha o KLRD soudruhy z *Novinářského fóra Nepál – KLRD*. Po skončení akce jsme se potěšili výhledem na *Pchjongjang* z ochozu paláce. Celé náměstí odtud bylo jako na dlani.

Budova má krásný vstupní sál s vysokými mramorovými sloupy a nádhernými obrovskými skleněnými lustry. Během programu v knihovně jsem si byl odskočit na toaletu a měl jsem na krku fotoaparát, samozřejmě jen proto, že jsem předtím fotografoval v sále, mimochodem zajímavě osvětleném starými obdélníkovými zářivkovými tělesy seskupenými do kruhu. Vedoucí průvodců šel na toalety se mnou a předstíraje močení mě zjevně hlídal, abych tam nefotografoval. Byly tam totiž původní „turecké“ záchody, sice na letný pohled čisté a nebudící pohoršení, ale přece jenom z mezinárodního hlediska ne příliš reprezentativní. Naštěstí jsem jejich služeb nepotřeboval využít. Byly odděleny přepážkami se dveřmi, což například v zemích bývalého SSSR nebylo a leckde asi dosud není obvyklé. V hotelu a na ostatních nám dostupných místech byly záchody *evropského* typu. (Ale nikde nebyla šetka k jejich čištění, to jen tak pro zajímavost. A když už jsem u tohoto diskrétního tématu, jistě nejen mě vrtá hlavou, jak řeší svou potřebu více než milion účastníků masových akcí na náměstí, trvajících společně s příchodem, odchodem a přípravou určitě půl dne. Většinou asi nijak, tedy musí být dostatečně uvědomělí, aby to nepotřebovali. My jsme byli mimo hotel jen asi čtyři hodiny a naštěstí jsme tuto otázku řešit nemuseli.)

Čestní hosté na tribunách byli na místo přehlídky svezeni asi 130 autobusy (což odpovídá kapacitě 5 850 lidí), ty je vyložily u tribun a odjely zaparkovat na velké parkoviště u nedalekého *Paláce shromáždění Mansude*, kam jsme k nim po akci šli pěšky. Na cestě z náměstí na toto parkoviště stály stánky, kde nalévali zdarma do kelímků nápoj, připomínající chutí něco mezi kávou a čajem. Na různých plochách rozlehlého vrchu *Mansude* parkovalo také mnoho vojenských autobusů, většinou nám dobře známých modrobílých starých *československých Karos C 734*. Viděl jsem jich několik desítek, ale protože jsme nemohli na tuto akci mít s sebou fotoaparáty, vyfocenou mám jedinou od *Muzea vítězné Vlastenecké osvobozené války*.

Zajímavější je, jak se dostali na místo a zpět účastníci asi milionové manifestace pracujících, následující ihned po vojenské přehlídce. Předpokládám, že většinou pěšky. V době konání přehlídky totiž nejezdily v centru města tramvaje ani trolejbusy a jejich troleje byly svěřeny, aby nebránily v průjezdu velké vojenské techniky. Někdy byly jen převěšeny z místa nad ulicí ke sloupům držícím trolejové vedení nebo

KIM IR SENOVO náměstí z balkónu Velké lidové studovny

dokonce ke stromům. Na náhradní autobusovou dopravu nebylo pomyšlení, nic takového zřejmě v KLDŘ vůbec neexistuje, nebyly by na ní vozy a patrně ani pohonné hmoty. Metro snad jezdilo. Žádné běžné civilní autobusy pro svoz obyčejných manifestujících jsem neviděl. Po skončení manifestace jsem viděl, že na některých zastávkách čeká na městskou dopravu obrovský dav lidí. Davy na zastávkách, jaké z Česka neznáme, tak ale někdy bývají i mimo pořádání masových akcí.

Měli jsme tu čest být téměř ve střední části balkónů hlavní budovy s tribunami. Kromě ní jsou tribuny ještě u budov po obou stranách náměstí, tedy celkem ze tří stran, zatímco čtvrtá strana přechází v nábřeží řeky *Tedonggang*. Když se konal obrovský koncert s 10 tisíci účinkujícími k 70 letům *Korejské strany práce* v říjnu 2015, bylo na řeku naproti náměstí zakotveno velké plovoucí pódium a diváci sledovali představení z náměstí směrem na řeku.

Budovy na náměstí a v jeho nejbližším okolí slouží státní správě, kromě které je zde umístěno *Korejské ústřední historické muzeum* a *Korejské muzeum umění*, v nichž jsem nebyl. Střechy obou muzeí nesou na střeše velké revoluční motivy a hesla na betonových deskách, z druhé strany podepřených železnými konstrukcemi. Podklad je na svém místě už desítky let, ale motivy a hesla jsou v průběhu let upravovány. S étosem hlavního města je asi nejvíce spojen motiv partyzánského trubače se samopalem, troubícího k útoku pod štíty hory *Pektusan*. Jde o vyobrazení části sousoší z *Velkého památníku Samdžijon* ve stejnojmenném okrese na severu země přímo pod *Pektusanem*, kde jsem bohužel též neměl možnost být. Tak jako v uvedeném sousoší, tak i v motivu na náměstí byl trubač původně vyveden v bílé barvě a mnohem menší postavy útočících partyzánských bojovníků pod ním v barvě černé. Později dostal trubač na střeše na náměstí přirozené barvy, tedy byl v zelené uniformě, ale zůstal tam na mnoho let sám. Až asi v roce 2020 mu byli spolubojovníci navraceni a celý motiv byl upraven do původní černobílé podoby.

Zatímco partyzánský motiv zaujímá střechu *Korejského ústředního historického muzea*, v pohledu z hlavní tribuny vlevo, na střeše *Korejského muzea umění* stál po léta vlající rudý prapor se znakem *vrchního velitele ozbrojených sil KLDŘ*. Dříve se tato funkce nazývala *vrchní velitel Korejské lidové armády*, pak byla oficiálně přejmenována (a velvyslanectví KLDŘ v Praze na to oficiálně upozorňovalo) a dnes se o funkci vrchního (či nejvyššího) velitele vůbec nemluví a až na vzácné výjimky je soudruh **Kim Čong Un** titulován pouze nejvyšší stranickou a státní funkcí, tj. *generální tajemník Korejské strany práce a předseda pro státní záležitosti KLDŘ*. Odstranění praporu *vrchního velitele* s tím asi souvisí. Na jeho místě je nyní na rudém praporu znázorněna skupina budovatelů, motiv známý z propagandistických plakátů.

Kromě toho stojí na bočních stranách náměstí budovy s motivem vlajky KLDK na střeše na straně od tribuny levé a *Korejské strany práce* na straně pravé. Na levé budově býval kdysi obraz **Kim Ir Sena**, než jej nahradily portréty *velkých vůdců* na budově hlavní tribuny, dnes přemístěné na *Velkou lidovou studovnu*. Na pravé byly umístěny do roku 2012 obrazy *Marxe* a *Lenina*. Další výzdoba budov je příležitostná k jednotlivým slavnostním akcím. Svěráznou součástí příležitostné výzdoby jsou balóny s motivem státní vlajky, připoutané k zemi dlouhými svislými agitačními hesly.

Nemohu opomenout, že v těsné blízkosti náměstí směrem na *Mansudae* a k *Paláci školáků* stojí nad parkovištěm a u zastávek trolejbusu dvě rozměrné mozaiky *slunečně usměvavých velkých vůdců* obklopených magnóliemi. Každá stěna s mozaikou měří mým odhadem asi 12 x 10 metrů. *Velcí vůdci* se tak na náměstí nedívají jen čelně z obrazů, ale i průhledem z boku z mozaik.

Před vstupem na tribunu musel každý účastník projít kontrolou vojáky *Korejské lidové armády*, přísnější než na letišti. Kromě obsahu kapes se kontrolovaly i odznaky. Měl jsem tehdy odznak s *kimirsenií*. Voják se zeptal, co je to, jako by *kimirsenií* nikdy neviděl, a když jsem mu řekl jedním slovem, že *kimirsenie*, pustil mě dál. Sousedovi zkoumal bonbóny, ale i ty prošly.

Přehlídka, kterou jsem viděl, se konala dopoledne, zatímco od roku 2020 se přehlídky konají pozdě večer za tmy, nejspíše aby vynikly světelné efekty. Celá přehlídka trvala asi dvě a půl hodiny. Před *Dnem slunce* a po něm často pršelo a bylo zataženo, na *Den slunce* se však vyjasnilo a bylo krásně. (V dalších dnech už zdaleka tak ne.) Mám podezření, že tomu organizátoři napomohli střelbou do mraků, přinejmenším slyšel jsem zpovzdálí jakousi dunivou střelbu, kterou si neumím jinak vysvětlit. V té době *Donald Trump* vyhrožoval KLDK zničením, tak mě nejprve napadlo, jestli s tím už snad *Američané* nezačali...

Pro představu dodám, že v *Pchjongjangu* je celoročně dosti podobné počasí jako v *Česku* mimo horské oblasti. V dubnu během mých návštěv bývalo přes den asi mezi 12 °C a 20 °C, v roce 2017 dosti pršelo, ale nešlo o žádné lijáky, a v dalších dvou letech asi nepršelo vůbec, nebo jen zcela zřídka (nevybavuji si to).

Vojenské přehlídky a manifestace pracujících se zúčastnil soudruh **Kim Čong Un**, tehdy oficiálně titulovaný *vážený soudruh nejvyšší vůdce*, tehdejšími funkcemi předseda *Korejské strany práce* (předtím první tajemník, potom generální tajemník), předseda *Komise pro státní záležitosti* (dnes předseda pro státní záležitosti) a vrchní velitel *Korejské lidové armády* (dnes vrchní velitel ozbrojených sil), stručněji mezi Korejci označovaný jako *naš maršál* nebo jen *maršál*, přičemž maršálů má dnešní KLDK několik, ale při samostatném použití označení *maršál* je vždy myšlen jediný. (Všimněte si analogie se slovem *strana* v socialistických státech s více politickými stranami, včetně *ČSSR*.)

Korejci v běžném projevu jména tří vůdců nevyslovují, a myslím, že ani nepíší. Používají opis slovy *velký vůdce*, *velký generál* a *naš maršál*, případně jejich období. Zdá se, že se to řídí obdobou hesla „*nebrat jméno Boží nadarmo*“.

Ze svých míst na levém balkóně hlavní budovy s tribunami v pohledu z náměstí, v jeho části nejbližší středu budovy, odkud byl na celé náměstí báječný rozhled, jsme na horní tribunu s nejvyšším vedením strany a státu neviděli. Bránilo nám v tom její mohutné kamenné zábradlí. I když jsme tak byli od soudruha **Kim Čong Una** a dalších vysokých funkcionářů vzdáleni asi 10 metrů, nevěděli jsme, kdo na tribuně stojí a zda tam *vážený soudruh nejvyšší vůdce* je osobně přítomen. Dle jásotu průvodu při průchodu pod tribunou bylo možné

Když není přehlídka, jezdí po KIM IR SENOVĚ náměstí trolejbusy

předpokládat, že ano, ale nemohl jsem tušit, zda by tento jásot byl menší nebo jak by se účastníci chovali, kdyby přítomen nebyl. (Neúčastní se každé masové akce tohoto typu.) Velkoplošné obrazovky, přinášející záběry na tribunu zblízka, tehdy ještě na náměstí nebyly, objevily se na podobných akcích až v dalších letech.

Úvodní projev a veškerý komentář přehlídky a manifestace probíhaly pouze v korejštině a tlumočeno nám bylo máloco, s ohledem na značný hluk na místě by to ani nebylo dobře možné, navíc korejšti průvodci byli sami dost zaujati probíhajícími akcemi (jistě je neviděli osobně běžně, někteří možná nikdy), než aby stíhali se naplno věnovat svěřeným cizincům. Vzhledem k významu akce a půlkulatému výročí jsem předpokládal, že je *vážený soudruh nejvyšší vůdce* na tribuně, a obával jsem se, že ho možná neuvidíme, když na hlavní tribunu není z našeho místa těsně pod ní vidět. Naštěstí v závěru akce obešel celý balkón horní tribuny, mávaje odtud nadšeným manifestantům i divákům na tribunách, takže jsme *váženého soudruha nejvyšší vůdce* sice jen nakrátko, ale přece jen dobře viděli.

Při této akci měl na sobě černé sako *evropského* střihu, bez odznaku, s bílou košilí a stříbrnou vázankou. Při obcházení dlouhého balkónu hlavní tribuny se díval i mezi diváky a zvlášť se podíval přímo na nás, zahraniční hosty. Nadšený potlesk a mávání diváků byly strhující a nebraly konce. V úplném televizním záznamu přehlídky, který převzala i *ruská* televize, se nachází během mávání *váženému soudruhu nejvyššímu vůdci* i záběr na část cizinců, mezi kterými jsem dobře vidět. Mám tak na tuto akci památku a důkaz pro ostatní.

Nadšení na místě působilo tak upřímným dojmem, že nebylo možné si představit, že by nebylo skutečné, že by se jednalo o jakési divadlo, motivované snad zištnými pohnutkami či dokonce strachem účastníků. Nebyl by samozřejmě problém dostat na akci tohoto typu milion i více lidí pod příslibem výhod z účasti (a naopak), nebylo by nemožné jim účast přímo nařídít, ale jsem přesvědčen o tom, že velkolepé oslavné akce tohoto typu, konané zhruba jednou ročně, jsou pro řadové účastníky skutečnou poctou a naprosto nepřipadá v úvahu, že by tam kdokoli z nich chodil s nechutí. Jistě i naprostá většina ostatního obyvatelstva jim to závidí.

Jsem si přitom vědom toho, že nadšení milionu obyvatel hlavního města na **Kim Ir Senově** náměstí jistě neodráží stejný pocit naprosto všech obyvatel města a celé země, ale na první pohled je zde patrný rozdíl od podobných masových akcí v *Československu*, zvláště v období 70. a 80. let, kdy budovatelské nadšení už značně opadlo. Já jsem tyto akce nezažil, ale z dochovaných fotografií a filmů nebo i vzpomínek pamětníků vím, že probíhaly v úplně jiné atmosféře. Pokud by někdo tleskal a jásal na masových akcích v *ČSSR* před převratem takovým způsobem, jak je běžné na přehlídkách a manifestacích v *KLDR*, nejspíš by byl odveden jako opilec nebo provokatér.

Nemohu si však odpustit konstatování, že provolávání „*Hurá!*“, respektive „*At' žije!*“ („*Manse!*“) za „uvítacího pochodu“ soudruha **Kim Čong Una** (což je stejná melodie, jakou používali při svém příchodu na masové akce nebo při kynutí masám i předchozí velcí vůdci a kdysi měla slova na oslavu soudruha **Kim Ir Sena**, ale nyní už se dlouho hraje jen instrumentálně) bylo tak koordinované, jednohlasné, hlučné, pravidelné a prostorově

vzdálené, že považují za pravděpodobné, že není ponecháno jen nadšení diváků, ale je reprodukováno přímo s pochodovou hudbou. Takže i kdyby teoreticky diváci nejásali nebo křičeli něco jiného, nikdo to neuslyší. Kdyby takovou techniku použil *Ceaușescu*, nemusel jeho poslední projev skončit tak neslavně.

Za obrovského nadšení a potlesku byly vítány i mimořádně zasloužilé vojenské jednotky. Při vstupu jejich pochodových formací na náměstí se začalo publikum na tribuně ve směru pochodu postupně zvedat a tleskalo vstoje až do jejich odchodu. Nebyl nikdo, kdo by se nepřidal. (Jen jeden starší účastník blízko nás zůstal ze zdravotních důvodů sedět, za to se na něho nikdo nezlobil.)

Při pohledu na film nebo fotografie nemůže divák tuto atmosféru prožít a pochopit, proto mu snadno může připadat nevěrohodná nebo šílená. Srovnáme ji ale s jednáním lidí v kapitalistických zemích při setkání s tamními *celebritami*, na koncertech tamních nejslavnějších hvězd, filmových festivalech apod. Nikdo přitom neoznačuje za šílené, donucené nebo kariéristické jednání publika, které z takových *celebrit* propadá kolektivní hysterii. Podívejme se například na to, jak se chovalo publikum v *USA* na koncertech *Elvise Presleyho*. Někomu se jistě může zdát takové srovnání nepatřičné, ale když kapitalistický svět má za celebrity zpěváky a herce, proč by *KLDR* nemohla a neměla mít za celebrity svého nejvyššího představitele, s nímž jsou v mediálním prostoru spojovány všechny úspěchy, všechna vítězství, vše pozitivní za posledních více než deset let, a který je následníkem dvou *velkých vůdců*, přičemž dohromady tato všeobjímající propaganda o velikosti vůdců trvá již téměř osm dekad. Tím spíše, že *KLDR* celebrity západního typu slavných zpěváků a herců nemá.

Nejde však jen o nadšení spojené s jedinou osobností. Tento *kult osobnosti*, mám-li použít zprofanovaný termín, nebo chcete-li, bez nadsázky až zbožštění vůdce, považují osobně spíše politicky za problematické a riskantní, zejména z hlediska budoucnosti, nemluvě o rozporu s *marxistickým* pojetím úlohy osobnosti v dějinách, které *KLDR* neuznává, považujíc *dialektický a historický materialismus* za překonaný. Masové politické nadšení a upřímnou hrdost na svou vlast, opravdové vlastenectví (ne to, co se za něj většinou vydává u nás) lze jasně vidět i při jiných příležitostech, například při vyvěšování státních vlajek, zaníceném zpěvu státní hymny, budovatelských a vlasteneckých písní a celkově na atmosféře masových shromáždění včetně těch, kde není přítomen *maršál*.

V pohledu zvenku to může působit divným dojmem, ale nikdo na světě nežije po desítky let pod tlakem tolika vnějších hrozeb, pod tlakem drtivých sankcí, přítomnosti desetitisíců vojáků *USA* v *Jižní Koreji*, *Japonsku* a na ostrovech v *Tichomoří*, pod neustálými hrozbami provedení převratu ze strany *jihokorejských konzervativců*, *japonských imperialistů*, *USA*, *EU* a jejich spojenců, kteří jsou všichni hospodářsky, politicky a většinou i vojensky poněkud silnější než *KLDR*. Tváří v tvář takovým hrozbám by jistě jen málokterý občan nepodporoval své vedení či dokonce byl aktivně proti němu, při určitém (i když většinou asi jen dost matném) povědomí o tom, jaké oběti a utrpení způsobují války, ozbrojené konflikty, terorismus a nestabilita ve světě.

Kromě toho ani několik málo spojenců, byť navenek deklarujících nerozbornou družbu, nemůže být pro *KLDR* politickým příkladem. Vedení *KLDR* si patrně uvědomuje, že pokud by politicky a hospodářsky následovalo *Čínu* či *Rusko*, nemohlo by se ve stávající podobě udržet. Proto se nedalo *čínskou* cestou (značné hospodářské a kulturní liberalizace při zachování vedoucí úlohy formálně komunistické strany), ani *ruskou* cestou (otevřené obnovy kapitalismu a přerodu byrokracie zdegenerovaného socialismu v oligarchii), i když o jejich úskalí veřejně nemluví a nepíše.

Zkrátka *vůdce* je propagandisticky zárukou stability celého systému (domnívám se, že méně než v rovině reálného rozhodování, které je mnohem spíše dílem kolektivního vedení a rozhodnutí funkcionářů odpovědných za konkrétní svěřené sektory) a způsob jeho uctívání je nutno chápat v atmosféře korejských tradic (i těch feudálních z doby před rokem 1945 a hlavně před

KIM IR SENOVO náměstí přímo za mnou v pohledu z Věže čučche

japonskou okupací) a propagandy založené už asi po čtyři generace na neomylnosti *geniálních vůdců*. Mimochodem, 7. sjezd *Korejské strany práce* (2016) neměl v programu volbu *předsedy strany*, ale bodem jednání byla volba soudruha **Kim Čong Una** *předsedou strany*. Stejně tak tomu bylo s jeho volbou *generálním tajemníkem* na 8. sjezdu.

Domnívám se, že i když je v současné KLDR spousta nedostatků a důvodů k nespokojenosti, málokdo z jejích občanů by si přál destabilizaci či snad dokonce pád jejího systému s rizikem toho, že se z ní stane něco jako dnešní *Libye, Irák, Afghánistán, Ukrajina* a podobně. Žije tam snad většina lidí blahobytněji, bezpečněji a radostněji než v KLDR? V pohledu z *Česka* se snadno řekne, že v KLDR se žije velmi chudě a že je v mnoha ohledech zaostalá a nerozvinutá, ale v pohledu ze zemí takzvaného třetího světa a části bývalých socialistických států už to nevypadá tak jednoznačně. A to ještě uvidíme, jak to bude s dosavadním relativním a domnělým blahobytem u nás dál...

Jistě v otázce případného odporu proti stávajícímu vedení KLDR a směřování země hraje svou roli i represe a obavy před ní, domnívám se ale, že politická represe není příliš rozšířená a běžná. Důkazem samozřejmě není skutečnost, že o politické trestné činnosti a případných trestech za ní sdělovací prostředky KLDR zásadně neinformují. Naskýtá se odpověď, že to prostě zatajují. Na druhou stranu po třech čtvrtích století politického režimu kladoucího důraz na jednomyslnou jednotu a jistě poměrně ostře potlačujícího své odpůrce, soudě i dle jeho vlastní propagandy, je málo pravděpodobné, že by mohla existovat vnitřní politická opozice a že by se vůbec někdo zevnitř odvážil režim podvracet. Jinak řečeno, všichni vnitřní nepřátelé byli už dávno zlikvidováni, poslední protistranické skupiny a spory byly rozbity už asi v 60. letech a sotvakdo by se v takové situaci pokoušel o formování nové vnitřní opozice, tedy důvody pro politickou represii už dávno do značné míry pominuly.

Za poslední desítky let byl medializován jediný případ politického soudního procesu, a to s odsouzením k trestu smrti a popravou armádního generála a vedoucího oddělení ÚV KSP *Čang Son Tcheka* v roce 2013. Ve všech ostatních případech, pokud byl v posledních letech kdokoli z funkcionářů kritizován, byla vydána nanejvýš informace o jeho odvolání z funkce. Většinou ale ani v takových případech nejsou jména uváděna a zprávy uvádějí jen, že došlo k odvoláním a doplňujícím volbám a jsou uvedena jména nově zvolených funkcionářů, nikoli jména těch, které nahradili.

Zmínky o *Čang Son Tchekovi* byly po jeho fyzické likvidaci vymazány ze všech materiálů a od té doby jsem o něm nezaznamenal jedinou informaci. Nikdy se nestalo, že by někdo vzpomínal jeho odstranění jako dobrý příklad a varování pro ostatní, natož samozřejmě opak, že by snad byl rehabilitován. K žádné politické rehabilitaci v KLDR zřejmě nikdy

nedošlo, alespoň oficiálně ne, nebo o tom nevím. V knize o *Paláci slunce Kumsusan*, mauzoleu velkých vůdců, o němž pojednám v samostatné kapitole, se nachází velká fotografie funkcionářů na jeho tribuně v roce 2012. Dvě místa jsou prázdná. Jedno kvůli řečníkovi, který během fotografování ze svého stanoviště odešel za řečnický pult, druhé kvůli vyretušovanému Čangovi. Také jsem v *Pchjongjangu* zakoupil DVD se slavnostním koncertem skupiny *Moranbong* k 67. výročí založení *Korejské strany práce* 10. 10. 2012, ze kterého jsou vystříhány záběry na stranické a státní vedení v publiku, protože vedle soudruha **Kim Čong Una** seděl Čang Song Tchek. Na internetu by měl být ještě k nalezení původní záznam. DVD nese rok vydání 2012, i když k vystříhání došlo nejdříve v prosinci 2013.

Čang Song Tchek byl zkrátka s odstupem desetiletí korejským *Rudolfem Slánským*. Pochybují však, že se stejně jako *Slánský* dočká posmrtné rehabilitace. Všimněme si podobnosti s *Ottou Warmbierem*. Vedoucí funkcionář byl fyzicky zlikvidován za dlouhé dekády jen jeden, pro výstrahu. Zjevně to stačilo. Stejně tak jediný neposlušný turista, který nerozvážně udělal, co neměl, a pak říkal, co měl...

Mnozí vedoucí funkcionáři, kteří zmizeli z veřejného prostoru a západní (či jižní, což je v podstatě totéž) a bulvár spekuloval o jejich popravě, se později znovu na veřejnosti objevili, někteří byli dokonce znovu zvoleni do vysokých funkcí. Spekulace přiznává to, že KLDŘ není plošně připojena k internetu a kontakty na její jednotlivé občany nejsou tímto způsobem dostupné, nemluvě o sociálních sítích, takže pokud mediálně exponovaný funkcionář z jakéhokoli důvodu opustí svou funkci, ve světě nikdo neví, čemu se nyní věnuje. Může zastávat i jinou, podobně významnou a zodpovědnou funkci, ale pokud z jejího titulu nefiguruje v médiích KLDŘ a neúčastní se případných mezinárodních či mezikorejských jednání (pokud probíhají), prostě se pod ním před světem „slehne zem“.

Velká část vedoucích představitelů také postupně končí ve svých funkcích a je nahrazována z důvodu vysokého věku. Na vojenské přehlídce stáli vedle soudruha **Kim Čong Una** tehdejší členové prezidia politbyra soudruzi *Kim Jong Nam* (tehdy předseda prezidia *Nejvyššího lidového shromáždění*), *Hwang Pjong So*, *Pak Pong Džu* (tehdy předseda vlády), kteří již ve vedení strany nejsou, ale dle západních médií (KLDŘ data narození funkcionářů neuvádí) se narodili v letech 1928, cca 1946-1949 a 1939, tedy jim bylo 89, něco kolem 70 a 78 let. Bylo by bizarní soudit, že by v tomto věku nebo ještě o několik let později podlehli politické perzekuci, když předtím zastávali odpovědné funkce po desítky let. Na tribuně v těsné blízkosti vůdce stál ale i člen prezidia politbyra soudruh Čche Rjong He (dle západních zdrojů narozen roku 1950, takže tehdy 67letý), který je členem prezidia politbyra dodnes a kromě toho předsedou prezidia *Nejvyššího lidového shromáždění* a prvním místopředsedou *Komise pro státní záležitosti* a má hodnost vicemaršála (což je specifická vojenská hodnost KLDŘ mezi armádním generálem a maršálem). Politické funkce zastává již od 70. let, aniž by ho postihla jakákoli represe.

Spíše v této souvislosti stojí za zamyšlení, zda je politicky správné, aby z pětičlenného prezidia politbyra všichni kromě generálního tajemníka (dříve předsedy) byli v důchodovém věku, nemluvě o to, že zjevně drtivě převažují v celém 17členném politbyru (patrně je tomu tak i přes kádrovou obměnu i v roce 2022, i když kvůli absenci potvrzených dat to nelze jednoznačně potvrdit). Členkou politbyra není a patrně nikdy nebyla žádná žena.

Mohu tedy tvrdit, že jsem se setkal se soudruhem **Kim Čong Unem**, dokonce i to, že jsem s ním stál na tribuně při přehlídce. Jsou lidé, kteří se podobným způsobem naparují, i když jejich setkání s vůdcem KLDŘ a jejich „stání s nimi na tribuně“ bylo přesně takové, jako moje. Viděl jsem soudruha **Kim Čong Una** na vzdálenost asi 10 metrů, ale hovořit o setkání

Ukázka techniky z vojenské přehlídky alespoň na obálce knihy

bych považoval za poněkud nadnesené. Na druhou stranu, z občanů ČR ho vidělo opravdu málo lidí. Osobně vím o třech a ze Slovenska o jednom.

Soudruh **Kim Ir Sen** často osobně přijímal zahraniční přátele, nejen oficiální delegace z tehdejších socialistických států a zemí s nimi spřátelených, ale i prosté příznivce KLDŘ ze zemí „třetího světa“ nebo jiných kapitalistických států, pokud se tehdy do KLDŘ dostali (západní státy s ní dlouho neměly diplomatické styky a

nebylo to snadné). Z žijících českých občanů vím jen o jednom, který se s **Kim Ir Senem** osobně setkal, dokonce dvakrát. Byl to v letech svého předsednictví *Mezinárodního svazu studentstva* současný prezidentský kandidát „českých vlastenců“ *Josef Skála (KSČM)*.

Soudruh **Kim Čong Il** naopak zahraniční příznivce osobně nepřijímal asi nikdy nebo není mi to známo. Jednal jen s některými zahraničními státníky a jinými představiteli cizích zemí, kterých bylo velmi málo. V době, kdy stál v čele strany a státu, navštívilo KLDŘ přinejmenším několik desítek českých komunistů, nepřijal však nikoho z nich, ani tehdejšího předsedu ÚV KSČM *Miroslava Grebeníčka*, byť KSČM v té době (2005) měla 41 poslanců a patřila nejen k nejsilnějším politickým stranám v ČR, ale vlastně i k nejvlivnějším komunistickým stranám na světě (nebudu rozvádět otázku, jak toho dokázala využít...).

Soudruh **Kim Čong Un** nepřijímá zahraniční příznivce z řad komunistů nebo jiných politických aktivistů vůbec. Pokud je mi známo, kromě zahraničních státníků přijal z řad cizinců jen basketbalistu *Dennise Rodmana* z USA v roce 2013 a předsedu *Mezinárodního olympijského výboru Thomase Bacha* z Německa s jeho doprovodem v roce 2018. (V tomto ohledu jde o zajímavé upřednostnění sportu před politikou.) Nemyslím si, že by měl přijímat každého, to by v dobách před pandemií bezmála nedělal nic jiného a kromě toho by pak nebyl před světem dost vzácným, ale pokud si za osm let do pandemie neudělal čas na nikoho ze zahraničních politických sympatizantů, ani na recepci nebo společnou fotografii při některé z větších zahraničních návštěv účastníků různých oslav, není to pro zemi před zahraničními příznivci příliš dobrá vizitka.

Ani nikdo jiný z nejvyššího vedení, ze členů politbyra, ale ani nikdo z ministrů zahraničních věcí v posledních letech delegáty přátelství nepřijímal, pokud je mi známo, s výjimkou tehdejšího člena prezidia politbyra a předsedy prezidia *Nejvyššího lidového shromáždění* soudruha *Kim Jong Nama*, jenž přijal nejzasloužilejší účastníky 5. mezinárodního setkání „*Sláva velkému pektusanskému národu – Festivalu 2017 ke chvále velikanů hory Pektu*“ v srpnu 2017 (mezi nimi z ČR *Jozefa Servistu*).

Myslím ale, že je čas se vrátit k vojenské přehlídce. Zahájena byla hymnami „*Píseň o generálu Kim Ir Senovi*“ a „*Píseň o generálu Kim Čong Ilovi*“. Ty každodenně po léta zahajují i vysílání *Korejské ústřední televize*. Existuje i „*Píseň o generálu Kim Čong Unovi*“, mám ale dojem, že už se v posledních letech nehraje a zapadla, stejně jako celá řada dalších oslavných písní o něm, vytvořených v době jeho nástupu do čela země.

Během úvodních písní bylo na přehlídce vypáleno 21 dělostřeleckých salv. Poté člen prezidia politbyra ÚV KSP, místopředseda *Komise pro státní záležitosti* a místopředseda

KIM IR SENOVO náměstí s Velkou lidovou studovnou a jeho okolí v pohledu přes řeku Tedong od Věže čučche

ÚV KSP (tehdejší funkce) soudruh Čche Rjong He přednesl blahopřejný projev. KCNA o něm informovala takto: „*Řečník jménem soudruha **Kim Čong Una** vyjádřil vděk všem členům strany, členům armády a civilním pracovníkům, kteří úspěšně uvedli do praxe závazky, které si dali před velkými vůdci bez zaváhání a ústupků s pevným přesvědčením ve vítězství revoluční věci čučche.*

Vyzval všechny členy strany, příslušníky armády, mládež a pracující, aby nadále urychlovali cestu k vytvoření rychlosti mallima, a tak vybudovali lepší zemi pro lid, plně rozvinutou socialistickou mocnost.

USA vytvářejí nové fáze války, při které se uchylují ke zběsilým fanatickým jaderným provokacím proti KLDK. Řečník to zdůraznil jako nezodpovědné provokace, kterým Korejská lidová armáda ihned zasadí ničivou ránu a odpoví totální a jadernou válkou s jaderným úderem z korejské strany.“

Jak dodává zpráva KCNA, po skončení projevu vyjely na náměstí automobily vezoucí prapory s obrazy slunečně usměvavých velkých vůdců, doprovázené důstojníky *Korejské lidové armády*. Čestná stráž, pozemní, námořní, letecké a protivzdušné jednotky a *Dělnicko-rolnické rudé gardy* a všichni účastníci vojenské přehlídky vyjádřili praporům hlubokou úctu.

V průběhu přehlídky přes náměstí procházely útvary představující období protijaponského ozbrojeného boje, budovatelé pravidelných ozbrojených sil a útvary reprezentující období národně osvobozené války.

Následně na náměstí vstoupily útvary *Soulské* gardové 3. pěší divize, *Soulské Kim Čchekovy* gardové 4. pěší divize, *Kang Konovy* gardové 2. pěší divize, *Soulské Rju Kjong Suovy* gardové 105. tankové divize, Gardové 2. námořní flotily, Gardového 56. *Kim Či Sangova* hrdinného stíhacího leteckého regimentu a další gardové jednotky.

Pochodující přes náměstí je následovaly útvary námořnictva, letectva a protivzdušných sil, strategických sil, sil pro speciální operace, 1., 2., 3., a 5. sbor a další kombinované jednotky a útvary pěších divizí určené pro přední část fronty včetně 46. pěší divize *Korejské lidové armády*.

Byly následovány útvary *Kim Ir Senovy* vojenské univerzity, *Kim Ir Senovy* politické univerzity, *Kim Čong Ilova* postgraduálního institutu, Námořní univerzity *Kim Čong Suk*, všech stupňů vojenské akademie *Kim Čchekovy* univerzity vzdušných sil, *Kang Konovy* vojenské akademie a *O Čin Uovy dělostřelecké akademie*. Za nimi prošly útvary z *Revoluční školy Mangjongde*, *Revoluční školy Kang Pan Sok* a *Revoluční školy města Nampcho*.

Následovaly je útvary *Dělnicko-rolnických rudých gard* a útvary *Mladých rudých gard* z *Pchjongjangu* a z ostatních provincií a z vysokých škol jako **Kim Ir Senovy** univerzity a *Kim Čchekovy polytechnické univerzity*.

Noční pohled na Velkou lidovou studovnu z hotelu Korjo

Přes náměstí proletěla bojová formace, která vytvořila číslo 105, a byly odpáleny ohňostroje. Následně náměstím projely útvary tanků, obrněných vozidel, děl, raket a strategických sil. Za doprovodu vojenské hudby nad náměstím proletěla bojová formace, která zanechávala pět barevných stop v národních barvách červené, bílé a modré a oznámila konec přehlídky.

Během přehlídky jsem z tribuny částečně viděl i do bočních ulic, kde se na jedné straně řadily pochodové formace a dávaly se do kroku nebo uváděly do pohybu své vozy, na straně druhé přecházely pochoduující šiky z pochodového kroku do klusu, kterým se ubíraly za obzor, to vše na povely několika regulovčků s praporky.

Po vojenské přehlídce následovala manifestace obyvatel *Pchjongjangu* s asi milionem účastníků, kteří nebyli na náměstí najednou, ale část jich zaplňovala náměstí s mávátky, kterými vytvářeli různé obrazce a hesla, a část kráčela přední náměstí pod tribunou v průvodu.

Mezi stovkami nebo možná tisíci vlajkonošů s rudými prapory, vlajkami strany a státními vlajkami jely obrovské bronzové sochy *velkých vůdců*, stejné, jaké stojí na *Mansude*. Jakým způsobem se podstavec pohyboval, mi není jasné. Předpokládal bych, že je v něm umístěn nákladní automobil, jeho řidič by však neviděl na cestu. Možná je pohyb celého objektu řízen zvenku dálkovým ovládáním. Stejně záhadně se pohybovalo vpřed několik alegorických vozů za vozem se sochami. Na nich byly umístěny velké prapory strany, státu a *vrchního velitele* s agitačními hesly, modelem *Věže čučche* a dalšími motivy. Vzhledem k jejich rozměrům a vzhledem k tomu, že se tyto alegorické vozy vyskytují na manifestacích už po desítky let, kdy je nemohla pohánět žádná vyspělejší technika, nemohu ani vyloučit, že fungují na manuální pohon, i když netuším, jak by vozy lidé uvnitř podstavců řídili.

Při procházce prázdným náměstím rok po této přehlídce jsem si všiml, že je celé na zemi pomalováno čarami a tečkami, podle kterých se řadí a pohybují účastníci přehlídek, manifestací a tanečních slavností. Podobné značení je patrné na vícerych veřejných prostranstvích.

Některá hesla byla také nesena samostatně přímo v průvodu. Šiky manifestantů, kteří netrámali prapory, nesly růžová mávátka z umělých květín. Tato mávátka měla i velká část útvarů stojících na náměstí kolmo k průvodu a mávající mu. Velká část této masy ale vytvářela obrazce a hesla zvedáním jakýchsi rudých, žlutých a bílých pŕlmíčů nad hlavu, přičemž uvnitř takového pŕlmíče je držadlo. Zdviháním těchto pŕlmíčů vznikala v rudé záplavě například žlutý (zlatý) znak *Korejské strany práce*, tedy zkřížený srp (korejského typu), kladivo a štětec, bílé jméno **Kim Čong Un** a různá krátká hesla typu „jednomyslná jednota“, „soběstačný rozvoj“, „odhodlaná obrana“ apod. To vše o rozměrech desítek metrů

V centru města mizí poválečná zástavba a rostou vysoké novostavby

na každou stranu. Působivé obrazy výsledných obrazců potom vznikají nejen ze střech sousedních budov, plných korejských fotografií a filmařů (zahraniční smějí být jen dole na náměstí v malém vyhrazeném prostoru), ale i z *Věže čučche* na protějším břehu řeky.

Vlajka Korejské strany práce a vlajka KLDK po celou dobu slavnostně vlály ve větru. Aby ne, ve stožárech je fukar a fouká na ně, aby se nesvinuly. Zajímavé bylo vidět po skončení akce přípravy k organizovanému odchodu z náměstí, kdy si velká část přítomných posedala na zem, a tak seděli skoro po celé ploše a čekali, až na ně přijde řada a uvolní se místo pro odchod, protože kdyby se naráz začali hrnout do ulic vedoucích z náměstí, nejspíš by se tam ušlapali. Později jsem viděl, že mávátka a půlmíče si s sebou odnášejí nebo odvázejí městskou dopravou, tam, kde její provoz nepřerušila zmíněná demontáž trolejí.

V den vojenské přehlídky a dnech jí blízkých jsem na několika místech *Pchjongjangu* viděl provizorní vojenská tábořiště, netvořená běžnými vojenskými stany, ale svéráznými chýšemi přikrytými slámou v ohrazených areálech v parcích před panelovými domy. Vlály nad nimi vlajky *vrchního velitele* a v některých bylo přes ohradu z autobusu vidět, že tam vojáci sportují.

Večer po setmění jsme zhlédli na *Kim Ir Senově náměstí* masová taneční vystoupení asi 50 tisíc obyvatel *Pchjongjangu*, doprovázená živou hudbou. Tato taneční vystoupení pořádá především *Svaz mládeže* (tehdy se jmenoval *Kimirsensko-kimčongilský svaz mládeže*, v dubnu 2021 byl na 10. sjezdu přejmenován na *Socialistický svaz vlastenecké mládeže*, což „samozřejmě“ nebylo v médiích nijak zdůvodněno), ale také *Socialistický svaz žen Koreje*. Účastníci tančí ve dvojicích i skupinách na motivy nejslavnějších budovatelských a vlasteneckých písní, muži nosí bílé košile s červenými kravatami a ženy pestrobarevné kroje *čoson-ot*, v zimě v obou případech mají přes ně kabáty a bundy. Běžné jsou tance v kruzích, často i dvou nebo několika v sobě, které se při tanci pohybují různými směry. Nechybí ani seskupování tanečníků do různých obrazců, jako je znak strany. Na několika místech města jsem viděl nácvik těchto tanců. K udržení formací opět slouží čáry a tečky na dlažbě.

Na taneční slavnosti byl opět přístup jen přes bezpečnostní kontrolu, bez záznamových zařízení a se vstupenkami, jež nám byly předtím zdarma rozdány. Přitom na těchto slavnostech už nebyl přítomen *vážený soudruh nejvyšší vůdce*.

Palác slunce Kumsusan, nejvyšší svatyně čučche

Palác slunce Kumsusan

Doslova ikonou KLDŘ je *Palác slunce Kumsusan*, nazývaný *nejvyšší svatyní čučche*. Původně byl postaven jako prezidentský palác pro soudruha **Kim Ir Sena**, po jeho smrti roku 1994 byl přestavěn na jeho mauzoleum a po skonu soudruha **Kim Čong Ila** v roce 2011 je mauzoleem obou zvěčnělých *velkých vůdců*.

Leží na okraji souvislé zástavby *Pchjongjangu* a jezdí k němu krátká linka neveřejné úzkorozchodné tramvaje, oddělené od ostatní tramvajové sítě, na níž jsou provozovány soupravy světle zelených *švýcarských* vozů, dle západních zdrojů už z let 1947-1954, v *Curychu* vyřazené roku 1994 a v *Pchjongjangu* zařazené o rok později. V KLDŘ samozřejmě o tom nelze nic zjistit, stejně jako o tom, že u paláce se nachází stanice metra *Kwangmjong*, v souvislosti se zprovozněním mauzolea od roku 1995 uzavřená (což je těžko pochopitelné, když o svátcích sem jezdí mnoho návštěvníků, ale je to jen malý kamínek v mozaice záhad a kuriozit tohoto státu).

Palác slunce Kumsusan jsem měl možnost navštívit třikrát, při každé své návštěvě Koreje. Zvláštním dojmem na mě zapůsobila skutečnost, že zatímco pro občany KLDŘ je jeho návštěva většinou zcela nedostupná a nejspíš i nemyslitelná a velká část se jich dostane nanejvýš na jeho nádvoří, zatímco dovnitř chodí jen organizované skupiny a dostat se tam je mimořádnou poctou určenou málokomu, z cizinců se tam oproti tomu dostal (před pandemií) poměrně leckdo a velice snadno, protože prohlídka paláce byla součástí komerčních zájezdů nabízených cestovními kancelářemi.

Z ideologického hlediska mi to připadá dost smutné, že možnost poklonit se zesnulým nejvyšším představitelům je odepřena velké části vlastních občanů, kteří by za ni byli vděční a šťastní, a naopak se chodilo ke skleněným rakvím klanět mnoho cizinců, kteří z toho patrně měli většinou spíše legraci, i když nikdo si to jistě netroufl na místě dávat najevo. Na internetu jsou dostupné nabídky cestovních kanceláří z doby, kdy bylo možné KLDŘ, a tedy i mauzoleum navštívit, obsahující mnoho doporučení a varování, jak se při návštěvě *nejposvátnějšího místa v Severní Koreji* chovat a nechovat, včetně toho, že není možné mít ruce v kapsách.

Návštěva mauzolea probíhala vždy v podstatě stejně, s tím rozdílem, že na jeho nádvoří a do jeho zahrad naše skupina šla pouze o dvou návštěvách ze tří a jen v jednom případě jsme si tam směli vzít fotoaparáty. Dovnitř mauzolea samozřejmě nikdy ne, tam se vstupovalo pouze po důkladné osobní bezpečnostní prohlídce, prováděné vojáky a vojačkami. V šatně bylo nutné nechat všechno včetně psacího náčiní. Kdo si zapomněl v kapse propisku, musel ji dát do šatny, dostal místo ní plastové číslo a po prohlídce si ji opět vyzvednul.

K návštěvě bylo samozřejmě zapotřebí být příkladně oblečen, ale součástí protokolu bylo i nenošení slunečních brýlí, což představovalo problém pro lidi s brýlemi se samozabarvovacími skly, jež na slunci před vstupem do paláce samozřejmě ztmavly. Na radu

důvtipného soudruha průvodce jsem nechal brýle před vstupem do interiéru v kapse, aby si udržely čirou barvu, a nasadil je až před kontrolou uvnitř.

Ke konečné tramvaji před mauzoleum nás dovezl autobus. Stálo zde více autobusů, mezi nimi i červeno-bílé *Karosy*, které sem jezdily na lince městské hromadné dopravy. Viděl jsem několikrát přijet a odjet tramvaj, o jejíž lince jsem se dozvěděl, že není určena veřejnosti, ale jen kolektivům návštěvníků mauzolea. Viděl jsem v ní kromě personálu samé vojáky, kteří byli od provozních zaměstnanců téměř k nerozeznání, protože řidiči a průvodčí (muži i ženy) těchto tramvají měli uniformy vojenského typu s velkými brigádýrkami. Na nástupišti tramvaj vypravovala výpravčí s plácačkou a při příjezdu a odjezdu stál(a) v každém voze u dveří průvodčí a salutoval(a). „Mauzolejní“ tramvaj bohužel nebylo možno fotografovat, mám vyfocenou z autobusu jen samotnou trať bez vozů a vozovnu.

U tramvajové smyčky se návštěvníci, cizinci i domácí, vždy řadili do čtyřstupů a v nich vcházeli do dlouhé kryté chodby s pohyblivým chodníkem, vedoucím k samotnému objektu paláce. Zatímco domácí to zvládli hladce, nezalým a neukázněným cizincům déle trvalo, než pochopili, co se po nich chce. V každé čtveřici byl alespoň jeden korejský průvodce či průvodkyně. O návštěvách ve čtyřstupech se zmiňují i cestovní kanceláře.

Pojízdný chodník v kryté chodbě od parkoviště a tramvaje ke vstupu do blízkého paláce se pohybuje velmi pomalu, pomaleji než chůzí. Není možné po něm chodit a musí se na něm stát rovně a čelně a pouze se ohlížet na stanu na fotografie *velkých vůdců* na stěnách. K tomu hraje smuteční hudba. Kdo se chce postavit na travelátor bočně, aby na snímky lépe viděl, je napomenut. Travelátory a eskalátory v areálu paláce mají rudá gumová madla.

Protože jsem byl v *Paláci slunce Kumsusan* vždy v *Den slunce* nebo v jeho těsné blízkosti, proudily sem davy slavnostně oblečených lidí, užívajících si slunečného dne v nádherných zahradách. Většina z nich uctívá památku *velkých vůdců* poklonou před jejich *slunečně usměvavými* obrazy na průčelí paláce. Dovnitř do *Sálů nesmrtelnosti* a expozic s vyznamenáními udělenými *velkým vůdcům* a s jejich uniformami, s dopravními prostředky *velkých vůdců* a s mapami jejich cest po vlasti i zahraničí vstupují jen organizované útvary. Převažovali mezi nimi vojáci. Vojačky-návštěvnice se před vstupem upravovaly před černým sklem kontrolního stanoviště jako před zrcadlem, aby jim to slušelo.

Objekt paláce je značně rozlehlý a nesmírně pompézní, plný mramoru a personálu, zejména žen v dlouhých smutečních černých šatech. Jedna mladičká asi dvacetiletá průvodkyně, studentka, mající na starosti *rakouského* hosta, byla návštěvou mauzolea tak konsternována, že téměř nebyla schopna pohybu, byla roztřesená a viditelně zmatená. Snad se až zdráhala na *nejposvátnější místo* vstoupit, nehodna takové pocty. Bylo patrné, že je zde poprvé a že je pro ni hlubokým, až šokujícím prožitkem. Naopak *rakouský* soudruh již zde byl mnohokrát, takže spíše provázel on ji než ona jeho. Většina průvodců nedávala najevo žádné emoce, bylo ale patrné, že se jim zde nechce hovořit, ani při čekání na kontrolu nebo na šatnu.

Po vstupu do paláce se účastníci v řadách klaní ve vstupním sále velkým barevným sochám *velkých vůdců*. Tyto nadživotní barevné sochy (nahradivší v roce 2015 dřívější bílé, ještě dříve zde stála bílá socha jen jedna) působí impozantním dojmem, oba velíkáni jsou skutečně velcí a jako živí. Poněkud z toho mrazí.

Těla obou *velkých vůdců* jsou uložena v rakvích se skleněným víkem na katafalku v *Sálech nesmrtelnosti*, každé v jiném. Do těchto sálů se vstupuje přes rohože s pohyblivými kartáči pro očištění bot a také přes nízké dveře vybavené mocným fukarem, jenž má z návštěvníků sfoukat prach a nečistoty zvenku.

V sálech vládne rudé přitlmí a po jejich stranách stojí vojáci čestné stráže. Čtyřstupy přistupují čelně k sarkofágu, hluboce se před ním pokloní, poté postoupí na levou stranu, pokloní se hluboce z této strany, za zátylkem nebožtíka projdou bez poklony a klaní se hluboce potřetí na straně pravé. Poté odcházejí. Oba *velcí vůdci* jsou přikryti po prsa rudým praporem a oděni tak, jak je známe ze *slunečně usměvavých*

Část sousoší kolem fontány na nádvoří paláce a místní mládež

obrazů a jak chodívali v posledních letech svého života, tedy *velký vůdce* v tmavém saku s vázankou a *velký generál* ve *vinalonové* hnědozelené soupravě. Při 105. výročí *velkého vůdce* byla jeho rakev ozdobena *kimirseniemi* a rakev *velkého generála kimčongiliemi*.

V *Sálech nesmrtelnosti* až na velmi vzácné výjimky nefotografují a nefilmují ani korejské sdělovací prostředky, existuje z nich velmi málo záběrů a nikdy na nich nejsou vidět přímo těla zvětřených *velkých soudruhů*. Návštěvy nejvyšších stranických a státních představitelů bývají fotografovány a natáčeny pouze ve vstupním sále.

Jeden sál je plný vyznamenání udělených *velkému vůdci*, společně s jeho fotografiemi s různými světovými státníky a zahraničními přáteli a s jeho uniformou generalissima. Druhý obsahuje stejnou expozici o *velkém generálovi*. Uniformu generalissima **Kim Čong Ila** je pozoruhodná tím, že do této hodnosti byl povýšen až *in memoriam*, tedy nemohl ji za svého života nikdy mít na sobě. Řádů a vyznamenání *velkého vůdce* je vystaveno 386 ze 76 zemí a od třinácti mezinárodních organizací, vyznamenání *velkého generála* je 422 z 59 zemí a od devíti mezinárodních organizací. Zdůrazněno je, že pokrokoví lidé a organizace světa udělují oběma zvětřeným vůdcům vyznamenání i posmrtně.

Mezi vyznamenáními *velkého vůdce* se nachází československý Řád bílého lva a mezi vyznamenáními *velkého generála* členská legitimace *Komunistické strany Československa* se symbolickým číslem 1, udělená však až obnovenou KSC vedenou tehdy Miroslavem Štěpánem, která není právní nástupkyní někdejší vládnoucí KSC. Jde o původní legitimaci předlistopadové KSC. Ty ze zásob používá současná KSC až dosud.

Součástí výzdoby rozlehlých prostor paláce je kromě mnoha fotografií *velkých vůdců* také například obrovský obraz nočního *Pchjongjangu* s *Kumsusanem* v popředí. V *Sále nárků* je umístěn rozměrný rudý prapor z mramoru s obrazy *slunečně usměvavých velkých vůdců*. Po obvodu sálu, jehož honosný strop s ohromnými křišťálovými lustry podpírají mohutné sloupy antického typu, jsou umístěny bronzové reliéfy lidu hořekujícího nad ztrátou *velkých vůdců*. Legenda praví, že barvu mramoru změnila slzy skrácené korejským lidem po ztrátě *velkých vůdců*.

V paláci jsou také uchovány dopravní prostředky *velkých vůdců* jako jejich poslední osobní automobily (*Mercedesy*), salónní železniční vozy, elektromobil a jachta, mapy jejich cest po Koreji i po světě a podrobné údaje o nich. Uvedeno je, že cesty *velkého vůdce* vlakem a letadlem od září 1945 do července 1994 měřily 674 tisíc km, přičemž po Koreji ujel vlakem 152 tisíc km při 776 cestách a do zahraničí cestoval 522 tisíc km, z toho 216 tisíc km vlakem a 306 tisíc km letadlem. *Velký generál* procestoval na vystavené jachtě od roku 1978 do svého

skonu roku 2011 celkem 34 488 km a strávil na palubě 1 036 hodin. Vykonal na ní 517 inspekčních cest a devětkrát na ní vedl zahraničněpolitická jednání. Vlakem a letadlem cestoval od prosince 1945 do prosince 2011 432 tisíc km, přičemž po Koreji najel 334 tisíc km při 1 567 příležitostech. Při 18 zahraničních cestách překonal vzdálenost 98 tisíc km, z toho vlakem 64 tisíc a letadlem 34 tisíc.

Fontána na nádvoří paláce

Palác je obklopen parkem, samozřejmě vzorně upraveným, s anglickým trávníkem. Ve vodních kanálech plavou barevné ryby a na jejich vodě labutě a kachny. Součástí areálu je arboretum a vinice. V noci je palác slavnostně nasvícen a obrazy *velkých vůdců* na něm zvláště. Oblíbeným místem společných fotografií je fontána se sousoším vojáků a vojaček *Korejské lidové armády*. Zatímco sochy čtyř vlajkonošů pod ústředním sloupem se zlatou velkou hvězdou *vrchního velitele* na svém vrcholu jsou zcela klasické, okolo stojící sochy čtyř vojaček, jedné zdvihající meč (tím mečem se nevede do boje, ale vedou se jím vojenské mažoretky), druhé troubící na trumpetu, třetí na bombardón a čtvrté na lesní roh, v přílehavých uniformách s krátkými sukněmi a s vysokými kozačkami na vysokých podpatcích působí v areálu mauzolea tak nějak nepietně. Ale sluší jim to.

Soudruh **Kim Ir Sen** byl po svém skonu prohlášen *věčným prezidentem* a KILDR už proto dalšího prezidenta neměla a nemá. Soudruh **Kim Čong Il** stál v čele státu jako předseda *Výboru národní obrany* a soudruh **Kim Čong Un** nejprve jako první předseda *Výboru národní obrany*, od roku 2016 jako předseda *Komise pro státní záležitosti*, na kterou byl *Výbor národní obrany* přejmenován, a od roku 2021 jako *předseda pro státní záležitosti*, což byla změna názvu funkce, dávající najevo, že *vážený soudruh* nepředsedá toliko komisi, ale státu jako celku. Zatímco v korejštině či *ruštině* je tato funkce nazývána předsedou a i my ji tak překládáme, do angličtiny je překládána jako „*President of the State Affairs*“, tedy *prezident státních záležitostí*, nikoli jako „*Chairman*“, *předseda*, což dává tušit prezidentský význam této funkce na mezinárodní úrovni a snad i budoucí aspiraci na prezidentskou funkci.

Může se to zdát neuvěřitelným, jak by mohl být zvolen nebo jmenován nový *prezident*, když stát má *věčného prezidenta*, ale v KILDR nic není nemožné, jak ukazuje případ *věčného generálního tajemníka*, jímž byl po svém skonu prohlášen soudruh **Kim Čong Il**. V důsledku toho potom soudruh **Kim Čong Un** stál v čele *Korejské strany práce* nejprve jako první *tajemník* a od roku 2016 jako *předseda*. Na 8. sjezdu strany v lednu 2021 byl však zvolen *generálním tajemníkem* a o jeho předchůdci se již od té doby jako o *věčném generálním tajemníkov*i nepíše a nehovoří. Zůstal jen *věčným předsedou Výboru národní obrany*, což je dosti podivná funkce, když orgán toho názvu již neexistuje. Věčně tedy předsedá orgánu, který již nezasedá. Myslím, že když už jednou byl *velký generál* stanoven *věčným generálním tajemníkem* a tato skutečnost byla v projevech široce medializována jeho nástupcem, není ničím než fackou nebožtíkovi následné zrušení této čestné funkce pod vedením toho samého nástupce, jehož několik let staré výroky náhle neplatí. Kdyby mohl, jistě by se *velký generál* obracel v mauzoleu. Uvidíme, zda časem dostane stejnou facku se svým věčným prezidentováním i *velký vůdce*, nebo zda současný *vážený soudruh generální tajemník* zůstane uspokojen tím, že se formálně postavil naroveň svému předchůdci a otci.

Recepce a diplomacie

Diplomatický klub Tedonggang

Součástí návštěv v KLDK byla v každém roce recepce pro členy *studijních skupin myšlenek čučche*. Dvě se konaly v jedné z přepychových a slavnostně vyzdobených jídeln hotelu Korjo a jedna v neméně luxusním *Diplomatickém klubu Tedonggang*.

Při recepci v hotelu v roce 2017 bylo několik desítek hostů a jejich průvodců obsluhováno asi deseti číšníky, výhradně muži, v bílé košili a bílém saku s černým motýlkem a černými kalhotami, což vypadalo poměrně výstředně na korejské i naše poměry. Někteří korejsí průvodci měli tytéž bílé košile a poněkud s vrchními splývali. V *Diplomatickém klubu Tedonggang* o rok později naopak obsluhovala asi desítka servírek v růžovém nebo žluto-růžovém *čoson-otu*, snad každá v trochu odlišném. K tomu měly bílé lodičky. (Viděný kuchyňský či úklidový ženský personál měl černé kostýmky s bílou košilí.) Sympatické bylo, že na rozdíl od servírek z hotelu se nebránily fotografování a se dvěma mám dokonce společnou fotografii. V roce 2019 na recepci v hotelu obsluhovali jak vrchní, tak servírky. Vrchní měli tmavě červená saka, bílé košile, černé motýlky a černé kalhoty, servírky nosily jednotné růžové *čoson-oty* s černými lodičkami.

Vstupnímu sálu diplomatického klubu vévodí mapa světa s červeně zvýrazněnou jednotnou Koreou s hlavním městem *Pchjongjangem*. Kromě křišťálových lustrů zaujaly vysoké sloupové hodiny až ke stropu se symbolem *Pektusanu*. Jídelně dominuje obraz skalnatého mořského pobřeží přes celou stěnu. (Skutečné moře jsem bohužel v Koreji viděl jen z letadla.)

Hlavní oválný stůl s nejvýznamnějšími hosty byl ozdoben prostíráním v barvách státní vlajky, tj. modro-bílo-červeným. Trochu zvláštní, hodovat na státní vlajce. Ostatní stoly měly politicky neutrální prostírání, například modro-bílé nebo růžovo-žluté.

Co všechno se na recepcích jedlo, nemohu z velké části popsat, neboť nevím, jak se ona jídla nazývala. Samozřejmostí bylo *kimčchi*, ryby včetně lososa a všelijaké mořské potvory, nejspíš chobotnice nebo něco takového, pro nás poněkud nezvyklé. K dostání byly i fazolky, houby, mrkev, okurky, rukola, vajíčková pomazánka, polévka, a kdo by si z ničeho nevybral, mohl mít třeba veku s máslem. Pokrmů bylo k dispozici tolik, že je nebylo možno pohltit, a velkou část jsem jich odmítl, neboť plýtvání jídlem nemám rád a bylo by mi trapné nedojídat. Až fascinující byla zdobnost některých pokrmů, například dortíků ve tvaru labutí nebo z ředkví a mrkví vyřezaná bílá a oranžová prasátka. (Hle, zase jsme při jídle u prasečího motivu, jenž mě zaujal už na soškách v hotelu...)

Rozmařilé hodování na těchto akcích mě poněkud mrzí to při pomýšlení na podvyživenost obrovského množství obyvatel hlavně na venkově, o níž hovoří zpráva *Světového potravinového programu Organizace spojených národů (WFP)*, což je snad v tomto směru důvěryhodná instituce. Netroufám si hádat, zda se nedojedené jídlo z takových akcí dále nějak zužitkuje nebo prostě vyhodí.

Ri Hje Džong, Kim Ki Nam, já a Harish Gupta

Z alkoholických nápojů bylo servírováno korejské pivo, bílé i červené víno a *sodžu* (vodka). Překvapilo mě, že Korejci běžně popíjeli pivo, víno (oboje velmi dobré) i vodku (nedovedu ocenit) současně, sice v malém množství, ale střídavě, tedy v podstatě najednou. Zjevně do KLDŘ nedorazilo staré české pořekadlo „*bír und vajn trinkt nur švajn*“. Pivo bylo naléváno vždy z láhvi, na žádost dolito do sklenice a láhev opět odnesena, nikdy nezůstala na stole. S točeným pivem jsem se v KLDŘ nikdy nesetkal, ani v hotelu, ani kdekoli jinde. Prý se pivo čepuje v podzemní restauraci *hotelu Korjo*, ale tam jsem nebyl.

Bylo znát, že Korejci nejsou zdatnými pijáky, „kultura“ (spíše pakultura) popíjení nikdy nebyla na *Dálném východě* tak silná jako v našich krajích, takže po lehké konzumaci už někteří Korejci byli poněkud veselí (u žen jsem to nepozoroval, ty pily alkohol jen zcela symbolicky, i když to nemohu přesně posoudit, protože v mém nejbližším okolí byli téměř samí muži). Jeden z funkcionářů, mimochodem svým stylem evidentní „playboy“, i když už poněkud v letech, se mě v takové náladě tázal, zda se mi líbí korejská děvčata, a když jsem přisvědčil, žádal mě, abych mu sdělil jména těch, která se mi líbí. Bylo to lehce trapné. Přišlo mi, že z jeho smíchu číší celkem oprávněný posměšný postoj: „*Libit se ti mohou, ale to je tak všechno.*“ (Slyšel jsem z druhé ruky, nebo spíše druhých úst, že jiný občan a funkcionář KLDŘ o tomto soudruhovi prohlásil, že je to alkoholik. No toto, před spřátelenými cizinci...!)

Stejně jako v hotelu i zde byly ale servírovány i ovocné limonády, například hrušková, rybízová nebo malinová. Měly takovou svéráznou sladko-umělou příchuť, jakou mívaly limonády kdysi i u nás a nyní už se těžko takové shánějí.

Hlavním hostem nebo spíše hostitelem recepcí byl v letech 2017 a 2019 soudruh *Kim Ki Nam*, přední funkcionář *Korejské strany práce* a do roku 2017 po desítky let nejbližší spolupracovník všech tří *velkých vůdců*, vlastně dvou *velkých vůdců* a jednoho *váženého soudruha*, který byl zpočátku také zván *velkým vůdcem*, ale o tom už jsem psal. Soudruha *Kim Ki Nama* můžeme vidět na spoustě historických fotografií a filmů v blízkosti všech tří nejvyšších představitelů, a i když se v průběhu let samozřejmě jeho vzhled změnil a v posledních letech už je šedovlasý (což jinak není v KLDŘ běžné, protože snad všichni kromě nejstarších lidí a kromě plešatých si barví vlasy načerno), poznáme jej podle jeho vysoké (na korejské poměry) a hubené postavy. Zvláště ve svém vyšším věku jeho vzhled značně připomíná poslední léta politické dráhy *Gustáva Husáka*, což není jen můj postřeh. Dokonce jsem se setkal s žertovnou teorií, že úmrtí *Husáka* bylo fingoané a ve skutečnosti emigroval do KLDŘ.

V letech našich návštěv nebyl znám přesný věk soudruha *Kim Ki Nama*, západní zdroje uváděly jeho narození v poměrně širokém rozmezí let 1928-1933. V současnosti uvádějí přesné datum narození 28. 8. 1934. Zajímalo by mě, kde se objevilo, když KLDŘ zásadně takové údaje nezveřejňuje. Přitom se současně tvrdí, že už na začátku 50. let byl velvyslancem v *Číně*, což by asi sotva zastával ve věku kolem 18 let. Ať je to jakkoli, přinejmenším od 70. let byl soudruh *Kim Ki Nam* předním stranickým funkcionářem

a v nejvyšších funkcích působil několik dekád, aniž by se ho dotkla jakákoli perzekuce (která je pro „mainstream“ hlavní a možná jedinou politickou linií KILDR). Jeho oficiální životopis neexistuje, ale dle západních zdrojů byl v letech 1989-2017 vedoucím oddělení agitpropu (agitace a propagandy) Ústředního výboru *Korejské strany práce*. Tvrdí se, že byl osobním přítelem *velkého generála* a jedním z hlavních tvůrců jeho kultu. Po léta byl tajemníkem, později místopředsdou *Korejské strany práce* (což byla stejná, přejmenovaná funkce, dnes už je přejmenována opět zpět na tajemníka – za pozornost stojí, že hierarchie tajemníků odpovídá KSC, zatímco stupnice předsedů a místopředsedů se shoduje s KSČM).

Soudruh Kim Ki Nam se svou tlumočnicí

V říjnu 2017 byl soudruh *Kim Ki Nam* penzionován (pokud platí jeho aktuálně dostupné datum narození, bylo to ve věku 83 let), nicméně zůstal poradcem Ústředního výboru a poslancem *Nejvyššího lidového shromáždění*. V dubnu 2017 nás přijímal ještě jako člen politbyra a politického výkonného výboru, tedy jako jeden z nejvýznamnějších stranických funkcionářů vůbec. O dva roky později vítal zahraniční přátele sice už „jen“ jako poradce ÚV, ale jistě všem bylo sympatické, že zůstává aktivní a má o cizince podporující KILDR zájem, i když už nezastává vysoké funkce.

Soudruh *Kim Ki Nam* tedy byl nejvýše postaveným funkcionářem KILDR, se kterým jsem se setkal osobně tváří v tvář, se kterým jsme se vzájemně představili a promluvili několik slov. Smutnější je, že po jeho penzionování už s delegáty přátelství žádný člen politbyra ani jiný vedoucí funkcionář strany či státu nejednal, a pokud byl přítomen někdo ze členů ÚV, nikdy jeho jménem nebyl představen a jeho jménem nejednal.

Jistě všichni přítomní cizinci ocenili, že soudruh *Kim Ki Nam* osobně obešel všechny zahraniční delegace, s každou se přivítal a prohodil několik slov (většinou *anglicko-korejsky* přes tlumočníci nebo *korejsky* s těmi, kteří uměli, ale mluvil i *rusky*) a přitukl si s ní na zdraví skleničkou *sodzu* (pokud vím, nepil to nebo jen symbolicky, v opačném případě by za chvíli nestál na nohou). Se zájemci včetně nás se ochotně nechal vyfotografovat.

Mám k politice a celkově stavu i praxi socialistické Koreje dosti výhrad, z nichž mnohé už jsem výše uvedl a nějaké ještě uvedu níže a netajím se s nimi, takže jsem ve *svaté zemi socialismu* ke své smůle již *persona non grata*, ale připadá mi lidsky nemyslitelné, nepravděpodobné, že by tak nesmírně sympatický a všeobecně oblíbený člověk jako soudruh *Kim Ki Nam*, skutečně respektovaná a oblíbená osobnost a alespoň donedávna snad jakási převodová páka mezi lidem a *vůdci*, mezi nimiž přímému a upřímnému kontaktu bránila a brání vzdálenost *mezi nebem a zemí*, že by takový člověk mohl být amorální, že by mohl být představitelem protilidového, teroristického režimu, tak jak je státní moc KILDR prezentována ve většině států *Západu*, že by snad usiloval o nadprávi vládnoucí partajní byrokracie na úkor lidových mas. Samozřejmě se mohu mýlit a zdání může klamat, na mě však dlouholetý stranický ideolog zapůsobil nesmírně pozitivním, lidovým dojmem, s grácií, ale bez známek namyšlenosti, stejně jako na všechny okolo mě. Kéž by alespoň příležitostně dokázal podobně vyjít mezi své zahraniční přátele a zapůsobit na ně ten *nejvyšší*.

Se soudružkou Mun Čong Suk

Při jedné z recepcí se zdála být zábava v nejlepším proudu, avšak soudruh *Kim Ki Nam* se pojednou zvedl k odchodu. Všichni se kolem něho shlukli, začali se s ním překotně uctivě loučit a bezmála ho nechtěli ani pustit. Jakmile dal svým odchodem zdvořile najevo, že recepcce skončila, byla akce ukončena. Než jsem se vydal vyprovázet soudruha *Kim Ki Nama*, soudružka servírka mi nalila plnou sklenici piva, a než jsem se vrátil ke stolu, odnesla ji, aniž bych se stačil napít. Pokud to vylili, je mi líto takového plýtvání. Pokud vypili, budiž jim přáno, ale nebylo to zcela hygienické. Před *covidem* se to tak nebralo. Ale docela o tom pochybuji, nešlo by mi to dohromady s tamní úrovní.

V roce 2018 byl hlavní osobností recepcce náměstek ministra zahraničních věcí KLDŘ a místopředseda *Korejského svazu společenských vědců* soudruh *Ri Kil Song*, o němž jsem se již zmiňoval v kapitole o sportovních hrách, na kterých jsme se osobně seznámili a společně vyfotografovali. Oficiální životopis soudruha opět není k dispozici a není mi o něm známo téměř nic. Na internetu lze najít jen řadu jeho fotografií. Dostupný je i strukturovaný životopis penzionovaného funkcionáře toho jména, jde však zjevně o jinou osobu, o shodu jmen. Uvedený náměstek je asi šedesátník a hovoří *anglicky* a *čínsky*, i když na oficiálních akcích měl s sebou sympatickou mladou tlumočnici do *angličtiny*, jež mi jako jediná Korejka sama nabídla společnou památeční fotografii (několika dalším jsem se vnutil a u dalších nepochodil...).

Na recepcích zpravidla hovořil i funkcionář *Korejského svazu společenských vědců*, v tomto případě byl totožný s funkcionářem státu, potažmo strany (což v KLDŘ poněkud splývá, podobně jako tomu bylo v ČSSR, byť i v KLDŘ podobně jako kdysi u nás formálně existují další dvě, naprosto bezvýznamné strany *Demokratické fronty*, u nás *Národní fronty*). Během projevu soudruha *Ri Kil Songa* stály servírky v pozoru podél jídelny s hlavami hrdě vztyčenými jako na budovatelském plakátě nebo alespoň staré *československé* stokoruně. Na dvou recepcích následoval projev předního zástupce zahraničních přátel, na jedné nikoli.

Recepci se dále účastnili například zástupce generálního tajemníka *Mezinárodního institutu myšlenky čuče* profesor doktor *Harish Gupta* (z Indie), 1. místopředsedkyně *Korejského svazu společenských vědců* a předsedkyně *Akademie společenských věd* soudružka *Ri Hje Džong* (patrně členka ÚV KSP, soudě dle stříbrného odznaku KSP nošeného jen vedoucími funkcionáři) a další funkcionáři obou organizací, mezi nimi i přední dlouholetá pracovnice v oblasti třídního vzdělávání, profesorka společenských věd soudružka *Mun Čong Suk*, stále usměvavá a optimistická a na rozdíl od některých svých mladších kolegů přednášející všechny své projevy bez papíru a bez jakéhokoli zaváhání s perfektní údernou dikcí hlasatelek *Korejské ústřední televize*, a to i při odpovědích na otázky. Hovořila jen korejsky a nechala se tlumočit.

Jen dvakrát jsem se účastnil samostatného jednání s funkcionářem *Korejského svazu společenských vědců*, kdy byla naše delegace v jednom případě povolána do malé zasedací místnosti v *hotelu Korjo* s koženými křesly a obrazy *slunečně usměvavých velkých vůdců*, přičemž my jsme seděli proti nim a funkcionář pod nimi, ve druhém případě jsme seděli u stolku v liduprázdné části hotelu určené ke hraní *korejských šachů* (*paduk*, ve světě známých pod *čínským* názvem *go*). V jednom případě s námi jednal soudruh *Pak Kum Il* a ve druhém

soudruh Čche Kang. Jednalo se o obecnou rozpravu o situaci v naší zemi, respektive dvou zemích bývalého Československa, a o našich aktivitách.

Z recepcí v hotelu Korjo v dubnu 2019

Příslušní funkcionáři měli o bývalém Československu poněkud lepší informace než řadoví průvodci, kteří o něm nevěděli téměř nic. Zarazilo mě, že si před prováděním české nebo československé delegace nic o dějinách a zeměpisu tohoto území nenastudovali, ale nevím, s jakým předstihem se dozvěděli, že budou provázet hosty právě z této oblasti.

Každopádně jeden z průvodců se například domníval, že naším

prezidentem byl Tito a překvapilo ho, že naše země byly součástí Rakouska-Uherska, na druhou stranu ale věděl, že od nás pochází spisovatel, který vymyslel slovo *robot* (korejština ho používá také a má s češtinou několik dalších stejných nebo podobných slov, někdy jistě přejatých přes ruštinu, jako *traktor*, *cement*, *klobása* /*kolbasa*/, *smetana*, nemluvě o názvech zemí, které korejština většinou přejímá z jejich originálu, takže naše země označuje za *Česko* /*Čchessukko*/ a *Slovensko* /*Sullobensukko*/ a bývalý společný stát pak prostě za *Československo* /*Čchesukkosullobensukko*/).

Funkcionáři Korejského svazu společenských vědců jistě dobře věděli, že nemáme žádný podstatný vliv na politiku, natož hospodářství svých zemí a že možnosti československo-(severo)korejské spolupráce jsou značně limitovány existujícími omezeními, takže diskuse s nimi se nesla spíše jen v rovině povzdechů, jak byly dříve československo-korejské vztahy dobré a nyní už nejsou a že je to škoda. Pokud hovořili o chystaných návštěvách jejich delegací v ČR, které by měly vést k oživení spolupráce, z těchto záhy sešlo přinejmenším od začátku roku 2020 kvůli pandemii, pokud vůbec byly reálně zamýšleny.

Zaujalo a pobavilo mě, že soudruh Pak Kum Il se mnou už před samostatným jednáním hovořil plynule *anglicky*, ale během osobního jednání mluvil jen korejsky a nechal si projev tlumočit naší tehdejší průvodkyní soudružkou Kim Hjon Sim. Pokud se dostal k nějakému složitějšímu souvětí a tlumočnicki tím trochu zaskočil, řekl sám následně celé souvětí *anglicky* a opět přešel do korejštiny. Mé odpovědi *anglicky* si zpět do korejštiny tlumočit nenechal, protože to nebylo potřeba. Po tomto jednání při dalších setkáních opět komunikoval *anglicky*.

V diskusích jsme se shodli na tom, že příčinou nešťastného osudu československého socialismu bylo patolízalské následování *sovětského* vedení. KLDŘ takové jednání od poloviny 50. let kritizovala, i když vždy udržovala s SSSR korektní diplomatické vztahy a nikdy nešla do otevřeného konfliktu s ním jako *Čína*, i když *maoistická Čína* měla ve své době k politice KLDŘ rozhodně blíže. KLDŘ přitom nikdy nekopírovala ani *Čínu*, nepřipustila takový rozklad, anarchii a v konečném důsledku oběti a utrpení jako v době takzvaného *Velkého skoku* a *Velké proletářské kulturní revoluce*. Účastník československé vojenské delegace do KLDŘ v 80. letech mi před několika lety řekl, že korejský důstojník mu tam vyprávěl, že v době *maoistických* experimentů ležela po léta *Korejská lidová armáda* v zákopech u *čínských* hranic a byla ozbrojeně připravena čelit případnému konfliktu s *maoistickými* avanturisty a jejich nepořádkem. To vše v atmosféře proklamovaného nejlepšího přátelství...

Korejští soudruzi během jednání s námi také nebyli nekritičtí k Číně, o níž my jsme dávali najevo, že svým kapitalistickým hospodářstvím a jeho asociálními následky rozhodně není pro nás vzorem. Jeden z nich nám o tom řekl, že oni vědí, že je v Číně mnoho kapitalistických prvků. Mezitím se ale vztahy KLTR s ČLR i Ruskem značně zlepšily a myslím, že dnes už by své dva nejlepší a nejvýznamnější spojence nekritizovali. Obávám se, že upřímně lze říci, že mezinárodní komunistické a dělnické hnutí a jeho ideály KLTR do značné míry pragmaticky vyměnila za spojenectví se sociálimperialistickou státně kapitalistickou Čínou a imperialistickým oligarchickým Ruskem.

Se soudruhem Ri Kil Songem

Zajímavým rozporům v této souvislosti je skutečnost, že ČLR se k *marxistické* a *marx-leninské* tradici a k mezinárodnímu komunistickému a dělnickému hnutí formálně hlásí více než KLTR (i když svou vnitřní politikou je mnohem tržnější než KLTR) a je na mezinárodní scéně i ve vztahu ke svým příznivcům podstatně aktivnější. Oproti tomu pasivitu a uzavřenost jejich velvyslanectví u nás by snad bylo možné označit až za sabotáž, pokud bychom nevěděli, že v jiných nikoli přátelských zemích fungují velvyslanectví ve vztahu k veřejnosti a přátelům ještě hůře. U nás alespoň zástupci velvyslanectví chodili a snad ještě přijdou na některé veřejné akce svých přátel jako diskuse a semináře *Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan* a různých organizací KSČM a umožňují jednání *Společnosti Pektusan* v prostorách velvyslanectví, kde tato společnost má také sídlo, ale v jiných západních zemích dle mých poznatků často nefunguje ani to. Velvyslanectví KLTR v nespřátelených zemích (ale vlastně asi všude) se obecně soustředí spíše na obchodní aktivity než na prosazování *socialismu korejského typu*.

I když jsem zaznamenal i jistě upřímnou starost řadových korejských průvodců o to, abychom my, zahraniční přátelé KLTR a komunisté, ve svých zemích nečelili za své aktivity politickým represím, jejich vyšší funkcionáři a diplomaté ve svém pragmatismu usilují spíše o to, aby zahraniční přátelé měli určité hospodářské pozice a vliv a pomáhali překonávat (když ne rušit, tak alespoň obcházet) sankce. V tomto smyslu jsme my nemohli nic nabídnout.

Sluší se dodat, že v KLTR jsme se nikdy nedozvěděli, kdo z nižších funkcionářů a dalších Korejců kolem nás je nebo není členem *Korejské strany práce*. Ani vydávané reportáže o jednotlivých zasloužilých pracovnících či jiných významných osobnostech zásadně nezmiňují, jestli jde o člena strany, nanejvýš jen pokud by to byl člen Ústředního výboru. (Nemluvě pak o dalších dvou politických stranách *Demokratické fronty Koreje*, zjevně velmi pasivních a nepočtených, o nichž a jejich představitelích není slyšet téměř nic.) Z toho vyplývá, že členství ve straně není skutečností, jíž by bylo běžné se chlubit a očekávat od něj nějaká nadprávi.

Oficiální údaj o počtu členů strany jsem nikdy nezaznamenal, nanejvýš velmi obecné konstatování o „milionech členů“. Anglická verze *Wikipedie* uvádí beze zdroje odhad 6,5 milionu členů v roce 2021, přičemž KLTR měla o rok dříve 25,8 milionu obyvatel. Každopádně strana je považována za *posvátnou* a členství v ní není jen pro kdekoho. Obyčejný člověk prý ani o členství sám nežádá, nýbrž vyčkává, až se mu dostane té cti, až mu bude za jeho pracovní úspěchy a politickou aktivitu nabídnuto. Taková nabídka se pak jistě

neodmítá. Existují však určití „VIP“, jež se stanou členy strany i bez takových zásluh, případně rovnou členy vedení, když se narodili do správné rodiny.

Dokud se před pandemií konaly recepce k největším státním svátkům KLDK na jeho pražském velvyslanectví, zásadně na

U moře – alespoň na obraze v sále Diplomatického klubu Tedonggang

nich nezazněl žádný politický projev a neměly žádnou oficiální politickou část, ale celé od příchodu po skončení byly věnovány pouze občerstvení a neformálním rozhovorům účastníků, jichž bylo asi padesát. Pokud je mi známo, ani po zrušení protipandemických opatření v ČR už se žádné akce tohoto typu nekonaly.

Komunikace KLDK se svými zahraničními přáteli našeho typu, kteří nebyli a nejsou ve svých zemích u moci, byla a je zjevně založená na principu *nikdo nic neví*. Vícekrát se ukázalo, že Korejci komunikující přímo z KLDK nemají žádné spojení s velvyslanectvím v Praze, takže velvyslanectví neví, co dělají a píší organizace komunikující s námi přímo e-mailem z KLDK (*Společnost korejsko-českého přátelství, Výbor pro kulturní vztahy s cizími zeměmi, Korejské svazy přátelství s evropskými zeměmi, Korejský výbor pro solidaritu s lidem světa*) a naopak. Po návratu z jedné z návštěv v KLDK nám například odtamtud přišel e-mail, že by se s námi rádi při naší návštěvě setkali. Ještě několik měsíců po mém ukončení členství ve *Společnosti Pektusan* mi přišel z KLDK e-mail jako 1. místopředsedovi *Pektusanu*, protože tam tato informace přes velvyslanectví neprošla.

Informace o dění a skutečnosti v Koreji od pracovníků velvyslanectví jsme nedostávali nad rámec oficiálního zpravodajství KCNA a na schůzích *Pektusanu* jsem o dění v KLDK referoval zpravidla já, protože nikdo jiný nebyl schopen nebo ochoten. Propagační materiály z velvyslanectví sestávají už po léta ze sporadického rozesílání prohlášení a dokumentů z korejských médií jen *anglicky* či výjimečně i *rusky*. Do roku 2019 byly u nich alespoň k dispozici tištěné korejské časopisy a příležitostně i knihy a jiné publikace v *angličtině* a *ruštině*, od následujícího roku ale to vše skončilo pod záminkou *covidu*. Obávám se ale, že hlavním důvodem je všeobecné šetření. Přitom prý na 90 tisíc měsíčně za pronájem rezidence pro bývalého velvyslance soudruha *Kim Pchjong Ila* (syna soudruha **Kim Ir Sena**, což se před Korejci zásadně neříkalo a ani oni to nikdy nezmiňovali ani nenaznačovali) peníze byly, i když mohl bydlet na velvyslanectví jako ostatní velvyslanci před ním a po něm (jenže ti nebyli syny *slunce...*).

Poštovní spojení mezi *Českem* a KLDK funguje jen formálně. Ve skutečnosti není možné do KLDK poštou odeslat obyčejný dopis tak, aby byl doručen a nebyl vrácen jako nedoručitelný nebo nebyl ztracen, jak jsme se o tom přesvědčili při dvou pokusech. Ani opačně, z KLDK do ČR či SR, nám nikdy přes naše žádosti nebylo umožněno poslat ani pohlednici. Neslyšel jsem o tom, že by bylo možné do KLDK telefonovat a že by tak někdo z *Česka* či *Slovenska* kdykoli činil. Všechna e-mailová korespondence tam probíhala na jedinou společnou adresu, tedy je pravděpodobné, že odesílatel textu (pokud je vůbec podepsán a znám) neposílá text sám, ani sám nepřijímá odpověď, takže nemůžeme vědět, v jaké podobě a zda vůbec se případná odpověď dostane k adresátovi.

Celostátní shromáždění ke Dni slunce

Agitační aktivity žen před Palácem sportů

V roce 2018 jsem měl tu čest být účastníkem Celostátního shromáždění ke Dni slunce, pořádaného v pchjongjangském Paláci sportů (do angličtiny se překládá jako Pyongyang Indoor Stadium, Pchjongjanský krytý stadion).

Budova z roku 1973 s kapacitou přes 20 tisíc lidí je jako obdobné stavby v KLR z té doby typická velkým množstvím sloupů a zajímavá je svou lomenou střechou. Průčelí zdobí typické obrazy *slunečně usměvavých velkých vůdců* a asi 40 metrů dlouhé heslo „*Velcí soudruzi Kim Ir Sen a Kim Čong Il budou s námi věčně!*“

Do velkého sálu proudily tisíce slavnostně naladěných lidí, vojáci i civilisté často s řadou vyznamenání za zásluhy v budování a obraně socialistické vlasti. Někteří dávali najevo radost či překvapení, že vidí cizince s odznakem s *velkými vůdci*, ale možná i jen z toho, že vůbec vidí cizince, protože shromáždění tohoto typu jsou přístupna velmi malému počtu cizinců, většinou jen diplomatům, a myslím, že i těm nejspíš jen ze spřátelených zemí. Cizinci měli v sále svá vyhrazená místa, odlišná od ostatních sluchátky pro poslech překladu projevu, který byl k dispozici v *angličtině a ruštině*, pokud si vzpomínám.

Nadšení ve velkém sále, vyzdobeném obrovským rudým praporem s obrazem usměvavého *věčného prezidenta* a řadou hesel, bylo strhující. Na tribuně stála čestná stráž, zahrnující všechny služby ozbrojených složek, s jejich prapory. Nadšený potlesk doprovázel příchod i odchod nejvyšších představitelů *Korejské strany práce*, státu a společenských organizací. Řadu ovací sklidil i bojovný projev soudruha Kim Jong Nama, tehdejšího předsedy prezidia *Nejvyššího lidového shromáždění KLR* a člena prezidia politbyra Ústředního výboru *Korejské strany práce*. V té době mu bylo už 90 let, čtený projev ale přednášel pevným a rozhodným hlasem.

Zazněla „*Píseň generála Kim Ir Sena*“ a píseň „*Vůdce bude navždy s námi*“, melodií nápadně připomínající sovětský hit z roku 1936 „*Píseň o vlasti*“ („*Široká strana moja rodnaja*“), což si znalec českého textu může vyzkoušet jeho zasazením do melodie („*Země má je krásná země mládí / svobodná a šťastná nad jiné / splnění všech dávných lidských přání / radost žít je v krásné zemi mé*“), přičemž český text by se na rozdíl od korejského rýmoval.

Na tomto místě bych si dovil odbočku ke korejským budovatelským písním a hudbě celkově. Měl jsem možnost slyšet mnoho korejských hudebních děl a velké množství jsem si jich také z KLR přivezl na CD a DVD. Vzhledem ke své neznalosti korejštiny jsem se při zkoumání významu písňových textů musel zaměřit jen na jejich názvy, přeložené na albech zpravidla do *angličtiny*, nebo na dostupné překlady. Na DVD mají všechny korejské písně titulky, ale jen v korejštině. Několik základních slov a frází, které znám, rozeznám v mnoha písních, jejich základní poselství je totiž stále podobné – oslavují socialismus, vlastenectví a *velikost velkých vůdců*.

Zatímco v Československu v celém období 1948-1989 bylo obtížné, v posledních dekádách až nemožné zavádět o píseň zmiňující socialismus nebo vůbec jakékoli politické poselství, a ani v „nejtvrdších 50. letech“ se politická situace do textů populárních písní vůbec neodrazila, v KLR je naopak zřejmě obtížné až nemožné najít píseň z období posledních desítek let, která by nereflektovala domácí politickou situaci, obdiv k socialismu, vlastenectví a *velkým vůdcům* zejména. Na rozdíl od bývalého Československa, kde podobné písně, pokud vůbec vznikly, byly naprostým propadákem a často až trapasem a nedostaly se za hranice politických akcí, v KLR jsou běžné v rádiu, televizi, amplionech, prostě všude ve veřejném prostoru, a myslím, že naprostou většinou společnosti jsou pozitivně přijímány, soudě dle toho, že i průvodci a průvodkyně si je spontánně zpívali, aniž by to působilo dojmem nějaké pózy vůči nám.

Svou roli zde jistě hraje i to, že jiný repertoár prostě není většinové populaci dostupný. My si to těžko dokážeme představit, protože u nás byla západní hudba dostupná prakticky vždy, nanejvýš bylo omezeno její vydávání, ale KLR v rámci dlouhých dekád *čučchizace* úplně minuly i takové celosvětové hudební fenomény jako *Beatles* a *ABBA*. Soudruh **Kim Ir Sen** konstatoval, že „jazz je jed“, a tak bylo přistupováno po léta téměř k jakékoli západní hudbě, snad s výjimkou jistého oteplení v 80. letech, kdy vzniklo i několik korejských „coververzí“ známých západních hitů, a potom s nástupem soudruha **Kim Čong Una** kolem roku 2012, kdy se krátce hrály některé západní melodie.

V minulosti si získala hudební díla z KLR díky svým zpěvným melodiím úspěchy i v zahraničí a prý dokonce i v *Jižní Koreji*. Nyní se ale zdá, že velká část běžně hraných písní je už několik desítek let stará, nové tvorby už se nějak nedaří, buď jí tolik nevzniká, nebo se neprosadí. Možná oboje. V tomto je patrná podobnost s českou tvorbou.

Velkou otázkou zůstává, do jaké míry i mladá generace běžně poslouchá písně s ideologickými texty a do jaké míry dává přednost hudbě zahraniční, pokud je dostupná, případně ilegální tvorby *jižní*. Jak jsem uvedl dříve, sám jsem v KLR slyšel v rádiu písně *čínské* a *ruské* a bylo mi řečeno, že mládež je tam poslouchá běžně.

Pro zajímavost uvedu názvy některých písní, zakoupených na hudebních nosičích v KLR: „*Svou vlast mám nejraději*“, „*Píseň národní obrany*“, „*Ozbrojeně podpořme svého vrchního velitele*“, „*Nemůžeme žít bez Vás, soudruhu Kim Čong Une*“, „*On je náš soudruh Kim Čong Un*“, „*Mládeži, buď věrna straně*“, „*Mládeži, odpověz*“, „*Píseň vítězství je naše*“, „*Staňme se družicemi Slunce*“, „*Milujme svou zemi*“, „*Výše a rychleji*“, „*Důvěřujme budoucnosti*“, „*Zasvětime své mládí vlasti*“, „*Píseň soudružství*“, „*Moc Koreje*“, „*Jednomyslně Vás budeme následovat*“, „*Náš vůdce milovaný lidem*“, „*Arirang armádně-lidové jednoty*“ (arirang je korejská lidová píseň), „*Pochodeň naděje*“, „*Má láska – můj Pchjongjang*“, „*Píseň letců*“, „*Jeho objetí je nezapomenutelné*“ (to samozřejmě není píseň jen tak o kdekod), „*Jasně jsme rozzářili hlavní město*“, „*Bohatá sklizeň na planině Čchongsan*“, „*Jsem ženou vojáka*“, „*Nikdy jsem nesnila o tom, že budu ženou hrdiny*“, „*Toto je vlast, kde žiji*“, „*Jednomyslná oddanost vlasti*“, „*Připraveni bránit vlast*“, „*Budeme květinami své země*“, „*Dáme průchod své zakořeněné nenávisti*“, „*Pojďme na Pektusan*“, „*Děvčata z naší továrny*“, „*Naše země nikdy nezapomene na vojáky*“, „*Desetimiliony se stanou kulkami a bombami*“, „*Děkuji Vám, drahý vůdce*“, „*Chceme ho podpořit písněmi a smíchem*“, „*Generálova hvězda*“, „*Jsmo rodinou generála*“, „*Nikdy nezapomeneme*“, „*Cesta k vítězství*“, „*Neptej se na mé jméno*“, „*Jméno Koreje bude vyryto do oblohy*“, „*Mladý strojvůdce*“, „*Má země je tak krásná*“, „*Potěším svou vlast*“, „*Rozséváme semena revoluce*“, „*Generál a lid*“, „*Světlo z Ústředního výboru strany*“, „*Mé srdce zpívá*“, „*Kde jste, drahý generále?*“, „*Píseň obnovy průmyslu pro národní budování*“, „*Soudruzi,*

vyzpívejme jeho city“, „Píseň učitelky“, „Krásná je hrdinná země“, „Má země, kterou střežím“, „Vojáci na stráži na předsunutých hlídkách posílají ranní pozdravy“, „Naše štěstí v jeho (vůdcově) objetí“, „Kroky vojáků“, „Budeme bránit svého vrchního velitele vlastními životy“, „Pektusan je kolébkou revoluce“, „Zasvětil jsem svůj život jako voják strany“, „Na cestě následování vůdce“, „Hvězda v mém srdci“, „Má milovaná země, objetí vůdce“, „Náš národ je nejlepší“, „Duha znovusjednocení“, „Korea je jedna“, „Znovusjednocení vlastním úsilím našeho národa“, „Mír je zajištěn našimi zbraněmi“, „Jsme nejšťastnější na světě“, „Bez přestávky“, „Páni této země říkají...“, „Jsme velká rodina“, „Blaho lidu“, „Ruka osudu“, „Pokrok a pokrok“, „Učme se“ atd., ale také třeba „Píseň o fazolové pastě“.

Tyto písně mají často hluboké morální poselství, z něhož není namístě si dělat legraci, i když je v duchu tradic a zvyklostí korejské propagandy často poněkud přexponované. Bohužel těžko můžeme posoudit, jak jsou takové texty celospolečensky brány vážně a do jaké míry představují jen folklór, nad nímž se většina posluchačů příliš nezamýšlí, tak jako nad texty populárních písní u nás a ve světě.

Zdá se, že v posledních letech, asi od roku 2018 jsou písně s nejvyhrocenějšími texty o nenávisti k nepřátelům a obětování vlastních životů eliminovány, stejně jako většina textů oslavujících současného *váženého soudruha generálního tajemníka*.

Pozoruhodným oživením hudební scény se živým ohlasem i na mezinárodní scéně bylo vytvoření ženské hudební skupiny *Moranbong* v roce 2012. Tisk KLDŘ o ní referoval jako o „příkladu umění založeného na čučche a ovládajícího celosvětové styly“ a uváděl, že „nová skupina lehké hudby byla uspořádána váženým nejvyšším vůdcem soudruhem **Kim Čong Unem** jako nová jako nástupce Elektronického souboru Počchonbo, zřízeného velkým vůdcem soudruhem **Kim Čong Ilem**.“ Toto těleso zaujalo především svou modernizací korejské populární hudby díky moderním nástrojům, ale popravdě i svým vzhledem včetně různých typů do té doby nevidaných uniforem, na poměry KLDŘ někdy poněkud odvážných až výstředních, a zdá se, že v některých případech nevidaných ani potom, protože nejspíš po prvních letech značných úspěchů a popularity někdo zavelel „zpět“. Po dlouhé době poslední známé vystoupení skupiny se uskutečnilo na novoročních oslavách na **Kim Ir Senově náměstí** v noci na 1. leden 2019.

Mezi světovými melodiemi, které hrála skupina *Moranbong*, byla i jedna česká – „Vjezd gladiátorů“ z roku 1897 od *Julia Fučíka* (1872-1916), strýce stejnojmenného slavného komunistického novináře, revolucionáře a národního hrdiny (i když dnes už se mu tak neříká), popraveného nacistickými katany (1903-1943). Komunist *Julius Fučík* o Koreji dokonce psal, jednu ze svých polemik uváděl korejským příslovím. Fučíkova *Reportáž psaná na oprátce* vyšla po válce mimo jiné i korejsky.

Ale po kulturní odbočce se i já vrátím zpět. Vyvrcholením slavnostní atmosféry celostátního shromáždění bylo jednohlasné skandování tisíců po provolávání hesel na podporu KLDŘ, *Korejské strany práce a váženého nejvyššího vůdce soudruha Kim Čong Una*: „Manse!“ („Ať žije!“ – Doslova „Deset tisíc let!“)

Na shromáždění byli přítomni snad všichni vedoucí funkcionáři strany, státu a jeho hlavních společenských organizací kromě *váženého soudruha nejvyššího vůdce*, jenž se většiny podobných slavnostních akcí neúčastní a celkově se účastní mnohem méně medializovaných akcí než ostatní členové politbyra, což je propagandisticky pochopitelné, protože jeho přítomnost „musí“ být vzácná, nikoli běžná.

Mezi ostatními byla na tribuně přítomna i soudružka *Kim Jo Džong*, dříve první zástupkyně a později už „jen“ zástupkyně vedoucího oddělení ÚV KSP a kandidátka (náhradnice) politbyra ÚV, jedna z mála žen mezi vyššími představiteli strany a státu, navíc výrazně mladší než několik málo dalších žen (asi tři), jež se ve vyšších funkcích v posledních letech objevily. Nevím, zda si Korejci nějak vysvětlují skutečnost, že ve vedení strany a státu se nachází jediná žena výrazně nižšího věku než ostatní, nebo zda o tomto faktu vůbec nepřemýšlejí, každopádně jiné vysvětlení než „západní“ není známo – tím vysvětlením je, že jde o sestru soudruha **Kim Čong Una**. V KLDŘ je taková informace samozřejmě tabu. Různé informace a indicie však naznačují, že **Kim Ir Senovo** heslo o společnosti KLDŘ jako „*velké rudé rodině*“ vzali mnozí funkcionáři doslova.

Na *Celostátní shromáždění ke Dni slunce* jsme vcházeli bez jakékoli kontroly, pouze korejští občané ukazovali své občanské průkazy (tedy předpokládám, že to byly občanské průkazy, malé plastové karty s fotografií podobné našim současným občanským průkazům). Z toho bylo patrné, že přísná bezpečnostní opatření na akcích s účastí *váženého soudruha nejvyššího vůdce* jsou přijímána vyloženě na ochranu jeho osoby, nikoli pro zajištění bezpečnosti těchto akcí celkově, protože se neprojevila žádná obava z možného teroristického útoku či jiného narušení na akci s přítomností snad všech ostatních členů politbyra včetně předsedy *Nejvyššího lidového shromáždění* a předsedy vlády.

Na shromáždění nebylo s sebou možné brát fotoaparáty a jinou záznamovou techniku. Poštětilo se mi ale být zachycen v sále na jednom snímku *Korejské ústřední tiskové agentury*, takže mám na tuto akci památku. Vím jen o dvou *Češích*, kteří se dostali na snímek KCNA z akce takového významu, a to byla naše delegace.

Na Věži čučche

Jednou z dominant a jedním z předních symbolů *Pchjongjangu* i celé KLDŘ je *Věž čučche* nebo též *Věž myšlenek čučche*, stojící na levém břehu řeky Tedong, tedy na území východního *Pchjongjangu*, na opačné straně řeky než centrum města s protějším **Kim Ir Senovým** náměstím.

Věž je vysoká 170 metrů, z toho 30 metrů činí výška horní části nad nejvyšším ochozem, představující plamen pochodně a za tmy červeně světélkující jako hoření plamene. Věž byla postavena v roce 1982 k 70. narozeninám soudruha **Kim Ir Sena**, má 70 balkonů jako jeho tehdejších 70 let života a je postavena z 25 550 kamenů jako byl počet tehdejších jeho prožitých dní (bez přestupných roků). Na bocích věže je umístěn velký nápis „*čučche*“. Na střechách dvou blízkých osmnáctipatrových panelových domů je umístěno obrovské, v noci svítící a zdaleka viditelné heslo „*jednomyslná jednota*“ (na střeše každého domu jedno slovo). Na každé straně věže stojí tři mramorová sousoší symbolizující budování socialismu a před věží směrem k řece známé sousoší dělníka, kolchoznice a představitele inteligence, zvedajících v rukou kladivo, srp a štětec, které překřížené vytvářejí znak *Korejské strany práce*.

Sousoší na nábřeží před Věží čučche

U vstupu do věže jsou na stěnách umístěny kamenné tabulky s vytesanými názvy organizací, které se přihlášily k podpoře myšlenky *čučche*. Je mezi nimi i *Komunistická strana Slovenska*, jejíž název je však uveden jen slovensky, takže Korejci ani většina cizinců z něj asi mnoho nemají (nemluvě o tom, že *KS Slovenska* se ve skutečnosti nikdy jako celek k *čučche* nehlásila a nehlásí). Jiná strana ani organizace z *Česka* a *Slovenska* svou tabulku nemá. Nevím, proč, když *Společnost česko-korejského přátelství Pektusan* a *Česká skupina pro studium a uskutečnění myšlenky čučche* po léta patřily ve světě spíše k těm aktivnějším.

Příznačné je, že mezi tabulkami s názvy studijních skupin *čučche* ze 70. a 80. let najdeme výhradně organizace z kapitalistických a rozvojových (prakticky také kapitalistických) zemí, mezi nimi i z USA, ale paradoxně nikoli z více či méně spřátelených zemí hlásících se k socialismu, které *čučche* nepodporovaly a vznik takových organizací neumožňovaly.

Část sousoší po bocích Věže čučche

Dodávám, že účelem mé knihy není výklad myšlenek *čučche*, k tomu lze nalézt na internetu dosti oficiálních i neoficiálních výkladů. Kdybych měl zůstat o oficiálních výkladů, zahltil bych čtenáře záplavou frází a proklamací, a pokud bych se měl od oficiálního výkladu odpoutat, musel bych poněkud cynicky konstatovat, že mezi teorií a praxí jsou značné rozpory, někdy snad až antagonistické. Nechci zde však propadat chmurným úvahám o tom, že *čučchejský* socialismus ani žádný jiný socialismus

v současnosti nefunguje, nebo přinejmenším nefunguje dostatečně efektivně,

antikapitalisticky, antiimperialisticky a lidově, ani o tom, kdy a kde a jak fungoval a nefungoval a zda vůbec někdy někde může v lidské společnosti úspěšně fungovat, myslím tím prakticky. Teoreticky víme, že ano, a že po něm nastane komunistická společnost. Ale... ale vraťme se na prohlídku *Věže čučche*.

Z přízemí s prodejnou suvenýrů jezdí výtah na ochoz do 8. patra, odkud se naskýtá z ochozu ve výšce 140 metrů nádherný výhled na celý *Pchjongjang*. Na první pohled je odtud patrné, že západní představa *Pchjongjangu* jako zchátralého, zaostalého a zbědovaného města naprosto neodpovídá skutečnosti. Ať se podíváte kamkoli, nelze vidět nic, co by socialistickému velkoměstu mohlo dělat ostudu. (Zblízka je to někdy horší, ale ne až tak strašné, jak je zvykem líčit u nás a v západních médiích.) Naopak je dobře vidět nově vzniklá a stále vznikající moderní výstavba takových parametrů, jaké v bývalém *Československu* nenalezneme.

Názorně je odtud vidět relativní vyspělost *Pchjongjangu*, zvlášť ve srovnání s rozvojovými a chudšími zeměmi světa, jako moderního třímilionového socialistického velkoměsta, architektonicky hodnotného, obstojně udržovaného a neustále se rozvíjejícího. Všude po městě vidíme růst nových výškových budov, v nichž většina prostoru je tvořena byty. Starší panelové domy procházejí obnovou, některé jsou v rámci rekonstrukce zvyšovány. Nejstarší poválečná zástavba je postupně demolována a nahrazována novostavbami. Ani opuštěné bloky budov čekající na demolici nenesou žádné stopy vandalismu, což je v jiných zemích nemyslitelné. Fasády domů jsou natřeny rozmanitými barvami, pravidelně obnovovanými. Některé objekty čekající na obnovu pochopitelně nesou známky sešlosti věkem, to je však běžné ve všech zemích a jen v případě *lidové Koreje* to

pomlouvači spojují s jejím společenským zřízením. Znovu dodávám, nikde nejsou k vidění žádné chudinské čtvrti či slumy, příznačné pro kapitalistické a „tržně socialistické“ země.

Zde je snad namístě ještě několik poznámek k podobě *Pchjongjangu* tak, jak jsem ji viděl jednak osobně, jednak z mnoha fotografií a filmových záběrů. Navzdory tomu, že byl *Pchjongjang* za *Korejské války* doslova srovnán se zemí (dopadlo na něj více bomb, než měl před válkou obyvatel, tj. více než 400 tisíc), nalezneme v něm několik starších historických památek, většinou po válce znovu postavených, případně pozvednutých z trosek. Svým odlišným vzhledem od okolní zástavby zaujmou na první pohled. Kromě středověkých hradeb na *Moranbongu* (*Pivoňkovém kopci*) jde například o *Tedongskou bránu* (*Tedongmun*), *Potchongskou bránu* (*Potchongmun*), ale i *Muzeum založení strany*, tedy budovu, kde byla v roce 1948 založena *Korejská strana práce*. V něm jsem bohužel nebyl, ale pravidelně jsme kolem něho jezdili autobusem. Když jsem se jej jednou snažil z autobusu přes okno vyfotografovat, dostal jsem od průvodce facku po ruce. Proč, to mi nevysvětlil. Později jsem si dovolil budovu fotografovat za přítomnosti jiného průvodce a bylo mu to jedno. Fotka z jedoucího vozu ale nestála za nic. Předválečná je také hlavní budova **Kim Ir Senovy univerzity** z roku 1946, za války těžce poškozená.

O čistotu veřejných prostranství se starají metařky v reflexních vestách s obyčejnými košťaty. Pokročilejší mechanizace je vidět málokdy. Obyvatelé města kolektivně provádějí práce k jeho zušlechtnění a zkrášlení, jako jsou například úpravy trávníku a záhonů. Stromy byly někde tak nemilosrdně ořezány, že z nich zbyly pouhé holé kmeny, což vypadalo vpravdě nevzhledně, ale předpokládám, že později obrostly.

Na jaře na ulicích *Pchjongjangu* krásně kvetou meruňky, případně jiné ovocné stromy, říká se však, že nikdy ne třešně, které byly po válce vykáceny jako symbol *japonské* okupace. Možné to je; třešeň jsem v KLDŘ neviděl.

Na spoustě budov visí zařízení klimatizace. Z toho je patrné, že nedostatek elektřiny přinejmenším v hlavním městě není tak palčivým problémem, jak líčí kritici. Pokud by dodávka elektrické energie pravidelně nefungovala a byl jí nedostatek, těžko by byla v takovém množství instalována klimatizace, zvláště když teploty ve městě přibližně odpovídají těm našim, tedy dají se bez klimatizace většinou dobře vydržet.

V některých budovách jsem si všiml, že jsou vytápěny elektrickými radiátory. Opět – proč by tam byly, kdyby nebyla dostupná elektřina... V KLDŘ je zvykem topit málo a v zimě se v budovách pohybovat v teplém oblečení. Není to ale primárně důsledkem hospodářských obtíží, nýbrž má to svou tradici. V Koreji, ale třeba i *Japonsku* se vždy topilo poměrně slabě, vždy tam bylo v budovách poměrně chladno a řešilo se to teplým oblečením. Nám by dnes pomohlo, kdybychom tomu také byli zvyklí. Myslím, že ani u nás nebývalo zvykem přetápět domy a byty a chodit v nich za mrazu v tričkách s krátkým rukávem, jenže už je to tak dávno, že to dost lidí nepamatuje...

Nejpozoruhodnějším dojmem však působili obyvatelé, z hlediska svého vzhledu, úpravy, organizovanosti i jednání. Kromě značného množství vojáků nebo žen v krojích ulicemi pochodovaly i početné útvary studentů v uniformách, často nesoucí rudé prapory, občas projel nákladní vůz s dělníky s pracovním nářadím na korbách, výjimečně byl vidět i organizovaný útvar pracovníků přesouvající se poklusem s nářadím na ramenou určeným směrem. Prostě výjevy jak z časů, které si spíše než s našimi 50. lety spojíme s *čínským maoismem* v dobách jeho největší slávy.

Ženy v *čoson-otech* někdy kráčely v přesných odstupech po ulici ve dvojicích nebo trojicích vedle sebe, jako by také byly organizovaným útvarem. Také přesun školáků

Věž čučche s průvodkyní

a školaček probíhal v synchronizovaných trojicích vedle sebe. Nevšiml jsem si toho, ale jasně to vidím z fotky. Oproti tomu jsem zaznamenal celkem chaotické ježdění cyklistů mezi chodci na chodnících, naprosto zbytečně, když na prostorných vozovkách bylo místa na jízdní kola dosti.

V celém městě jsem nikdy neviděl psa, kočku, holuba ani jiné zvíře, jen v parku v *Mangjongde* veverku a straku. Zdá se, že chov domácích zvířat je regulován, ne-li přímo zakázán, což mi v případě velkých bytových domů v poměrně husté městské zástavbě připadá celkem pochopitelné a rozumné, protože představa, že každý druhý chová i někde ve 30. patře vlčáka a venčí ho mezi paneláky, není příliš lákavá. Období minulého nedostatku potravin v tomto směru asi také udělalo své. Je známo, že historicky byla v Koreji běžná konzumace psího masa, dnes už je ale zcela výjimečná. Za více než sedm let svého pravidelného sledování sdělovacích prostředků KLDŘ jsem zaznamenal jedinou zmínku o psím mase, a sice o oblíbené psí polévce,

tato zpráva s fotografiemi onoho jídla byla však vydána jen korejsky a když jsem ji hledal dodatečně, byla již smazána. Pokud vím, cizincům není konzumace psího masa umožněna, protože to ve světě není běžné a působilo by to propagandisticky negativně, ale už zřejmě zcela výjimečná i mezi domácími, protože psí maso není údajně příliš dobré a pes sám konzumuje natolik kvalitní maso, že je pro člověka lepší sníst takové maso sám, než jím krmit psa a pak jíst psa, jehož maso má horší chuť než jeho krmivo. Sám jsem psí maso nejedl (nebo o tom nevím), ale slyšel jsem od návštěvníků *Vietnamu*, kteří jej jedli tam, že dobré nebylo.

Kromě neexistujícího fenoménu *graffiti* (v čemž kde kromě kulturní a potažmo represivní roviny hraje svou úlohu nejspíše také nedostupnost sprejů pro případné pachatele) v ulicích cizince zaujme také naprostá absence reklam. Viděl jsem jen dva billboardy propagující automobily, ale to nebyla klasická reklama, protože automobily nejsou dostupné ve volném prodeji. Za reklamy bylo možné považovat snad jen plakáty propagující vitamínové doplňky v některých obchodech.

V pracovních dnech přes den jsou ulice velkoměsta neobvykle prázdné. Je patrné, že velká část obyvatelstva je v zaměstnání nebo ve školách a není nikdo, kdo by se jen tak procházel po ulicích, nemaje co na práci. Vnitřní turistický ruch prakticky neexistuje kromě organizovaných skupin jezdících a chodících po revolučních pamětihodnostech, ale takových útvarů je jednak poměrně málo, jednak jsou organizovány dost nárazově k výročím a kampaním, tedy nejde o každodenní skutečnost, a cizinecký turistický ruch byl i v době před pandemií dost slabý. Tehdy navštěvovalo KLDŘ, zemi o rozloze odpovídající bývalému *Československu* (v hranicích z let 1945-1992), asi půl milionu cizinců ročně, zatímco *Česko* přes deset milionů. Kromě toho cizinci se pohybovali po KLDŘ opět jen v organizovaných skupinách a jen v několika málo turisticky exponovaných lokalitách. Stačilo vyjet z nich autobusem o blok dál a již nebylo po cizincích ani památky.

Zde si dovolím ještě odbočku na téma údajného *nacionalismu* či *rasismu* KLDŘ. Státní ideologie nehlasá nevraživost či snad dokonce nenávisť k jakýmkoli jiným národům, národnostem, etnickým skupinám či rasám. Naopak, poměrně jasně dává najevo, že se zastává práv všech prostých lidí všech národů, národností, etnik celého světa, v jejich boje za

nezávislost a proti imperialismu. Zdůrazňuje dokonce i to, že nepovažuje za nepřátele prostý lid ani těch nejproklatějších imperialistických mocností, jakými jsou *USA*, *Japonsko* nebo státy *EU* a *Izrael*.

Do značné míry respektuje marxistické třídní rozdělení, i když o třídních protikladech a třídních bojích ve spřátelených kapitalistických zemích typu *Ruska* se zásadně nezmiňuje a nekritizuje ani pád socialismu a obnovu kapitalismu v nich. Zdá se, že se řídí pragmatickým heslem, „*ať si doma každý dělá, co chce*“, což jí umožňuje přátelské vazby s režimy, jejichž ideologie je od *čučche* a jakéhokoli pojetí socialismu značně vzdálená, ať už jde o oligarchické a imperialistické *Rusko* a jeho vazala *Bělorusko*, monarchistickou *Kambodžu* či *Thajsko*, islámskou *Sýrii* a *Írán* (potud jde o samé země naprosto vzdálené buržoazní demokracii, natož socialistické demokracii) či tržně socialistické (a oproti *KLDR* velmi liberální) státy *Čínu*, *Vietnam*, *Laos* a *Kubu*.

Potíž je, že zdrcující většina obyvatel *KLDR* vůbec nepřijde s cizinci do styku nebo je vidí jen zdálky, takže podhoubí pro nedůvěru k nim a případně pro xenofobii jistě vzniká. Tím spíše, že země izolovanější od zbytku světa než *KLDR* bezpochyby neexistuje. Kromě naprostého odříznutí a pro zdrcující většinu obyvatelstva nedostupného internetu a mezinárodního telefonního a poštovního styku, jakož i nedostupnosti zahraničního televizního a rozhlasového vysílání (na dostupných přijímačích v *KLDR* jej zřejmě nelze zachytit, a i kdyby snad ano, nebylo by to legální a tolerované), je podstatné vidět také skutečnost, že populaci *KLDR* tvoří fakticky jen Korejci. Nejsou zde žádné národnostní ani etnické menšiny a kromě malého počtu diplomatů a pracovníků mezinárodních organizací zde nežijí žádní cizinci. Korejský *izolacionismus* má své dlouholeté tradice a s jeho prolomením má Korea negativní zkušenost, protože jen se začala trochu otevírat světu, stala se kolonií *japonských* imperialistů, kteří se chovali ke korejskému obyvatelstvu hůře než *němečtí* nacisté k *Čechům* a *Slovákům*. Potomci *Číňanů* a *Japonců*, kteří na území pozdější *KLDR* zůstali a nebyli po roce 1945 vyhnáni či sami neodešli, byli již zcela asimilováni. Z hlediska zajištění stability společnosti je takový stav optimální, z hlediska mezinárodní spolupráce a správného chápání internacionalismu jistě nikoli.

Stojí za zmínku, že už po desítky let *KLDR* neuděluje své občanství cizincům, i když její ústava to formálně umožňuje, a naopak občané *KLDR* se nesmějí ženit a vdávat do zahraničí ani do země přivádět manžele a manželky z ciziny, natož aby tito získali sňatkem její občanství. Tato praxe funguje už asi od roku 1961, kdy byly (alespoň dle západních zdrojů – ty z *KLDR* o tom samozřejmě mlčí) násilně rozbity sňatky občanů *KLDR* s cizinci a její občané se museli buďto z ciziny vrátit domů a své zahraniční životní partnery tam zanechat, nebo byli jejich manželé a manželky z řad cizinců z Koreje vypuzeni (a to i když byli občany spřátelených socialistických států). Tito lidé už se pak nikdy neviděli nebo až po mnoha letech a nebyla jim umožněna ani korespondence, ani telefonní spojení.

Podobné rodinné tragédie vznikaly v mnohem větší míře mezi Severem a Jihem, kde však byl primárním důvodem antagonistický politický režim na Jihu, kdežto naprosté odstřižení se od komunikace s formálně spřátelenými socialistickými státy bylo těžko pochopitelné. Dlužno však dodat, že z dlouhodobějšího hlediska zřejmě umožnilo *KLDR* přežít jejich pád, rozpad *sovětského bloku* a obnovu kapitalismu v něm, tedy zachovat svou státní moc v předchozí podobě.

Čeští pamětníci na výchovu korejských sirotek a dalších dětí v *Čechách* po *Korejské válce* v 50. letech nejednou vzpomínali, že návratu těchto dětí zpět do Koreje ještě po několik let fungovala vzájemná korespondence s jejich bývalými *českými* učiteli a vychovateli, ale od

Výhled z Věže čučche na východní Pchjongjang

začátku 60. let byla přerušena a již nikdy nebyla obnovena. Čučchizace nabyla poněkud drsné podoby.

Ale pojďme raději zpět do ulic. Nikde v ulicích hlavního města jsem neviděl jediného invalidu, tím myslím vozíčkáře, nevidomého apod. Přitom v posledních letech péči o invalidy, zvláště vojenské invalidy (jichž je hodně, což jsem již zmiňoval), věnuje stát značný mediální prostor. Zdá se ale, že invalidé žijí většinou, ne-li téměř výhradně, v ústavech. Město je natolik bariérové, že pohyb bez

doprovodu pro ně by zde byl velmi obtížný až nemožný. Skoro všude jsou schody a obrubníky. Rampy pro kočárky, které byly u nás běžné už za socialismu, zde téměř nenajdete, už proto, že téměř nenajdete ani kočárky, jelikož děti nosí matky většinou v popruzích na zádech, což mi připadá oproti kočárku praktičtější. V posledních letech se už ale i kočárky pomalu rozmáhají, jenže do podchodů, do metra apod. musejí být nošeny v rukou, protože rampy či kolejnice pro ně tu nejsou a výtahy rovněž ne. Ani nejnovější tramvaje, trolejbusy a autobusy vyráběné v KLDŘ nejsou nízkopodlažní. Tuto vlastnost mají jen některé autobusy z Číny.

Poněkud nemístné mi připadají výlevy části zahraničních turistů, kteří jezdili do KLDŘ a na ulicích Pchjongjangu dávali najevo, jak jim to zde připadá ošklivé. Přitom o podobných panelových sídlištích dejme tomu v Praze nebo východním Berlíně by to neřekli a jistě se takto nerozčilují nad podobou měst v západní Evropě nebo v USA, kde je často vidět taková zchátralost, rozklad a nepořádek, jaký v KLDŘ nenajdete, nebo alespoň v turisticky přístupných částech Pchjongjangu ne.

Hezčí výhled na hlavní město než z Věže čučche jsem neviděl. Škoda, že ochoz není příliš prostorný a větší nápor návštěvníků si zde poněkud překáží. Mezi návštěvníky byli sami cizinci, jen naše skupina, to znamená osazenstvo asi dvou autobusů a nanejvýš ještě několika osobních vozů (nejvíce VIP cizinci měli k dispozici Mercedesy, samozřejmě s průvodcem a řidičem). Nebyl zde žádný návštěvník před naším příchodem ani po našem odchodu, a to ani při jedné z mých tří návštěv. Z toho je patrné, že Věž čučche je přístupná jen příležitostně a její návštěva pro místní není vůbec běžná a dostupná. Zatímco v Praze i jinde v naší zemi dostupnost památek a dalších zajímavých míst pro domorodce ztěžuje vysoké vstupné či nesmyslné bezpečnostní kontroly na Pražském hradě, v KLDŘ nejsou asi žádné přední pamětihodnosti volně a veřejně přístupné z důvodu vyhozeného kolektivismu, v němž zaprvé téměř nikdo a téměř nikdy nemůže a nesmí dělat nic samostatně, zadruhé všechny takové návštěvy jsou jen za odměnu.

Ale než budeme z českého pohledu kritizovat (severo)korejskou masovost, organizovanost a to, co se může jevit jako kolektivní hysterie, podívejme se napřed sami na sebe, na svou vlastní stádnost. Není to tak dávno, co se u nás lidé málem ušlapali u pražské zoologické zahrady, když byla znovu otevřena po první vlně covidu a sdělovací prostředky vyzývaly lidi, aby tam nechodili, protože tam bude nával... Několikrát už jsme zažili, jak ze dne na den 99,9 % lidí přestalo nosit respirátory i v davech a na místech, kde se to dál doporučovalo, jen proto, že „už se nemusí“, a mnozí z nich se obratem začali posmívat těm, kteří dál dělali to, co masa už nedělá, protože nemusí. Když se nošení nařídilo, alespoň

zpočátku jej dodržovalo snad 99 % občanů, protože se *muselo*. Když se jen doporučilo, přes 99 % doporučení ignorovalo, protože se *nemuselo*. Skvělá *liberální demokracie*... Takových příkladů by se daly najít spousty.

Ve výhledu z věže zaujal jistě nejen mou

Památník založení strany před zastavěním prostoru před ním

pozornost také *Památník založení strany*, asi jediný

velký památník ve východním *Pchjongjangu*, nebo alespoň jediný takový veřejně známý. Jeho hlavní část tvoří 50 metrů vysoké vztyčené žulové ruce třímající srp, kladivo a štětec, symboly dělníků, rolníků a intelligence. Byl vztyčen k 50 letům od založení Korejské strany práce 10. října 1995. Ruce se vztyčenými pracovními nástroji obepíná kamenný kruh s vnějším průměrem 50 metrů (všimněme si čísel 50 ve výšce památníku i vnějším průmětu kruhu), sestavený z 216 žulových bloků, které v korejském formátu data symbolizují 16. 2., datum narození soudruha **Kim Čong Ila**, zatímco vnitřní průměr kamenného kruhu 42 metrů odkazuje na rok jeho narození 1942 (západní zdroje tvrdošíjně uvádějí 1941). Kruhový základ pomníku pak má průměr 70 metrů jako symbol tehdejšího výročí 70 let od založení *Svazu za svržení imperialismu*. Na vnější straně kruhu se skví heslo „*At' žije vůdkyně a organizátorka vítězství korejského lidu, Korejská strana práce!*“ a na jeho vnitřní straně jsou umístěny tři bronzové reliéfy, z nichž jeden představuje antiimperialistický boj před založením strany, druhý symbolizuje harmonický celek vůdce, strany a mas a touhu po znovusjednocení a uskutečnění *globální nezávislosti*. O ní už se dnes nějak nemluví, asi protože *Čína* a *Rusko* jsou blíže než *globální nezávislost*.

Za památníkem stojí dva panelové domy s rudými fasádami, svým stupňovitým tvarem mající připomínat vlající rudé prapory, a na jejich střeších zříme heslo „*Vždy vítězná*“ (nebo doslova „*Sto bojů – sto vítězství*“), na každém jedno slovo.

Památník jsem vždy viděl jen z autobusu a nikdo z průvodců ani funkcionářů o něm nikdy nehovořil. Vícekrát jsem se setkal s tvrzením, že v posledních letech tento památník nechce KLDŘ cizincům ukazovat. Příčinou může být, že je snad až příliš impozantní a může na cizince působit příliš bizarně, ale pokud by to mělo být chápáno takto, nesměla by KLDŘ před světem prezentovat ani jiné významné památníky a vlastně skoro nic. Každopádně i v médiích KLDŘ a v jejích publikacích je památník v posledních letech velmi zřídka vyobrazen či zmíněn.

V roce 2020 proběhla naprostá degradace této impozantní stavby, když byl zastavěn park, spojující ji s *Velkým památníkem Mansude* na druhém břehu řeky *Tedong*, díky jehož existenci, tedy díky dlouhé a poměrně široké proluce v zástavbě, hleděly sochy *velkých vůdců* přímo na *Památník založení strany*.

Proluka byla zastavěna komplexem *Pchjongjangské všeobecné nemocnice*, což je jistě prospěšná a potřebná stavba, ale bije do očí, proč byla umístěna zrovna sem, aby zničila optické spojení nejvelkolepějšího památníku strany s nejvelkolepějším památníkem *vůdců*. Přinejmenším v optické rovině tím byla ideologii strany uštědřena pořádná rána. Pochybují, že by si toho nikdo z místních nevšiml, i když nikdo samozřejmě nebude protestovat. (A co

by se muselo stát, aby protestoval? To je právě úskalí nastoleného režimu. Dokud *strana má vždy pravdu*, i když jednou říká tak a podruhé naopak, pak nikdo ani necekne, i kdyby napříště nechala třeba zbořit *Památník založení strany* nebo *Velký památník na Mansude*. Vzpomeňme jen, jak tomu bylo u nás, když byl v roce 1955 pokojně vztyčen *Stalinův památník v Praze na Letné* a o pouhých sedm let později pod vedením stejné strany a většinou i stejných funkcionářů pokojně rozmetán dynamitem!)

Pikantní na celé věci je zvláště to, že stavba *Pchjongjangské všeobecné nemocnice* byla sice v březnu 2020 slavnostně a doslova bombasticky zahájena a poté mnohokrát medializována, ale její avizované dokončení do 75. výročí *Korejské strany práce* v říjnu 2020 nebylo nikdy zmíněno a dle všeho nebyla až dosud otevřena, i když její vnější konstrukce je dle dostupných snímků evidentně dokončena. Předpokládám, že slavnostnímu otevření a zahájení provozu brání absence vnitřního vybavení. Ať je tomu jakkoli, vedení KJRP se střelilo do nohy, když spojení dvou nejpřednějších památníků vlastních revolučních dějin nahradilo prázdnou nefunkční nemocnicí. Možná je to symbolické, jako náhrada revolučních tradic ukázkou vlastní současné neschopnosti. *Korejská strana práce* včetně svého generálního tajemníka, který stavbu slavnostně zahajoval a deklaroval termín dokončení, nikoli poprvé a nikoli naposled nesplnili slib a ukázali rozpor mezi slovy a činy. Nevadí, v příštích volbách stejně získá jednotná kandidátka opět 100 % hlasů.

Mluvě o památnících, v *Pchjongjangu* jsou i dva zasvěcené zahraničním bojovníkům za osvobození, a sice *Památník osvobození* nebo též *Věž osvobození* na úpatí *Moranbongu* naproti *Mansude*, věnovaný osvoboditelům severní poloviny Koreje v srpnu 1948 z tehdejší *Rudé armády SSSR*, a *Památník přátelství* neboli *Věž přátelství* na opačné straně vrchu *Moranbong* asi o 2 kilometry dále od centra města, zasvěcený *čínským lidovým dobrovolníkům*, kteří se účastnili v letech 1950-1953 *Korejské války* a dle západních zdrojů někteří setrvali na území KJRP až do roku 1958, přičemž dle různých odhadů jich zde padlo něco mezi 197 tisíci a 420 tisíci, což je značně široké rozmezí, z asi tří milionů nasazených. KJRP se o nich zmiňuje jen sporadicky, stejně jako o *sovětské Rudé armádě*, protože osvobození od *japonských* okupantů i vítězství nad *americkými* agresory a jejich spojenci prohlašuje za dílo vykonané vlastními silami toliko pod vedením vlastního *velkého vůdce*.

V mnoha knihách o dějinách země, dějinách strany nebo životopisech *velkých vůdců* nenalezneme o podílu zahraničních sil na osvobození či vítězství v letech 1945 a 1953 ani zmínku, a to již po dlouhé desítky let. Pokud jsou oběti *sovětských* a *čínských* vojáků připomínány, pak jen zcela nekonkrétně v rámci přátelství se současným *Ruskem* a *Čínou*. Korejci k památníkům *sovětských* ani *čínských* vojáků nechodí, květiny tam pokládají jen *ruští* a *číňští* diplomaté a korejští funkcionáři na společných akcích s nimi nebo někdy při významných výročích i samostatně, pokud je žádoucí potěšit *Rusko* a *Čínu*, což v posledních letech je. Jeden z průvodců mi tvrdil, že *Památník osvobození* je věnován padlým *Číňanům*, a divil se, že *Sovětům*. Vysokoškolák z *Pchjongjangu* a profesionální pracovník *Korejského svazu společenských vědců*. Takové je to tam se znalostí vlastních dějin a mezinárodních vztahů. Sám jsem oba památníky viděl jen z dálky, ani cizincům nejsou ukazovány zblízka, možná s výjimkou některých *Rusů* a *Číňanů*.

Přímo k bronzovému sousoší dělníka, rolnice a intelektuála před *Věží čučche* na nábřeží řeky *Tedong*, vysokému 30 metrů, jsem se dostal jen jednou, protože v ostatních případech na nábřeží probíhala instalace ohňostrojů k oslavě *Dne slunce*. Inspirace tohoto sousoší slavným *moskevským* sousoším *Dělník a kolchoznice* je zjevná.

Při slavnostních akcích se k odpalování ohňostrojů používají také boční balkóny věže, veřejnosti nepřístupné. V blízkosti dominanty stojí za pozornost také dvě fontány v řece *Tedong*, tryskající do výše 105 metrů (pro srovnání: *Petržinská rozhledna* měří 66 metrů).

Průvodkyně ve *Věži čučche* měly na sobě *čoson-oty*, a to postupně tmavě červeno-černý, růžovo-černý a černý s barevnými květinami. Také prodavačky suvenýrů v přízemí měly někdy *čoson-ot* a někdy kostýmek. Určitou kuriozitou byly veřejné záchodky vedle věže, do nichž se vstupovalo chodbou, v níž byla umístěna rozměrná fotografie *velkých*

Nácvik tanečních slavností v pohledu z Věže čučche

vůdců u *Věže čučche*. Na takovém místě to působilo trochu nepatřičně.

Blízko věže stojí další z dominant města, *mezinárodní hotel Janggakdo* na stejnojmenném ostrově. Je to největší fungující hotel v KLTR a většina cizinců zde pobývajících je ubytována v něm. Je méně vzhledný a považovaný za méně luxusní než *hotel Korjo*. Na střeše jeho budovy se rovněž nachází otočná restaurace. V tomto hotelu, spjatém s tragickým incidentem studenta *Warmbiera*, jsem osobně nebyl.

Další významnou stavbou, dobře viditelnou z věže a od ní, je *Stadion 1. máje* na ostrově *Rungrado*, jenž jsem viděl také jen zvenku. Je to druhý největší stadion na světě z hlediska kapacity (původně 150 tisíc diváků, později byla přestavbou sedadel snížena na 114 tisíc) a od svého vzniku v roce 1989 až do roku 2022 byl první (pro srovnání: velký stadion v Praze na *Strahově* má 56 tisíc míst k sezení).

Na tomto stadionu se konají *velká masová tělocvičná představení*, která KLTR proslavila snad po celém světě, kdy nejenže účinkující vytvářejí na hřišti svými těly různé obrazce a výjevy, ale totéž činí i diváci v hledišti synchronizovaným obracením barevných karet či spíše obdélníkových desek. Sám jsem taková představení viděl jen na filmových záběrech, ale něco podobného vlastně i naživo na manifestaci pracujících a masových tanečních slavnostech 15. dubna 2017.

Skvělý výhled z *Věže čučche* se naskýtá také na nedalekou ulici *Čchangdžon* na protějším břehu řeky. Jde o celý komplex výškových budov různých nezvyklých hranatých i zaoblených tvarů v centru města, z nichž nejvyšší mají asi 45 pater. Jsou v nich vesměs byty, a i když jsem slyšel fámu, že jsou neobydlené, náhodně za tmy rozsvícená okna svědčí o opaku. (Nepovažuji za pravděpodobné, že by z propagandistických důvodů někdo náhodně rozsvěcel okna v prázdných domech.) Ohledně bytů a interiérů rodinných domů v KLTR nicméně platí, že jich poměrně dost lze vidět v dokumentárních i hraných filmech a na fotografiích, ale běžný byt nikdo z cizinců navštívit nemůže, takže o podobě běžného bytu, jeho vybavenosti a jeho případné odlišnosti od medializované podoby nikoli „zvenku“ vlastně představu nemá. Nelze ani jednoznačně potvrdit, zda součástí vybavy každého bytu jsou obrazy *velkých vůdců*. V těch medializovaných tomu tak je.

Vítězný oblouk

Jednou z dominant, symbolů a známých památníků hlavního města je také *Vítězný oblouk*, zhruba kopírující ten slavnější pařížský, ale samozřejmě větší. Postaven byl v roce 1982 k 70. narozeninám *velkého vůdce* a připomíná dvacet let bojů proti *japonské* okupaci,

Večerní pohled na Vítězný oblouk

vedených velkým vůdcem soudruhem **Kim Ir Senem** v letech 1925 – 1945. Je 50 metrů široký a 60 metrů vysoký a stojí pod vrchem *Moranbong* v blízkosti **Kim Ir Senova** stadionu, u stanice metra *Keson(jok)*.

I on je postaven z 25 500 žulových kvádrů připomínajících počet dní života *velkého vůdce*,

stejně jako *Věž čučche*. Sousoší s letopočty 1925 a 1945 připomínají

rok odchodu *velkého vůdce* do boje proti *japonským* okupantům a rok osvobození Koreje od nich.

Středem *Vítězného oblouku* prochází ulice se dvěma jízdními pruhy v každém směru, dokola jej pak obepíná dvoupruhový kruhový objezd. Trolejbusy nejezdí pod obloukem přímo, i když by mohly, nemají totiž na jeho objezdu žádnou zastávku, ale objíždějí jej dokola. Snad aby nezdržovaly provoz v přímém směru, kdyby tam nějaký byl. Troleje ale nejsou propojeny tak, aby se trolejbusy kolem oblouku mohly obracet. Naopak v jeho blízkosti se nachází trolejbusové obratiště. V době mých návštěv byla v provozu jen přímo vedoucí trať na ulici *Sungri*, zatímco odbočující trať na ulici *Moranbong* byla odpojena a troleje končily ve vzduchu. Proč, to samozřejmě nevím.

Autobusy, které nás přivezly, klidně zaparkovaly ve vnitřním pruhu kruhového objezdu, jenž je tak široký, že je ostatní vozidla mohla pohodlně a bezpečně objíždět, nemluvě o tom, že se snad nenaskytl vůz, který by měl důvod vnitřní jízdní pruh použít. V pohledu z budovy oblouku bylo patrné, že je uliční síť v okolí výrazně naddimenzována, zvláště s ohledem na minimální provoz. Směrem do centra vedly v každém směru tři jízdní pruhy, opačným směrem dokonce v každém směru čtyři, z toho dva krajní tak široké, že by z nich v *českých* poměrech klidně mohly být z každého dva.

Prohlížením svých fotografií uliční sítě z ochozu *Vítězného oblouku*, ale i dalších snímků z Koreje, si uvědomuji, že velká část ulic, silnic a ostatních komunikací nebyla osazena žádnými dopravními značkami, tedy ani těmi upravujícími přednost. Teoreticky by zde tedy snad měla fungovat přednost zprava, ale v praxi zřejmě platí nepsaná zásada, že přednost má ten „na větší silnici“ nebo „ten větší“, případně ten „více VIP“. Při tamní intenzitě provozu je to nakonec skoro jedno. Od průvodců jsem o věci nic nezjistil, protože nikdo z nich řidičské oprávnění neměl a o pravidlech silničního provozu nic nevěděl. V KLDŘ totiž kromě profesionálních řidičů velmi málokdo má řidičský průkaz. (K čemu také, když nemá co řídit?) Viděl jsem, že mnoho řidičů jezdí bez ohledu na vyznačené jízdní pruhy cikcak podle stavu vozovky, pomalu nejspíš za účelem úspory pohonných hmot nebo kvůli stavu vozidla, a případná komunikace mezi řidiči probíhá troubením a blikáním světlý, což však zvláště mimo město nemusí být výstraha, nýbrž jen pozdrav, protože setkání automobilů je tam poměrně výjimečné.

Kdyby jakýkoli řidič u nás jezdil tak, jako v KLDŘ, přišel by velmi brzy o řidičský průkaz. Je to opět jedna z ukázek toho, že zatímco v politické rovině si KLDŘ potrpí na absolutní pořádek a netoleruje žádné odchylky, v mnoha oblastech praktického života včetně dopravy je tak *liberální až anarchistická*, že by se Češi nestačili divit. I v hlavním městě můžeme vidět třeba nákladní vozy s vysoko naloženým nákladem na valníku, přičemž na

Mozaika a pamětní kámen s. KIM IR SENA u Vítězného oblouku

vrcholu nákladu, míjejícího celkem těsně troleje, leží občan, nejspíš závozník, věnující se kouření. Samozřejmě se to nesmí. A „samozřejmě“ je to všem jedno.

Objektem *Vítězného oblouku* provázelo několik průvodkyň v růžovo-černých a oranžovo-černých *čoson-otech*. Uvnitř oblouku se nachází nad jeho bránou velký mramorový sál

s promítacím plátnem a pohodlnými křesly pro diváky. Po obvodu sálu jsou

umístěny prodejny suvenýrů. Koupil jsem zde různá CD s populární korejskou hudbou ze začátku 90. let, což bylo její zlaté období. Dnes se zdá být oproti tomu poněkud v úpadku, anebo se kvůli izolaci země novější hudba nedostane do širšího povědomí, ale za pravděpodobnější považuji úpadek této tvorby celkově, což ale není problém jen KLR. Stačí srovnat s naší zemí, kolik hudební tvorby hlavního proudu u nás reprodukováné, ať už domácí či západní, pochází z 90. let či ještě z dřívější doby.

Zajímalo by mě, zda korejská CD s hudbou z počátku 90. let jsou skutečně původní a proč po tolik let nebyla rozprodána, zda jich byl vyroben takový nadbytek nebo zda jde o dodatečnou výrobu s původním designem a letopočtem. Každopádně vzhled nosičů a jejich obalů odpovídá té době, u nás byl tehdy také takový. KLR nebyla ve výrobě CD za námi nijak pozadu, naopak nás zřejmě předběhla, protože jsem viděl CD z KLR z roku 1986, zatímco u nás začala jejich sériová výroba až v roce 1989. Naopak na starších hudebních nosičích jsem v KLR žádnou hudbu nebo jiné záznamy neviděl a nesehnal, i když řadě cizinců by jistě gramofonové desky, kazety nebo kotoučové pásky udělaly radost. Neviděl jsem na ně ani přehrávače. Totéž platilo samozřejmě pro filmy, dostupné jen na DVD. Oproti tomu „nové“ knihy (nikoli antikvariát – nic takového jsem tam neviděl a neslyšel o tom) se prodávaly dokonce ještě z roku 1980.

Z ochozu *Vítězného oblouku* je krásný výhled na město včetně nedávno modernizovaného **Kim Ir Senova** stadionu a monumentální mozaiky, znázorňující první projev *velkého vůdce* po osvobození města od *japonských* fašistických okupantů v srpnu 1945, přednesený právě na tomto místě. Kromě nádherně kvetoucích parků vrchu *Moranbong* a jeho okolí stál za pozornost výhled na moderní výškovou zástavbu ulice *Rjomjong*, předané v roce 2017. Nejvyšší z jejích mrakodrapů má 70 podlaží a stavby mají skutečně pozoruhodné a neobvyklé tvary. *Korejská ústřední tisková agentura* psala o předání ulice jejím obyvatelům v dubnu 2017 následovně: „*Mrakodrapy, včetně 70patrového bytového domu a výškových a vícepodlažních bytových domů postavených jako perfektní zelené budovy založené na formativním umění, aby splnily jedinečnou ideu strany o architektonické kráse a podle požadavků nového století, tvoří dokonalou harmonii s moderními službami na ulici. Jedná se o velkolepou památku éry Strany práce, která představuje nejvyšší civilizaci, což je symbolické pro velké skoky vpřed, které učinila velká Kim Čong Unova Korea, která se rozběhla k úsvitu konečného vítězství.*

Vážený nejvyšší vůdce soudruh Kim Čong Un rozvinul jasný plán pro výstavbu ulice Rjomjong a poskytl moudré pokyny pro její výstavbu. Výkonnost vojenských budovatelů a členů úderné brigády se v průběhu výstavby staly hrdinským bojem.

Ulice Rjomjong, která se velkolepě vynořila v Pchjongjangu pod grandiózním plánem soudruha Kim Čong Una a jeho moudrým vedením, bude zářit jako pohádka v éře Strany

Pohled z Vítězného oblouku na ulici Rjomjong

práce a demonstrovat sílu čučejské Koreje, která pádí směrem k jasnému svítání socialistické mocnosti. “ (KCNA 18. 4. 2017)

Průčelí **Kim Ir Senova** stadionu zdobí dvě mozaiky sportovců, jedna se státní vlajkou a druhá s pomníkem *čchollima*. Na ploše mezi stadionem a *Vítězným obloukem* stojí tenisové kurty, téměř prázdné parkoviště a nějaké stánky, jež jsem neviděl zblízka a nepoznal jejich sortiment, ale místní k nim chodili. Prostranství zdobí bronzové sochy sportovců a řada sloupů se stáními vlajkami.

Po rozlehlé ploše před mozaikou *velkého vůdce* se pohybovali chodci a parkovalo několik málo automobilů a autobusů. Nedaleko stály další navštěvované stánky. Do blízkého *zábavního parku Moranbong (Keson)* proudily zástupy lidí užít si státní svátek, mezi nimi vojačky, jež nesměly být foceny. Zdály jsem viděl různé kolotoče a horské dráhy.

V sousedství *Vítězného oblouku* jsme dvakrát navštívili již zmíněné obchodní centrum *Wolhjang*. Dominantou celého okolí je *Pchjongjangská televizní věž* z roku 1967, vysoká 150 metrů a zprovozněná prý současně se zahájením barevného vysílání, které v *Československu* začalo až o šest let později.

Vyhlídkový ochoz *Vítězného oblouku* je přetát bariérou asi půl metru vysokého mramorového „trámu“, jenž je nutno při obcházení celého ochozu přelézt. Překonání této překážky není usnadněno ani schodem. Celkový dojem z vyhlídky to dost narušuje. Zábradlí na úrovni trámu je stejně vysoko jako na celém ochozu, takže s ohledem na jeho vyvýšení velmi nízko. Stoupl jsem si k němu na toto vyvýšené místo a pořizoval fotografie. Průvodce mě varoval, abych nespádl, a dodal: „*Máš jen jeden život.*“ Z této věty mi přišlo zřejmé, že i když propaganda KLDK je plná mysticismu, iluze o posmrtném životě a podobné mýty, sdílené i spoustou lidí v technicky rozvinutých a „příkladně demokratických“ zemích, zde jistě nepanují.

Vědecko-technický komplex

Vědecko-technický komplex, otevřený 1. ledna 2016 v Pchjongjangu na ostrově *Ssuk*, navštívila naše delegace v roce 2017. Moderní areál je avantgardně architektonicky pojatý, s budovami uspořádanými do tvaru atomu, jsou v něm umístěny asi tři tisíce počítačů (spíše je nejspíš myšlen počet míst vybavených PC monitorem) a další vyspělé technologie. Má přes 106 tisíc m² podlahové plochy. Navštěvníci se mohou prostřednictvím naučných expozic, počítačů připojených na korejský internet (či intranet), knih a vystavených strojů a jejich modelů seznamovat se všemi oblastmi vědy a techniky.

Pamětní tabule nad vchodem uvádí zlatým písmem, že objekt dvakrát navštívil soudruh **Kim Čong^oUn**. Vstupnímu sálu vévodí velký obraz slunečně usměvavých velkých vůdců, stojících před *Velkou lidovou studovnou a Výstavištěm úspěchů tří revolucí*, ale i dominantami současného Pchjongjangu, které za svého života nemohli vidět, jako je *Vědecko-technický*

komplex a ulice vědců Mire (Budoucnost). Na obloze obrazu vidíme raketu a družice a v jeho popředí korejské národní květiny, spíše tedy keře, magnólie (šácholany). Za národní květiny KLDŘ jsou skutečně označovány *magnólie*, nikoli *kimirsenie* a *kimčongilie*. Kromě národní květiny má KLDŘ ještě národní strom borovici, národního ptáka jestřába a národního psa *Pchungsan* (bílý lovecký pes).

Vstupní hala Vědecko-technického komplexu

Personál Vědecko-technického komplexu tvořilo v době naší návštěvy mnoho žen ve světle tyrkysových (nebo světle zelenomodrých) uniformách s bílými košilemi se šátkem, sukněmi nad kolena a černými lodičkami, jen vrátná u turniketů měla tyrkysovo-šedou pracovní bundu s logem instituce. Výjimečně byl přítomen i mužský personál v příslušné obdobě uniforem. Pro místní je vstup umožněn s čipovými kartami, které nosí na krku na červené struze a návod k obsluze je umístěn u vstupu, ale my cizinci jsme procházeli bez karet.

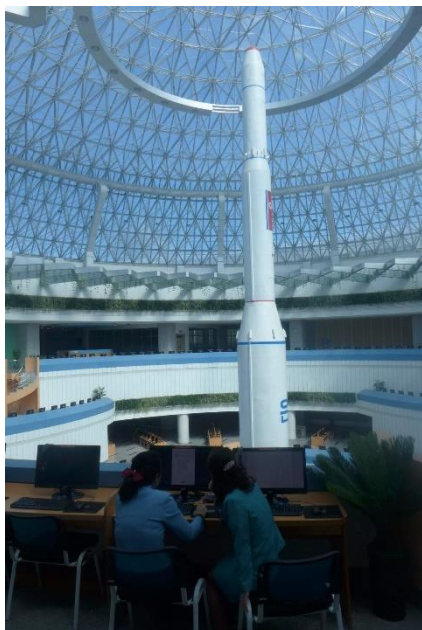
Mnoho místních kromě zaměstnankyň jsme v komplexu neviděli, většina jeho prostor byla po dobu naší návštěvy prázdná. Jak byla a je využívána v běžném provozu, do jaké míry je široce přístupný a navštěvovaný či zda patří k objektům mající charakter „jen za odměnu“ a „VIP“, netuším.

Na prostředním z trojice výtahů v objektu, jimiž jsme cestovali, je umístěna pamětní tabulka, že tímto výtahem jel při své návštěvě v roce 2015 soudruh **Kim Čong Un**. Všichni chtěli samozřejmě jet tímto památečným výtahem a nevešli se do něj. Já jsem tedy památečným výtahem nejel. Toto označení není zrovna praktické, jelikož vede k přetěžování prostředního výtahu. Víceero prostor objektu je označeno tabulkou upomínající návštěvu *váženého soudruha*. V jednom ze sálů je tak například označeno křeslo, na kterém už od té doby nemůže nikdo sedět, protože na něm sedí rudá cedulka se zlatým textem, že zde seděl *vážený soudruh*. Člověka tak napadá, že by stejně měl být označen i památeční záchod, pokud byl vyznamenán příslušnou návštěvou.

Pod velkou prosklenou kupolí mezi ochozy ve čtyřech patrech, plnými počítačů, a s knihovnou v přízemí, se tyčí model rakety *Unha-3*, stejně jako v *Paláci školáků Mangjongde*. Ano, jde o raketu, jež vynesla v roce 2012 na oběžnou dráhu pozorovací družici Země. Myslím, že cizinci tyto modely raket chápou spíše jako oslavu jaderného programu.

Snad všechna místa osazená zdánlivě počítači byla vlastně vybavena jen monitorem, klávesnicí a myší, vždy označenými korejskou značkou *Ullim (Ozvěna)* a na monitorech také červeným štítkem, že jde o dar *váženého soudruha nejvyššího vůdce*. U každého monitoru byla umístěna také sluchátka. Vlastní počítače jsem ale neviděl, takže nevím, kolik monitorů, klávesnic a myší je zapojeno na jeden počítač, kde takový počítač je, jaké je značky a jak vypadá. Pokud jsou klávesnice vyrobené v KLDŘ, je zvláštní, že na nich je vyznačena jen latinka, nikoli *čosongul*.

Z horního patra objektu je pěkný výhled na ostrov a okolí, včetně supermoderní zástavby nedaleké *ulice vědců Mire*. Tou jsme několikrát projížděli autobusem a její architektura je skutečně mimořádná. Ze starších snímků jsem zjistil, že jako výstřední

Model rakety uprostřed ochozů komplexu

novostavby se tváří i několik starších typických hranatých paneláků asi ze 70. či 80. let, jež byly při výstavbě nové ulice přístavbou nových tvarů přestavěny do poněkud excentrické podoby. (V menším měřítku můžeme takové příklady najít i v Česku.)

Viděli jsme specializované prostory pro výuku v oblasti matematiky, fyziky, astronomie či přírodopisu. Kromě velkého množství nástěnek s údaji z příslušných vědních oborů nechyběla řada modelů, znázorňujících například oběh planet sluneční soustavy, ale i kostru velkého dinosaura v jeho životní velikosti, modely dinosaurů, mamutů a pravěkých lovců. Nechybělo dioráma krajiny z časů dinosaurů, mořského dna nebo vyobrazení hvězdné oblohy. Pro menší děti byl určen model letadla jako prolézačka nebo zábavný počítačový program s animovanými zvířaty.

Viděli jsme několik trenažerů, jeden z nich na řízení automobilu, další na hru badmintonu a jiný na střelbu po vrtulnicích. Jeho uživatel měl před sebou dvě kola na navádění raket, modely raket a na boku trenažeru rudou hvězdu. Celý trenažer pak byl natřen maskovacím vzorem a částečně přehozen maskovací plachtou, aby iluze bojiště byla dokonalá. Nevím, k čemu byla vystavena tři obyčejná jízdní kola, připevněná rámy k podlaze, na nichž si mohly děti vyzkoušet jízdu při otáčení kol ve vzduchu. Asi takové svérázné rotopedy.

Politická výzdoba byla na poměry KLDŘ v areálu spíše okrajová, v učebnách ale nechyběly portréty *velkých vůdců*, jeden z prostor byl ozdoben velkým zlatým citátem **Kim Čong Ila** přes celou stěnu a význam obrany vlasti byl zdůrazněn modely tanků a nosičů raket středního a dlouhého doletu, určených pro jaderné odstrašení.

Ke komplexu přiléhá velká budova ubytovny pro vědce a pomník vědy a techniky, tvořený kamennými sloupy nesoucími na svém vrcholu model atomu. Na stožárech dokola vlaje mnoho státních vlajek. Ostrov po obvodu komplexu objíždí trolejbus a u vstupu se nachází konečná autobusů, kde jsme viděli stát dvě městské *Karosy*. Abych si udělal lepší fotku, potřeboval jsem si jen o jeden krok postoupit na trávník, byl jsem však rázně napomenut.

Když byl komplex otvírán, psala o něm v lednu 2016 *KCNA*: „Komplex světové úrovně v aspektech architektonické krásy a praktičnosti významně přispěje k podpoře hospodářského rozvoje země a vybudování vysoce civilizovaného socialistického národa, jako centrum pro šíření moderní vědy a techniky.“ V březnu uváděla, že „od slavnostního otevření navštívilo vědecko-technický komplex téměř 300 tisíc lidí. Počet návštěvníků dosáhl více než 5 000 denně a maximálně 10 000 denně.“

Informační servis komplexu poutá pozornost vědců, techniků, pedagogů a odborníků. (...) Návštěvníky láká nová knihovna, která obsahuje nové zahraniční vědecké a technické knihy a časopisy, zabývající se 34 odvětvími, dostupnými ve více než deseti jazycích.

Roste zájem o nové knihy mezi studenty vysokých škol. Pracující lidé a školní mládež a děti tvrdě studují na počítačích v čítárnách na každém patře včetně hlavní čítárny ve druhém patře.

Studovny pro děti, elektronické knihovny pro studenty a pozorovatelný animovaných souborů jsou velmi populární mezi mládeží.

Počet návštěvníků televizních učeben neustále narůstá. Nyní je čtyřnásobný oproti ranému období provozu.

Roste počet návštěvníků sálů otázek a odpovědí, poskytujících služby nejen těm, kteří přijíždějí do areálu, ale také studentům po celé zemi prostřednictvím počítačové sítě.

Komplex zajišťuje různé programy v sále akademického symposia, dočasné vědecké a technické výstavy a výstavy intelektuálních produktů. Kromě toho nabízí různé vědecké a technické prohlídky.

Sál zabývající se rozvojem vědy a techniky, sál supermoderní vědy a techniky, sál vědecké činnosti, sál aplikační oblasti vědy a techniky a šest dalších vědeckých a technických výstav a venkovní vědecko-technická výstava, tvořená oblastí budoucí energetiky a oblastí vědecké zábavy, jsou přeplněny návštěvníky.

Dětská nemocnice Okrju

*Dětská nemocnice Okrju v Pchjongjangu z roku 2014 je plně vybavená moderními technologiemi včetně telemedicíny, barevná a pěkně vyzdobená pro potěchu dětských pacientů. Byla postavena jako moderní klinika specializovaná na léčbu dětí, a to díky náklonnosti strany a státu k dětem, budoucnosti národa. Je součástí lékařské oblasti Munsu, v níž se nachází řada nemocnic a zdravotnických zařízení, spojených s lidově orientovanou politikou, kterou sleduje *Korejská strana práce* a vláda KILDR, které ničeho nešetří pro zlepšení zdraví lidu.*

Jako brilantní uskutečnění politiky, sledované KSP a státem, která upřednostňuje, respektuje a miluje lid, nemocnice v lékařské oblasti jsou velkým přínosem pro lid, který má k dispozici bezplatné lékařské ošetření v rámci socialistického systému veřejného zdravotnictví.

Tak to alespoň líčí sdělovací prostředky. Do jaké míry to funguje v praxi, nemohu posoudit. Sdělovací prostředky KILDR občas přinášejí zprávy o vyléčení těžce nemocných nebo zraněných pacientů v této i dalších nemocnicích. Celkově lze předpokládat, že je lékařská péče v KILDR zorganizována lépe než ve většině zemí na světě, ale jistě se potýká s nedostatkem mnoha typů léků a zdravotních přístrojů z důvodu hospodářské a politické izolace země. Ze stejného důvodu bude jistě obtížné seznamování lékařů s novými zahraničními metodami léčby.

Během návštěvy jsme viděli v areálu dost dětí (někdy v pionýrských krojích) s rodiči i děti hospitalizovaných, v nemocničních pyžamech s pruhy nebo puntíky, takže je patrné, že nemocnice je v plném provozu. Zaujaly mě orientační tabule kromě korejštiny i v *angličtině*, což asi nemá jiný než propagandistický význam, protože cizinec se sem sám bez korejského doprovodu nedostane.

Výuka pacientů dětské nemocnice

Vstupnímu sálu vévodí velký obraz běžících rozjásaných dětí, z nichž jeden chlapec má vojenskou uniformu. Trochu překvapivě na obrazu chybějí *velcí vůdci*. Vstup do budovy i některé vstupy do jednotlivých místností jsou opět vybaveny pamětními tabulkami návštěv *váženého soudruha nejvyššího vůdce*.

Kromě výzdoby stěn různými zvířecími motivy nebo obrazy dětí (či dítěte s matkou) nechyběly pohledy na *Pchjongjang*, upravené do stylu dětských malůvek, ale vyobrazena byla například i ozbrojená loď s děly a státní vlajkou, raketomety a různé rakety a jejich nosiče, stíhačky s rudými hvězdami na křídlech či tank číslo 105, což je patrně odkaz na *Soulskou Rju Kjong Suovu gardovou 105. tankovou divizi* nebo podle jiného výkladu první tank, který osvobodil Soul během *Korejské války* 28. 6. 1950. Ve výzdobě nechyběl kosmonaut, vesmírná raketa a družice.

Chodby byly ozdobeny také rozměrnými nástěnkami pro výchovu v revolučních a bojových tradicích a citáty *velkých vůdců*, některé místnosti jejich obrazy a agitačními hesly. Mapa nemocnic připojených k systému telemedicíny byla asi jedinou, již jsem v KLDŘ viděl, kde bylo odříznuto území *Jižní Koreje* (ne, že bylo odděleno demarkační linií, ale prostě se nacházelo mimo mapu). Na jedné z chodeb jsem náhodně vyfotografoval v shluku lidí dva muže v oděvu odpovídajícím vojenské uniformě, se zlatými knoflíky a s vojenskými opasky, ale bez výložek a v pantoflích. Co tam dělali a proč měli takovou civilní obuv, nevím. V této zemi je však často těžké rozeznat vojenské od civilního.

Prohlédli jsme si vyučování uzdravovaných dětí, které nám představily své písničky. Na pěkně upraveném prostranství před nemocnicí stojí několik barevných keramických soch veselých zvířátek v lidském oblečení a socha jezdce s mečem na tygru a jezdce na koni *čchollimovi* a u vstupu bílé sousoší matky s dítětem, vypouštějícím holubici míru. Kromě mikrobuse mně neznámé značky a SUV automobilu s vojenskou poznávací značkou a rovněž mně neznámého výrobce stály u nemocnice dvě sanitky, jedna mně neznámá, ale druhá značky *IVECO*. Na zahradě nemocnice chybějí lavičky, takže sedět se dá nanejvýš na obrubníku. To není zrovna praktické, ale nedostatek laviček máme i ve své zemi... Posedávat lidi na obrubnicích a schodištích, protože lavičky nebyly k dispozici, jsem viděl ve městě leckde. Poblíž rušné křižovatky v centru města jsem na chodníku spatřil dokonce dvě ženy sedět „na bobku“ a tak si povídat.

Naproti dětské nemocnici stojí devítipatrová budova *Pchjongjangské porodnice* ve tvaru písmene U, otevřená v roce 1980. Sdělovací prostředky ji často zmiňují, hlavně když se narodí trojčata, což je v Koreji považováno za mimořádně šťastnou událost a trojčatům je věnována zvláštní péče. Článek z časopisu „*Korea*“ (korejsky „*Čoson*“) z února 2019 uvádí:

„V Koreji je narození trojčat považováno za příznivé znamení pro zemi, šťastnou událost, a trojčata jsou vychovávána na státní útraty.

Teprve tehdy, když váha přesahuje 4 kg, mohou opustit Pchjongjangskou porodnici a až do čtyř let vyrůstají v Pchjongjangském dětském domově a podobných institucích v provinciích. (...)

Trojčata procházejí každé čtvrtletí lékařskou prohlídkou v dětské nemocnici Okrju, která je také zodpovědná za jejich zdraví. Jakmile je objeven abnormální příznak, jsou přijata do nemocnice a poté je jim poskytnuta intenzivní péče. Zaměstnanci dětského domova se také snaží najít talent dětí, sledující jejich růst.

Kdykoli jejich rodiče navštíví dětský domov, rostoucí trojčata jim přinášejí potěšení.“

Pokud to tak je, nevím, jak se k tomu rodiče staví, když jim trojčata na čtyři léta zabaví stát a vídají je jen občas. Zvlášť pokud bydlí v odlehlé obci a do dětského domova se kvůli téměř neexistující veřejné dopravě jistě nemohou dostávat často. Nemluvě o tom, jak řeší kojení a že oddělení dítěte od matky hned po narození je v tomto ohledu nezdravé a troufám si tvrdit, že i amorální. Těžko ale soudit na skutečnou praxi z jednoho článku v oficiálním časopise.

Výzdoba stěny na chodbě dětské nemocnice

Přinejmenším části žen asi odejmutí narozených trojčat nevadí, soudě dle následujícího článku KCNA z 1. října 2017:

„Všechny ženy v KLTR jsou plné odhodlání povstat na obranu země. Podle příslušného funkcionáře požádalo přes 1,22 milionu žen o povolení vstupu do Korejské lidové armády nebo znovupřipojení k ní s úmyslem smést ze země americké imperialisty, kteří chtějí »zcela zničit« KLTR, a počet dobrovolníků denně narůstá.

(...) Soudružka Kim Hje Gjong, obyvatelka města Nampcho, řekla: »Před dvěma lety jsem v Pchjongjangské porodnici porodila trojčata. Když vidím, jak má trojčata zdravě vyrůstají díky láskyplné péči Korejské strany práce a státu, posiluji svou vůli obětovat se naší požehnané socialistické zemi. Je to má jediná víra, dělat to nejlepší v obraně své země jako hrdá matka. «“

Péče o trojčata ale pokračuje i v dalším životě a občas se lze setkat s příběhem trojčat po letech. V roce 2019 se například proslavila trojčata-sestry Čang Un Hje, Čang Čchung Sil a Čang Po Dap z Pchjongjangu, která „se dobrovolně přihlásila do úderní brigády na stavbě Pektusanské elektrárny hrdinné mládeže a nyní žijí ve městě Samdžijon v touze zvelebit posvátnou svatyni revoluce.“ Pokračuje zpráva KCNA z 20. 4. 2020:

*„V dubnu loňského roku, když vážený nejvyšší vůdce soudruh **Kim Čong Un** zkontroloval město Samdžijon, navštívil trojčata v jejich novém domově, aby se podrobně seznámil s jejich životními podmínkami, a požádal je, aby mu napsala, až se vdají za dobrého muže.*

Před svatebním obřadem trojčata napsala váženému soudruhu nejvyššímu vůdci dopis popisující šťastný příběh, který vedl k jejich manželství, a odhodlání splácet laskavost, kterou projevil.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce si dopis přečetl a poslal jim svatební dary, které jsou velkou laskavostí.

19. dubna se uskutečnil svatební obřad. (...) Tři novomanželské páry vyjádřily vděčnost váženému soudruhu nejvyššímu vůdci, který ocenil jejich činy jako příklad pro mladé lidi dneška a opakovaně projevil svou vřelou náklonnost k nim. S pocity úcty k váženému maršálovi a touhy po jeho zdraví procítěně zpívaly píseň »Horoucí přání«.“

O lékařské oblasti Munsu uváděl v únoru 2017 portál „Nenara“ („Naše země“): „Specializované i všeobecné nemocnice v této oblasti zahrnují Pchjongjangskou porodnici a její Institut prsních nádorů, Dětskou nemocnici Okrju, Zubní nemocnici Rjugjong, Ústřední

oční nemocnici Rjugjong, Ústav medicíny Korjo a jiná veřejná zdravotnická zařízení. Poskytují zdravotnické služby pro ženy a děti, odborná zubní a oční ošetření, stejně jako prodej brýlí, a studují tradiční medicínu Korjo s dlouhou historií a aplikují ji v léčení.

(...) Pchjongjangská porodnice má pokoje pro endoskop mléčných žláz, rentgenové zobrazení, léčbu rakoviny, diagnózu a léčbu, mnoho sálů pro hospitalizované pacientky, desetitisíce kusů zdravotnických zařízení a přístrojů ve více než 70 druzích. Její zdravotnický personál a vědci jsou složeni převážně z osvědčených pracovníků, většinou třicátníků a čtyřicátníků, kteří dokončili postgraduální kurzy na Pchjongjangské lékařské fakultě **Kim Ir Senovy** univerzity.

(...) Lékařská obec je čistá a svěží s menším počtem průmyslových podniků a dobře stanovenou silniční sítí pro plynulou jízdu sanitek. K dispozici je také heliport. “

Jak to ale prozatím dopadlo s výstavbou avizované Pchjongjangské všeobecné nemocnice, už jsem uváděl v kapitole o Věži čučche.

Sousoší velkých vůdců mezi mládeží. Postava vpředu není součástí.

Muzeum hnutí mládeže

V pchjongjangském Mangjongde na ulici Kwangbok (Osvobození) naproti hotelu Čchongnjon (hotel Mládeže), velkolepé třicetipatrové stavbě z roku 1989 s 900 pokoji, je otevřeno od ledna 2016 Muzeum hnutí mládeže, jež jsem navštívil o rok a čtvrt později.

KCNA o otevření muzea informovala 21. ledna 2016 slovy: „Muzeum je velkým památníkem velebicím nehynoucí hrdinské činy vedení mládežnického hnutí neskonalými velikány hory Pektu, kteří založili korejské hnutí mládeže, vytvořili hrdé dějiny budování moci mládeže a nejdokonaleji vyřešili problém mládeže poprvé v dějinách. (...)“

Člen politbyra a tajemník ÚV KSP soudruh Čche Rjong He přednesl úvodní projev. Řekl, že muzeum je nádherně postaveno v době, kdy rozkvět mládežnického hnutí orientovaného v duchu čučche ohlašuje vzácné výsledky pod vedením soudruha **Kim Čong Una**, který proslavuje myšlenku hnutí mládeže a hrdinské činy velkých vůdců na nejvyšší úrovni.

Vyzval všechny mladé, aby plně prokázali čest bojovníků v boji za dosažení revoluční věci čučche a hrdinů moci mládeže a hnali se vpřed jako vítr po dráze korejské revoluce v revolučním duchu Pektu a v duchu vánice z Pektu, věrní vedení soudruha **Kim Čong Una**. “

Vážený soudruh nejvyšší vůdce navštívil muzeum již o den dříve. „Při pohledu na sochy slunečně usměvavého velkého vůdce a velkého generála řekl, že je to poprvé, kdy byly postaveny barevné sochy velkých vůdců mezi mládeží a dětmi. Sochy ukazují skutečný obraz naší společnosti, kde se vůdce a masy staly harmonickým celkem, dodal s radostí.

Prošel výstavní síní, místností pro revoluční historické upomínkové předměty a okolím muzea.

Řekl, že snímky neskonalých velikánů hory Pektu a historické údaje a upomínkové předměty ve výstavních síních jsou nejcennějším národním pokladem, věčným majetkem revoluce, který nelze za cokoliv vyměnit.

Jádrem v dějinách vedení mládežnického hnutí velkými vůdci je, že vždycky podporovali mladé lidi jako hrdiny doby s hlubokou důvěrou v ně, řekl s tím, že pod jejich moudrým vedením a milující péčí korejská mládež projde slavnou cestou, velebic kroniky revoluce hrdinstvím a zářícími vítězstvími.

*Muzeum se komplexně zabývá dějinami **Kim Ir Senova** a **Kim Čong Ilova** mládežnického hnutí, řekl a zdůraznil, že je třeba upevnit řady lektorů a neustále zlepšovat své schopnosti a provozovat muzeum pod pečlivým plánem k zajištění efektivního vzdělávání jeho prostřednictvím.*

Vyjádril své velké uspokojení nad tím, že muzeum bylo dobře postaveno, aby jasně ukázalo dějiny mládežnického hnutí vedeného velkými vůdci a jejich nehynoucí zásluhy o rozvoj mládežnického hnutí a dějiny korejské mládeže, věrné straně. Vysoce ocenil rychlé úderné brigády za to, že úspěšně provedly bojový úkol zadaný stranou.

Dal pokyn k dokončení Muzea hnutí mládeže, vyjádřiv přesvědčení, že jeho funkcionáři a lektori úctyhodně splní svou čestnou povinnost. “

Článek KCNA k 5. výročí muzea 21. 1. 2021 uvádí: „Muzeum hnutí mládeže komplexně představuje dějiny korejského mládežnického hnutí od roku 1926, kdy se otevřela jeho nová éra, do roku 2016.

V muzeu jsou uctivě vystaveny stovky fotografií neskonalé vynikajících velikánů, kteří vytvořili a uplatnili jedinečnou myšlenku upřednostnění mládeže a připravili mládež jako silné řady předvoje, a představuje také mnoho revolučních historických památek a materiálů.

Vystaveno je také více než 890 materiálů, které ukazují hrdinské činy naší mládeže v revolučních válkách za osvobození země a obranu důstojnosti a svrchovanosti republiky před imperialistickou agresí a za rozkvět vlasti a vnější aktivity k posílení přátelství, jednoty a solidarity s pokrokovou mládeží světa.

Za pět let po otevření Muzea hnutí mládeže jej navštívili žáci a studenti z 8 290 organizací, pracující různých vrstev, sloužící mužstvo lidové armády, zahraniční krajané a cizinci. “

*Hranatá kamenná budova muzea se třemi mohutnými kamennými sloupy na každé straně od vstupu vypadá velmi klasicky, takže by návštěvník neřekl, že je takto nová (pokud nejde o nové využití staršího objektu). Před průčelím stojí dvě bronzová sousoší, jedno představující mladého muže a ženu společně zdvihající pochodeň, druhé dělníka se sbíječkou a rolníci se snopem rýže. Průčelí budovy zdobí velký znak Svazu mládeže, v době otevření muzea nesoucího ještě název **Kim Ir Senův** svaz mládeže.*

*Personál muzea tvořilo několik průvodkyň v čoson-otech. Ve vstupním sále se nachází působivá dioráma **Kim Ir Sena** a **Kim Čong Ila** mezi dětmi a mládeží. První řadu tvoří osm barevných soch nejspíš v životní velikosti, asi voskových figurín (bližší průzkum není možný, protože stojí na čtyřech schodech, na něž není možné vystoupit a na první z nich se pokládají květiny), další řady pak tvoří panoramatický obraz. Celek působí neuvěřitelně realisticky.*

Zajímavé je, že i na tomto místě, jakož i v celém objektu, bylo možné fotografovat. Jednalo se o jediné barevné sochy *velkých vůdců*, jejichž fotografování bylo umožněno. Kromě vstupního sálu má rozsáhlá expozice dalších 15 místností. Je zaměřena na úlohu mládeže v boji za národní nezávislost a budování socialismu a na zásluhy *velkých vůdců* o mládežnické hnutí. Kromě obrazů a fotografií obsahuje velké množství tabulí s citáty *velkých*

Průvodkyně v Muzeu hnutí mládeže

vůdců, modely, reliéfy, sochy, plakáty a další umělecká díla zobrazující dobové

boje a budovatelské úspěchy, prapory, řády a odznaky, knihy, zvětšené novinové listy, mapy, grafy, dioráma jeskynní továrny z *Korejské války*, fotografie nejslavnějších mladých hrdinů padlých v této válce a údaje o nich a obdobnou galerii *hrdinů práce*.

Na některých starších fotografiích je patrné, že jsou výrazně upravené, například je do nich velmi nápadně a necitlivě vložen obraz *velkého vůdce*, který tam historicky nebyl, nebo ne v této podobě. Naopak na žádné fotografii nejsou vidět tehdy běžné obrazy *Stalina*.

Výzdoba muzea byla velmi pěkně a netradičně zpracována, například jeho velká část je stylizována do podoby lesa s umělým mechem, popadanými klacky a s pařezy před vitrínami, přičemž na umělých pařezích stojí další vitríny. Jiné válečné části expozice mají stěny připomínající partyzánské sruby nebo rozbořené cihlové zdi jako připomínku bojů, případně je zdobí umělé zasněžené stromy.

Velká mapa zachycuje cesty delegací *Svazu mládeže* v letech 1947 – 2011. Pokryly všechny obydlené světadíly kromě *Austrálie* a kupodivu jsou mezi navštívenými zeměmi znázorněny i *USA* a *Kanada*.

Výtah je označen tabulkou, že jím jel soudruh **Kim Čong Un**. Závěr prohlídky tvoří sály s modelem a diorámou výstavby přehrady s *Pektusanskou elektrárnou hrdinné mládeže č. 3*, která byla předána v roce 2016 jako dar tehdejšího **Kim Ir Senova** svazu mládeže 7. sjezdu *Korejské strany práce*. Již jsem zmínil, že svaz od té doby už dvakrát změnil jméno.

Úderná brigáda mládeže dokončila stavbu elektrárny číslo 3, která předtím dlouho vázla, za méně než půl roku v náročných horských podmínkách. KCNA po dokončení uvedla 23. 4. 2016: „Dokončení Pektusanských elektráren hrdinné mládeže č. 1, 2 a 3 během jednoho roku, železné pěsti hrdinné mládeže, která zesílila láskyplnou péčí strany, tvrdě udeřilo hlavy imperialistů USA a jejich stoupenců, odhodlaných k vystupňování sankcí proti KLLDR a udušení jejich principů soběstačnosti a samostatného rozvoje.“

Dioráma zobrazuje zajímavý moment, kdy nákladní vůz shazuje z korby velrybu, kterou zaslal *vážený soudruh nejvyšší vůdce* jako potravu budovatelům. Nechybí zmenšené sousoší mladých budovatelů s praporem, které od prosince 2016 stojí u dokončené elektrárny.

„*Vážený nejvyšší vůdce soudruh Kim Čong Un osobně inicioval stavbu pomníku, vybral jeho umístění a zkoumal jeho návrh, veda projekt k pravdivému představení jejich hrdinného boje. Dohlédl na to, že na čelní stranu byla umístěna medaile Hrdiny KLLDR a jeho vlastnoruční nápis »Památník zásluh hrdinné mládeže«.* Pečlivě vedl funkcionáře, aby pomník

postavili na nejvyšší úrovni, seznámil se s jeho projektem a osobně vyřešil všechny v něm vzniklé problémy.

Věrní jeho ušlechtilému záměru, členové Pektusanské úderné brigády hrdinné mládeže a funkcionáři a pracující jednotky obětavým bojem úspěšně vztyčili památník.

*Díky vybudování pomníku bylo poskytnuto další vzdělávací centrum, aby dodávalo věčný lesk výkonům vůdce **Kim Čong Ila** a soudruha **Kim Čong Una**, kteří vyškolili korejské mladé lidi v hrdiny doby a obry tvorby, ukazující, jak členové úderné brigády vytvořili nový duch doby.“ (KCNA 29. 12. 2016)*

Pchjongjangský pedagogický institut

V roce 2018 jsem navštívil dvě významné vzdělávací instituce. Prvním z nich byl Pchjongjangský pedagogický institut. O tři měsíce dříve jej navštívil soudruh **Kim Čong Un**, jak už uváděl pamětní kámen na podstavci s celkovými rozměry asi tři krát pět metrů na dvoře a rudé tabulky nad vstupem i nad jednotlivými navštívenými místnostmi. Váženého soudruha provázela stejná průvodkyně, jako naši skupinu spřátelených cizinců, a na fotografiích na něho hleděla nesmírně oddaně a fascinovaně. Bylo tedy pro nás ctí mít takovou průvodkyni, dle její úlohy při návštěvě váženého soudruha jistě ředitelku institutu.

Studentky Pchjongjangského pedagogického institutu

KCNA uvedla v článku ze 17. 1. 2018: „V únoru loňského roku dal soudruh nejvyšší vůdce instrukce k přebudování institutu na vědecké, informačně technologické a moderní základně na vysoké úrovni a jeho rozšíření v celé zemi a vyřešil všechny problémy, které vznikly při jeho rekonstrukci.

Zaměstnanci, členové strany a pracující města Pchjongjangu dokončili projekt rekonstrukce institutu s celkovou podlahovou plochou více než 24 100 metrů čtverečních v krátkém období, řídíce se jeho záměrem.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce je vysoce ocenil za to, že úspěšně pozvedli vysokou školu na vzor světové úrovně. Prohlížíje si místnost věnovanou dějinám institutu, školicí místnost vědeckých ukázek, vzdělávací velín, multifunkční třídu, knihovnu, tělocvičnu, ubytovnu a další části institutu, detailně se seznámil s modernizací a vzdělávací prací.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce řekl, že institut, založený v září roku 1968, zaznamenal hrdý rozvoj pod moudrým a pečlivým vedením velkého vůdce a velkého generála. Zdůraznil, že jeho zaměstnanci a učitelé by měli věnovat svou moudrost a vášeň vzdělávací práci, dobře si uvědomující svou důležitou povinnost, a tak dodávat lesku nesmrtelným zásluhám velkých vůdců.

Vyjádřil velkou spokojenost s tím, že vidí institut, který je vybaven supermoderními vzdělávacími zařízeními, učebními pomůckami a provozními zařízeními. Vzdělávací práce je vlasteneckou prací trvalého významu pro budoucnost země a učitelské instituty hrají důležitou roli při oslavování KLCDR jako země vzdělání a moci talentů tím, že přinášejí radikální zlepšení ve vzdělávání v novém století, řekl.

Poznamenal, že strana přestavěla Pchjongjangský pedagogický institut s velkou péčí, neboť přikládá důležitost školám pro vzdělávání učitelů, odpovědných za výchovu dětí, a dal pokyn, že každá provincie by měla postavit školu pro vzdělávání učitelů po vzoru Pchjongjangského pedagogického institutu. (...)

Vážený soudruh nejvyšší vůdce vyjádřil přesvědčení, že funkcionáři, učitelé a studenti institutu budou plnit svou povinnost při práci na předškolním a základním vzdělávání na svěžím vědeckém základě. Poté s nimi byl vyfotografován na památku. “

Článek prozrazuje, že institut připravuje učitelky mateřských a základních škol. Prohlédli jsme si jeho revoluční muzeum i probíhající výuku budoucích učitelek (jen žen, i když v menší míře jsou i učitelé – muži, ale spíše asi až pro starší děti a mládež, to je nejspíš podobné jako u nás). Zaujal nás zejména počítač k simulaci výuky v korejštině i v *angličtině*. Animovaní žáci, v souladu se skutečností KLCDR v pionýrských uniformách, vzorně odpovídají na pokyny a otázky učitelky v korejštině i *angličtině*. Samozřejmě, když to zkoušel jeden z cizinců a položil *anglicky* otázku, kterou počítač neznal, odpověď nedávala smysl.

Všechny učebny i chodby institutu jsou vyzdobeny působivými agitačními nástěnkami a citáty *velkých vůdců*. Vstupnímu sálu vévodil klasický obraz velkých vůdců na *Pektusanu*. Celkově byla výzdoba natolik politická, revoluční a bojovná, že to vypadalo spíše na vysokou školu politickou nebo vojenskou. Součástí výzdoby byl i model rakety obletovaný holubicemi míru. Je vidno, že učitelky mateřských a základních škol musejí být vysoce uvědomělé a revoluční. (Viděl jsem propagandistické video z výuky v mateřské škole, kde soudružka učitelka ukazuje na monitoru dětem samopal a předvádí jim, že samopal dělá „*ratatatata...*“ a děti pak zpívají píseň, v níž gesty naznačují, že postřílejí všechny nepřátele. Hry na vojáky a s vojenskými hračkami od nejútlejšího dětství jsou zde jistě ještě poněkud běžnější než jinde na světě. Viděl jsem i záznam hry velmi malých dětí ve vojenských uniformičkách, které si hrají na zabíjení a dospělí se tomu vesele smějí.) Zaujalo mě, že některé prostory jsou sledovány kamerou.

Studentky měly šedá saka s bílými košilemi, černými sukněmi, černými punčochami a hnědými botami na nízkých podpatcích. (Zde musím podotknout, že některé žáčky či studentky v ulicích chodily na vysokých podpatcích a celkově elegantně dámsky upravené již očividně v dost nízkém věku, takže u nás by to bylo považováno za výstřední, ale tam si v tomto směru nedovolí na rozdíl ode mě nikdo nic podotýkat.) Jejich profesorky a ředitelka měly černé kostýmky. Z dostupných snímků a filmů je patrné, že uniformy se šedými saky jsou pro civilní studenty v KLCDR nejběžnější.

Prohlédli jsme si také školní bazén. Ten zel prázdnotou. Možná to bylo i tím, že v celém objektu bylo dost chladno, venkovní teplota se pohybovala nanejvýš kolem 15 °C a uvnitř se netopilo. Elektrické radiátory byly vytaženy ze zásuvek. V současné energetické krizi můžeme Korejcům jen závidět, že jsou na to zvyklí.

Školství v KLCDR je zcela bezplatné a žákům i studentům jsou zdarma poskytovány i uniformy. Povinná školní docházka je od roku 2012 dvanáctiletá (v ČR jen devítiletá), předtím byla od roku 1972 jedenáctiletá. Vysokoškolští studenti dostávají státem placená stipendia.

Prohlídky institutu, ale i některých dalších navštívených míst, se s námi účastnili reportéři *Korejské ústřední televize* a mladá novinářka s diktafonem ve vínovém kostýmku s růžovou sukní, která se tvářila, jako by chtěla vraždit pohledem, zvlášť pokud se ocitla na fotografii. Možná už věděla, že budu psát tuto knihu.

Venku na dvoře institutu hrálo asi deset mužů v modrých teplácích ping-pong. V jejich blízkosti stála žena ve stejné teplákové soupravě, která nehrála. Jakým způsobem patřili k ústavu, nevím.

Dvůr byl ozdoben asi osm metrů dlouhým bílým heslem na rudém pozadí, z něhož jsem rozluštil jen slova „socialismus“ a „vítězství“, a asi dvakrát tak dlouhým kamenným rudým praporem se znakem *Svazu mládeže*, oslavným heslem na *váženého soudruha nejvyššího vůdce* a spoustou dalších hesel, která neumím přeložit. Součástí této agitační stěny byla nástěnka s portréty šestnácti nejlepších studentek.

Dodám ještě zprávu KCNA k 50. výročí ústavu z 1. 9. 2018 (mimochodem poukazující na to, že tehdy začínal v KLDŘ školní rok 1. 9. jako v SSSR či u nás, zatímco nyní začíná 1. 4. (v případě neděle se datum pochopitelně posouvá): „*Pchjongjangský pedagogický institut je institucí pro vzdělávání pedagogů zodpovědných za výuku na základních školách a dětí v předškolním věku města Pchjongjangu.*“

Velký vůdce soudruh Kim Ir Sen založil institut 1. září čučche 57 (1968) a jasně osvětlil jeho orientaci a způsoby práce.

Velký vůdce soudruh Kim Čong Il věnoval hlubokou pozornost práci institutu, zajistil moderní experimentální zařízení a vycpaná zvířata a vedl inovace při provádění vzdělávací politiky strany.

Již 50 let od svého založení je institut díky vedení a péči velkého vůdce a velkého generála nástrojem pro výuku učitelů, který se významně podílí na rozvoji vzdělání země, a příkladnou jednotkou při budování moci vzdělání a moci talentů se schopnými vzdělavateli ve vědeckotechnickém výzkumu, moderními školními budovami a zařízením.“

KIM IR SENOVA univerzita

Druhou navštívenou vzdělávací institucí byla **Kim Ir Senova** univerzita, nejstarší, největší a nejslavnější vysoká škola v KLDŘ, založená 1. října 1946.

Oficiální text k jejímu 70. výročí praví: „*První univerzita KLDŘ byla založena z iniciativy velkého vůdce soudruha Kim Ir Sena a byla rozvinuta do centra pro výcvik domácích kádří a nejvyšší instituce školství a vědy orientovaných na čučche pod moudrým vedením a svědomitou péčí neskonalejších velikánů hory Pektu.*“

Když byla Korea osvobozena od japonské vojenské vlády, trvající více než 40 let, měla malý počet škol z důvodu vzdělávací politiky japonských imperialistů pro koloniální otroctví.

Ačkoli byl velkým městem s více než 400 tisíci obyvateli, Pchjongjang měl pouze některé střední a odborné školy bez vysoké školy. Domácí kádry byly naléhavě zapotřebí k vybudování nové Koreje.

Socha soudruha KIM ČONG ILA na KIM IR SENOVĚ univerzitě

*S jasným pohledem na význam přípravy domácích kádří při utváření osudu národa velký vůdce soudruh **Kim Ir Sen** vydal opatření zřídit univerzitu, která by sloužila jako mateřský orgán v zemi pro vysokoškolské vzdělání. Přestože země postrádala pedagogy, zkušenosti a materiálně-technickou základnu, která byla nezbytná pro vybudování a provoz univerzity, učinil odvážné rozhodnutí vybudovat univerzitu s vírou*

ve vlastenecké nadšení lidu a obezřetně vedl úsilí, aby byla založena.

Problém přednášejících byl prioritou při zakládání a provozu univerzity. Zavolal všechny renomované učence v severní Koreji a poslal zvací dopisy těm v jižní Koreji. Dohlédl na to, aby děti pracujících lidí, kteří byli podrobeny týrání a opovržení, byly přijaty na univerzitu.

***Kim Ir Senova** univerzita se rozvíjela pod energickým vedením neskonalejších velikanů hory Pektu. Velký vůdce soudruh **Kim Ir Sen** vždy projevoval vážný zájem o univerzitu po celý svůj život od jejího založení. Vytížen státními záležitostmi, navštívil instituci při 107 příležitostech, aby osvětlil její cestu.*

*Univerzita je také spojena s nesmrtelnou revoluční činností velkého vůdce soudruha **Kim Čong Ila**. Před padesáti šesti lety se zapsal na univerzitu, vystoupil na kopec Rjongnam v jejím areálu a učinil slib povýšit čest Koreje učením se skvělých myšlenek velkého vůdce. Během celého období svého vedení strany, armády a státních záležitostí velký generál navštívil univerzitu 27krát, rozvíje ji v nejvyšší instituci čučchejsky orientovaného školství a vědy.*

*Vážený nejvyšší vůdce soudruh **Kim Čong Un**, který nese vpřed myšlenky a věc velkých vůdců, několikrát navštívil univerzitu a zajistil, aby se rozvíjela v univerzitu velkých vůdců.*

*Na svém počátku měla **Kim Ir Senova** univerzita sedm fakult, 24 oddělení, více než 60 lektorů a 1 500 studentů. Ale nyní má sedm škol, desítky fakult, fakultu dálkového vzdělání a pedagogickou fakultu, postgraduální studium, více než 500 ústavů a laboratorí. Je obsazena příslušným výukovým personálem včetně akademiků, profesorů a lékařů, a vybavena moderními budovami, ubytovnami, knihovnami, tělocvičnami, krytým bazénem a dalším zařízením. Je to univerzita světové třídy.*

Chrám čučchejsky orientovaného školství a vědy vyškolicil desítky tisíc rodilých kádří s dostatkem odborných znalostí v průběhu posledních 70 let, což výrazně přispívá k posílení a rozvoji Korejské strany práce, dosažení věci revoluce čučche a revoluce songun a budování prospívající socialistické země.

Univerzita se také ujala vedení při uskutečnění čučchejsky orientované myšlenky Korejské strany práce o vzdělání a principech socialistické pedagogiky. Předměty a odvětví vědy a inovativní a efektivní výchovné metody, které vyvinula, byly všeobecně zavedeny na jiných univerzitách a vysokých školách po celé zemi.

Lektoři, výzkumní pracovníci a studenti univerzity soutěží se zahraničními protějšky v intelektuální schopnosti. Mnoho lektorů a výzkumníků přispívá vědeckými pracemi do mezinárodních vědeckých časopisů a pracuje jako členové jejich redakčních rad na jejich

Socha soudruha KIM IR SENA na KIM IR SENOVĚ univerzitě

pozvání. Mnozí z nich jsou členy Mezinárodního střediska pro teoretickou fyziku a dalších mezinárodních akademických organizací a podílejí se na společných výzkumných projektech se zahraničními partnery.

Univerzita podporuje vazby se zahraničními protějšky, podporuje vzdělávací a vědeckou výměnu s nimi a vychovává zahraniční studenty. Konalo se zde několik desítek mezinárodních symposií a seminářů, mnohostranných i dvoustranných, od roku 2011. Mnoho univerzitních vědců se zúčastnilo mezinárodních seminářů pořádaných v zahraničí, aby prezentovali studijní práce – stovky jich byly vysoce oceněny.

Nyní všichni lektori, vědci a studenti dychtí být světovými, jak řekl velký generál ve svém poselství, které zní: »Udržujte své nohy pevně zasazené v této zemi a dívejte se po celém světě! Buďte spolehlivými stoupci revoluce songun, majíce vznešeného ducha a bohaté znalosti! Zdvojnásobte své úsilí, aby byla Korea velké strany a **Kim Ir Sena** obdivována světem!«

Mezitím byl songun vygumován a nepoužívají se slova *nejvyšší vůdce*, ale zbytek platí dál. (Uvidíme, kde se bude škrtat příště.)

Areál univerzity o rozloze 15 hektarů má za hlavní branou kamenný rudý prapor o délce asi 12 metrů a výšce asi 5 metrů, na něm plakát s jezdcem na oři *mallimovi* s heslem „Jel jsi na oři *mallimovi*? Dej plný průchod zásadám upřednostňování vlastního rozvoje!“ Vedle tohoto plakátu je umístěna nástěnka s fotografiemi patrně nejlepších pracovníků a celá řada dalších agitačních hesel, jejichž přesné znění neznám. Podél silnice od hlavní brány k nejvýznamnějším budovám komplexu ve středu areálu je umístěno mnoho dalších hesel na kovových nástěnkách. Nechybějí pamětní kameny a bronzové sochy velkých vůdců, zde však v jiné podobě než univerzální *slunečně usměvavé*, jakou známe například z *Velkého památníku Mansude*. Především jejich sochy nestojí vedle sebe, ale každá na jiném místě komplexu. *Velký vůdce* má na sobě dlouhý kabát, *inminbok* a placatou čepici se štítkem, ruce má připážené a hledí vpřed s vážným výrazem. Socha *velkého generála* připomíná jeho studentská léta na této univerzitě a je inspirována fotografií pořízenou přibližně na stejném místě v roce 1960. *Velký generál* tak má na sobě tehdejší (ale i současnou) studentskou uniformu se sakem evropského střihu a košili s kravatou, v levé ruce drží studentskou čepici se štítkem a *slunečně* se usmívá.

V areálu jsme potkávali mnoho studentů, buďto v uniformách nebo v nejednotných bundách a kabátech, které nosili přes ně, protože bylo chladno. Všichni však byli velmi výstavně oblečení, studentky zásadně v sukních nad kolena a v lodičkách na podpatcích. Studentské uniformy jsou dvoubarevné, k šedému saku se nosí černé kalhoty nebo sukně. K bílé košili nosí muži rudou vázanku, ženy nosí košili bez vázanky či šátku. Čepici (patřící k uniformě) měl však málokdo. Nás cizinců si studenti nevšíмали. Také jsme zaznamenali a vyfotili mladé muže v typickém *inminboku*, kteří se po areálu přemísťovali rychlým pochodovým krokem.

V *revolučním muzeu* univerzity jsme si prohlédli model celého jejího areálu. Zaujalo mě, že na místě soch *velkých vůdců* jsou v modelu umístěné jen červené diody, protože

v tomto měřítku by jejich sošky byly vysoké jen několik centimetrů a to by se neslušelo. Většinu expozice tvoří rozměrné fotografie *velkých vůdců* při návštěvách univerzity.

Ve staré školní budově, pamatující založení ústavu v roce 1946, za války těžce poškozené bombardováním a po válce obnovené, jsme navštívili *elektronickou knihovnu*, zřízenou v roce 2010 na popud *velkého generála*. Na rozdíl od *Vědecko-technického komplexu* zde u každého monitoru byl umístěn počítač, stejně jako monitor označený rudým štítkem, že jde o dar soudruha **Kim Čong Ila**. Počítače byly značky *HP*, tedy korporace se sídlem v *USA*. Studentů u počítačů bylo málo a viděli jsme je jen zpozzdálí. Seděli u nich v bundách, protože bylo chladno a netopilo se.

Výzdoba budovy byla stejná jako jinde v navštívených objektech – obrazy velkých vůdců, rudé a zelené tabule s jejich citáty, dlouhá hesla na zdech, agitační nástěnky s vyobrazením praporu strany, různými hesly atp. Nad vstupem jsou umístěny hned čtyři rudé tabule informující o návštěvách nejen tří vůdců, ale i soudružky *Kim Čong Suk* (v letech 1947-1948). Vstupní sál je ozdoben velkým zlatým autografem velkého generála s rozkazem k vytvoření elektronické knihovny z roku 2009. Reprodukce jeho písma na světle růžové tabuli dosahuje rozměru asi 5 x 10 metrů. Nechybí velká fotografie *velkého generála* při návštěvě studovny v roce 2010 a tabulky nad vchody navštívených místností.

Že je celý areál vzorně parkově upraven, s anglickým trávníkem a pečlivě ostříhanými stromy a keři, to se rozumí samo sebou. Zaujala mě i budova tělocvičny s bronzovými sochami sportovců u vchodu. V dnes hlavní výškové budově, která má asi 45 pater, jsme nebyli. Z návrší nesusoucího budovy uprostřed komplexu byl pěkný výhled na okolní zástavbu včetně jeho dalších budov, z velké části velmi moderního vzhledu a jistě nevysokého věku. Předpokládám, že z velké části jde o studentské koleje. Část se teprve stavěla.

V divadle Pochodeň

Součástí programu naší delegace v roce 2018 bylo zhlédnutí části *31. jarního festivalu přátelství*, o němž jsem se zmínil již při popisu *Pchjongjangského cirkusového divadla*.

Jinou část programu tohoto festivalu jsme zhlédli v *Uměleckém divadle*

Pochodeň, což se celé řekne korejsky krkolomným složeným slovem *Ponghwajesulgugčang*, připomínajícím mi *němčinu*. (Nevím, proč „umělecké divadlo“, jestli jsou také „neumělecká divadla“?) Tento název jsem si zapamatoval a o rok později jsem šokoval průvodce konstatováním, že jsem byl v *Ponghwajesulgugčang*. Musel to být asi podobný pocit, jako by mi náhodný Korejec nehovořící *česky* řekl doslova, že byl v *Národním divadle v Praze*. (Zjistil jsem, že pro Korejce není problém vyslovit „ř“, ač ho nemají, ale problémem je „ň“, které je u nich prostě „nj“. Možná nesprávně paušalizuji.) U nás by se název divadla „*Pochodeň*“ těžko ujal, s ohledem na paměť *Národního divadla*...

V „*Pochodni*“ vystoupily *ruské* pěvecké a taneční soubory, *japonská* zpěvačka a umělci z organizace Korejců žijících v *Číně*. Hlediště ocenilo nadšeným potleskem, když ruští umělci zpívali korejsky píseň o maršálu **Kim Čong Unovi**. Radostně byly přijaty také vlastenecké

Korejské publikum v Uměleckém divadle Ponghwa

a revoluční písně v podání japonské sólistky a Korejců z Číny, kteří všichni rozhodně podporují KLDR. Zaujalo mě, že mezi nimi byl i sólový zpěvák, což na hudební scéně KLDR není obvyklé. Země má několik slavných zpěvaček, ale snad žádného slavného zpěváka, a v její hudební produkci převažují sbory a ženská sóla.

Vedle jednoho sólisty ruského *Pjatnického souboru*, vystupujícího na tomto festivalu, jsem při odletu z Koreje do Číny seděl v letadle a navázali jsme rozhovor, ačkoli on odmítal mluvit jinak než rusky a já rusky neumím. Při troše snahy to česko-rusky šlo. Jako hudebník při zmínce o Československu ihned živě reagoval, doslova začal „sypat z rukávu“ pojmy jako „Škoda, Tatra, Praga, Karosa, Jawa, Tesla, Supraphon, Karel Gott, Kroky Františka Janečka.“ Zvláště po poslední mě rozesmálo, ale jinak jsem se propadal hanbou, jak dopadly naše nejslavnější podniky.

Ruský pěvec byl hluboce zbožný pravoslavný věřící, při vzletu letadla a během přistání se opakovaně křížoval. Řekl mi, že jako věřící obdivuje KLDR za to, že ona realizuje náboženské ideály. Mluvil také o tom, že naučit se pro ně jako pro soubor písní korejsky bylo velmi obtížné, japonsky že se učili zpívat mnohem snáze. Sám jsem se nikdy písní korejsky nenaučil, ale vím o lidech, kteří tak bez znalosti korejštiny celkem snadno učinili. Výhodou je, že korejštině, i když je špatně vyslovena, Korejci rozumějí. Na přízvuku moc nezáleží. Vyzkoušel jsem si to v praxi, když jsem náhodně přečetl korejsky větu z učebnice korejštiny, přepsanou tam v transkripci latinkou, a náhodný neznámý Korejec mi ji přesně přeložil do angličtiny, tedy rozuměl okamžitě a skvěle navzdory mé tragické výslovnosti a nepřesnosti transkripce.

Při jedné z leteckých cest z Číny do Koreje jsem seděl vedle mladé liberálně naladěné Rusky, pohledné blondýny, s níž jsem hovořil anglicky. Jela se podívat na KLDR jako na *sovětský skanzen*, tak jako mnoho jiných Rusů a dalších občanů bývalých sovětských a „satelitních“ občanů. Říkala, že si myslí, že Putina podporuje asi 40 % Rusů, ostatní že jsou proti nebo na něho kašlou. Co asi dělá nyní...?

V *Uměleckém divadle Pochodeň* jsem se přesvědčil o tom, že i v lidové Koreji se krade. Ne, že by mi bylo něco odcizeno, to našťástí nikoli, ale byl jsem svědkem toho, jak průvodce rozhodně až zděšeně zamítl mou myšlenku, že si během krátké přestávky nechám tašku ležet na sedadle. Nesdílel mé iluze o *svaté zemi socialismu*, kde se nekrade.

O trestné činnosti tohoto druhu rovněž nelze ze zdrojů KLDR zjistit naprosto nic, stejně jako téměř o jakékoli jiné, kromě několika historických výjimek a zcela obecných konstatování, jež jsou ale spíše charakteru politického než trestně právního, tedy hovoří se už po léta občas například o „zavedení pevné disciplíny pro přísné provádění stanov a politiky strany a pro vymýcení zneužívání moci, byrokracie a korupce“ (KCNA 11. 1. 2021), o „válce proti zneužívání moci, byrokratismu a korupci“ (KCNA 14. 4. 2018) a o nezbytnosti „zahájit intenzivní boj mezi funkcionáři proti všem praktikám zneužívání moci, byrokratismu a korupci, které nahlodávají a podkopávají naši jednomyslnou jednotu“ (novoroční projev váženého soudruha 1. 1. 2016).

Jak je to s běžnou apolitickou kriminalitou, o tom se prakticky mlčí, ačkoli jsem přesvědčen o tom, že tato tvoří zdrcující většinu skutečných případů vyšetřování a trestání v KLDR. Sdělovací prostředky jen u příležitosti významných výročí informují o amnestiích „odsouzených za zločiny proti vlasti a lidu“, bez bližší specifikace. „Vláda KLDR a příslušné orgány přijmou praktická opatření k zajištění běžného života a zaměstnání pro propuštěné,“ uvedl např. KCNA 20. 1. 2022 a předtím 15. 8. 2020.

Propagandou proti KLTR jsou tresty za sebemenší provinění v ní vykládány jako tak přísné, brutální a rozsáhlé, že pokud by se tato tvrzení měla zakládat na pravdě, buď by se nikdo v této zemi v praxi nemohl dopustit ani sebemenšího přestupku (což by bylo ideální, ale ani zdánlivě příkladná země socialismu nežije ve vakuu a pronikají sem reakční vlivy ze zahraničí a působí přežitky minulosti a další negativní jevy, takže určitá míra kriminality pochopitelně existuje, jako všude na světě), nebo by všichni byli už dávno uvězněni či dokonce popraveni. Nejdokladnější je, jak jsou na jedné straně líčeny tvrdé podmínky v ostře střežených pracovních táborech, kde stráž prý má právo zastřelit každého, kdo se pokusí o útěk, a na druhé straně někteří přeběhlíci tvrdí, že z takového tábora nejen utekli, ale nepozorovaně pak prošli velkou částí Koreje a potom stejně nepozorovaně překročili státní hranice...

Obyvatelé Pchjongjangu čekají na trolejbus

Hrozný je každopádně osud těch uprchlíků, kteří podlehnou zahraničním nebo jihokorejským obchodníkům s lidmi, kteří nutí občany KLTR v Číně nebo Jižní Koreji pracovat v tragických až otrockých podmínkách. Mnoho takových uprchlíků nebylo motivováno politicky, ale jen ekonomicky, vidinou dobře placeného zaměstnání. Po poznání hořké skutečnosti se někteří chtějí vrátit do KLTR, ale jihokorejská vláda či čínská mafie jim to neumožní.

V blízkosti divadla Ponghwa stojí bronzové sochy *velkých vůdců*, jedno z několika jejich ikonických sousoší na vysokých mramorových podstavcích. Na rozdíl od nejslavnějšího sousoší na Mansude má zde *velký vůdce* v saku a kabátu ruce v bok a *velký generál* ve vinalonové soupravě a vlající ikonické bundě s kapsami má pravou ruku ležerně v kapse a levou podél těla, zatímco na Mansude je tomu naopak. Oba *neskonali velikáni* se slunečně usmívají, avšak *velký vůdce* na rozdíl od sousoší na Mansude hledí přímo, nikoli vzhůru.

31. jarní festival přátelství byl propagován nádhernými plakáty ve stylu příkladného socialistického realismu, vyvěšenými na mnoha místech města. Vstup do divadla kontrolovala soudružka v mohutném třpytivě ozdobeném růžovém čoson-otu sahajícím až k zemi a připomínajícím barokní šaty, s typizovaným účesem s mohutným copem a úzkými pramínky vlasů přes uši a s malou kabelkou v ruce. Průvodkyně v běžném dámském kostýmku, jež se s ní dala do řeči, byla jen kvůli odlišnému ošacení prostorově poloviční.

Budova divadla byla, jak jinak, samý naleštěný mramor, vzorně nablýskaná a dobře osvětlená, oproti svému okolí vyvýšená a přístupná jen po schodech, tedy hůře pohybliví či invalidé by opět ostrouhali (ale nebyli tam, samozřejmě). Pohodlná sedadla rudě potažena. Mezi diváky převažovali místní. Jejich odznaky s *velkými vůdci* se v řadách obecenstva typicky blýskaly.

Cestou z divadla vytvářel západ slunce zajímavé pohledy na výjimečné stavby v okolí jako *Dům kultury 25. dubna*, kde se konají nejdůležitější politické akce státu včetně sjezdů *Korejské strany práce* a jehož název odkazuje na 25. duben 1932, kdy soudruh **Kim Ir Sen** založil *Korejskou lidovou revoluční armádu*, nebo *Výstaviště úspěchů tří revolucí*, jehož kulatá budova planetária obepnutá kovovým prstencem představuje planetu Saturn, ale vypadá spíše jako plynojem. (Pod pojmem „*tří revolucí*“ rozumí KLTR revoluci

ideologickou, technickou a kulturní, čímž se liší od marx-leninského pojetí, které revoluci ideologickou považuje za součást revoluce kulturní.) Před Domem kultury 25. dubna stálo vždy několik českých autobusů Karosa B 732. V blízkosti této dominanty vévodila ploše mezi panelovými domy fontána s ústředním motivem vztyčeného srpku, kladiva a štětce.

U krásně osvětleného *Vítězného oblouku* jsme se cestou z divadla zastavili v prodejně suvenýrů s krkolomným názvem *Moranbongginjompchumsangdžom*, česky zkrátka *Moranbongský obchod (se) suvenýry* nebo ještě češtěji *Obchod (se) suvenýry pod Pivoňkovým kopcem*. Nebyl v něm nikdo kromě prodavaček v bílých košilích a černých kostýmcích a naši delegace s jejími průvodci. K mání zde byly rozličné *čoson-oty*, ale nejsem si vědom toho, že by si jakýkoli cizinec kdy *čoson-ot* koupil, nádherné vázy, sošky, ozdobné konvice, pamětní mince, kosmetika, rozličná balení ženšenového čaje, pamětní alba již neplatných bankovek, jež se tvářily jako stále platné, nesčetné publikace a láhve alkoholu typu známějších i méně známých druhů, například *pektusanského* borůvkového vína. Borůvky z oblasti *Pektusanu* jsou vyhlášeny nejen svou chutí, ale samozřejmě i lokalitou z *posvátné hory revoluce*.

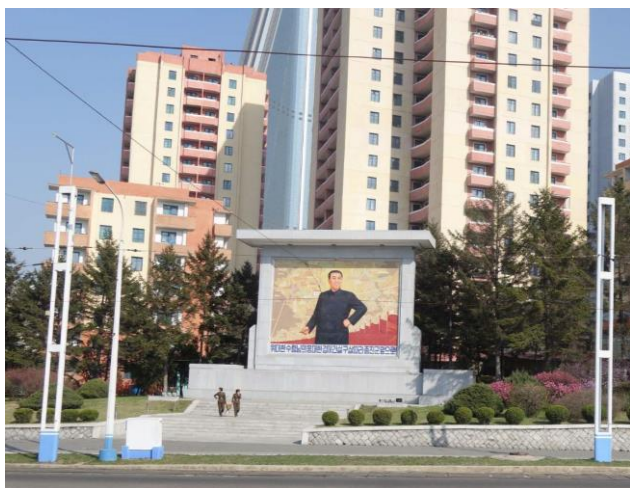
Soudruh průvodce vůbec nepovažoval za vtipný můj poukaz na to, že řidič autobusu se někde zdržel a že můžeme jet sami, protože autobus řídit umím a klíče jsou v zapalování. S ohledem na velkorysé parametry ulic a minimální automobilový provoz musí být řízení autobusů a jiných velkých vozidel v *Pchjongjangu* velmi pohodlné. Jen jednou jsem byl svědkem toho, když se řidič autobusu dostal do potíží, pokoušeje se vjet do úzké vrátnice **Kim Ir Senovy-Kim Čong Ilovy nadace**, v níž se vzpříčil a málem o její střechu rozbil levé okno. Potom vycouval, zůstal stát před vjezdem a museli jsme dovnitř pěšky.

Při večerní cestě do hotelu všechny nové prosklené mrakodrapy svítily nejen ozdobnými pásy světél na fasádách, ale i náhodně rozsvícenými okny bytů dle potřeby obyvatel, čímž vyvracely kleветы o tom, že jsou ve skutečnosti neobydlené nebo že v nich nejde elektřina. Na uniformách dopravních policistek blikaly diody, což působily poněkud pouťově, a diodami blikaly i jejich hůlky *regulky*.

Blízko **Kim Ir Senova** náměstí jsem viděl diodovými řetězy osvětlené a pouťově blikající i mnohé vzrostlé keře. Působilo to vánočním dojmem, avšak v půlce dubna. Zřejmě šlo o součást výzdoby k *největšímu národnímu svátku*. Při vstupu do budovy jídelny u hotelu *Sosan* v dubnu diodami zářil typický vánoční sněhulák. Přitom v KLDŘ Vánoce neexistují a 24. prosinec byl dlouho významným dnem narození soudružky *Kim Čong Suk*, ale i ten byl nedávno zrušen, což nebylo nijak zdůvodněno.

Kulturní program po návratu z *Uměleckého divadla Pochodeň* vygradoval promítáním čínského revolučního baletu „*Rudá ženská jednotka*“ z maoistické éry v *Korejské ústřední televizi*, jehož představení sledoval 16. dubna 2018 vážený soudruh nejvyšší vůdce se svou manželkou *Ri Sol Džu* (kdysi byla označována za *soudružku*, nyní už jen za *manželku*, chvíli také za *první dámu státu*) ve *Velkém divadle východního Pchjongjangu*. Za zmínku stojí, že tento revoluční balet z roku 1964 sledoval při své návštěvě Číny v roce 1972 prezident USA *Richard Nixon*.

Popsat takový revoluční balet lze obtížně, podstatně lepší je jej vidět, ostatně v tomto případě je to na internetu možné. Dlužno dodat, že KLDŘ má také podobná umělecká díla spojující klasické umělecké styly s národně revoluční a komunistickou ideologií, své slavné *revoluční opery*, z nichž jistě nejznámější a nejslavnější je „*Moře krve*“ dle námětu samotného soudruha **Kim Ir Sena**. Zdá se však, že v posledních letech nebo spíše už v posledních několika dekádách podobně velkolepá umělecká díla nevznikají a ta dřívější jsou uváděna jen sporadicky.

Vojačky pokládají květinový koš u jedné z mozaik KIM IR SENA

„Vážený soudruh nejvyšší vůdce chválil, že čínská umělecká skupina podala dobrý výkon s vysokou mírou ideologické a umělecké hodnoty a čínský národní tanec a balet se spojily a dodaly hřejivý pocit přátelství čínského lidu s korejským lidem. Poukázal na problémy, které vznikají při rozvoji kulturní výměny mezi oběma zeměmi. (...)“

Vážený soudruh nejvyšší vůdce znovu blahopřál čínskému uměleckému souboru k jeho úspěšnému představení a řekl soudruhu Song Taovi, aby jeho srdečné pozdravy předal soudruhu Si Ťin-pchingovi, který poslal slavnou uměleckou skupinu do Pchjongjangu.“ (KCNA 17. 4. 2018)

S čínským souborem, který ztvárnil „*Rudou ženskou jednotku*“, jsme byli ubytováni v hotelu Korjo. Potkal jsem tam i jeho uměleckou vedoucí, již jsem znal z televize a která seděla během představení po boku nejvyšších korejských představitelů a zástupců spřátelené Číny. Měla specifické čínské šaty s vysokým límcem. V civilu působili Číňané obyčejným dojem a nejsem si jist, do jaké míry svou teatrální revolučností přenášeli i do skutečného života, spíše si myslím, že s ohledem na povahu čínského „tržního socialismu“ jen dělali svou práci a po žádné revoluci netoužili, tak jako většina umělců za někdejšího socialismu u nás. Každopádně podívaná to byla úchvatná.

Kromě navštíveného *Uměleckého divadla Pochodeň* a *Pchjongjangského cirkusového divadla* jsem viděl několik dalších významných uměleckých scén alespoň zvenku, mezi nimi *Velké divadlo* z roku 1960 v tradičním korejském stylu s prohnutými střechami, charakteristické mozaikami na budově s výjevy z nejslavnějších revolučních představení, nebo moderní kulatou prosklenou budovu *Lidového divadla* z roku 2012, známého též jako *Lidové divadlo Mansude*, jelikož leží na úpatí tohoto vrchu. Vypadá trochu jako pražská bývalá *Sazka aréna*, ale vyšší.

Krásná je také budova divadla *Moranbong*, obklopená parky stejnojmenného *Pivoňkového kopce*, pocházející již z roku 1946, kopírující klasicistní styl a obnovená po válečném zničení. K nejzajímavějším kulturním pamětihodnostem města patří také kino *Tedongmun* (*Tedongská brána*) na ulici *Sungri* (*Vítězství*), bývalé *Stalinově*, hned vedle **Kim Ir Senova náměstí**, otevřené v roce 1955. Mohutné sloupové průčelí této budovy střeží ikonické sousoší oceláře, vojáka a rolnice. V tomto biografu se před pandemií konaly každoroční mezinárodní filmové festivaly, na nichž byla prezentována ideologicky přijatelná díla spřátelených nebo alespoň diplomaticky zastoupených zemí, ale od roku 2016 nebyl představen jediný film z KLDŘ. Ministerstvo zahraničních věcí ČR uvádí, že v roce 2006 zde byl uveden český film *Babí léto*, v roce 2008 film *Vratné láhve* (oceněn zvláštní cenou poroty), v roce 2010 film *Tobruk* a v roce 2012 film *Fimfárum*. Později už zjevně nic. Nevím, proč. Do uzavření hranic zbývalo ještě osm let.

Z autobusu jsem několikrát viděl také kruhovou budovu *Divadla orchestru Samdžijon* s mnoha sloupy a výraznou plechovou červenou střechou, rekonstruované v roce 2018 a v předvečer znovuotevření navštívené *váženým soudruhem nejvyšším vůdcem*.

Pchjongjangská kosmetická továrna

Kosmetická továrna s mozaikou soudruha KIM ČONG ILA

Zvýšení povědomí o dnešním rozvoji posloužila v roce 2019 návštěva *Pchjongjangské kosmetické továrny*, spojené se zásluhami revolučního vedení **velkého vůdce soudruha Kim Čong Ila** a **váženého nejvyššího vůdce soudruha Kim Čong Una**.

Velký generál navštívil tento závod 5. 8. 2003, což kromě vystavených fotografií v nadživotní velikosti znázorňuje také mozaika nesoucí název „*Poskytnout našemu lidu lepší kosmetiku*“ na dvoře obklopeném ze všech stran továrními budovami, obloženými bílými a modrými dlaždičkami.

Nad průjezdem do dvora je umístěno do kamene vytesané a vyzlacené heslo „*Velcí soudruzi Kim Ir Sen a Kim Čong Il budou s námi věčně*“ a vedle vjezdu na vysoké tabuli reliéf medaile s textem odkazujícím na tři revoluce, odkaz na *Hnutí rudého praporu tří revolucí*, vyhlášené **Kim Čong Ilem** v roce 1975.

Za jediný rok po 7. sjezdu *Korejské strany práce*, od května 2016 do května 2017, více než 360 jednotek získalo titul *Rudého praporu tří revolucí* a více než sto dalších jím bylo vyznamenáno dvakrát nebo třikrát. (KCNA 11. 5. 2017)

„*Hnutí Rudého praporu tří revolucí je nejvyšší formou hnutí, jehož hlavním bojovým heslem je nejvyšší program naší strany na formování celé společnosti na základech kimirsenismu-kimčongilismu. Je to celostátní masové hnutí s účastí všeho lidu celé země.* (...)“

Hnutí Rudého praporu tří revolucí je nejlepším bojovým prostředkem, kterým revoluční věc čučche překoná všechny výzvy, obtíže a zkoušky a bude neustále vítězit. Hnutí Rudého praporu tří revolucí je mocnou zbraní pro budování silného socialistického státu,“ uvedla KCNA k 45. výročí hnutí 18. 11. 2020. Samá fráze, ale o praktickém fungování tohoto hnutí se nedozvíme nic.

Pro lepší pochopení budu citovat ještě úvodník z *Novin práce (Rodong sinmun)* z 22. 11., upřesňující, že „*Hnutí rudého praporu tří revolucí je velkým kupředu směřujícím hnutím, jehož cílem je maximálně urychlit socialistickou výstavbu organickou kombinací ideologického přetváření s hnutím kolektivního novátorství v hospodářské a kulturní výstavbě na principu rychlosti a ideologické kampaně.*“

Hnutí bylo od počátku masami přijímáno za vlastní a zformovalo se v masové hnutí a jeho výhody a životaschopnost jsou v revoluční praxi plně potvrzeny.

Díky pokračujícímu hnutí napříč celou zemí jsou vůdce, strana a masy úzce spojeni jako společensko-politický organismus a byl uveden rozkvět literatury a umění oslavující éru Strany práce a vznikla rychlost 80. let.

Ušlechtilou zásluhou vedení Korejské strany práce, která moudře vedla Hnutí rudého praporu tří revolucí, chápajíc jej jako mocnou zbraň pro završení revoluční věci čučche, Korejská lidově demokratická republika demonstruje svou moc jako nezávislá a neporazitelná

socialistická pevnost tváří v tvář bouřlivému větru historie a důstojnost, postavení a národní moc KILDR jsou pozvednuty na nejvyšší úroveň v novém století čučche.

Dějiny a skutečnost dokazují, že Hnutí rudého praporu tří revolucí je nejučinnějším a mocným nástrojem při urychlení konečného vítězství prostřednictvím stálého skoku a inovací ve všech oblastech budování socialismu.“

Zkrátka asi něco jako naše někdejší *Brigády socialistické práce*, ale ve větším stylu, protože v KILDR je vše ve větším stylu. Všimněme si v textu odkazu na „završení revoluční věci čučche“, což je dosti častá propagandistická fráze. Nikdy jsem se nesetkal s vysvětlením toho, co je takovým završením myšleno, a nejsem si jist, zda to někdo ví. Jestliže základní poučka filosofie čučche praví, že *člověk je pánem všeho a rozhoduje o všem, že lidové masy jsou pány revoluce a budování a mají sílu je dovést do konce* (aniž by bylo řečeno, jakého, a jak se tento konec pozná), pak se naskytá otázka, proč ještě revoluce čučche není dovedena do konce a kdy a jak se tak má stát. Odpovědi v propagandě nenajdete, ale kde nejsou otázky, nejsou ani odpovědi.

Jestliže z hlediska *marx-leninismu* by dovršením socialistické revoluce mělo být vítězství *komunismu* (beztržní společnosti) na celém světě, pak KILDR o ničem takovém nehovoří, naopak otevřeně odmítá *dialektický a historický materialismus* a tvrdí, že základní otázkou filosofie čučche je postavení a úloha člověka ve světě. Zkrátka z *marxistického* hlediska naprostý *subjektivismus* a *voluntarismus*.

Nechci však zahlcovat čtenáře úvahami o ideologii **kimirsén-kimčongilismu** a jeho srovnáváním s předchozím, formálně nahrazeným a reálně do značné míry zavrženým *marx-leninismem*. Abych dokázal, že *všechno souvisí se vším*, vrátím se ke kosmetice.

V průjezdu do továrního dvora vidíme mozaiku *Pektusanu, posvátné hory revoluce*, jejíž posvátnost je ovšem mnohem staršího data než revoluce čučche a je spjata s legendou o zrození korejského národa. Proto je symbolické, že se v partyzánském *Pektusanském tajném táboře* dle oficiálního výkladu narodil *velký generál*. Zatímco *velký vůdce* tak má v nejposvátnější úctě uchováno rodiště v *Mangjongde* a *velký generál* pod štíty *Pektusanu*, rodiště současného *váženého soudruha generálního tajemníka* zůstává zahaleno tajemstvím. S ohledem na společenské postavení jeho otce by bylo asi obtížné vytvořit v této otázce revoluční legendu a nebylo by namístě uvést, že se jistě narodil na nějakém VIP místě.

Jen tak mimochodem, o matce *váženého soudruha* v KILDR neexistuje ani zmínka, i když prý v minulosti takové byly. *Vážený soudruh* má prostě jen otce, a ani to se tak přímo neříká. Západní zdroje uvádějí, že matka *Ko Jong Hui* zemřela v roce 2004 a údajně pak byla krátce pozitivně připomínána, což však skončilo ještě za života *velkého generála*. Pochopitelně nevím, proč. Zesnulá by neměla propagandisticky překážet a ve státní kladoucím takový důraz na rodinu by se snad slušelo, aby *vážený soudruh* pocházel z úplné a příkladné rodiny. Že utajená matka prý nebyla manželkou *velkého generála*? No a co? Tou by se přece mohla stát *in memoriam*, propaganda už dokázala jiné divy.

Průjezd do podniku kromě *Pektusanu* zdobí i další pestrá agitační hesla a *sorela* obrazy. Vzorně čistý a upravený prostorný vyasfaltovaný tovární dvůr se stromy a keři po svém obvodu a na ostrůvku za stěnou s mozaikou je plný bíle psaných hesel na dlouhých rudých tabulích, velká zlatá vodorovná hesla zdobí všechny budovy společně s bílými hesly na rudých svislých tabulích. Zeď s mozaikou s *velkým generálem* na návštěvě závodu, ve *vinalonové* soupravě a hnědém kabátě držícím v ruce kosmetické výrobky a *slunečně* se usmívajícím na soudružky dělnice, kromě nichž je vyobrazen za zády *velkého generála* funkcionář s velkým notesem v ruce, je vysoká asi 10 metrů a podobně široká. Z druhé strany na ni vede žebřík, takže je možné vylézt nahoru, asi za účelem čištění.

Po obvodu dvora nechyběly typické pamětní kameny s vyrytými vyzlacenými hesly a ovšem mramorový rudý prapor s bílým heslem o rozměrech minimálně 6 x 12 metrů. Také zde byly rozestavěny tabule s texty psanými ručně mnoha barvami, informující patrně o plnění plánu. KLTR v současnosti formálně plánuje po *sovětském* vzoru na pětiletky, v minulosti měla však i delší národohospodářské plány nebo někdy snad dokonce neměla žádné, ale plnění dlouhodobých plánů asi nebylo a není její silnou stránkou, takže byly doháněny různými vyhrocenými kampaněmi nebo bylo prostě konstatováno, že plány téměř v žádném oboru nebyly splněny, byla provedena soudružská kritika a sebekritika a život šel dál. Celkově je patrné, že hospodářství je podstatně méně centralizované a podstatně tržnější než v bývalé ČSSR.

Dělnice Pchjongjangské kosmetické továrny

O pronikání tržního hospodářství svědčí i oficiální informace o vytváření takzvaných *zón hospodářského rozvoje*, o nichž uvedla KCNA 27. září 2019: „*Korejská lidově demokratická republika usiluje o vytváření zón hospodářského rozvoje, kde jsou zaručena zvláštní privilegia pro obchodní aktivity. (...) Vláda KLTR rozhodla zřídit 13 zón hospodářského rozvoje poprvé v listopadu číslu 102 (2013) v některých oblastech osmi provincií (resp. přímo řízených měst), aby podpořila rozvoj národního hospodářství a zlepšila živobytí lidu i hospodářskou výměnu s jinými zeměmi. (...)*

Dosud vzniklo po celé zemi více než 20 zón hospodářského rozvoje, včetně zón hospodářského, průmyslového a zemědělského rozvoje a zón zpracování vývozu.

Vláda KLTR přijala opatření k nabídnutí mimořádných výhod v užívání půdy a platbě poplatků podnikům a investorům, kteří mají zájem investovat do výstavby infrastruktury v zónách hospodářského rozvoje a vyrábět technologicky vyspělé produkty a zboží s konkurenční výhodou.“

O pronikání zahraničních investorů, patrně hlavně z Číny, lze ze zdrojů KLTR zjistit velmi málo, asi protože by bylo ideologicky obtížně obhajitelné. Jednou z mála oficiálních informací je článek v čtvrtletníku „*Zahraniční obchod*“ („*Foreign Trade*“) 3 / 2022, který praví: „*Vláda KLTR, aby učinila vnější prostředí země příznivějším, jak se sluší na její rostoucí mezinárodní prestiž, prosazuje politiku zřizování speciálních ekonomických zón pro efektivní využití geopolitických podmínek a zřizování parků hospodářského rozvoje v každé provincii země a jejich specifický rozvoj. Zahraničním investorům také poskytla příznivé podmínky a prostředí pro jejich ekonomické aktivity.*

Mezinárodní ekonomická zóna Sinuidžu (...) má být dle plánu rozvinuta do komplexní ekonomické zóny (...), která zabírá 13 kilometrů čtverečních (...). Projekty na zřízení vysoce vyspělé průmyslové čtvrti s konkurenční výhodou vybudováním nových průmyslových podniků a vybudováním dopravní sítě a služeb pro turisty podél řeky Amnok jsou nyní v plném proudu. (...)

Hospodářská federace Madusan, která má právo na všeobecný rozvoj mezinárodní ekonomické zóny Sinuidžu, prosazuje spolupráci a výměnu se zahraničními investory, aby uskutečnila svůj plán přeměny zóny v mezinárodní město...“ atd.

Prostě bez ohledu na ideologii se občané KLDR stále více stávají levnou pracovní silou pro zahraniční investory, ať již ve zvláštních ekonomických zónách uvnitř země nebo při práci v zahraničí, zvláště v Číně a Rusku. Že by to posilovalo jejich náklonnost k socialismu a cítili se jako *vládnoucí třída*, o tom si dovolím pochybovat.

Nuž zpět k *Pchjongjanské kosmetické továrně*, o jejímž vlastnictví samozřejmě nic nevíme, ale můžeme předpokládat, že je státní.

Z logistického hlediska je zajímavé, že tento závod, stejně jako velká část továren v hlavním městě i jistě i jinde v zemi, nemá železniční vlečku, i když železniční tratě vedou poměrně nedaleko a i když silniční nákladní doprava je kvůli nedostatku pohonných hmot značně omezená. Na továrním dvoře ani v okolí podniku jsem ostatně žádný nákladní vůz neviděl. Nevím tedy, jak je tedy zboží distribuováno, kromě prodeje v podnikové prodejně.

Vstup do hlavní tovární budovy ze dvora je opět ozdoben reliéfem medaile a odkazem na *Hnutí rudého praporu tří revolucí* a rudou pamětní tabulí s informací, že objekt navštívil 28. 10. 2017 *vážený soudruh nejvyšší vůdce*. Tehdy spolu se svou manželkou Ri Sol Džu poskytl terénní pokyny podniku, „*který se stal vzorem a standardem pro národní kosmetické továrny*.“ KCNA o návštěvě informovala, že „*když si vážený soudruh nejvyšší vůdce pečlivě prohlédl všechny snímky terénních pokynů velkého generála továrny v srpnu 2003, uvedl, že velký generál by byl velmi potěšen, kdyby viděl, že továrna byla zrenovována*.“

Všechna místa továrny jsou spojena s láskou velkého generála k lidu, když se snažil poskytnout mu nejcivilizovanější životní podmínky, řekl soudruh Kim Čong Un, vyzýváje funkcionáře a zaměstnance továrny k výrobě další kosmetiky dobré kvality se světovou konkurenceschopností a jejímu poskytnutí lidu s trvalou vzpomínkou na terénní pokyny velkého generála z toho dne.

Prohlédl si integrovanou místnost pro řízení výroby, kosmetiku, mýdlo a kosmetické nádoby, návrhovou místnost, kosmetický institut, kosmetickou analytickou laboratoř, vědecko-technický učební prostor, zkušební místnost a další místa továrny, aby se podrobně seznámil s renovací, výrobou, výzkumem a kvalitou zboží.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce byl velmi potěšen, řka, že řada kosmetických přípravků vyráběných v továrně je početná a jakostní a že nejen provedení jejich nádob, ale i balení jsou velmi pěkné. Řekl s hrdostí, že je velmi příjemné přemýšlet o našich ženách a lidu, který rád obdrží kosmetiku na světové úrovni vyráběnou v továrně, která byla uvedena na moderní, vědeckou a průmyslovou základnu, a poukázal na to, že sen žen, které chtějí být krásnější, byl uskutečněn.

Řka, že výrobní oblasti, vzdělání a život pracujících továrny jsou naprosto pozoruhodné, přičemž všechny budovy jsou svěží a energeticky úsporné a vše se radikálně pozvedlo, uvedl, že se cítí dobře, protože továrna byla přestavěna tak, aby mohla být hrdá před světem, tak aby byla bezvadná i ve vzdálené budoucnosti.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce nastolil důležité úkoly, jimž bude továrna čelit, a přímo stanovil úkoly modernizace druhotného výrobního procesu.

Vyjádriv očekávání a přesvědčení, že funkcionáři a zaměstnanci továrny budou pokračovat v novátorství a pokroku v úsilí poskytnout lidu kvalitní kosmetiku a nechal se s nimi na paměť vyfotografovat.“ (KCNA 29. 10. 2017)

Samozřejmě při návštěvě kosmetické továrny bylo zapotřebí ženského pohledu na věc, tedy kromě soudružky manželky nechyběla ani soudružka sestra, o níž se v KLDR oficiálně neví, že je sestrou, tedy soudružka Kim Jo Džong.

Výzdoba provozu je klasická – několik nadživotních fotografií *vůdců*, tabule s jejich citáty, bílá hesla na rudém podkladě vodorovně i svisle a zlatá vodorovná hesla na bílých stěnách. K tomu různé tabulky, *sorela* plakáty s usměvavou ženou v *čoson-otu* u regálů s výrobky, rozjásanou dělnicí v růžové haleně nad pásem plným plastových láhví s tekutým mýdlem, nebo křičícím úderníkem v zeleném *vinalonu* a čepici, třímajícím rudý prapor s heslem, přinejmenším v životní velikosti. Řada agitačních hesel a nástěnek povzbuzuje zvyšování a zlepšování výroby, ale také obranu vlasti. Průvodce se před vojenskou nástěnkou poněkud ušklíbl a řekl: „*Nevím, proč to tady je*,“ jako by mu bylo jasné, že všudypřítomná militaristická propaganda nedělá na nemalou část cizinců dobrý dojem. Asi to bylo jasné nejen jemu, protože vojenská propaganda začala v té době opravdu mizet. Zrovna tu bych ale KLDŘ v jejím postavení nevyčítal.

Nechyběly nástěnky pojednávající o revolučních a bojových tradicích, s typickými idealizovanými *sorela* vyobrazeními partyzánských bojů.

Při vstupu do chodby u dílen, oddělené od nich prosklenou stěnou, jsme procházeli přes stroj, navlékající modré igelitové návleky na boty. Několika prvním návštěvníkům stroj skutečně návleky nasadil, potom však přestal fungovat a ostatní si je nasazovali ručně. Také jsme dostali bílé pláště, i když si myslím, že opět jen pro vyvolání zdání absolutní čistoty, zatímco z praktického hlediska to bylo úplně jedno, projdeme-li chodbou v bílých pláštích na svých oděvech nebo bez nich.

V továrně bylo neskutečně čisto, všechny plochy doslova naleštěné. Občas někde stál u stroje dělník v modro-bílé pracovní kombinéze. Většinu osazenstva však tvořily stejné oděné dělnice s bílými čepicemi na hlavách řekněme kuchařského nebo lékařského typu, kryjícími většinu vlasů, ne však všechny, protože vesměs jim na všechny strany vlasy vyčnívaly, takže pokud mají tyto čapky bránit padání vlasů do výrobků, není to příliš platné. Velká část žen nosí dosti dlouhé vlasy, vzadu se sponou nebo culíkem; kdysi tak typické *mikádo* mají spíše už jen ty mladší.

Část dělnic pracovala v chirurgických rouškách, ne však všechny, a některé je měly pod nosem. Na oficiálních snímcích z různých výrobních provozů z KLDŘ jsem pozoroval už dávno před pandemií, že osazenstvo nosí roušky, případně i gumové rukavice, i když význam toho z hlediska reálné hygieny výroby asi není valný (v případě výrobků, u nichž je jisté jedno, zda je někdo při výrobě osahá nebo pokašle, protože se pak stejně dají do obchodu, kde na ně sahá a kašle kdekdo), spíše mi to připadalo jako snaha ukázat navenek maximální čistotu.

Nevím, zda takto hygienicky vstrojení pracují dělníci pravidelně nebo jen v případě fotografování a návštěv, ale mám za to, že druhá varianta je blíže skutečnosti, což se ukázalo na přístupu k protipandemickým opatřením v letech 2020-2022, když na propagandistických fotkách a filmech nosili roušky a respirátory i lidé široko daleko sami v parku nebo na poli, ale na uniklých neoficiálních záběrech bylo vidět, že je nosí stažené na bradu, nemluvě o tom, že i v časech nejtěžší pandemie se konala četná masová shromáždění, kde neexistovaly žádné roušky, žádné rozestupy a není známo, zda vůbec nějaké testování či jiná prevence případné nákazy. Zatímco propaganda ukazovala zemědělce na polích a návštěvníky parků v rouškách a respirátorech, *vážený soudruh* se obklopoval stovkami a tisíci lidí bez jakýchkoli mimořádných opatření a sám jako nadčlověk samozřejmě téměř nikdy žádnou ochranu dýchacích cest nenosil. Poněkud bizarní v režimu, který tvrdí, že *bez vůdce by nebyla žádná revoluce*, ale vystavovat ho v časech pandemie nebezpečí nákazy a smrti nikomu nepřišlo divné.

Při svých návštěvách Koreje jsem viděl několik občanů, celkově však maximálně deset, nosit na veřejnosti roušku. U nás to tehdy ještě bylo naprosto nemyslitelné. V Číně bylo takových lidí o poznání více, ale celkově nanejvýš jednotky procent, i v metru a na letišti. Kdo by si byl pomyslel, že o rok později po mé poslední návštěvě Koreje a Číny budou u nás roušky a respirátory nosit chvíli skoro všichni, a kdo si byl pomyslel, že krátce potom opět ne.

V KLRD tehdy ještě plošně nefungovalo rozšíření roušek jako prevence nákazy, jak to bylo běžné třeba v Japonsku už v 60. letech. Nevím, co na tom změnila pandemie. Po jejím oficiálním odvolání ze strany KLRD už s rouškou opět skoro nikoho nevidíme, i když přece jen je tam alespoň na dostupných záběrech takových lidí o něco více než u nás. (Přičemž oni deklarují, že nyní nemají žádné nakažené, zatímco Česko ke konci září a počátkem října 2022 kolem tří až pěti tisíc denně.) Začátkem října, když dopisuji tuto práci, ukazují sdělovací prostředky opět účastníky hromadných akcí v rouškách, aniž by informovaly o takovém nařízení nebo doporučení.

Poskytují rozhovor korejské televizi

Pracující byli dosti teple oblečeni a obuti, protože i když v dubnu už nebyla velká zima, přece jen venku bylo kolem 15 °C a uvnitř bez topení jistě ne o mnoho tepleji. To nepovažuji za nedostatek, zvrácená a neudržitelná je naopak naše praxe přetápění budov a záliby v krátkých rukávech po celý rok.

Nad vstupem do další budovy rudá tabule uvádí, že *vážený soudruh nejvyšší vůdce* zde byl 4. 2. 2015 a potom podruhé 28. 10. 2017.

Stroje vypadají dost věkovitě, ale jsou nablýskané jako nové. Jejich pravděpodobnému vyššímu věku se neposmívám, není důvod je nahrazovat, pokud pracují dobře, koneckonců i v některých našich továrnách a podnicích se pracuje na strojích třeba ještě z 50. let nebo i starších. Sám jsem v prvních letech nynějšího století na škole v centru Prahy pracoval na soustruhu z roku 1940 a předpokládám, že tam slouží dodnes.

V podnikové prodejně bylo k zakoupení nepřeborné množství pestrobarevně zabalených a lákavě vyhlížejících výrobků. Vyráběná kosmetika nese značku *Unhasu*, *Mléčná dráha*. Na glóbu (samozřejmě s jednotnou rudou Koreou s hlavním městem *Pchjongjangem* a provinčním městem *Soulem*) byly znázorněny země, kam je tato slavná značka korejské kosmetiky vyvážena, mezi nimi například *Čína*, *Rusko*, *Írán*, *Malta* a *Austrálie* (moc jich nebylo).

V kosmetice se příliš nevyznám, ale je patrné, že KLRD zajišťuje její výrobu a distribuci v dost široké nabídce a těší se oblibě a vysoké spotřebě nejen u jejích žen, ale jistě i mužů, protože tolik výstavních elegantů jako v KLRD, někdy snad až amatérských manekýnů a metrosexuálů, přinejmenším v Pchjongjangu, asi nelze vidět nikde na světě.

I když ženy nezastávají téměř žádné vyšší politické a hospodářské funkce, což je do značné míry dáno historicky a biologicky (a netvrdím tím, že je to správné), korejská společnost jim prokazuje velkou úctu a péči. Znamé je heslo, tvořící i refrén slavné písně asi z konce 80. let, „*ženy jsou květiny*“.

*„Ráj, o kterém po staletí snily stamiliony žen světa, se stal skutečností v socialistické Koreji, kde si všechny ženy užívají šťastného života jako květiny země, života a rodiny, a to díky láskyplné politice váženého soudruha **Kim Čong Una**, vysoce si vážícího žen a majícího je v úctě,“* uvedlo k Mezinárodnímu dni žen 8. března 2022 Ministerstvo zahraničních věcí KLDŘ.

V prodejně kosmetického závodu jsem poskytoval rozhovor *korejské televizi*, který potom byl skutečně vysílán (nevím, zda i *Korejskou ústřední televizi*, každopádně našel jsem jej na stránkách *Mezi naším národem – Uri minzokkiri*) a chvíli byl dokonce umístěn na YouTube.

Také mě zde zaujalo, že ceny výrobků jsou kupodivu, na rozdíl od jiných obchodů, zřejmě skutečné, nikoli propagandistické, možná protože sem běžně nechodí cizinci. Luxusní taška s kosmetikou tak byla nabízena za 595 tisíc wonů (!), což by dle neoficiálních údajů mělo odpovídat asi 1900 korunám, sada voňavek za 635 tisíc wonů, tedy snad asi 2 000 Kč, ale skutečnou cenu bych zjistil, až kdybych zaplatil ve valutách a pak si je přečetl na koruny dle aktuálního kursu.

Zaráží mě, proč KLDŘ, chvástající se licoměrně svou všemohoucností, není schopna regulovat svou měnu na rozumné hodnoty a nevádí jí ani běžné spotřební zboží platit ve statisících. Takové znehodnocení měny a hospodářský nepořádek jako oni ve formálním socialismu jsme nikdy neměli ani my při otevřené obnově kapitalismu se vším všudy.

Muzeum známek

Hned vedle *hotelu Korjo* stávala nenápadná nízká budova, ztrácející se mezi samými výškovými domy, nevýrazná béžová krychle nezajímavého vzhledu s výlohami v přízemí a dvěma patry bez oken, na první pohled snad obchodní dům nebo kulturní středisko, na níž jen zlatý nápis a reliéf známky se symbolem *čchollima* připomínaly, že se jedná o *Muzeum korejských známek*.

V únoru 2019 bylo muzeum znovuotevřeno po velkorysé rekonstrukci a získalo novou, zajímavou tvář, kdy průčelí budovy připomíná podlouhlou poštovní známku, se zoubky nahoře a dole, a symbol poštovní známky se *čchollimou* a názvem instituce je přemístěn doprostřed průčelí mezi tyto zoubky.

I když celé průčelí může také připomínat staré rádio, myslím, že na rozdíl od modernizací staveb metra získala v tomto případě budova muzea zajímavější a přitažlivější vzhled a že se tedy tato přestavba architektonicky zdařila, i když si nejsem jistý, zda byla s ohledem na vzhledově pěkný původní stav budovy nutná a zda opět nešlo o zbytečné maření energie a prostředků ve snaze být moderní za každou cenu.

Zpráva KCNA o otevření rekonstruovaného muzea z 11. 2. 2019 uvádí, že „v muzeu jsou vystavena alba známek, které shromáždil velký vůdce soudruh **Kim Čong Il** za svého dětství a mládí a historické údaje, známky a pohlednice, zobrazující revoluční zásluhy neskonalých velikanů a poštovní známky, pohlednice a upomínkové předměty, ukazující rozvoj republiky.

Vystaveny jsou také historické údaje a památky, které ukazují poštovní dějiny starověké a středověké Koreje a zavedení moderního poštovního systému na konci feudální dynastie Čoson.

Muzeum má prodejny známek, suvenýrů atd. (...)

Současně s tím Státní známkový výbor KLDŘ vydal pamětní poštovní známku u příležitosti rekonstrukce Muzea korejských známek.“

Muzeum korejských známek

Expozice pojednává o historii poštovníctví v Koreji od nejstarších časů až po současnost a nabízí k prodeji velké množství známek a pohlednic. Před vstupem stojí bronzová socha poštovního holuba sedícího na zeměkouli, který drží v zobáku známku a pruh dalších známek obtáčí zeměkouli.

Muzeum jsem navštívil až po jeho rekonstrukci v dubnu 2019. Šli jsme tam dva se svým průvodcem, kromě nás nebyl přítomen nikdo kromě zaměstnanců. Horní část expozice kvůli nám odemykali a rozsvěceli. Soudruh průvodce nebyl nadšen tím, že tam vůbec chceme jít, nejspíš už chtěl mít volno, a divil se, že se zajímáme o známky. My jsme se o známky vpravdě nijak hluboce nezajímali, ale byla by škoda muzeum nevidět, když bylo hned vedle hotelu a chodili a jezdili jsme kolem něho.

Nechtěli jsme svou přítomností obtěžovat, proto jsme si expozici prohlédli dosti rychle (a předpokládám, že nám neukázali celou), kromě toho nejsem na známky žádným odborníkem. Fotografovat se nesmělo, udělal jsem si jen čtyři fotky známek, když jsem byl schovaný za zástěnou s exempláři, a oficiální snímky či bližší popis nemám k dispozici, takže nemohu výstavu podrobně popsat.

Nepřekvapím konstatováním, že vystaveny byly téměř výhradně poštovní známky, ať už zvětšené nebo v původním rozměru. Bohužel popisky jsou jen v korejštině a místní zaměstnanci ani náš osobní průvodce nám žádný výklad ani překlad neposkytli. Zaujala mě výrazně zvětšená známka k osvobození *Soulu* (1950), trochu překvapivě zdůrazněná v samostatné vitrině právě v období nedlouho po severo-j jižních summitech (prezident *Mun Če In* navštívil KLDŘ v září 2018).

Kromě známek a popisek k nim jsem zaznamenal jen model poštovního holuba a dávného pošťáka s koněm a nějakou bustu, nevím, čím. Na zdejší poměry mi připadalo muzeum poměrně nepolitické, nebyl zde snad ani velký obraz žádného ze tří vůdců (a nejsem si jist, zda vůbec nějaký) ani typické tabule s jejich citáty a oslavná hesla.

Na známkách, téměř výhradně samozřejmě až z období po založení KLDŘ a zejména po *Korejské válce*, nebyly zdaleka jen revoluční a budovatelské motivy, ale i četné motivy lidové, přírodní či sportovní. Příznačné je, že několik málo známek s *Marxem*, *Engelsem* a *Leninem* pochází nejpozději z 60. let, se *Stalinem* jsem neviděl žádnou. Zaznamenal jsem známku z roku 1961 s *Gagarinem*, jinak už žádné zahraniční motivy, i když je známo, že KLDŘ vydala v letech 1981-1982 poštovní známky na oslavu svatby tehdejšího britského prince *Charlese* a princezny *Diany* a narození jejich syna prince *Williama* a dokonce

i k 21. narozeninám *Diany*, což je o to zvláštnější, že diplomatické styky KLTR se *Spojeným královstvím* byly navázány teprve v roce 2000.

V prodejně muzea jsem kromě některých známek nakoupil zejména pohlednice s vyobrazením plakátů s vojenskou tematikou, většinou starých už alespoň 10 let, z doby, kdy propaganda byla bojovnější než dnes nebo v několika posledních letech. I když dnes po zkrachování jednání s USA i *Jižní Koreou* opět občas vyjde plakát s raketami nebo ozbrojeným vojákem, tak militantní motivy jako dříve, přímo planoucí touhou po zničení nepřátel, už se nevydávají. Jiné pohlednice s vyobrazením starších militantních plakátů jsem nakoupil také na *Výstavišti Wolhjang*.

Hesla z některých plakátů byla na zadních stranách pohlednic přeložena do *angličtiny*, namátkou „*Spustíme tvrdou palbu na ty, kdo napadnou 0,001 milimetru našich teritoriálních vod!*“, „*Navždy rozdrtíme americké imperialistické agresory!*“, „*Smažeme ze země každého, kdo nás provokuje!*“, „*Děláme vše, co říkáme. Jsme muži činu!*“, „*Nejednejte neuváženě. Odstraníme USA z povrchu země!*“, „*Konec jediným úderem!*“, „*Rozhodně potlačme rozkolnické síly!*“, „*Rozdrtíme americké a japonské agresory zbraněmi songunu!*“, „*Iluze o nepříteli a míru znamenají smrt!*“, „*S rudým mečem revoluce!*“, „*Smrt nepřítelům znovusjednocení!*“, „*Smrt imperialistům USA!*“, „*Vztáhněte na nás ruku a jste okamžitě mrtví!*“, „*Hle, jaký ubohý pohled na americké imperialisty!*“ Vyobrazení k tomu jsou samozřejmě příkladným socialistickým realismem, včetně rakety dlouhého doletu, jistě s jadernou hlavicí, dopadající na území USA. Taková díla a hesla už dnes nevznikají nebo přinejmenším nejsou zveřejňována.

KLDR po léta avizuje vydávání obrovského množství druhů poštovních známek, včetně graficky velmi zajímavých aršíků, které by vyjmutím samotných známek a jejich upotřebením byly zničeny. Myslím, že takové pamětní aršíky slouží spíše jen jako suvenýry než k reálnému využití pro hrazení poštovního. Celkově je fungování pošty v zemi velkou neznámou a nelze o něm z místních zdrojů téměř nic zjistit. Zřídka lze sice vidět v *Pchjongjangu* poštovní úřad nebo poštovní schránku, ale s ohledem na katastrofální stav dopravy je otázkou, do jaké míry doručování funguje. Nevíme ani, do jaké míry je rozšířen internet (či intranet) a signál mobilních telefonů, ale ani síť pevných telefonních linek, tedy do jaké míry je poštovní styk možno nahradit modernějšími a operativnějšími komunikačními prostředky. Že mezinárodní poštovní styk zřejmě prakticky nefunguje, jsem již zmiňoval.

Poštovní známky z KLTR jsou každopádně velmi pěkné a mezi sběrateli je o ně velký zájem. Sehnat zvláště ty novější z nich je v zahraničí velký problém, ale myslím, že ani v době existence *sovětského bloku* nebyly příliš rozšířené, protože jsem zdědil vícero alb známek po dědovi se známkami z mnoha zemí světa, ale KLTR mezi nimi není. Vydávány byly a jsou známky s motivy *velkých vůdců*, výjevy z dějin revolučních bojů, s vyobrazením vojáků a zbraní, státních symbolů, historických a přírodních památek, reprodukcemi agitačních plakátů, přírodními a sportovními motivy, známky na podporu spřátelených států typu *Číny* a *Ruska*, na podporu zdravotnictví, národního znovusjednocení, známky s motivy z průmyslu i zemědělství nebo s dopravními prostředky. Jedná se o desítky, ne-li stovky typů známek ročně.

V roce 2019 byla vydána série známek s fotografiemi soudruha **Kim Čong Una** a tehdejšího prezidenta USA *Donalda Trumpa* u příležitosti jejich summitu v Hanoji. Na poštovní známky se tak dostal člověk, jen o necelé dva roky dříve hovořící o možném „*úplném zničení Severní Koreje*“ (na 72. zasedání *Valného shromáždění OSN*; *KCNA* 22. 9. 2017).

Na své si však přijdou i sběratelé například mincí. KLTR sice nemá již dlouho v oběhu mince, ale jen bankovky, nicméně vydává a prodává mnoho pamětních mincí. Sám je nesbírám a žádné nemám, ale viděl jsem některé v obchodech nebo alespoň jejich vyobrazení. Jedná se zejména o zlaté a stříbrné mince k historickým výročím strany, *velkých vůdců* a soudružky *Kim Čong Suk, matky Koreje*. Kromě nich jsem viděl v prodeji a sám též zakoupil album bankovek, tvářících se jako platné, ale jde o bankovky již stažené z oběhu. Platné *wonové* oběživo běžný cizinec do ruky nedostane.

Venkov – Výstaviště mezinárodního přátelství Mjohjangsan

Děti s jízdními koly u dálnice z Pchjongjangu na Hjangsan

Říká se, že severokorejský venkov je úplně jiným světem než hlavní město. Do značné míry je to jistě pravda, rozdíl mezi městem a vesnicí je mnohem výraznější než u nás, vlastně nesrovnatelný s našimi poměry. V KLTR přitom za venkov nutno považovat snad veškeré území kromě *Pchjongjangu*, ale včetně

okrajových částí hlavního města, nespojených s městskou aglomerací a působících velmi vesnickým dojmem, naprosto nesrovnatelným třeba s okrajovými částmi *Prahy*.

Mrzí mě, že z oblastí mimo hlavní město jsem v KLTR viděl opravdu málo, především pak to, že jsem neviděl žádné další velké město, vlastně zblízka vůbec žádné jiné město než *Pchjongjang*.

Na venkově jsem přesto byl dvakrát, a to poměrně daleko za *Pchjongjangem*, díky *Výstavišti mezinárodního přátelství Mjohjangsan* u okresního města *Hjangsan* v provincii *Severní Pchjongan (Pchjongan pukto)*, asi 150 km od hlavního města. Tato vyhlášená turistická destinace je, nebo před pandemií byla, vděčným cílem návštěv mnoha cizinců díky expozici darů *velkým vůdcům* z celého světa, umístěné v malebné přírodní rezervaci *Mjohjangsan*.

Ze zdrojů KLTR nemohu o oblasti opět zjistit prakticky nic, dodávám tedy jen údaje z anglické *Wikipedie*, že okres měl v roce 2008 asi 52 tisíc obyvatel (novější údaj není uveden) v jediném městě, tedy okresním městě *Hjangsan*, a ve 20 vesnicích. Jde o okres převážně zemědělský, věnující se pěstování kukuřice, rýže a sóji, jablek a hrušek a chovu hospodářských zvířat. Význam má také lesnictví, protože lesy pokrývají 77 % území.

Pokud média země věnovala v poslední době pozornost okresu *Hjangsan* jinak než v souvislosti s muzeem, bylo to díky *Továrně na lékařské přístroje Mjohjangsan*, po důkladné rekonstrukci znovu uvedené do provozu 4. října 2020. Na modernizaci závodu dohlédl v říjnu 2019 *vážený soudruh nejvyšší vůdce* a KCNA informovala 27. 10. toho roku, že „*vážený soudruh nejvyšší vůdce* poznamenal, že obecně se rekonstrukce a modernizace závodu provádí podle plánu strany, ale pokud se na ni podíváme podrobně, lze spatřit některé nedostatky. Poukázal na nedostatečnou kvalitu stavby, která nevyhovuje požadavkům projektu

a řízení. Vnější obklady a spáry některých budov nejsou dostatečně hladké a některé části jsou nerovnoměrně omítnuty, zdůraznil a kritizoval finální práci, která nebyla provedena pečlivě.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce uvedl, že brzy vyše dovednou stavební jednotku, a vydal rozkaz napravit nedostatky zjištěné během výstavby a dokončit výstavbu závodu tak, aby byl do konce roku bezchybný a funkční. “

Vzhledem ke slavnostnímu předání po rekonstrukci až 4. 10. 2020 se to do konce roku (2019) zjevně nestihlo, ale v čučejské Koreji jsou běžná mnohem a mnohem delší prodlení.

Svámi pokyny poctil vážený soudruh nejvyšší vůdce tento podnik již v srpnu 2018, kdy konstatoval, že „nemůže být než velmi znepokojen a zklamán špatnou situací továrny. Poznamenal, že nedokáže pochopit, zda továrna prošla rekonstrukcí a modernizací nebo ne, a co bylo přestavěno a modernizováno, protože nevidí žádné známky přestavby, ačkoli uplynuly dva roky od chvíle, kdy strana vydala varování.

Ostatní odvětví zaznamenala v posledních letech pozoruhodné pokroky, ale odvětví veřejného zdravotnictví tak nikdy neučinilo, ale bylo stále pasivnějším, uvedl a poznamenal, že v oblasti veřejného zdraví není nic, nač bychom mohli být hrdi, kromě moderních nemocnic, továrny na lékařský kyslík a továrny na výrobky dentální hygieny, které byly nedávno postaveny pod přímou kontrolou strany. Neexistuje žádná jednotka, která by dobře udržovala své prostředí v sektoru veřejného zdraví, nemluvě o modernizaci zařízení.

Strana zdůraznila potřebu zintenzívnit své pokyny týkající se práce v oblasti veřejného zdraví a vyzvala vládu a orgány lidové moci na všech úrovních, aby zcela plnily svou odpovědnost a úlohu při práci na konsolidaci materiálně technické základny sektoru veřejného zdraví, neboť politika veřejného zdraví v naší zemi je založena na státních investicích a dodávkách materiálů, ale funkcionáři jsou v tomto ohledu velmi nečinní a nezodpovědní, zdůraznil.

Rudý koutek pro výchovu v revolučních dějinách není v porovnání s jinými jednotkami tak dobrý a ze špatného uspořádání vědeckotechnické učebny lze snadno zjistit, s jakým ideologickým hlediskem přijaly organizace strany ve veřejném zdravotnictví politiku strany pro posílení vědeckotechnických studií, a vědeckotechnická výuka se zde nemůže pozvednout, řekl, kritizuje organizace za to, že provádějí politiku strany velmi ledabylým způsobem.

Soudruh nejvyšší vůdce důrazně vyzval k úspěšnému pozvednutí Továrny lékařských přístrojů Mjohjangsan, kterou založil osobně velký vůdce a věnoval jí velkou pozornost až do posledních okamžiků svého života, v příklad, který sehraje vedoucí úlohu v oboru zdravotnických přístrojů, aby uskutečnil jeho přání a oslavil zásluhy jeho vedení napříč generacemi. Je nutné být předvojem zničení a přeměny zastaralého, aniž bychom ztratili srdce, řekl a dodal, že by se neměly jen opravovat některé staré budovy, ale mělo by být zajištěno výrobní prostředí podle mezinárodních norem a modernizovány výrobní procesy na základě nejnovějších poznatků a technologií a továrna přeměněna na nejmodernější zařízení schopné vyrábět vysoce kvalitní zdravotnická zařízení a přístroje splňující mezinárodní standard.

*Požádal o přeměnu studovny **kimirsenu** a **kimčongilismu** a prostoru pro výchovu v revoluční historii a vědeckotechnické učebny, výstavních prostor a kulturního a sociálního zařízení a výrobních budov s vědeckým výpočtem, což zdůrazňuje potřebu studovat opatření pro radikální zlepšení úrovně domácí výroby, automatizace a modernizace továrny na lékařské přístroje. (...)*

Vážený soudruh nejvyšší vůdce podotýká, že osobně převezme břemeno práce na modernizaci továrny, podrobně popsal orientaci při plnění úkolů, jimž čelí příslušné obory.“ (KCNA 21. 8. 2018)

Vesnice pod horami s nezbytným agitačním heslem na svahu

V Mjohjangsanu jsem byl na celodenním výletě dvakrát, v letech 2018 a 2019. V prvním z těchto let jsme tam cestovali dvěma menšími autobusy Toyota a o rok později dvěma velkými autobusy Nissan a před námi VIP rodina profesora doktora Harishe Gupty, zástupce generálního tajemníka Mezinárodního institutu myšlenky čučche, ve dvou tmavě modrých Mercedesech „piano“. Všechny dopravní prostředky byly z 80. let, patrně z jejich první poloviny, a použité komunikace přibližně také z té doby nebo ne o mnoho novější, to vše v téměř původním stavu, takže v tomto ohledu celá cesta byla jedním velkým *retrem*, z pohledu organizátorů jistě spíše nezbytným než vyhledávaným. S ohledem na absenci telefonního signálu a téměř naprostou nefunkčnost jakékoli motorové dopravy na venkově jsem se trochu obával, co by se stalo, kdyby některý z věkovitých vozů měl poruchu, ale to se naštěstí nestalo. *Japonská a německá* kvalita v kombinaci s korejskou péčí ani po letech nezklamaly.

Že tam není telefonní signál, jsem zjistil, když průvodce chtěl telefonovat do *Pchjongjangu*. Z toho je patrné, že oblast neznal a nevěděl, že tam signál není, jinak by se o to nepokoušel nebo přinejmenším by nebyl absencí signálu překvapen. My jsme, jak jsem psal v úvodu, neměli v KLTR telefonní signál nikde.

Po výjezdu na okraj *Pchjongjangu* se charakter města náhle mění, panelová sídliště řídnu a ulice a plochy kolem nich jsou čím dál více nezpevněné, jen prašné, chybí městský mobiliář a kolem domů vidíme už jen stromy a keře. Ještě viditelněji než zástavba však řídne doprava. Kromě metra, tramvají a autobusů zmizí bezmála veškeré dopravní prostředky, kousek za centrem města už nevidíme skoro žádné osobní automobily ani v provozu, ani parkovat, jen výjimečně motocykl, kterých je celkově v KLTR jistě velmi málo, nebo nákladní automobil (i větší tříosý, nikdy ne však kamion s tahačem) a velmi zřídka mikrobuse či autobus linkového typu. A ovšem dost cyklistů a občas nějaký ten chodec. Mezi osobními vozy převažují čím dál více vojenské, což je patrné kromě provedení i z jejich registračních značek na černých tabulkách, zatímco civilní vozy mají tabulky modré.

Nákladní vozy převažují větší počet lidí na otevřených i krytých korbách, na valnicích, což ale můžeme v menší míře vidět i v centru města. S výjezdem z hlavního města mizí i poslední dopravní policisté a následuje skutečná dopravní anarchie, pro cizince poněkud překvapivá v zemi vyhlášené svým „tvrdým režimem“.

Z *Pchjongjangu* jsme směřovali na sever po dálnici se dvěma jízdními pruhy v každém směru, v počátečním úseku označenými bílými čarami a navzájem oddělenými dvojitou žlutou čarou, později již bez jakéhokoli značení jen jako obrovská asfaltová plocha o šíři čtyř jízdních pruhů, po které si vozidla jezdila zcela libovolně „cikcak“, vyhýbajíce se díram, puklinám a nerovnostem. Stav vozovky byl žalostný, byla plna děr, prasklin a záplat, záplatování však svědčilo o pravidelné údržbě a dálnice byla sice nepohodlně, ale sjízdná. Přirovnal bych ji k české D1 před rekonstrukcí.

Některé úseky měly jízdní směry oddělené středním pásem se vzorně zastřiženými tújemi nebo jinými stromy a keři. Vozovku někde lemovaly bílé plastové patníky či kovová svodidla podobná jako u nás, někde nikoli. Jediný krátký zcela nově vyasfaltovaný úsek byl bez středního pásu, bez svodidel

Cyklista na prázdné dálnici

a jakéhokoli značení.

Zaznamenal jsem úseky s dočasně uzavřenou polovinou jízdní dráhy z důvodu opravy povrchu. Probíhalo zde asfaltování rozléváním živice z primitivního vozíku, nesmírně zaostalým způsobem. V takovém případě byl provoz do protisměru převeden jedinou příkazovou značkou a několika kameny položenými na vozovce. V opravovaném úseku byla někde dopravní značkou snížena rychlost na 30 km/h, ale autobusem jsme tudy projížděli 80 km/h (viděl jsem na rychloměr) a předjelo nás jedno nebo dvě osobní auta, řítící se asi stokilometrovou rychlostí. Radaru se zde nikdo bát nemusí.

Podél dálnice bylo vidět všemi směry natažené elektrické vedení, aleje listnatých stromů, poloprázdné přehrady a koryta skoro vyschlých řek. V dubnu 2018, ale hlavně 2019 bylo nesmírné sucho, koryta řek téměř prázdná. Plné nebyly ani přehrady s vodními elektrárnami, jichž jsme míjeli několik. Všude byla vidět obdělaná pole a udržované sady se vzorně ostříhanými a upravenými stromy. V krajině pracovaly hloučky zemědělců nebo i osamělí rolníci na polích a při pasení stád. Probíhala také regulace vodních toků a rozsáhlá kampaň obnovy lesů. Podél vody byly jednak patrné stopy rozsáhlé eroze půdy po dřívějších povodních, jednak se zde pohybovaly na některých místech skupiny několika desítek lidí, zřejmě upravujících břehy a okolí. Zdálo se, že jsem nemohl přesně poznat, co a jak dělají, ale neměli žádnou techniku ani žádné větší pracovní nástroje. Velká část lidí seděla na zemi a asi odpočívala. To je pochopitelné, ruční přenášení balvanů a práce s lopatami a krumpáči je vysilující a nedávalo by žádný smysl, aby se při ní dělníci a zemědělci strhali. Někde však uprostřed řeky pracoval také velký stroj, patrně na čištění dna.

Viděl jsem spousty nově zasazených stromků, ohrazených kruhy z bílých kamenů. Zajímalo by mě, zda je v tom suchu někdo zalévá, to jsem neviděl a nepůsobily zalitě, a zda se stromky uchyťí.

Za městem také mizí rozdíl mezi armádou a civilem a propuká nefalšovaná jednota armády a lidu, na první pohled patrná tím, že uniformy se od civilu liší jen výložkami. Městská saka a kostýmky jsou pryč a nosí se hlavně zelenohnědý *vinalon*, umělé teplákové soupravy z vláken z vápence. Krajinou se pohybují skupiny lidí v zeleném, u nichž zdálky nelze rozeznat, jde-li o vojáky či civilisty. Většinou však krajina zeje prázdnotou.

I na venkově vidíme důraz na ideologii, dokonce uprostřed polí vlají rudé prapory a na vesnicích i v nezastavěné krajině vidíme agitační hesla, pomníky a památníky. Víceméně vše bylo možné fotografovat, platilo jen pravidlo nefotit vojáky a vojenské objekty.

S dálnicí je souběžná elektrifikovaná železnice. Jak jsem již psal v kapitole o dopravě, neviděl jsem na ní jakýkoli provoz, jen pomalý průjezd jednoho jediného osobního vlaku nedaleko od *Pchjongjangu*. Železniční stanice a zastávky jsou vyzdobeny typizovanými portréty slunečně *usměvavých velkých vůdců* a vždy stejnými bíle psanými hesly na rudém podkladě: „*At' žije vážený nejvyšší vůdce soudruh Kim Čong Un! – At' žije slavná Korejská*

strana práce!“ Nevím, zda v této podobě zůstávají i po roce 2021, kdy již vážený soudruh není označován za nejvyššího vůdce.

Na stanicích a zastávkách jsem nikoho neviděl, ale vyloženě zblízka jsme míjeli jen jedinou zastávku (*Puksinhjon*), s přízemní budovou se zavřenými dveřmi, vypadající, že příchod cestujících neočekává. Ostatní

Železniční zastávka Puksinhjon

nádraží byla vidět jen z takové dálky, že nemohu jednoznačně tvrdit, že nebyla v provozu nebo že tam nikdo nebyl přítomen. Hradla a stavědla působila neobsazeným dojmem, korespondujícím s absencí provozu. Občas někde stály nákladní vagóny (osobní nikoli), prázdné nebo naložené dřevem, ale nikde lokomotiva, jen na jednom nádraží nečinně stál starý sovětský naftový „*Sergej*“.

Jeden z českých pamětníků mi vyprávěl, že při návštěvě KLDK na konci 80. let jela jejich delegace z *Pchjongjangu* do *Mjohjangsanu* a zpět vlakem, později už ale cizinci jezdili autobusem, nejspíš protože železniční doprava tak zchátrala, že její využití by bylo velmi časově náročné až nemožné. Je to škoda, protože soudě dle map i spatřené skutečnosti mají hlavní železniční tratě dobré parametry pro jízdu vysokou rychlostí a pokud by se po nich mohlo jezdit alespoň dejme tomu 120 nebo 140 km/h, jak je běžné u nás, mohly by sehrát významnou úlohu. Pokud by byly dobře sjízdné i pro těžké nákladní vlaky, mohly by za lepší politické situace sloužit i k přepravě zboží mezi *Jižní Koreou* a *Čínou* či *Ruskem*. Pokud by takovou přepravu prováděli železničáři z KLDK a posádky by se měnily na hranicích, bezpečnostní riziko by bylo zanedbatelné. Bohužel je železniční síť v KLDK zřejmě dost zchátralá a dysfunkční a můžeme se snad jen utěšovat tím, že leckde ve světě je to ještě horší a že železniční tratě budou snad alespoň udržovány v chátrání, místo aby byly zcela zrušeny, protože na případnou náhradu jinými druhy dopravy vesměs nejsou prostředky. (I když část dopravní zátěže se už bezpochyby přelila z železnic na silnice, tam kde jsou souběžné.)

Přízemní nebo několikapatrové domy v krajině působily upraveným a udržovaným dojmem a bylo vidět, že někde se i stavějí nové. Na některých domcích je při bližším pohledu na zvětšené fotografie patrná dost značná omšelost, ale ruku na srdce, to je běžné i u nás a jistě všude na světě. Nikde nebylo patrné to, co u nás, že totiž snad v každé vsi je část domů vybydlených a zničených. Za všechny cesty si vybavuji jen jednu zříceninu domu beze střechy, těsně u dálnice směrem k řece. Snad to byla stavba patřící kdysi k říčnímu provozu. Nevím, jestli se tam za běžného stavu vody něco plaví, ale během mých návštěv to nízká hladina neumožňovala.

Poněkud archaicky a zaostale působilo vedení všech drátů vzduchem a vztyčování rozličných sloupů na střechách domů nebo i mezi nimi, které tyto dráty nesly, rozhodně ne vždy kolmo k zemi. Běžnou dominantou krajiny jsou sloupy vysokého napětí. Vysokonapěťových vedení je vidět skutečně mnoho, jeden z jeho sloupů je ostatně i ve státním znaku. Jak je to na venkově s dostatkem nebo nedostatkem elektřiny, nemohu soudit, ale pokud by elektřina dlouhodobě nebyla k dispozici, jistě by nebylo všude tolik elektrického vedení.

Dálnice se zástavbě vyhýbala a ta byla tedy vidět většinou jen poměrně zдалky. Nejdelší agitační hesla, umístěná na řadách kamenných desek, z nichž každá nesla jednu slabiku, byla dlouhá snad až 150 metrů, když to na snímcích porovnávám s rozměry zástavby. Hesla

Zemědělci u dálnice na Hjangsan

provolávala slávu *Korejské straně práce*, revoluci *čučche*, *velkému kimirsenskimčongilismu* a váženému soudruhu nejvyššímu vůdci či vyzývala ke splnění závěrů 7. sjezdu strany a tehdejší pětiletky (2016–2020). Výjimečně byla k vidění i stěna s mozaikou s *velkým vůdcem* mezi rolníky, *sloup věčnosti* nebo jiný pomník. Velkolepě působila v *Mjohjangsanu* hesla vyrytá vysoko ve skalách. Nad *mjohjangsanským* údolím je na skalním štítu vyryto „*Songunský velitel generál Kim Čong Il čučche 96. 2. 16*“, tedy 16. 2.

2007 (den 65. narozenin *velkého generála*, přičemž tento byl už od roku 1992

maršálem). Rozměry hesla zdálky mohu těžko určit, ale myslím, že je dlouhé alespoň 30 metrů. V KLDŘ je podobných skalních hesel poměrně mnoho, jistě od skalních aktivistů. Některé opěrné stěny podél dálnice byly ozdobeny malými betonovými pěticípými hvězdami.

V nížinách podél dálnice se táhla většinou pole, převážně jistě rýžová, ale to jsem jako neodborník nemohl najisto poznat. Na okolních kopcích stály částečně ovocné sady a zčásti byly porostlé borovicemi, případně jinými lesními stromy, většinou jehličnatými, méně často i listnatými. Bylo sucho a listnáče ještě na jaře neměly listů, takže krajina působila dost vyprahlým a mrtvým dojmem. U některých obcí byly vidět dost velké zemědělské podniky, obehnané bílou betonovou ohradou, s dlouhými krávinami nebo jinými budovami tohoto typu. Viděl jsem i několik rozlehlých průmyslových podniků, sice jistě už několik desítek let starých, ale zjevně udržovaných a funkčních. Z některých stoupal kouř z komínů nebo pára. Převažující hnědá a zelená barva krajiny se snoubila s převažující barvou oděvů obyvatelstva, ale i na venkově byly vidět barevné bundy a mikiny, hlavně u dětí. Kromě vzorně udržovaných polí a ovocných sadů byla někde vidět pasoucí se drůbež a dobytek.

Na traktorech při polních pracích často vlály rudé prapory, mohli jsme vidět také jednotlivé pracovní skupiny pochoduující v čele s rudým praporem. Leckde se oralo ještě se zvířaty, konkrétně s voly. Koně jsem neviděl. Odpůrci KLDŘ to zesměšňují, ovšem Korea nemá naleziště ropy pro pohon strojů a je to právě nátlak zahraničních odpůrců, který jí znemožňuje dostatečný přísun ropných produktů. Bránit suverénnímu státu v hospodářském rozvoji a potom ho zesměšňovat za to, že se nemůže dostatečně rozvíjet, to je logika imperialistických vlků a válečných štváčů. Otázkou je, zda a jak v tomto směru pomůže po rozkolu se Západem *Rusko*, ale musíme mít na paměti, že to není žádná charitativní organizace a má jistě jiné zájmy než pomoc svému, z *ruského* hlediska územně nepatrnému, jihovýchodnímu spojenci.

Pokud by sankce byly zrušeny, možná by svět viděl, jak by Korejci uměli kšeftovat a co by zbylo z *čučche*...

Traktorů bylo k vidění dost málo a byly už značně starých typů. Stejně tak pracovalo na polích několik pásových vozů, odpovídajících typově „*stalincům*“, a bagrů. Zde se opět dostáváme k problematice *Potěmkina* – pokud by chtěla KLDŘ ukázat cizincům falešnou představu o rozkvětu, nebylo by jistě problémem postavit k dálnici nové traktory, třeba nepojízdné, ale pěkně vypadající, a po dobu průjezdu autobusů s cizinci, jichž ostatně není mnoho, nařídít oráčům s voly, aby počkali někde za mezí. Nic takového se ale neděje, oráči s voly klidně orou a stařícké traktory, „*stalince*“ a bagry konají svou práci, bez ohledu na to,

Orba kdesi u dálnice

co si cizinci ze Západu myslí o takovémto obrazu zemědělství jako vystřiženém z našich začátků 50. let. (Ale pozor, cizinci z rozvojových zemí třeba z *Afriky* na to hledí jistě poněkud jinýma očima, protože oni mají úplně jiné srovnání!)

V prosinci 2017 bylo na **Kim Ir Senově** náměstí slavnostně předáno několik set nových traktorů domácí výroby *Čchollima-804* a *Čchungsong-*

122. Žádný z nich jsem neviděl. Samozřejmě v celé zemi velikosti bývalého Československa se těch několik set strojů ztratí, ale pokud by měla být země *Potěmkinovou vesnicí*, jistě by pracovaly nebo přinejmenším stály právě u dálnice z *Pchjongjangu* do *Hjangsanu*, na jediném venkovském území země, které uvidí většina cizinců tam pobývajících.

Ve venkovské krajině byli vidět jezdci na kolech, muži i ženy. Cesty byly většinou prašné. Někde postávali u dálnice venkované ve *vinalonu*, v *inminboku* nebo v bundách, případně seděli na obrubníku či prostě na krajnici a patrně čekali na autobus. Nebyly zde označeny žádné zastávky a myslím si, že sporadické autobusové spojení fungovalo spíše jako účelové zaměstnanecké svozy a rozvozy než jako veřejné linky, i když v tamních poměrech v tom asi není velký rozdíl, protože nikdo necestuje „jen tak“.

V několika případech jsem se i zde přesvědčil, do jaké míry platí, že *nikdo nic neví*, tedy do jaké míry nejsou občané informováni o realitách své země, i když se věnují oblastí zahraničních vztahů a cestovního ruchu. Oni si ovšem nemohou na rozdíl od nás vyhledat příslušné údaje na internetu, nebo jen ve velmi omezené míře na své vnitřní síti. Projížděli jsme tak například kolem mohutného kamenného památníku ve tvaru vztyčeného klasu na kopci u dálnice, dominanty širokého okolí. Když jsem se ptal, co je to za památník, průvodci a ostatní korejské osazenstvo se radili mezi sebou, ale došli k závěru, že nevědí. Myslím, že to bylo zcela upřímné konstatování. Podobně tomu bylo, když jsme přejížděli jednu z největších řek v zemi, *Čchongčchongang* neboli *Nebesky modrou řeku*. Když jsem se ptal, co je za řeku, místní se nejprve radili, než to jeden řekl, a rozhodně to nebylo tím, že by to nechtěli prozradit. Prostě to nevěděli, stejně jako jsem nedostal odpověď na název mohutné řeky spatřené z dálky z *Věže čučche*, což byla pravděpodobně tatáž řeka *Tedonggang*, protékající centrem *Pchjongjangu*, jenže ve větší vzdálenosti.

Tady je ale třeba mít na paměti, že běžní občané *KLDR* bezpochyby po své zemi téměř vůbec necestují, takže ji z osobní zkušenosti ani příliš znát nemohou. Říká se, že na vzdálenější cesty je nutné mít povolení, což je možné, protože to tak bylo i v *SSSR*, ale oficiálně o tom opět nelze nic zjistit. Slyšel jsem od místního kádra, vlastně jen naznačeno než přímo vyřčeno, že dokonce automobily s registrační značkou příslušné provincie nesmějí bez povolení do jiné provincie. Domnívám se však, že větším problémem pro cestování na větší vzdálenosti je spíše než administrativní stránka věci nedostatečná a téměř nefunkční veřejná hromadná doprava, což ve spojitosti s téměř úplnou absencí osobních motorových dopravních prostředků téměř všem občanům brání v podnikání jakýchkoli delších cest kromě organizovaných autobusových a vlakových zájezdů, jež jsou však kromě příležitostných pracovních cest pouze pro vzorné pracovníky za odměnu. Venkované se tak dostanou do

Pchjongjangu například na sjezdy či konference svých organizací, od strany přes odbory, *Korejský svaz zemědělských pracovníků*, *Socialistický svaz vlastenecké mládeže* a *Socialistický svaz žen*, kdo však není delegátem nebo funkcionářem strany nebo některé ze společenských organizací, navštíví asi hlavní město těžko, nemluvě o tom, že by občané třeba ze severu země navštívili jižní provincie (tedy jižní na severu od demarkační linie, samozřejmě) nebo naopak. Návštěvy příbuzných ze vzdálenější části země zřejmě také neprobíhají buď vůbec, nebo zcela výjimečně. Individuální vnitřní turistika prakticky neexistuje, vnější vlastně tuplem ne.

Oráč u Hjangsanu

Sami jsme se setkali při dvojí cestě do *Mjohjangsanu* a zpět s jedinou kontrolou. Z toho lze soudit, že kontroly na hranicích provincií (odpovídajících zhruba našim krajům) nejsou pravidelné, ale namátkové, a na hranicích okresů nejsou žádné, protože okresů je mnoho, bezmála každé větší městečko je okresní, a tolik kontrol by šlo těžko zajistit. Uvedená kontrola probíhala tak, že doprava na dálnici byla stažena zábradlím do jednoho pruhu, což nepůsobilo s ohledem na její minimální intenzitu žádné komplikace, a zde vojáci kontrolovali posádky zastavených vozidel. Pokud se náhodou vozidel sjelo více, kontrolovali jen tolik, kolik stihli, ale myslím, že taková situace nenastávala často. Kromě toho dost vozidel bylo vojenských nebo VIP a ta zřejmě kontrole nepodléhala. Nám se přihodilo to, že byly kontrolovány doklady cestujících prvního autobusu, zatímco druhý jen stál za ním a čekal, aby mohl potom společně s ním pokračovat v jízdě. Kontrolu druhého autobusu však nikdo neprovedl. Cizinci měli pasy u průvodců, takže nemuseli nic řešit, a Korejci vytahovali občanské průkazy, hned jak kontrolu spatřili, vůbec je tedy nepřekvapila. V té době bych nevěřil, že brzy budou chvíli fungovat namátkové kontroly průjezdu mezi okresy i uvnitř *Česka*...

Kromě průběžného látání asfaltu a občas i jeho plošnějších oprav vznikají v poslední době i nová odpočívadla s prodejny potravin a suvenýrů. Na jednom fungujícím jsme se v roce 2019 zastavovali. O rok dříve už bylo sice postavené, ale ještě neotevřené. Venku před přízemní budovou, jedinou stavbou široko daleko kromě sloupů vysokého napětí, byly postaveny kulaté a obdélníkové stolky a červeně čalouněné skládací židličky a ženy tam prodávaly jablka několika druhů, hrušky, banány, pomeranče, kukuřici, rajčata, kiwi, grep a fíky, pokud ze snímku dobře vidím, zkrátka mnohdy ovoce a zeleninu, kterou zde lze vypěstovat jediné ve sklenících, protože klimatické podmínky jsou přibližně stejné jako u nás. Kromě toho prodávaly i vejce a k pití do kelímků čaj nebo kávu. Vedle várnice stálo skleněné balení *Nescafé Gold*, přesně takové, jaké známe z českých obchodů (jde o švýcarskou značku).

K zakoupení byl také korejský ženšenový čaj a všelijaké pochutiny jako bonbóny a sušenky v obalech zejména s *anglickým* a *německým* textem, bezpochyby tedy importované. Kromě toho také spousta láhví a plechovek s nealkoholickými i alkoholickými nápoji, částečně korejskými, částečně s obaly v *angličtině* a *čínštině*.

I tento prodej na odpočívadle, stejně jako veškeré další mnou viděné stánky a prodejny, byl organizovaný, zaštiťovaný patrně místním podnikem služeb. Že by si někdo jen tak volně prodával, co ho napadne, toho jsem svědkem nikde nebyl. Přítomno bylo několik prodavaček,

Vojenský pasák koz

jež měly uniformu tvořenou červeným kostýmek, černými kalhotami s černými lodičkami a na hlavě s nízkou červenou kulatou čepicí připomínající rádiovku bez „antény“. Kromě odznaku s velkými vůdci měly typické štítky s označením podniku a uvedením své funkce a jména. Takových štítků na uniformách personálu jsem si všiml častěji. Na naše poměry trochu nezvyklé, aby každý hned mohl znát jméno obsluhy. Mezi zákazníky bylo

kromě našich spolucestujících několik desítek dalších cizinců ještě z několika autobusů a mikrobuseů, patrně hlavně Číňané, Rusové a Mongolové. Nakupovalo ale i několik korejských žen v civilním oblečení. Nejspíš patřily k doprovodu některé z těchto skupin, na poměry případných nakupujících z nějaké blízké vesnice byly totiž oděny příliš svátečně. Jednu jsem náhodně vyfotil při placení, totiž při odpočítávání kupy *wonových* bankovek.

Druhé podobné odpočívadlo, kde autobusy stavěly, bylo prázdné a přízemní budova uzavřená, fungovaly jen záchody za ní.

Čím jsme byli dále od hlavního města, tím byly vesnice menší. Větší města jsme viděli jen z velké dálky, dálnice je totiž mívá. Před *Hjangsanem* dálnice náhle končila a sjíždělo se z ní prudkým obloukem do města. Rovně vedl nedostavěný, zjevně už dlouho opuštěný betonový most a za ním byl patrný zarůstající zářez a další pozůstatky výstavby pokračování z lepších časů, na jehož dostavbu už se zjevně dávno rezignovalo. (Ne, že by takové případy u nás nebyly.) Cestou bylo vidět i několik dalších dávno rozestavěných a opuštěných dopravních staveb.

Některé mosty nesou data dokončení, většinou z 80., méně často ještě 90. let. Zábradlí mostů byla většinou pěkně barevně natřená, někdy však i zrezlá, prostě v tomto ohledu normální svět. Mezi chodci jsem asi dvakrát viděl ženu nesoucí pytel na hlavě, bez držení rukou, což bylo v minulosti běžné a dnes už se to vidí jen na venkově. Zdá se to být celkem praktické a je škoda, že pronikání světových trendů tuto schopnost postupně ničí.

Dálnice byla osazena celkem přehledným a moderním dopravním značením podobným našemu, přičemž *Pchjongjang* byl jako jediný kromě korejštiny uveden také *anglickou* transkripcí. Dopravním značením byla rychlost v pravém pruhu omezena na 100 a v levém na 120 km/h, přičemž současně nechyběly značky s doporučenou rychlostí v pravém pruhu 80 a v levém 100 km/h. Turistické autobusy jezdily kolem 80 km/h, úměrně stavu vozovky a asi i snaze o úsporu pohonných hmot, velmi málo jezdících osobních vozů je přejíždělo v rychlosti odhadem 100-110 km/h, rychleji nejezdil asi nikdo. Pokud zcela výjimečně po dálnici jel nějaký místní autobus, pohyboval se mnohem nižší rychlostí, kolem 50-60 km/h, zřejmě kvůli svému technickému stavu a snaze o ještě větší úsporu nafty. Jeden z řidičů těchto autobusů jel takovým stylem prostředkem dálnice, vyhýbaje se nerovnostem, a nereagoval na blikání našich rychlejších autobusů, až musel být z cesty „vytrouben“. Zjevně se vůbec nedíval do zpětných zrcadel, protože nebyl zvyklý na to, že by je k něčemu potřeboval. Podobně lhotejných řidičů jsem pozoroval vícero. Jsou jistě zvyklí na to, že s ohledem na minimální provoz si mohou jezdit, jak chtějí, a prioritou je šetřit pohonné hmoty a vyhýbat se dírám.

Velkou část celkově slabého provozu na dálnici tvořili cyklisté a chodci, jimž je tam vjezd a vstup formálně dopravním značením a jistě i zákonem nebo vyhláškou zakázán, stejně jako u nás. Z poměrně intenzivního pohybu chodců a cyklistů, v obou jízdních páslech

Autobusy se míjejí s nákladním vozem s lesními dělníky v Mjohjongsanu

obousměrně, někdy i dost daleko od okraje vozovky, bylo

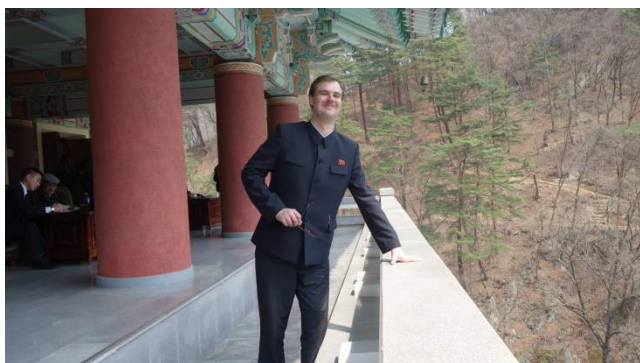
patrné, že jiný způsob přepravy nemají k dispozici. Cyklisty jsme potkávali i v neosvětlených dálničních tunelech a dokonce i v nich v protisměru, ale abych jim nekřivdil, měli na sobě reflexní vesty. Občas jel po dálnici traktor, vezoucí na valníku za sebou rolníky. Taková souprava se pohybovala asi 20 km/h a někdy i v protisměru, jistě protože to bylo snazší než přejíždět mimoúrovňovou křižovatkou do správného směru a zase zpět. Moc nebezpečné to asi nebylo, protože místní řidiči s tím jistě počítali a zahraniční řidiči zde nejsou. Dlužno dodat, že takovéto zvláštní dopravní situace vesměs nemám vyfotografovány, protože by to budilo nežádoucí pozornost a nechtěl jsem se s průvodci dostat do sporu. Fotografování všeho kromě vojenské oblasti bylo sice povoleno, ale stejně jako další delegáti přátelství jsem musel v tomto ohledu uplatňovat autocenzuru a nefotit to, co by mohlo působit provokativně, i když bych to měl vyfoceně rád.

Každá cesta s jednou krátkou zastávkou trvala bezmála tři hodiny. Při zpáteční cestě, když se začalo stmívat, jsem pozoroval, že se řidiči snad všech vozů zdraví blikáním dálkovými světly, což je poněkud nepraktické a nikoho kromě sebe navzájem tím neoslní.

Po cestě bylo k vidění celkem velké množství vojáků. Stačilo, aby se nějaký z nich objevil v záběru náhodně, nečekaně, a už jsem musel snímek smazat, pokud si toho průvodce všiml. Vojáci, mezi nimi i ženy (ale v naprosté většině muži) hlídají například tunely, jako by je někdo chtěl ukrást nebo snad vyhodit do vzduchu. Velká část vojáků se ale věnuje zcela civilním pracím jako zemědělství a stavebnictví. Při jednom zastavení na přestávku uprostřed dálnice, na žádném odpočívadle, prostě jen tak u krajnice, kde nebylo naprosto nic, jsem viděl pasáka koz v uniformě *Korejské lidové armády*. Nikdo se na mě zrovna nedíval, ani on ne, tak jsem si ho vyfotil, s tím, že nanejvýš se omluvím a fotku smažu. Prošlo to.

V *Hjongsanu* jsem viděl ženy prát prádlo v řece, jistě ne z rozmaru, ale protože jinou možnost nemají. Celkově jsem však neviděl na venkově nic šokujícího. Zmínil jsem se již o kulhajícím vojákovi, který skákal po jedné noze, berlí nemaje. To byl ale jediný takový spatřený případ. Spíše mě zarazilo, že při druhé zpáteční cestě nám bezmála vstoupila před rychle jedoucí autobus na dálnici místní žena vyššího věku, máváním se dožadující přepravy. Bylo mi divné, že by nevěděla, že stříbrno-hnědé autobusy *Nissan* jsou VIP a rozhodně ji nikam nesvezou. Každopádně, když řidič nereagoval a pokračoval v jízdě, viděl jsem čiré zoufalství v jejích očích. Bylo mi jí líto. Bylo patrné, že dočkat se zde možnosti přepravy není snadné.

Čím blíže k cíli, tím byla silnice horší a autobusy vířily kotouče prachu. Nedaleko před *Výstavištěm mezinárodního přátelství* jsme minuli hotel *Hjongsan* z roku 1986, jeden z nejluxusnějších hotelů v zemi a jeden z mála mimo hlavní město, který slouží cizincům. Pyramidová budova hotelu s balkóny má 15 pater, z toho 11 s hotelovými pokoji a balkóny, nad nimi kruhový objekt, pravděpodobně restauraci, uvnitř otočnou jako v hotelech *Korjo*

Na terase Výstaviště mezinárodního přátelství

a *Janggakdo*, ale tuto informaci jsem nenašel. V roce 2010 prošel hotel rozsáhlou rekonstrukcí, při níž byla zaslepena okna restaurace v 1. patře, z nichž byl nádherný výhled do okolní krajiny. Je to jedna z mnoha absurdit této země – objekt nyní jednak vypadá hůře zvenku, jednak hosté jsou připraveni o výhled a ještě se musí uvnitř i přes den svítit. Žádný praktický smysl to nemá, protože z balkonů hotelových pokojů vidí stejným směrem.

Záhon před vstupem do hotelu je ozdoben nápisem „čučche“, z fotky z autobusu nepoznám, z jakého materiálu, zda snad z kamenů nebo je to hlína určená pro výsadbu rostlin, které v dubnu ještě nerostly.

Areál *Výstaviště mezinárodního přátelství Mjohjangsan* je umístěn v nádherném prostředí stejnojmenné biosférické rezervace, rozkládající v oblastech hor *Mjohjang* a *Čogjurjong* na horním toku řeky *Čchongčchon* se na ploše více než 74 tisíc hektarů, což je o něco více než národní park *Šumava*, a vyhlášené organizací UNESCO v roce 2009. Mnoho horských vrcholů přesahuje výškou 1 500 metrů nad mořem, nejvyšší je *Pirobong* s 1 910 m n. m.

Na vrcholu *Pirobongu* za mých návštěv ještě ve druhé polovině dubna ležel sníh, zatímco v údolí dosahovala denní teplota 20 °C. Jeden z průvodců mi to nechtěl věřit, že je to sníh, i když nevím, co si myslel, že by to bylo. Z toho je patrné, že o přírodních poměrech lokality nevěděl nic.

Žulové skalní útvary a vodopády potoků vytvářejí nádherné scenérie, které jsem bohužel většinou poznal nanejvýš z fotek a filmů. Ochrana zdejší přírody je považována za věc celostátního významu a oblast navštěvuje mnoho lidí z KLDK i ciziny za účelem rekreace, turistiky a horolezectví. Jedná se samozřejmě jen o organizovanou turistiku a rekreaci, ne že by si někdo sám chodil, kam se mu zachce. To by ostatně daleko nedošel. Všiml jsem si, že lesy jsou plné vojáků. Odkudsi zdáli bylo slyšet střelbu. Viděl jsem skupinku vojáků, jež náhle zalezla do skály. Na jednom místě uprostřed zdánlivě opuštěných lesů stála velká betonová houba a vojáci hlídali pod jejím kloboukem. Fotografovat tím směrem nebylo povoleno, i když tam nebylo kromě lesa nic vidět.

Výstaviště mezinárodního přátelství bylo otevřeno v roce 1978 a je tvořeno několika objekty sevřenými v malebném horském údolí nad řekou plnou žulových balvanů. Hlavní budova a menší objekt ve vstupní části mají prohnuté střechy v typickém korejském stylu. Celý areál je vzorně parkově upraven a osázen keři sestříhanými do kulatých tvarů. Ve vstupní části je dost místa na zaparkování několika desítek autobusů či jiných vozidel s návštěvníky.

Hlavní palác s expozicí, svou konstrukcí připomínající staré korejské kláštery, ale na rozdíl od nich celý z kamene a betonu, včetně betonových krovů namísto dřevěných, má prohnuté střechy na několika úrovních a je tedy postaven podobně jako *Velká lidová studovna* nebo *Velké divadlo* v Pchjongjangu, ale snad s ještě větším důrazem na folklórní prvky. Objekt nemá žádná okna, jen jejich imitaci. Dovnitř se vstupuje mohutnými těžkými vraty, po jejichž každé straně stojí voják s postříbřeným samopalem. Na oficiálních snímcích chybějí,

zatímco na fotkách od turistů jsou vidět vždy (vcelku s budovou se fotit smějí). Stejná čestná stráž stojí i u menší budovy při vjezdu, u níž nebyl jinak široko daleko nikdo přítomen.

Po vstupu do objektu následuje bezpečnostní prohlídka detektorem kovů a všechny věci včetně všech záznamových zařízení

Literatura v prodejně suvenýrů Výstaviště přátelství Mjohjangsan

musí zůstat v šatně, proto mohou spatřené exponáty popsat jen dle toho, co jsem si zapamatoval nebo co ukazují oficiální záběry. Prohlídku provádějí mladičké hubené soudružky v uniformách pravděpodobně *Dělnicko-rolnických rudých gard* s čepicemi s rudou hvězdou, takového typu, které se dlouho prodávaly turistům a jejichž nákup jsem popisoval, přes hnědo-zelenou uniformu opásané těsně utaženým širokým opaskem, čímž získávají velmi ženské tvary, a řemenem přes rameno. Mají jednotný účes s krátkým culíkem. Když neprovádějí kontrolu, vesele si mezi sebou štěbetají, a přemísťují se v lodičkách rozhodným pochodovým krokem.

Při obou návštěvách nás provázela stejná usměvavá starší průvodkyně v růžovo-černém *čoson-otu*, vždy zjevně potěšená, že provází cizince z organizací přátelství. Zajímala se o to, z jakých jsou zemí, a následně upozorňovala na exponáty ze zemí účastníků a byla potěšena, když se setkala s někým z darujících organizací, což jsme byli i my.

Výstaviště, které by bylo česky vhodnější označit za muzeum, obsahuje dary *velkému vůdci*, *velkému generálovi* a současnému *váženému soudruhu generálnímu tajemníkovi a matce Koreje soudružce Kim Čong Suk* ze zahraničí. Je jich několik set tisíc a expozice jsou tak rozsáhlé, že jejich prohlídka by zabrala několik dní. Jen darů soudruhu **Kim Ir Senovi** je přes 71 tisíc z více než 170 zemí světa.

Jako na několika dalších prvořadých místech země i zde jsou umístěny nadživotní barevné sochy velkých vůdců, jimž jsme se hluboce poklonili, a samostatně stojí nadživotní barevná socha soudružky *Kim Čong Suk* v partyzánské uniformě, stojící mezi azalkami v horské krajině *Pektusanu*. Instalaci její nadživotní barevné sochy prosadil krátce před svým skonem soudruh **Kim Čong Il** (tedy její syn). I této soše jsme se hluboce uklonili.

Celý objekt je nesmírně honosně vyzdoben, všude samý mramor, zlato, drahé kameny a nespočetná umělecká díla. Obrovský křišťálový lustr v předsíni je vlastně soustavou asi čtyřiceti propojených menších křišťálových lustrů, ve dvou řadách obklopujících ústřední, s několika patry křišťálových řetězů. Ve vstupním sále expozice s dary soudruhu **Kim Ir Senovi** je umístěna bílá socha *velkého vůdce* sedícího v křesle.

Při obou návštěvách jsme tak viděli jen malou část darů soudruhu **Kim Ir Senovi** a výstavku darů soudruhu **Kim Čong Unovi**. Předpokládám, že tyto části byly vybrány proto, že dary *velkému vůdci* jsou největší, nejhonosnější a nejzajímavější, protože je předávali i nejvyšší představitelé řady tehdy spřátelených států, zatímco dary současnému vůdci ukazují pokračování tradice v poněkud méně okázalé podobě, protože vlivných a movitých zahraničních přátel už zdaleka není tolik, jako kdysi.

Mezi dary je i několik těch z *Československa* od tehdejších prezidentů, generálních tajemníků a předsedů vlád, většinou jsou to broušené vázy, nebo i pozdějších z *Česka* a

Výstaviště přátelství Mjohjangsan – hlavní budova

Slovenska, mezi nimi váza od Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan nebo fujara od Asociace slovensko-korejského přátelství.

Při každé návštěvě Koreje jsme byli tázáni, máme-li dárek pro soudruha **Kim Čong Una**. Nikdy jsme jej neměli a nikdy to nebyl problém, když jsem to vysvětlil. Vozit nějaký velký a důstojný

dar by s ohledem na omezení objemu zavazadel v běžných leteckých linkách

nebylo možné a vozit *váženému soudruhu nejvyššímu vůdci* nějakou maličkost by se neslušelo. Zajistit dostatečně reprezentativní dar a jeho přepravu tak nebylo v našich možnostech. Vždy jsme měli drobné dárky pro průvodce a jejich vedoucí a já i pro naše kmenové řidiče autobusů, své kolegy z druhého konce světa. Od průvodců jsme i my dostali občas nějakou drobnou pozornost.

Z vystavených přecetných darů *velkému vůdci* zmíním například salónní vagóny od *J. V. Stalina* (1948) a *Mao Ce-tunga* (1953), limuzíny *ZIS* a *ZIM* od *J. V. Stalina* (1950), *G. M. Malenkova* (1953) a *N. A. Bulganina* (1955), stříbrný čajový servis od *Ho Či Mina* (1955), bronzovou vázu od *Sajjida Alí Chameneiho* (1989), stříbrnou nádobu od *Norodoma Sihanouka* (1994), křišťálovou a skleněnou vázu od *Antonína Zápotockého* (1954) a od téhož dárce maketu sousoší *Sbratření* (1956, originál stojí od roku 1951 v *České Třebové* a kopie od roku 1960 u *pražského hlavního nádraží*), pozlacené pouzdro na doutníky od *J. B. Tita* (1977), zdobený porcelánový talíř od *Françoise Mitterranda* (1981), nástěnné hodiny od *Roberta Mugabeho* (1987), olejomalby darované *Danielem Ortegou* a *Maurice Bishopem* (1983), kufřík z krokodýlí kůže od *Fidela Castra* (1977) nebo bronzový talíř se státním znakem *USA* od *Jimmyho Cartera* (1994).

V přistavěném hangáru stojí letadlo *Il-14* od ÚV *KSSS* a *sovětské* vlády z roku 1958 (v době darování v prosinci 1958 byl generálním tajemníkem ÚV *KSSS* i předsedou vlády *SSSR N. S. Chruščov*, ale jeho jméno není uváděno, protože je v *KLDR* dodnes prokletý, chybí o něm i zmínka v nedávno vydané publikaci o *rusko-korejském* přátelství, stejně jako není zmiňován *M. S. Gorbačov*).

Zajímavé je, že oba zvěčnění velcí vůdci i soudružka *Kim Čong Suk* dostávají dary i posmrtně.

Dary soudruhu **Kim Čong Unovi** jsem nezaznamenal nafotografovány a v publikacích z *KLDR* nefigurují, takže se musím omezit v jejich popisu jen na své vzpomínky. Zaujal mě mezi nimi především rozměrný třpytivý koberec s vyobrazením *váženého soudruha nejvyššího vůdce* s manželkou *Ri Sol Džu*, obraz *váženého soudruha* stojícího v poli slunečnic (zajímavý hlavně tím, že v *KLDR* obrazy *váženého soudruha* nevznikají) nebo mohutná skleněná koule či podobný útvar, v níž je umístěna trojrozměrná hlava *váženého soudruha*, vyřezaná nevím z čeho. Tento poslední dar působil i na tamní poměry skutečně mimořádně bizarně. Škoda, že nebylo možné jej vyfotit. Jsem si jist, že v *KLDR* by si nikdo netroufl něco takového vytvořit.

Na balkóně muzea, kde se již smělo fotografovat, jsme si od průvodkyně poslechli procítěnou recitaci **Kim Ir Senovy** básně „*Hora Mjohjang za podzimního dne*“, již zde napsal v roce 1979, a potěšili se krásným výhledem do horského údolí. Text básně jsme si mohli přečíst v *angličtině* vytištěný na křídovém papíře, jehož opačná strana byla světle

zelená jako většina brožurek s díly *velkých vůdců* s vyzlaceným písmem se jménem autora básně a vydavatelem *Výstaviště mezinárodního přátelství*.

Sousední obchod nabízel kromě různých publikací spousty dalších suvenýrů jako nožičky, dřevěné hřebeny, fajfky, jídelní hůlky, přívěsky, korále a nemálo předmětů, jejichž účel neznám. Také se zde prodávaly ženšenové čaje, ženšenové želé a alkohol.

S průvodkyněmi pod Pirobongem

Při obou návštěvách jsme se z muzea přesunuli autobusy na piknik mezi balvany v údolí říčky pod štítem *Pirobong*, pokaždé na trochu jiném místě, ale blízko sebe. Jediněčná přírodní památka byla zachráněna před těžbou zlata rozhodnutím *velkého vůdce* a zpřístupněna silnicí zásluhou *velkého generála*.

Závěrečná část asfaltové silnice na místo pikniku byla dosti úzká. Jednou jsme tam potkali nákladní vůz, kde na kládách na valníku sedělo šest dělníků ve *vinalonových* soupravách a tmavých bundách, a autobusy se s ním stěží vyhnuly.

Na parkovišti pod *Pirobongem* stojí stěna s vyobrazením a popisky celé horské oblasti a na ní zlatě na rudém pokladu heslo „*Jsmě průkopníky cesty na Pirobong. Kim Čong Il*“. Celé toto dílo je drženo sedmi betonovými sloupy, imitujícími kmeny stromů.

Na rozměrné žulové balvany na břehu řeky, někdy částečně zasahujícími i do proudu, si několik desítek účastníků ze dvou autobusů natahalo jídlo v plastových krabičkách, kousky smaženého kuřecího, vepřového či rybího masa s rýží, okurkou a *kimčchi* nebo také *suši* a vejce. Jídlo se dřevěnými hůlkami, což pro mě bylo poněkud krušné. K pití láhve minerálky a piva. Průvodci měli pro sebe k pití *sodžu*, část si jich sedla samostatně do kroužků odděleně od cizinců a k jídlu zde popíjeli *sodžu*. Nevýhodou bylo, že to všechno jídlo a pití se vezlo autobusy už z *Pchjongjangu*, takže jídlo bylo samozřejmě studené a pití teplé. Podobně tábořit s jídlem a pitím jsem viděl několik dalších skupinek Korejců v okolí, někde si i vařili na ohničku na vyhrazeném tábořišti.

Překvapilo mě, že ačkoli jsme byli v přírodní rezervaci, přinejmenším část Korejců klidně pohazovala po zemi drobné odpadky jako víčka od láhví a nedopalky, přičemž druhé z toho nebylo bezpečné ani z hlediska rizika požáru, zvláště v panujícím suchu. Cestou jsem pak viděl, že místa takovýchto pikniků jsou organizovaně uklížena, ale jistě by bylo praktičtější, aby návštěvníci nedělali nepořádek a nemuselo se po nich uklízet.

Průvodci a průvodkyně si také dělali na místě fotografie. Bylo patrné, že výlet mimo město pro ně není ničím obvyklým.

Oblast *Mjohjangsanu* oplývá také historickými památkami. Kromě několika pousteven v horách, které jsem osobně neviděl, jde zejména o buddhistický klášter *Pohjon (Pohjonsa)*, jenž jsem navštívil při každém ze dvou pobytů v této lokalitě.

Chrám byl založen dle korejských zdrojů v roce 1042 (anglická *Wikipedie* uvádí 1024) a za *japonské* invaze na konci 16. století zde působil mnich *Sosan*, organizující odtud odpor mnichů proti okupantům, což je znázorněno v seriálu *Kje Wol Hjang*, o kterém jsem psal

Pohjon - průvodkyně v čoson-otu

dříve. *Sosan* zde také v roce 1604 zemřel. Předpokládám, že hotel a stadion *Sosan* v Pchjongjangu jsou pojmenovány po něm.

Kláster byl za *Vlastenecké národně osvobozené války* z velké části zničen americkými imperialisty, ale následně obnoven, i když ne v úplnosti, přesněji řečeno dnes stojí 10 z původních 24 budov. Největší ze zachovaných kamenných pagod je třináctipatrová, osmihranná a 10,03 metrů vysoká. Ze střech visí zvonky, jichž celkem 104.

Před vstupní branou stojí asi čtyři metry vysoká a pět metrů dlouhá zeď s mozaikou s vyobrazením kláštera a okolí krajiny a jejími popisky. Před stěnou stojí lavičky, ale i falešné pařezy z betonu, jako by snad v lesích byla nouze o pařezy skutečné. U vstupu do komplexu od parkoviště je pod typickou korejskou střechou zavěšen veliký zvon, od našich zvonů se lišící tím, že nemá srdce a rozezvučuje se zvenku bitím trámem, zavěšeným na řetězech pod střešní konstrukcí.

Pestrobarevná výzdoba všech dřevěných střešních krovů je fascinující. Její součástí jsou pitoreskní vyřezávané draci. Dovnitř buddhistických chrámů po možné vstoupit jen bez bot. Bez prezůvek, jen tak v ponožkách či punčochách, to nepůsobí příliš důstojně.

V dřevěné budově blízko vstupu se nacházejí asi pět metrů vysoké barevné sochy vousatých mužů v pestrobarevných oděvech a čepicích, z nichž jeden drží v ruce nějakou kuličku, druhý v jedné ruce model pagody a v druhé tyč se zlatou tkaninou na vrchu, snad nástroj dávného ceremoniáře, další má v ruce strunný nástroj podobný kytarě a další drží meč. Zvláště stojí asi dvoumetrové sochy představující postavy s jakýmsi proutkem nebo holí, z nichž jedna sedí na bílém slonu a druhá na zubaté potvoře, vzhledově něco mezi psem a drakem. Přesný význam těchto soch neznám a ani další výzdobu klášterních budov nebudu podrobně popisovat, neboť nevím, co přesně znázorňuje a nemám k tomu podklady. Byl jsem příliš zaneprázdněn fotografováním, než abych stíhal podrobně poslouchat výklad a dělat si poznámky. Dostupné publikace o památce, ať korejské nebo zahraniční, podrobný popis nenabízejí.

Uvnitř jednoho z chrámů se třemi velkými pozlacenými sochami sedícího *Buddhy* a další přepestrou výzdobou, z níž přecházel zrak, nás pokaždé přivítal buddhistický mnich, starší typický Korejec, ovšem holohlavý, v dlouhém bílém rouchu až k zemi s červeným převlečnickem přes levé rameno, s dlouhým věncem béžových či hnědých dřevěných korálů na krku bezmála až k pasu a náramkem z tmavě hnědých dřevěných korálů na zápěstí pravé ruky. Pod nohavicemi dlouhých bílých mnišských kalhot vyčnívaly látkové černé boty nezvyklého typu, jistě patřící k prastarému řeholnímu rouchu.

V některém ze starších dokumentárních filmů z KLR jsem viděl mnichy v buddhistických kláštorech s běžnými občanskými účesy, zatímco dnes zde vidíme opět holohlavé v souladu s prastarou tradicí. Působí to dojmem, že svérázná zvyklost holohlavých mnichů během desítek let budování socialismu zanikla, ale později byla obnovena. Domnívám se, že spíše jako turistická atrakce než cokoli jiného. Zajímalo by mě, jak takoví mniši fungují, zda skutečně obývají klášter a žijí řádovým životem, nebo zda jen přes den konají svou službu návštěvníkům, tedy hrají divadlo pro turisty, a po pracovní době se převléknou do občanského oděvu, nejspíš do *vinalonu*, a odejdou si někam po svém do paneláku...

Buddhistický mnich v klášteře Pohjon

Také nevím, jestli se mnichům „soudruhuje“, nebo se při jejich titulování a označování udržuje nějaké historické dekorum. Mnich neodpovídal na běžný pozdrav „*annjong hašimnikka*“, tedy „*dobrý den*“ (komunistický pozdrav „*čest práci*“ je českým specifikem, rozšířeným dále jen na Slovensko, takže ve světě včetně KLDK jej nepoužívají), nýbrž jen sepal ruce a mírně se uklonil na pozdrav. Jedenkrát pronesl tento mnich krátký tlumočený projev, v němž poděkoval *velkému vůdci* za poválečnou obnovu kláštera a vyzval přítomné, aby přispěli finančním obnosem do připravené kasičky, a *Buddha* se jim za to odvděčí. Připadalo mi to jako nedůstojný handl, možnost zakoupit si *Buddhovu* pomoc. My jsme nic nepřispěli a *Buddha* nám tak asi s ničím nepomohl.

Jedna z mladých korejských průvodkyň před oltářem se sochami *Buddhy* sepjala ruce k modlitbě a prosila, aby tak byla vyfotografována. *Nepálští* soudruzi ji následně začali jako ateista a antiklerikál přesvědčovat, že náboženství je opium lidstva. Sám se necítím povolán k hodnocení náboženské otázky, nicméně mám za to, že formálně deklarovaná svoboda náboženského vyznání v KLDK, pokud

neslouží k podvracení státu a společenského řádu, je do značné míry jen divadlem pro svět a pro Jih. Registrovány jsou tři společenské organizace sdružující věřící občany – *Křesťanská federace Koreje* (od 28. 11. 1945), *Čchondoistická asociace Koreje* (od 14. 2. 1947), *Buddhistická federace Koreje* (26. 12. 1945) a *Asociace korejských katolíků* (30. 6. 1988). Povšimněme si časového odstupu registrace poslední organizace a vyčlenění katolíků z množiny křesťanů.

Faktem je, že v KLDK prakticky neuvidíte kostely nebo jiné svatyně, s výjimkou několika historických památek z předválečné éry. V celém třímilionovém *Pchjongjangu* je doložena existence asi jen tří kostelů, z nichž jsem žádný sám neviděl a které uspokojují z velké části potřeby zahraničních turistů a zahraničních diplomatických a jiných pracovníků v zemi, a současně uspokojují potřeby propagandy, aby ukázala před světem a před Jihem, že je v zemi zajištěna svoboda vyznání.

V praxi jsem ale nezaznamenal ani náznak toho, že by kdokoli z občanů KLDK byl skutečně věřícím člověkem, ale nesetkal jsem se ani s otevřeným odmítnutím náboženství v marxistickém duchu. Byli jsme poučeni, že většina občanů se řídí heslem *velkého vůdce*: „*Mým bohem je lid*.“ Lidové masy však neuctívají lid, sebe samé, ale uctívají samozřejmě *velké vůdce*, kromě obou zvěčnělých samozřejmě také současného *váženého soudruha generálního tajemníka*. V mnoha ohledech propaganda strany a státu připomíná nejortodoxnější náboženství.

Z hlediska proklamovaného důrazu na *jednomyslnou jednotu* by bylo zvláštní, kdyby stát skutečně toleroval vážné praktikování jakéhokoli historického náboženství, v němž by jeho *bůh*, jeho proroci a jeho svatí byli stavěni nad *velké vůdce* či dokonce v protikladu k nim. Z náboženského hlediska by bylo snadné označit vyhrocenou adoraci *velkých vůdců* například za *uctívání zlatého telete*, za *modloslužbu*, na což samozřejmě nelze ani pomyslet.

Lze předpokládat, že v běžném životě bylo jakékoli náboženství nahrazeno myšlenkami *čučche* s adorací *velkých vůdců*. Neexistuje však antiklerikální propaganda, naopak je mediálně kladen velký důraz na svobodu vyznání. Přitom sdělovací prostředky nepřinášejí

žádné zprávy o činnosti církví ani výše uvedených organizací věřících, ani o činnosti politické strany, která má v *Demokratické frontě Koreje* zastupovat věřící občany, tedy *Čchondoistické strany čchondo* (založené 8. 2. 1946), což je korejská obdoba někdejší *Československé strany lidové* v naší *Národní frontě*. Zde je namístě dodat, že doslovný překlad korejské náboženské strany znamená „*Strana mladých přátel nebeské cesty*“ a *čchondoismus* (špatnou transkripci *čeondoismus*) je korejské vlastenecké náboženství vzniklé v 19. století.

Při dotazu na své náboženské vyznání jsem se po poukazu na to, že jsem komunista a tedy ateista, vždy setkal s poukazem na to, že KLDR nepovažuje náboženství za reakční a že umožňuje jeho svobodné vyznávání (pokud není zneužíváno proti státu). Zdá se, že snaha o vytěsnění náboženství ze společenského života při současném deklarování svobody vyznání se podobá někdejší ČSSR, ale v KLDR je vše více vyhroceno. Kult *velkých vůdců* dosahuje takových rozměrů, že není dobře možné, aby se o své místo na slunci dělili s jakýmkoli bohem či světce. Že by existovalo organizované nelegální náboženské hnutí, o tom naprosto pochybuji, s ohledem na celkové fungování systému.

Mimochodem, z oficiálního seznamu politických stran a společenských organizací vidíme značnou starobylost a rigiditu politického systému v KLDR, jehož fungování bylo do současné podoby z velké části zformováno *sovětským* pojetím *lidové demokracie* po roce 1945, tedy bezmála před 80 lety. Všechny tři fungující politické strany byly založeny už v letech 1945-1946, tedy tak dávno, že už to téměř nikdo nepamatuje. Společenské organizace také existují už déle než 40 let, s jedinou výjimkou právě *Asociace korejských katolíků* (1988), jež se také tomuto věku blíží.

Oficiální statistika ohledně počtů občanů hlásících se k jednotlivým náboženským vyznáním nebo ateistů neexistuje. Výzkumný ústav *Pew Research Center (USA)* odhadoval v roce 2020 71,3 % ateistů, 12,9 % *čchondoistů*, 12,3 % vyznavačů lidových náboženství (*šamanismu*), 2 % křesťanů a 1,5 % buddhistů. Žádné mně dostupné zdroje z KLDR se nikdy nezmiňují o *šamanismu*, ani negativně ne, a považuji za zcela nepravděpodobné, že by tak vysoký počet občanů praktikoval státem neuznané náboženství. Pokud by tomu tak bylo, popíralo by to ostatně pohled na KLDR jako na zemi s velmi přísným politickým režimem potlačujícím jakoukoli opozici.

Pokud bychom měli uvedený výzkum považovat za relevantní, bylo by v KLDR 28,7 % věřících, zatímco v *Česku* se při sčítání lidu v roce 2021 přihlásilo k náboženství jen 13,3 % (ale na *Slovensku* v témže roce 76,2 %). Jak v *českém* a *slovenském* případě, tak i v případě KLDR počet věřících postupně klesá, přičemž ve třetím případě to ale není oficiálně potvrzeno. Domnívám se, že KLDR se k otázce počtu věřících a reálnému praktikování náboženských obřadů nevyjadřuje i proto, že jejich pravděpodobná téměř úplná absence by před světem působila dojmem náboženské nesvobody. Jsem přesvědčen, že v současnosti je přitom potlačování či snad dokonce perzekuce spojená s náboženstvím naprosto okrajovou záležitostí, pokud se vůbec vyskytuje.

Nízký podíl věřících nelze vysvětlovat jen v podstatě ateistickou politikou státu trávající přes tři čtvrtě století, ale i špatnými historickými zkušenostmi věřících, kterým jejich náboženské přesvědčení nepomohlo před krutým zacházením ze strany věřících *japonských*, *amerických* a dalších s nimi spojených okupantů. Někteří věřící Korejci očekávali ochranu nebo přinejmenším slušné zacházení od *amerických* a dalších zahraničních vojáků za *Korejské války*, někteří se k nim dokonce obraceli o pomoc jako ke svým souvěrcům, ale hluboce se zmýlili, naopak okupanti spoustu z nich pobili. Víru v boha rozhodně neposílily také rozsáhlé zločiny proti lidskosti, jichž se okupační vojska dopouštěla, a skutečnost, že okupanti nemilosrdně zničili i spousty náboženských objektů včetně nejuctívanějších historických

náboženských památek. Je celkem logické, že velká část společnosti tak došla k přesvědčení, že lepší budoucnost si není možné vymodlit, ale jediné odpracovat a vybojovat.

Dnes klášter *Pohjon* a podobné historické náboženské památky navštěvuje nejen velké množství domácích i zahraničních (před pandemií) turistů, ale i školáků, kteří v okolí pobývají na rekreaci. Z autobusu jsem viděl pěkně a upraveně vyhlížející rozsáhlé dětské rekreační zařízení, tvořené dvěma pětipatrovými panelovými budovami a několika dalšími nižšími objekty, tedy jeho kapacita byla značná. Dle počtu oken by to při čtyřlůžkových pokojích za každým oknem bylo skoro 800 dětí.

V areálu jsme potkali velké množství pionýrů, tedy členů *Korejského svazu dětí* (opakuji, že v korejštině se jim „pionýři“ neříká), kteří nám nadšeně mávali a někdy i salutovali pionýrským pozdravem. Jejich sportovní oblečení nebylo jednotné, ale tvořily je teplákové soupravy s kalhotami s bundami různých barev a kombinací, nejčastěji černé a modré u chlapců a červené a oranžové u děvčat. Některé oděvy nesly korejskou značku, mnohé ale byly označeny značkami *Puma* a *Adidas*. Nemalá část dětí měla bílé kšiltovky. Podobně byli oblečeni i jejich vedoucí, muži i ženy. Všechny děti byly dobře a čistě oblečeny a obuty, působily dobře živeným a zdravým, veselým a spokojeným dojmem. Možná si někdo pomyslí, že to je snad samozřejmé, ale bohužel tomu tak není ani v naší zemi, že by o každé dítě bylo dobře postaráno, o cizině vůbec nemluvě a o rozvojových zemích a válkami zmítaných oblastech už vůbec ne. Nemohu ale soudit, do jaké míry je dětská rekreace v *Mjohjangsanu* s takto vzorným vybavením dětí dostupná.

S cizinci se děti sice nebavily, i protože by jim těžko rozuměly, ale nevadilo jim se nechat fotografovat, případně se nechat vyfotit dohromady s cizinci. I když asi mnoho cizinců neviděly, netvářily se vyděšeně nebo ostýchavě. Odstup neznámých dospělých od cizinců byl poněkud výraznější.

Zajímavostí je, že i na sportovních oděvech nosily téměř všechny děti rudý šátek, ne však úplně všichni. Dle snímků to vypadá, že asi pětina dětí šátku neměla. Při bližším pohledu je patrné, že ani pod bundou ne. Může to být například tím, že mladší děti ještě šátek neobdržely, ten dostávají kolektivně při významných svátcích. Ve *Svazu dětí* jsou všechny děti, takže o dělení na členy a nečleny mezi vrstevníky rozhodně nejde. Ale nemohu ani vyloučit, že pravidla pro nošení šátku nejsou striktně stanovena nebo dodržována. Například ve svém volném čase někdy děti nosí na veřejnosti pionýrskou uniformu, někdy nikoli. Běžně ji nosí ve škole a na cestě do školy a ze školy.

Pionýři a Adidas

Výzdoba historických objektů většinou odpovídá historickým tradicím z feudálního období, ale v jednom z nich jsem viděl velkou rudou nástěnku se zlatým citátem *velkého vůdce*, již však nebylo povoleno fotografovat. Ani na klášterních budovách nechybějí rudé tabule s připomínkami návštěv vůdců, jejichž návštěvy a citáty připomíná také několik pamětních kamenů.

Mnichů jsem viděl jen několik, přesněji na snímcích mám zachyceny dva a další si nevybavuji. Zbytek personálu tvořily průvodkyně v různobarevných *čoson-otech*, bezmála každá v jiném, v jednom případě s dlouhým béžovým kabátem přes něj, protože bylo chladno. Na jeden ze snímků se mi náhodně dostala i uklízečka v teplácích a bundě s kapucí. Na terase jedné z historických klášterních budov byla překvapivě postavena dobře viditelná klimatizační jednotka.

K závěru prohlídky patřila návštěva prodejny suvenýrů s prodavačkami někdy v pestrobarevném *čoson-otu* a někdy civilně oblečenými v bundách a kalhotách, bez podnikové visačky. Jedna z prodavaček v *čoson-otu* měla venku před obchodem stát lodičky na výstředně vysokých podpatcích. Kam v nich v této venkovské krajině chodila, nevím, ale k buddhistickému klášteru to vizuálně patřilo asi tak jako pionýrské šátky a „maoistické“ čepice, spíše ještě méně.

Kromě všelijakých dřevěných nádob a historicky vypadajícího tmavě hnědého nádobí se zde prodávaly bambusové rohože, obrazy, keramické vázy, loutky v korejských krojích, ale i mnoho druhů potravin od různých oříšků, jablek, sušených ryb, sušených švestek až po opečené sladké brambory či zmrzlinu, kávu a láhve tvrdého alkoholu. Zakoupená dobrá zmrzlina byla domácí výroby, káva v plechovce však z *Vietnamu*.

Náš úspěch se zakoupením čepic s rudými hvězdami v této prodejně jsem již popisoval v kapitole o obchodech.

Všechny venkovní prostory kláštera jsou vzorně parkově upraveny, s nakrátko posekanou travou a pečlivě prořezanými a ostříhanými stromy a keři. Některé stromy a keře jsou označeny korejsky a latinsky. Několik stromů je dosti starých, ty jistě přežily válku, většina je ale poválečných. Jedna z plazivých tují je ostříhána do tvaru *Korejského poloostrova*, včetně vyčnívajících větví znázorňujících (*jihokorejské*) ostrovy *Čedžu(do)* a *Ullung(do)*.

Výlet do *Mjohjongsanu* patřil v letech 2018 a 2019 do posledního dne před odletem, proto i já jej zařazuji nakonec. Tím jsem popsal všechna navštívená místa při svých návštěvách Koreje. Je možné, že jsem na některé zajímavé zážitky z cest zapomněl nebo jsem je nepovažoval za podstatné, a proto je neuvedl. Pakliže jsem snad něco opomněl, naopak nic jsem si nepřimyslel, a snažil jsem se nepovažovat náhodné za všeobecné, nepaušalizovat. Bohužel tři osmidenní návštěvy uvedeného státu jsou příliš krátkou dobou na to, aby jej cizinec důkladně poznal, bez znalosti korejštiny zvláště. Když uvážím, jak málo sám o KLDŘ vím, a srovnám to s tím, že naprostá většina mých spoluobčanů a lidí mně blízkých toho o ní ví ještě mnohem méně, nemohu to popsat jinak než známým příměrem *jednooký mezi slepými králem*. Berte proto mou práci jako subjektivní, chcete-li jednooký pohled, navíc bez brýlí, bez černých i růžových, které jsem se snažil odhodit, byť jinak brýle nosím.

V klášteře se prodávají revoluční čepice s rudými hvězdami

Dojmy a emoce

Poprvé jsem do KLDŘ odlétal se smíšenými pocity, na jedné straně s radostí, že navštívím tuto zemi, o kterou se tolik zajímám a jejíž politika je mi jako zastánci socialismu blízká (tedy byla mi tehdy v mnoha ohledech blízká, o některých jejích aspektech jsem však později postupně ztratil iluze), na druhé straně s obavou, že tam uvidím něco, co nechci vidět, tedy že budu zklamáný.

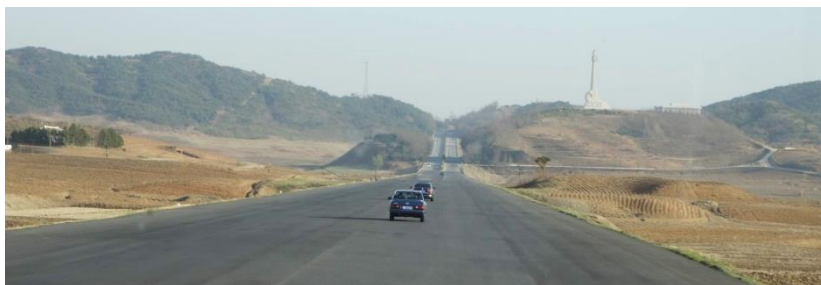
Úplně první dojmy, když korejské letadlo mělo neznámou poruchu a velké zpoždění, nebyly zrovna povzbudivé, ale během pobytu se mé obavy rozplynuly, nadchnul jsem se ještě více než dříve pro tuto zemi, její kulturu, její lid a její politiku. Po mnoho let jsem těžce nesl, že skutečný socialismus, skutečná vláda pracujícího lidu, v žádném státě světa prakticky neexistuje a nefunguje, respektive že to, co se za něj vydává, je jeho hrozně kapitalizovaná, byrokratizovaná a od lidu odtržená parodie.

Po první návštěvě KLDŘ jsem nabyl přesvědčení, že alespoň jeden stát úspěšně fungujícího socialismu, skutečně lidové politiky, existuje. Nasadil jsem růžové brýle a dílčí negativní dojmy vytěšňoval, bagatelizoval. I když jsem byl k některým jevům kritický, navenek jsem o nich nepsal a nehovořil. Vůbec ne ze zistných či snad přímo kariéristických důvodů, ale připadalo mi správné propagovat v českých a slovenských podmínkách KLDŘ jako příkladný socialistický stát a nepřipouštět žádná „ale“ a „pokud“, protože to byla konečně propagace nějaké reálné síly, reálné moci, na rozdíl od aktivismu pro domácí organizace, potácející se od desíti k pěti a sektářsky se utápějící ve vnitřních sporech a problémech, beznadějně odtržené od okolního světa, od běžných lidí, od většiny společnosti. Kromě toho jsem už dobře věděl, že KLDŘ nepřipouští téměř jakoukoli kritiku a chtěl jsem s ní udržet a rozvíjet dobré vztahy.

Viděl jsem, v jak tragické situaci je hnutí česko-korejského přátelství, vedené většinou lidmi s naprosto nedostatečným povědomím o této zemi a nulovými propagandistickými schopnostmi, pro něž bylo vrcholem politické aktivity docházení na čaj a sušenky na velvyslanectví a psaní stále stejných přihlouplých a dětinských dopisů *váženému soudruhu nejvyššímu vůdci*, aby měla ambasáda radost a splněné povinnosti. Upřímně jsem chtěl činnost této organizace pozvednout, získat do ní nové a mladší aktivisty a nedopustit její zánik společně s rozkladem a pádem KSČM a struktur okolo ní. Generační problém a zažitý starý byrokratický styl práce nostalgiků, jejich sektářství, ješitnost a podezřívavost však sehrály svou smutnou úlohu. Nepodařilo se.

Dva roky před první návštěvou Koreje jsem se začal podílet na tvorbě internetových stránek tehdy *Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan*. Věnoval jsem tomu poměrně mnoho času a značné úsilí. Nebyl jsem na to sám, ale postupně jsem se stal hlavním tvůrcem. Stránky si získaly poměrně značnou mediální pozornost a návštěvnost, a když se naše delegace v roce 2017 vrátila z Koreje, poskytl jsem rozhovor několika českým sdělovacím prostředkům, jež projevíly zájem, a uspořádal několik přednášek a besed o naší cestě, které rovněž nezůstaly bez ohlasu. V tom jsem pokračoval i po návštěvách roku 2018 a 2019. Velký ohlas měly mé výstupy zejména v *Lidových novinách*, *Reflexu*, *Českém rozhlasu Plus*, *Drbně*, *Extra.cz*...

Po návratu z třetí návštěvy Koreje v dubnu 2019 se zdálo, že je vše na nejlepší cestě, že se návštěvy *Země jitřní svěžesti* stávají takřka rutinou a dokud bude dostatek finančních prostředků, budu moci navštěvovat tuto zemi každoročně, případně i častěji, pokud bych měl tolik volného času. Současně to vypadalo, že se stávám hlavním tahounem přátelství s KLDŘ

Opravený úsek dálnice. Mercedesy patří k naší výpravě, jinak by zde nejelo nic.

v bývalém Československu. Netušil jsem, jak snadno a rychle mě mí soudruzi hodí přes palubu, jak lhostejné je i jejich diplomatům, kdo pro ně dělá více práce než všichni ostatní členové organizací přátelství dohromady, protože mnohem více než reálná

aktivita je pro ně pasivní, nekritická a vazalsky tupá oddanost.

Počátkem roku 2020 už se plánovaly návštěvy Koreje v tomto roce. Přípravu přerušila nejpozději v únoru pandemie koronaviru. Můj kontakt s KLDŘ však přerušila až další, ještě horší rána, vypuknutí *ruského* útoku na *Ukrajinu* v únoru 2022. Ačkoli jsem se snažil oddělit aktivity česko-korejského přátelství od situace na *Ukrajině*, velká část mých spolupracovníků se stala tak horlivými podporovateli *ruské* agrese a tak nenávislnými nepřáteli všech, kdo ji nepodporují, že další spolupráce s nimi se postupně stala nemožnou. Rozkol vyvolali oni, ne já. Mé členství v jejich organizacích a kontakt s velvyslanectvím tak skončily koncem dubna 2022 takovým procesem, který jsem popsal v úvodu.

Bohužel mí odpůrci měli pravdu v tom smyslu, že KLDŘ je oddaným a nekritickým spojencem *Ruska* a pro příslušníka organizací spřátelených s velvyslanectvím KLDŘ má být nemyslitelné nepodporovat její politiku v jakémkoli ohledu. Tak mě vyštvali mimo své kruhy. Jsem rád, že nestojím na straně *ruské* agresivní imperialistické války. A jsem v tomto smyslu rád, že nemáme politický režim jako v KLDŘ, kde bych na takový postoj tvrdě doplatil.

Po svém prvním návratu z Koreje v roce 2017 jsem propagandisticky psal takto:

„Litovali jsme, že jsme pobyli v KLDŘ tak krátkou dobu, jež neuvěřitelně rychle utekla, ale byli jsme rádi, že jsme mohli vidět a poznat tolik krásných věcí v nyní dočasně jediné zemi skutečného socialismu, založeného na společenském vlastnictví a kolektivismu. Uvědoměla organizovanost a ze západního, značně individualistického pohledu až neuvěřitelná disciplinovanost lidu KLDŘ svědčí o hluboké důvěře pracujících mas ve věc socialismu. Vraceli jsme se ze země šťastných lidí, které kromě vlastního přesvědčení nic nenutí k boji za společenský pokrok, věc nezávislosti a míru. Země se modernizuje a rozvíjí a překonává následky těžkého pochodu 90. let, aniž by vytvářela podnikatele a kapitalisty, aniž by se třídně rozdělovala.

Nelze si představit, že by vyspělá socialistická společnost KLDŘ mohla fungovat déle než čtvrt století za vyostřené mezinárodní situace po rozpadu socialistického tábora, pokud by podpora politiky Korejské strany práce byla jen předstíraná a vynucená. Srovnávat revoluční společnost KLDŘ s revizionistickým úpadkem ČSSR 60. – 80. let není namístě.“

O rok později:

„Stejně jako před rokem jsme byli naprosto nadšeni pobytem v pevnosti socialismu a nejpokrokovější zemi na světě. Oproti kapitalistickým zemím je to úplně jiný svět, v tom nejlepším smyslu. Většina cizinců ho nedokáže pochopit, ale pravda je pravdou, i když je v menšině. Nový, lepší svět bez nezaměstnaných, žebráků a bezdomovců, bez vykořisťování a třídních protikladů. Země, která zajišťuje svému lidu vše potřebné a chrání jej před jedem buržoazní ideologie.

Stejně jako v minulém roce jsme neviděli žádné obrazy zkázy a utrpení, zdrcujícího dopadu sankcí ani příznaky rozkladu, o kterém nepřátelé lidové Koreje a pochybovači tak rádi mluví, již 70 let marně očekávající »zhroucení« KILDR. Naopak podpora lidu osvobozené severní části republiky svému vedení je obrovská a z našeho pohledu fascinující, stejně jako touha po národním znovusjednocení, nikoli však za každou cenu, za cenu likvidace socialismu a uvržení do područí imperialismu jako v případě Německa na konci 80. let.

Soudružka Kim Hjon Sim ukazuje své město z Věže čučche

Velké diplomatické úspěchy vedoucí ke zlepšení vztahů s Čínou a jihokorejským režimem v žádném případě neznamenají inspiraci čínskou liberalizací, plnou úpadkové západní kultury, a už vůbec ne jihokorejským brutálním kapitalismem plným chudoby a patolizalství k okupantům. KILDR rozhodně zachovává princip absolutní soběstačnosti, usiluje o spravedlivý mír a společenský pokrok, je hrdá na úspěchy své obranyschopnosti a bezpochyby nemíni sebevražedně jednostranně odzbrojit tváří v tvář po zuby ozbrojenému nepříteli.

Lidová Korea překonala období nejtěžších zkoušek a chystá se důstojně oslavit zářijové 70. výročí svého vzniku. Je si dobře vědoma, že se musí spoléhat na vlastní síly, vycházející z jednomyslné jednoty svého lidu. Největší ideologickou hrozbou je rozbití této jednoty, proto jsou zcela namístě opatření k její obraně, jako je oddělení telefonních linek a internetu KILDR od zbytku světa a izolace od veškeré buržoazní kultury.

Společnost v KILDR je vychovávána a organizována přísně a disciplinovaně, což je v současné mezinárodní situaci naprosto nezbytné. Současně je příkladem toho, jak skvělých úspěchů může lid dosáhnout, pokud je jednotný a uvědomělý.

A návštěvu roku 2019 jsem shrnoval takto:

„Během pobytu v Koreji delegáti Společnosti Pektusan ocenili vysokou revoluční morálku korejského lidu, který si i v těžkých časech úpadku světového socialistického hnutí udržuje vysokou třídní uvědomělost a nepřipouští buržoazně dekadentní úpadek, zahálčivou morálku a rozkladný egoistický konzumní způsob života, nýbrž naopak staví na kolektivismu a rozhodně brání pronikání jedu buržoazního a reakčního způsobu myšlení. Televizní a rozhlasové vysílání je organizováno plně v duchu socialistického realismu. Poslech úpadkových zahraničních programů, jakož i přístup k úpadkové zahraniční literatuře, je účinně znemožněn. Technicky skvěle zvládnuté je oddělení telefonní i internetové sítě od buržoazního a revizionistického světa. Dovážená literatura i elektronické komunikační prostředky jsou při vstupu do země důsledně kontrolovány, protisocialistický a pornografický obsah přísně zakázán. Díky tomu květinová zahrada lidského štěstí nezarůstá plevellem. I díky tomu je vládnoucí pracující lid osvobozené části Koreje nejšťastnější a nejlepší na světě a příkladem pokrokovým lidem celého světa.“

Ačkoli ani dnes nemohu tyto texty zcela negovat, v předchozí práci jsem snad dostatečně objasnil, že skutečnost je poněkud složitější a méně růžová.

S průvodkyněmi a průvodci

Jestliže jsem při první návštěvě Koreje nejprve očekával zklamání a potom byl čím dál více nadšen, při dalších návštěvách jsem postupně trochu ztrácel iluze, byť stále jsem se snažil si poněkud idealizovat *svatou zemi socialismu* a nenechat sebou cloumat pochybnostmi. Připadalo mi ale, že při každé mé návštěvě vidím hospodářství země ve stále horší kondici než minule, že jsem svědkem stále větších problémů a nedostatků. Mohlo to být ale i jen tím, že jsem se při každé nové návštěvě lépe díval a více poznal. Tak jako tak, pouhé tři roky a pouhé tři osmidenní pobyty byly příliš krátkou zkušeností na to, abych mohl tvrdit, že jsem byl svědkem skutečné sestupné tendence, skutečného úpadku, nebo zda to byla náhoda. Zprávy z oficiálních médií, i přes převažující optimistický tón propagandy, však také mezi řádky prozrazovaly čím dál více obtíží.

Nechci se zde zabývat dlouhým rozjímáním o tom, do jaké míry je současný politický režim v KLDR z mého pohledu dobrý nebo špatný. Bezpochyby jde o nejpůvodnější ze zbývajících k socialismu se hlásících režimů světa. Současně nelze nevidět, že se ideologicky od mnoha tezí *marxismu-leninismu* vzdálil, ba dokonce tento vědecký světový názor otevřeně popřel a zavrhnul („překonal“) a nahradil svou poměrně pružnou ideologií, v rámci níž je možné hlásat a dělat prakticky cokoli, pokud nebudou připuštěny pochybnosti, že *strana má vždy pravdu a vůdce má vždy pravdu*. Dávám v úvahu, do jaké míry je to v souladu se socialistickým ideálem, do jaké míry lze hovořit o *lidové demokracii*, o *lidově demokratické diktatuře*, když nejvyšší představitel strany a státu je odtržen od lidu více než pánbůh od běžných smrtelníků a rozhodujícím kritériem pro jeho volbu či jmenování je rodinný původ, z jedné jediné rodiny po více než tři čtvrtě století, a když nadpráví jediné rodiny a nepotismus jsou součástí generální linie.

KLDR má spoustu svých problémů a za řadu z nich její vedení přímo nemůže, respektive může jen do té míry, že se nevydalo na milost a nemilost západním a jižním imperialistům, snažícím se zemi ovládnout a provést znovusjednocení Koreje po *německém* vzoru, cestou likvidace KLDR. Nejsem si jist, do jaké míry se daří udržet proklamovanou soběstačnost a nezávislost při orientaci na *ČLR* a *Rusko* a nekritické podpoře těchto států, jejichž režim nemá zvlášť ve druhém případě se socialismem nic společného. Při pohledu na vyloženě despotické spojení typu *Íránu* a *Sýrie* si musíme klást otázku, zda blok stmelený pouhopouhou nenávistí ke všemu západnímu je lepší alternativou než imperialismus *USA* a jeho spojenci...

S prodavačkou s. Ri Il Sim

Současně nemůžeme přehlížet, že obrovskou spoustu vlastních potíží mají jistě všechny země světa, i u nás je problémů až nad hlavu a v poslední době je asi většina z nás vidí jasněji než kdy předtím. Život v KHDR pro většinu občanů nejspíš není snadný, nelétají tam pečení holubi do úst a politicky je tamní zřízení v mnoha ohledech problematické i z hlediska vědeckého socialismu. Ale podívejme se po zbytku světa, kolik je tam bídy, utrpení, válek, zaostalosti, útlaku a bezpráví, terorismu a jiné kriminality, skutečných hladomorů a hrozivého nedostatku potravin, mnohem horšího než jsou v tomto směru problémy KHDR, a všelijakých jiných hrůz, ze kterých se při bližším pohledu musí citlivému člověku zvedat žaludek.

Při tomto srovnání naprosto není namístě *démonizace* KHDR, její označování za *nejhorší místo na světě*, za *velký koncentrační tábor* apod., jak tuto zemi označil i *český* prezident *Miloš Zeman*. Naopak, i přes spoustu nedostatků je tamní lid ušetřen nejen hrůz války, ale do značné míry i nezaměstnanosti, bezdomovectví, drogové závislosti a následků závažné trestné činnosti, což jsou jevy, které zde buď neexistují vůbec, nebo jsou přítomny v mnohém menším rozsahu než v kapitalistických zemích. Také společenské rozdíly nejsou zdaleka tak křiklavé jako v zemích kapitalismu a je díky tomu zajištěna značná společenská stabilita bez větších otřesů a nejistoty. Srovnáme to se zeměmi, zmítanými po desítky let nepokoji, násilnými politickými převraty, rozsáhlými demonstracemi a stávkami, násilnostmi motivovanými politicky, nábožensky či národnostně... Nic z toho v KHDR není.

Otázka svobody slova a dalších politických práv je citlivou záležitostí a nelze si nalhávat, že v KHDR neexistuje v tomto ohledu žádná pluralita, nebo jen skutečně velmi omezená, v duchu hesla o *jednomyslné jednotě* a *jediné monolitní ideologii*. Aniž bych to považoval za optimální, namítám, že zaprvé vyžadování věrnosti oficiální doktríně a případné pronásledování opaku je bohužel běžné ve velké části světa, zadruhé velká část občanů kapitalistických států beztak nemůže – a většinově pohříchu vlastně ani nechce – tyto své občanské svobody uplatňovat. Vezměme v potaz, k čemu je svoboda slova například desetitisícům *českých* bezdomovců. Není namístě a je směšné dívat se na věc tak, že i žebráci a bezdomovci a lidé na finančním a společenském dně v *Česku* se mají lépe než občané KHDR, jednak snad protože život v KHDR je tak nuzný, že i ti nejubožejší nuzáci se u nás mají lépe – to je naprosto nemístná a zvrácená představa – nebo protože naši žebráci a bezdomovci mají svobodu názorů a mohou si nerušeně v lesích a pod mosty nadávat na vládu a na stát a ve volbách si vybírat mezi desítkami politických stran a hnutí.

I přes všechny problémy a nedostatky KHDR je nutno vzít v potaz, že velká část šokujících informací o údajných represích a utrpení uvnitř této země, šířená v západní společnosti, je propagandisticky buďto značně zveličena nebo zcela vymyšlena, stejně jako část výpovědí některých emigrantů, ať už z důvodu snahy o senzaci, sebezviditelnění a hmotný prospěch, z politických důvodů ve snaze demonizovat myšlenky socialismu a vše související a oslabit a potlačit antikapitalistické hnutí varováním před „*něčím ještě horším než kapitalismus*“, nebo prostě jen z neznalosti a hlouposti, kdy jsou některé nejapné žerty o této zemi přebírány a šířeny jako skutečnost.

Než se začneme smát stoprocentním volebním výsledkům v KHDR při jednotné kandidátce *Demokratické fronty Koreje* při téměř stoprocentní volební účasti nebo nad tím lomit rukama v představě nad tamním útlakem, připomeňme si volby u nás před rokem 1989,

kdy například ve volbách do Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSSR v roce 1986 při volební účasti 99,39 %, jež nebyla ze zákona povinná, bylo odevzdáno 99,94 % pro jednotnou kandidátku *Národní fronty*. Pamětníků je ještě velmi mnoho a nikdo soudný nemůže tvrdit, že tohoto výsledku bylo dosaženo terorem, násilím, donucením či snad zfalšováním.

Ikonická mozaika zobrazující velké vůdce na vrcholu Pektusanu

Tím chci poukázat na to, že případné představy o brutálním politickém donucování k podpoře režimu v KLDŘ jsou naprosto liché, když i v našich podmínkách s velkými tradicemi rebelování neexistovala ještě poměrně nedávno téměř žádná politická opozice a formální věrnost nastolené politické linii byla rovněž téměř jednomyslná.

Přiznejme si, že občanů politicky se angažujících proti panujícímu politickému systému nebo vůbec jakkoli jej veřejně kritizujících bylo velmi málo i v posledním období takzvané *přestavby* a ani dnes ve značně liberálním buržoazně demokratickém režimu není takových lidí zrovna mnoho. Už po dlouhá léta se více než třetina oprávněných voličů neúčastní ani těch nejvýznamnějších typů voleb. Z toho vyplývá, že pro velkou část obyvatel u nás dnes ani v minulosti nebyly politické svobody a možnost politické angažovanosti nijak podstatné. Nelze si tedy namlouvat, že by se v KLDŘ masy cítily ukřivděny tím, že nemohou vytvářet politickou opozici a vést vyhrcoené předvolební diskuse a hádky v mnoha typech voleb s výběrem z obrovského množství stran, hnutí a kandidátů jako nyní u nás.

Otázkou zůstává, jaké procento lidí by volilo *Korejskou stranu práce* při podobném vývoji jako v ČSSR v prvních volbách s účastí opozice, samozřejmě pokud by šlo o poklidné předání moci a směla by dál fungovat a kandidovat (jen čistě teoreticky, naprosto takový vývoj nepředpokládám). U nás to bylo ve všech typech voleb v roce 1990 jen 13 % pro KSČ.

Je velmi laciné přehlížet úspěchy dosažené ve výstavbě a obraně socialismu v KLDŘ a vypichovat nedostatky, zvláště bez přihlídnutí ke krutým a naprosto nespravedlivým mezinárodním sankcím a vojenským hrozbám, které po desítky let blokuji hospodářský rozvoj a nutí korejský lid vynakládat obrovské úsilí a finanční prostředky na národní obranu. *Američtí* imperialisté a jejich vazalové za sebou zanechali po *Korejské válce* spálenou zemi, kde kromě tří milionů lidských životů zničili i téměř veškerou zástavbu a infrastrukturu.

Je snadné poukázat na sešlé fasády některých domů, na díry v silnicích, prašné boční ulice a méně významné silnice nebo na to, že někdy někde nejde elektřina nebo neteče teplá voda. Několik let po období *náročného pochodu*, kdy šlo doslova o přežití. Většina kapitalistických zemí nikdy nečelila tak těžkému mezinárodnímu tlaku a současně nepřízní počasí jako KLDŘ, přesto v kapitalistických zemích nalezneme celé chudinské čtvrti, ghetta a slumy, kde elektřina ani voda není někdy ani zavedena, nemluvě už o teplé vodě či dokonce stavu domů a vozovek. I v Praze najdete nezpevněné ulice. Ale proč srovnávat s ČR, která měla podstatně lepší historické podmínky pro rozvoj? Srovnajme města a venkov KLDŘ s ostatními zeměmi Asie! Ty se ovšem kritizovat nesluší, protože je v nich kapitalismus nebo „tržní socialismus“, což je ekonomicky v základě totéž.

KLDR zůstává asi nejtajemnější a nejizolovanější zemí na světě. Pandemie tuto skutečnost ještě výrazně prohloubila. Než to ale budeme odsuzovat, vezměme v potaz, že vlivem zločinných machinací imperialistů a jejich nohsledů musí i 65 let po příměří fungovat jako vojenská pevnost. A ve vojenské pevnosti si prostě nemůže každý dělat, co chce a chodit, kam chce. Host zvláště ne.

Festival KIMIRSENi na Výstavišti KIMIRSENi a KIMČONGILi

Obrovskou propagandistickou potíží pro KLDR a její zahraniční příznivce je její politická uzavřenost, kdy o spoustě aspektů svého života nepublikuje vůbec nic a na případnou kritiku reaguje mlčením nebo urážkami kritiků. To umožňuje šíření dalekosáhlých výmyslů, jež nelze konfrontovat s jakýmkoli oficiálním výkladem, natož statistikou.

I kdyby ale občané KLDR otevřeně odpovídali na všechny otázky senzacechtivých cizozemců, odpůrci by namítali, že to jsou lži vyřčené jen z povinnosti. Zato přeběhlíci, představující asi 0,01 % populace, z pohledu odpůrců KLDR jistě mluví vždy pravdu a jsou hodnověrným vzorkem pro výzkum veřejného mínění, přestože i odpůrci někdy připouštějí, že ti „politicky zajímaví“ jsou placeni jihokorejskou zpravodajskou službou.

Naskytá se otázka, co dál, do jaké míry je současný politický režim v KLDR udržitelný, jakou má skutečnou podporu lidu a jaké jsou alternativy dalšího vývoje. Před deseti lety jsme byli svědkem neuvěřitelné schopnosti vygenerovat nového vůdce „z ničeho“, mladého člověka bez politických zkušeností, o němž nikdo nevěděl a nikdo jej neznal a v krátké době stál v čele všeho a bez otřesů udržel politickou moc mezi vedoucími funkcionáři staršími o jednu až dvě generace, z velké části jen zásluhou kultu následnictví *velkých vůdců*, které navíc nefunguje monarchisticky v tom smyslu, že by následníkem byl vždy nejstarší potomek. V případě současného vůdce tomu tak (dle západních informací) nebylo, ač uvnitř země je takový výklad naprostým tabu.

Předávání nejvyššího vedení z generace na generaci se stalo principem, který v zahraničí pobouřil i mnoho zastánců socialismu, dokonce ani část aktivistů přátelství s KLDR s ním není zcela srozuměna a i přes předstíranou oddanost ve skutečnosti hledí na současného vůdce pro poměrně nízký věk a rychlý politický vzestup poněkud skrz prsty. Na druhou stranu systém založený na tomto předávání nejvyšších funkcí je nyní už po třetí generaci pevný a stabilní, zatímco všechny ostatní pokusy o socialismus skončily obnovou kapitalismu, ať už otevřenou či zastřenou.

Nemůžeme ani tušit, jak tomu bude příště, pokud bude princip následnictví *velkých vůdců* ještě zachován, až bude příště nutno tuto otázku řešit. Za současného režimu musí být zachován jako klíčový zdroj jeho stability. O potomcích současného vůdce není oficiálně známo naprosto nic.

Každopádně si nejsem jist, zda by většině obyvatel prospěla za současných okolností, za současné politické situace ve světě, případná změna politického režimu v zemi, ať už jakýmkoli způsobem, tedy ať už formou otevřené kontrarevoluce, znovusjednocení po *německém* způsobu, ovládnutí země *jihokorejskou* buržoazií a okupanty z *USA*, nebo formou plíživé kontrarevoluce a postupné degenerace k oligarchickému kapitalistickému režimu ruského typu nebo *čínskému* státnímu kapitalismu. Nevylučuji, že druhý uvedený proces již

probíhá. Obnova socialismu *sovětského* leninského typu, návrat k principům *marxismu-leninismu* v jeho původním revolučním pojetí, se zdá být zcela nepravděpodobná, spíše vyloučená za současné situace ve světě, za současného tristního stavu mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.

Je namístě se podívat podrobněji na obrovské sociální a politické problémy v *Jižní Koreji*, jejíž dno nedávno v nejsurovější podobě představil jihokorejský seriál „*Hra na oliheň*“ (2021), abychom si nedělali iluze o tom, že kapitalismus funguje optimálně a vyřeší všechny problémy a že následováním *Jihu* by snad v *Severní Koreji* nastal ráj na zemi, i kdyby si *Čína* a *Rusko* nechaly líbit znovusjednocení Koreje pod kuratelou *USA* nebo by *USA* rezignovaly na svou vojenskou přítomnost a vměšování v oblasti.

Jistě jen z říše snů může být představa, že by se do korejských záležitostí nevměšovala žádná mocnost a vznikl by zde jednotný prosperující (buržoazně) demokratický stát se silnými sociálními jistotami, který by víceméně uspokojil zájmy a potřeby všech společenských tříd a vrstev. Každopádně i v takovém ideálním případě by se rozdíl mezi oběma částmi rozdělené země smývaly ještě velmi, velmi dlouho a byl by to náročný proces. Asi mimo jakoukoli představivost už pak může být myšlenka na vítězství socialismu typu *čuče* na *Jihu* a znovusjednocení pod vedením *Pchjongjangu*, včetně znárodnění a kolektivizace *Jižní Koreje* a společného socialistického hospodářství. O takové možnosti již po desítky let nesní ani *KLDR*...

Zahraničněpolitické okolnosti návštěv

Rok 2017, kdy jsem poprvé navštívil *KLDR*, byl rokem zvýšené pozornosti světa vůči této zemi a zvýšeného napětí ve vztazích s ní.

V únoru toho roku zemřel na letišti v *Malajsii* občan *KLDR*, dle zprávy *KCNA* z 23. 2. 2017 v důsledku infarktu, zatímco *malajská* strana tvrdila, že byl z vůle *KLDR* zavražděn a že šlo o staršího bratra samotného severokorejského *předsedy*, což *KLDR* samozřejmě ani ve svých kritikách *malajských* stanovisek nereflektovala.

V důsledku tohoto incidentu byly ukončeny diplomatické vztahy *Malajsie* a *KLDR*.

Velmi vyhrocené byly i *mezikorejské*, nebo chcete-li *severo-j jižní* vztahy. Nejmenovaný mluvčí Ústředního výboru *Demokratické fronty pro znovusjednocení Koreje* v únoru označil *jihokorejského* ministra zahraničí za idiota žvanícího nesmysly.

13. 3. 2017 uvedla *KCNA* na adresu *USA*: „Nyní, když *USA* opět začaly nebezpečná cvičení jaderné války, *KLDR* nemá jinou možnost, než jim oponovat nejtvrďšími opatřeními pro posílení jaderné síly, jak to již deklarovala.

Pokud byť i jediná patrona bude vystřelena na území, na kterém je vykonávána suverenita KLDR, budou základny agrese a provokace obráceny v takové trosky, že zde nezůstane nic živého.

USA by měly důkladně pochopit, že jejich sebemenší pochybení ohledně KLDR je povede ke konečné zkáze.“

22. 4. 2017, dva dny po mém prvním odletu z Koreje, byl na *Pchjongjangském mezinárodním letišti* zatčen občan USA korejského původu Kim Sang Dok, obviněný ze „spáchání trestných činů nepřátelství zaměřených na zničení KLTR nejen v minulosti, ale také během jeho posledního pobytu před zatčením.“ (KCNA 3. 5. 2017)

5. 5. bylo vydáno prohlášení *Ministerstva státní bezpečnosti*, že „v nedávné době byla odhalena ohavná teroristická skupina, kterou CIA a IS (Národní informační služba Jižní Koreje, pozn. LV) infiltrovaly do KLTR na základě skrytých a pečlivých příprav na spáchání státem podporovaného terorismu proti nejvyššímu vedení KLTR pomocí biochemických látek.

Vojáci u Lidového divadla na Mansude

tehdejšího pracovníka dřevozpracující pobočky na území Chabarovského kraje Ruska v červnu 2014, a přeměnili jej na teroristu plného odporu a pomsty proti nejvyššímu vedení KLTR.

Naplánovali spiknutí, které by umožnilo lidskému vyvrheli Kimovi, aby se dopustil bombového terorismu zaměřeného na nejvyšší vedení během událostí v Paláci slunce Kumsusan a při vojenské přehlídce a veřejném průvodu po návratu domů.

Řekli mu, že atentát za použití biochemických látek, včetně radioaktivních látek a nano-jedovatých látek, je nejlepší metodou, která nevyžaduje přístup k cíli, jejich smrtelné výsledky se objeví po šesti nebo dvanácti měsících; (...) biochemická látka pro účely terorismu je znalostí CIA a pouze CIA může vyrábět tuto látku a že zbraně, zásoby a finanční prostředky potřebné pro páchaní terorismu proti nejvyššímu vedení plně zajistí IS. Pak mu dali více než 20 000 amerických dolarů při dvou příležitostech a satelitní vysílač-přijímač a dovolili mu, aby se s ním seznámil.

Nakonec mu poskytli ujištění o tom, že budou udržovat jeho povinnost týkající se terorismu proti nejvyššímu vedení jako tajemství a infiltrovali ho poté, co ho uklidnili a vyhrožovali, že jeho rodina nezůstane bez úhony v případě neúspěšného vykonání povinnosti.

V lednu, květnu, srpnu a září roku 2016 měli agenti IS satelitní kontakty s Kimem, který bydlel v Pchjongjangu. Agenti IS mu dali pokyny k výběru a hlášení nejefektivnější a nejbezpečnější metody s vysokou pravděpodobností úspěchu při prezentaci různých teroristických metod používajících biochemické látky spolu s operačním kódem terorismu proti nejvyššímu vedení, způsobu uplácení objektů, který by přímo prováděly teroristické činy, a způsobu, jak vstupovat do běhu událostí.

12. srpna 2016 mu dali pokyn, aby shromáždil a poslal co nejvíce informací o okolním prostředí místa, kde se často konají oslavy, ostraze situace a rozkazů pozorovaných v době událostí, říkájice, že jakmile budou konkrétní a podrobné údaje, budou studovat nejvhodnější způsob ve spolupráci s CIA.

Vyzvali ho, aby zřídil zámořské kontaktní středisko pro bezpečné zavedení vybavení, materiálů a fondu pro teroristické činy, a financovali jej 100 tisíci amerických dolarů při dvou příležitostech pro založení centra a podplácení teroristických kompliců.

V březnu a dubnu se agent IS Čo Ki Čchol a jeho tajný agent Xu Guanghai, generální ředitel společnosti Qingdao NAZCA Trade Co. Ltd. setkali s teroristickým komplicem v Tantungu v Číně a předali mu nový satelitní vysílač a přijímač a 50 tisíc amerických dolarů. Podepsali »smlouvu« o založení zámořského kontaktního centra a nechali jako první splátku na začátku května dovézt potřebné vybavení a materiály.

7. dubna muž příjmením Han, šéf týmu IS, naučil Kima způsob, jak podplatit teroristické spolupachatele, a řekl, že »i americká CIA používá postupné zapojení s patřičným zřetelem na chamtivost a mentalitu osob v závislosti na tom, do které třídy a vrstvy patří,« a řekl mu, aby se na něj odkázal při zapojování teroristických kompliců, aby byli infiltrováni do místa události.

4. listopadu 2016 a 13., 17. a 20. dubna 2017 dali Kimovi na vědomí, že oficiálně potvrzují typy biochemických látek a zbraní, které mají být použity pro spáchání teroristického činu proti nejvyššímu vedení, a požádali o ně CIA, a pověřili ho, aby obnovil »krédo« teroristického vykonavatele a znovu potvrdil stav »vymývání mozku« a informoval je. Také ho opakovaně poučili, aby přijal nejlepší opatření pro vyšetřování a přípravu na teroristickou operaci, neboť může nastat takový katastrofický incident jako válka, jakmile bude známa skutečnost o teroristických prostředcích a fondech poskytnutých IS.

Šéf jihokorejské loutkové zpravodajské služby Ri Pjong Ho chválil teroristy jako »velmi cennou existenci pro národ a IS« a přímo organizoval teroristickou operaci a nechal vedoucího týmu IS Hana a agenta Čo Ki Čchola vést vykonání. Loutkové síly daly teroristovi více než 80 instrukcí k provedení operace. (...)

Vyvrátíme a nelitostně zničíme do posledního teroristy CIA Spojených států a loutkové IS jižní Koreje, zasahující důstojnost nejvyššího vedení KLTR. (...) Ministerstvo státní bezpečnosti, jehož posláním je ochránit vůdce, společenský systém a lid, rozdrtí do posledního organizátory, spiklence a následovníky nedávného státem sponzorovaného terorismu, dokonce i prohledáním celé země, v odezvě na vůli armády a lidu KLTR, zažehnuvších svá srdce nenávistí a hněvem proti ohavným vražedným d'áblům, bez ohledu na to, na kterém koutě planety mohou být.

Od tohoto okamžiku bude zahájen protiteroristický útok korejského stylu, který smete zpravodajské a spiklenecké organizace amerických imperialistů a loutkovou kliku, nejzásadnější a brutálně hroznou teroristickou skupinu na světě.

Přestože zlikvidujeme všechny tyto darebáky, kteří byli zapleteni do nedávného státem sponzorovaného terorismu, neexistuje záruka, že nepřátelé přestanou manévrovat, dokud zůstanou náčelníci a spiklenecké základny.

Není tajemstvím, že američtí imperialisté a loutková skupina zrádců jsou každým dnem stále nezodpovědnější a jejich pohyby jsou vedeny proti nejvyššímu ústředí korejské revoluce.

Je jasné jako poledne, že se takové hanebné zločiny zaměřené na nejvyšší velení korejské revoluce pokusí pokračovat, dokud američtí imperialisté a jihokorejská loutková skupina zrádců nezmění svou nepřátelskou politiku vůči KLTR a dokud povedou CIA a IS vražedné šílenství jako špičku při provádění politiky.

Proto je naším odhodláním vykořenit všechny brlohy spiknutí a intrik, jakými jsou CIA a IS, zdroj veškerého zla ve světě, a okamžitě bude zahájena řada účinných protiteroristických

útočných akcí našeho stylu. (...) USA a jihokorejská loutková skupina zrádců by měly jasně vidět svůj špinavý vzhled krvavého vraždícího maniaka a omluvit se KLTR za svůj hanebný terorismus a nelidský zločin a okamžitě dát zločincům trest smrti.“

Jako už tolikrát předtím i potom, USA ani Jižní Korea se za nic neomluvily, nikomu nedaly trest smrti, celý případ se ztratil v zapomnění a život šel dál.

Děti s učitelkou před snímkem velkého vůdce na výstavě KIMIRSENÍ

6. 5. 2017 „příslušná instituce KLTR zadržela amerického občana Jin Xue Songa podle zákona KLTR o zastavení jeho nepřátelských činů proti ní. Pracoval pro provoz Pchjongjangské univerzity vědy a techniky.“ (KCNA 9. 5. 2017)

13. 6. byl občan USA Otto Frederick Warmbier, který byl odsouzen k nucené práci, odeslán domů z humanitárních důvodů podle rozsudku Ústředního soudu KLTR. (KCNA 15. 6. 2017) O jeho dalším osudu jsem již psal.

9. 8. byl kanadský občan Rim Hjon Su z humanitárních důvodů propuštěn kvůli nemoci rozhodnutím Ústředního soudu KLTR. Byl v trestu doživotní nucené práce, protože prováděl nepřátelské činy proti KLTR. (KCNA 9. 8. 2017)

31. 8. bylo zveřejněno prohlášení nejmenovaného mluvčího Ústředního soudu KLTR, odsuzující v nepřítomnosti k trestu smrti čtyři občany Korejské republiky, s odůvodněním, že „článek 60 trestního zákoníku KLTR stanoví, že ti, kdo urážejí důstojnost KLTR z protistátního účelu, budou odsouzeni dokonce k maximálnímu trestu, včetně smrti, v závislosti na závažnosti zločinu.

Ústřední soud KLTR prohlašuje, že novinář »Dong-a ilbo« Son Hjo Rim a generální ředitel Kim Če Ho a novinář »Čoson ilbo« Jang Či Ho a generální ředitel Pang Sang Hun budou odsouzeni k nejvyššímu trestu podle trestního zákoníku KLTR.

Zločinci nemají právo se odvolat a poprava bude provedena kdykoli a na jakémkoli místě, aniž by prošla dalšími postupy, jakmile budou objekty potvrzeny.

Sledujeme až do konce ty, kteří vedli a manipulovali ohavné provokace pomlouvání a urážky důstojnosti KLTR a vyměříme jim smrt.

Využívající této příležitosti, varujeme jihokorejské orgány, stále shovívavé k tomuto zločinu pisálků »Dong-a ilbo« a »Čoson ilbo«. Pokud nebude zahájeno okamžité vyšetřování těchto zločinců, kteří urážejí důstojnost KLTR, a nebudou potrestáni, budou (jihokorejské orgány) označeny jako spolupachatelé.“

Uvedení jihokorejských novinářů samozřejmě od té doby nevstoupili na území KLTR, aby mohli být popraveni, jihokorejský režim je nijak nepotrestal, kauza utichla a život šel dál. Od té doby až dosud už se nestalo, že by KLTR odsoudila občany Jižní Koreje (byť v nepřítomnosti) k trestu smrti (ani jinému trestu).

Počátkem května 2017 se KLTR odvážila dokonce veřejně kritizovat svého nejbližšího spojence a obchodního partnera Čínu, když komentář politického analytika KLTR Kim Čhola (neznámého autora, spekovalo se i o pseudonymu) uvedl, že „»Lidový deník (Žen-

min ž'-pao)« a »Global Times«, které jsou všeobecně známé jako média, která uvádějí oficiální stanovisko čínské strany a vlády, nedávno provedly komentáře tvrdící, že přístup KLDK k atomovým zbraním ohrožuje národní zájmy Číny, a přesouvající vinu za zhoršené vztahy mezi KLDK a Čínou na KLDK a uvádějící laciné výmluvy pro nečestné tančení podle not USA. (...)

Jejich výzva nejen ke schválení přísnějších sankcí, ale také nevyhloučení vojenského zásahu, pokud KLDK odmítne opustit svůj jaderný program, není nic víc než extrémně egoisticky řízená teorie založená na velmocenském šovinismu. Strategické zájmy, ale také důstojnost a životně důležitá práva KLDK by měly být obětovány pro zájmy Číny.“

Od té doby až dosud jsem veřejnou kritiku ČLR ze strany KLDK nezaznamenal.

Jako předtím i potom, s určitými přestávkami, pokračovaly zkušební střelby strategických balistických raket středního doletu, a KLDK rozhodně odmítala tisková prohlášení Rady bezpečnosti OSN a další kampaně proti takovým aktivitám. 16. 5. 2017 uvedl nejmenovaný mluvčí Ministerstva zahraničních věcí KLDK, že *„pokud by se USA odvážily provést vojenskou provokaci proti našemu státu, snadno ji potlačíme. Nejdokonalejší zbrojní systémy na světě nikdy nebudou věčným výlučným vlastnictvím USA a den, kdy KLDK použije odpovídající odvetné prostředky, jistě přijde. Poté se USA samy přesvědčí, zda balistické rakety KLDK pro ně představují skutečnou hrozbu nebo ne.“*

Další raketové testy byly následovány dalšími sankcemi a ty dalšími odsuzujícími prohlášeními. Příznačné je, že z pěti stálých členů Rady bezpečnosti OSN, přijímající další a další sankce, je nevetovalo ani Rusko, dnes jeden z klíčových spojenců KLDK, z její strany nekriticky podporovaný i ve své imperialistické agresi, v rozporu s proklamacemi Socialistické stavy KLDK o její mezinárodní politice.

1. 8. 2017 kritizovala KCNA dokonce i výroky tehdejšího českého předsedy vlády Bohuslava Sobotky (tehdy ČSSD), který kritizoval severokorejské raketové testy. *„Pokud mají evropské země včetně České republiky skutečně zájem na tom, aby se situace na poloostrově uklidnila, měly by od začátku požadovat ukončení nepřátelské politiky vůči KLDK, kterou prosazují USA.“* Na tom něco je.

7. 8. toho roku KLDK eufemisticky deklarovala možnost jaderného útoku na USA ve vládním prohlášení, uvádějícím, že *„USA se smutně mylí, pokud považují svou pevninu za bezpečné útočiště, protože je na druhé straně oceánu. (...) Pokud Spojené státy nedokáží jednat uvážlivě, přetrvávající ve svých bezohledných pokusech o potlačení KLDK, nebudeme kolísat nebo váhat použít jakoukoli formu konečných prostředků.“*

Internetový zpravodajský portál KLDK „Mezi naším národem“ („Uri minzokkiri“) uvedl 20. 9., že *„KLDK, která se vztýčila jako nejmnocnější jaderně ozbrojený stát navzdory bezpříkladným obtížím a zkouškám, se nebojí žádných sankcí, tlaku a války. Je nyní v plné připravenosti ke zničení nepřátelských základů svým rozhodným a preventivním úderem v případě, že budou vykazovat jakkoli nepatrné známky provokace.“*

V případě, že USA nakonec zvolí konfrontaci a válku, pohrdající strategickou pozicí KLDK, jaderné mocnosti čučche a světového vojenského obra, setkají se s hrozným jaderným úderem a ubohým a konečným zničením.“

Zajímavá je také rázná a nediplomatická kritika tehdejšího prezidenta USA Donalda Trumpa například ve statí KCNA z 22. 9. 2017, jež ho nazvala *„duševně vyšinutým chuligánem“* a jeho výroky označila za *„odporné žvásty“*. Reagovala tím na Trumpův výrok *„...Pokud budou USA nuceny bránit sebe nebo své spojence, nebudeme mít jinou možnost, než úplně zničit Severní Koreu.“*

Sám vážený soudruh nejvyšší vůdce, jinak téměř nikdy veřejně nekomentující výroky a jednání zahraničních představitelů, vydal 21. 9. 2017 prohlášení, že Trump „není způsobilý pro výsadu nejvyššího velení země a zjevně je lupičem a gangsterem, libujícím si ve hře s ohněm, spíše než politikem.

Revoluční výzdoba v centru Pchjongjangu

Jeho poznámky, které popsaly americkou alternativu prostřednictvím přímého vyjádření jeho vůle, mě přesvědčily, spíše než zděsily nebo zastavily, že cesta, kterou jsem si zvolil, je správná a že se jí musím držet až do konce.

Nyní, když Trump odepřel existenci a urazil mě a mou zemi před očima světa a učinil nejzuhavější vyhlášení války v dějinách, že zničí KLR, budeme zodpovědně zvažovat uplatnění odpovídající, nejvyšší úrovně tvrdých protiopatření v dějinách.

Akce je nejlepší volbou pro jednání se senilním starcem, neschopným naslouchat, a jen pronášejícím to, co chce říct.

Jako muž zastupující KLR a důstojnost a čest svého státu a lidu i svou vlastní, dokáži, že muž, který drží výsadu nejvyššího velení v USA, draze zaplatí za svou řeč, která vyzývá k úplnému zničení KLR.

Toto není rétorické vyjádření, které Trump miluje.

Nyní přemýšlím o tom, jakou reakci mohl očekávat, když si dovolil vypustit z úst tak výstřední slova.

Bez ohledu na to, co Trump očekává, bude čelit následkům nad své očekávání.

Určitě a rozhodně zkrátím duševně vyčerpávající amerického senilního starce ohněm.“

Neuplynul ani rok a oba státníci si v červnu 2018 s úsměvem podávali ruce.

24. 9. 2017 zaslal Ústřední výbor Korejské strany práce otevřený dopis zahraničním politickým stranám s konstatováním, že „je nutno čelit jaderným tyranům cenným jaderným mečem spravedlnosti“.

6. 12. konstatoval nejmenovaný mluvčí Ministerstva zahraničních věcí, že „USA každodenně propagují jadernou válku na Korejském poloostrově, a to vzbuzuje naši náležitou ostražitost.

Nechceme válku, ale nebudeme se před ní schovávat, a pokud by se USA přepočítaly s naší trpělivostí a zažehly by jiskru jaderné války, zajisté přimějeme USA draze zaplatit následky naší mohutné jaderné síly, kterou trvale posilujeme.

Pokud USA nechtějí být upáleny ohněm, který zažehly, měly by se raději chovat rozvážně a opatrně.“

Prohlášení mluvčího MZV z 24. 12. 2017 sděluje, že „USA by neměly ani na chvíli zapomínat na existenci KLR, která se rychle stala strategickým státem schopným představovat podstatnou jadernou hrozbu pro pevninu Spojených států.

Přejí-li si USA bezpečně žít, musí se vzdát své nepřátelské politiky vůči KLTR a naučit se soužití se zemí, která má jaderné zbraně, a měly by se vzbudit ze sna, že se naše země vzdá jaderných zbraní, které jsme vyvinuli navzdory všem druhům těžkostí.“

Mlčením přešly sdělovací prostředky KLTR 100. výročí ruské *Velké říjnové socialistické revoluce* (7. 11. 1917-2017), tak jako mlčí k výročím klasiků marxismu-leninismu a většině dalších výročí mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.

V první polovině roku 2018 pokračovala eskalace napětí mezi KLTR a USA se svými spojenci. Došlo však k výraznému zlepšení vztahů s Čínou, když v březnu soudruh **Kim Čong Un** s manželkou navštívil ČLR. Druhé setkání nejvyšších stranických a státních představitelů obou států se uskutečnilo v květnu a třetí v červnu. Znovu pak v lednu 2019.

Už od počátku ledna 2018 docházelo k rychlému zlepšování vztahů s Jižní Koreou po příslibu účasti KLTR na zimních olympijských hrách v jihokorejském *Pchjongčchangu* v novoročním projevu *váženého soudruha nejvyššího vůdce* 1. ledna 2018. Následovaly rozhovory na vysoké úrovni na demarkační linii v *Pchanmundžomu*, vyslání uměleckého souboru a přípravného týmu olympijské účasti do *Jižní Koreje*, společný trénink lyžařů obou polovin rozdělené země v severokorejském *Masikrjangu* a nakonec účast sportovců a delegace KLTR na vysoké úrovni na *23. zimních olympijských hrách* v únoru 2018 a její setkání s tehdejšími jihokorejským prezidentem *Mun Če Inem*. Umělecký soubor a roztleskávačky KLTR tehdy zaujaly snad celý svět, zatímco sportovci se her zúčastnili jen okrajově a nezískali žádnou medaili.

Na přelomu března a dubna následovala cesta *jihokorejského* uměleckého souboru do *Pchjongjangu* a jeho představení za účasti *vůdce* s manželkou a tamtéž společné představení zápasníků *tchekwondo* Severu a Jihu.

V atmosféře sbližování Severu s Jihem a nadějí na brzké znovusjednocení nebo alespoň lepší spolupráci se tak nesla má druhá návštěva Koreje v dubnu 2018. Až po ní, v závěru dubna, se v *Pchanmundžomu* poprvé setkali nejvyšší představitelé obou korejských států, jež se vzájemně jako státy neuznávají, natož aby měly diplomatické styky, a 27. 4. podepsali *Pchanmundžomskou deklaraci o míru, prosperitě a znovusjednocení Korejského poloostrova*.

Již v květnu se však mezikorejské vztahy opět zhoršily zásluhou společného vojenského cvičení *Jižní Koreje* a USA. Přesto se 26. 5. nejvyšší představitelé obou zemí, svými nejvyššími státními funkcemi *předseda* a *prezident*, znovu setkali v *Pchanmundžomu*. „*Společně sdíleli názor, že se v budoucnu budou scházet, aby rozvíjeli dialog a integrovali moudrost a úsilí a společně usilovali o denuklearizaci Korejského poloostrova,*“ tvrdila 27. 5. KCNA, z této proklamace však brzy nezůstal kámen na kameni. Následovala společná jednání zástupců obou stran demarkační linie například o spolupráci v železniční a silniční dopravě, ke skutečné spolupráci ale nedošlo.

V srpnu 2018 se na území KLTR v *Diamantových horách* (pohoří *Kumgang*) setkaly rozdělené rodiny Severu a Jihu. 14. 9. byl otevřen *Společný styčný úřad Severu a Jihu Koreje* na demarkační linii v *Kesongu* a 18.-20. 9. navštívil jihokorejský prezident s manželkou a politickou delegací území KLTR, kde kromě *Pchjongjangu* navštívil také nejvyšší horu celé Koreje *Pektusan*, považovanou za „*posvátnou horu národa*“ a místo zrození národa (narození krále *Tanguna*), což mělo mimořádný symbolický význam. Avizovaná reciproční návštěva předsedy **Kim Čong Una** a jeho delegace v *Jižní Koreji* se už ale neuskutečnila, a tak dosud jihokorejské území nenavštívil žádný ze tří vůdců KLTR, kromě několika kroků stávajícího vůdce za demarkační linii v *Pchanmundžomu*.

Avizovaný rozkvět vzájemných vztahů a spolupráce se nekonal a do konce roku tyto opět stagnovaly, až v následujícím roce zamrzly úplně, jako už tolikrát v dějinách.

V květnu 2018 bylo za účasti zahraničních a jihokorejských novinářů demonstrativně zničeno „severní jaderné testovací stanoviště“.

V březnu vážený soudruh nejvyšší vůdce přijal předsedu Mezinárodního olympijského výboru

Thomase Bacha (Německo) a jeho doprovod na návštěvě KLDŘ a v květnu nejprve tehdejšího ministra zahraničních věcí USA Mikea Pompea a poté ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova na jejich návštěvě země.

V červnu se nejprve v Pchjongjangu setkal se singapurským ministrem zahraničí Vivianem Balakrishnanem a poté odletěl do Singapuru na setkání s předsedou vlády Lee Hsien Loongem, ale především prezidentem USA Donaldem Trumpem, k němuž došlo 12. 6. 2018. Proklamované ukončení nepřátelství a zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi ale z dlouhodobějšího hlediska nenastalo, USA nezrušily sankce a blokádu a KLDŘ nepřistoupila na jaderné odzbrojení.

Ve druhé polovině roku 2018 přijal nejvyšší vůdce KLDŘ státní delegace Číny, Ruska a USA (podruhé ministra zahraničí Pompea s jeho doprovodem). V listopadu přiletěl na návštěvu předseda Státní rady a předseda Rady ministrů Kubánské republiky soudruh Miguel Mario Díaz-Canel Bermúdez s manželkou.

V listopadu 2018 byla po delší době a snad dosud naposledy zveřejněna přímá konfrontace s občanem USA, když KCNA stroze konstatovala, že „16. října občan USA Bruce Byron Lawrence nelegálně vstoupil do naší země přes korejsko-čínskou hranici a byl zadržen příslušným orgánem.“

Během vyšetřování Lawrence vypověděl, že do Korejské lidové demokratické republiky nelegálně vstoupil na příkaz americké CIA.

Příslušný orgán rozhodl vyhostit občana USA z republiky.

Posun v pouhém vyhoštění namísto odsouzení k nuceným pracím je zjevný.

Koncem února 2019 navštívil soudruh **Kim Čong Un** Vietnam, kde se podruhé setkal s prezidentem USA Donaldem Trumpem. Obecně se soudí, a následující vývoj až dosud tomu nasvědčuje, že tato jednání skončila neúspěchem, oficiální zpráva o nich to však nedávala znát. KCNA napsala 1. 3. 2019, že „rozhovory potvrdily společné chápání toho, že úsilí a iniciativní opatření přijatá oběma stranami ke zmírnění napětí, zachování míru na Korejském poloostrově a úplné denuklearizaci mají velký význam pro budování vzájemné důvěry a pro zásadní obrat v desítky let trvajících bilaterálních vztazích charakterizovaných nedůvěrou a nepřátelstvím.“

Vážený soudruh nejvyšší vůdce a prezident Trump vzájemně vyslechli své názory na otázky, které by měly být v současné době vyřešeny, aby byly splněny společné cíle uvedené ve společném prohlášení ze Singapuru, a vážně diskutovali o způsobech jejich provedení.

Mladé soudružky se fotografují na výstavě KIMIRSENÍ

Vážený soudruh nejvyšší vůdce a prezident Trump vyjádřili přesvědčení, že ačkoli stojí vysoká bariéra antagonismu a konfrontace kvůli více než sedmi desetiletím nepřátelských vztahů a existují nevyhnutelné těžkosti a obtíže na cestě k psaní nových dějin vztahů KLDK a USA, mohou dosáhnout významného pokroku ve vztazích KLDK a USA dle přání národů obou zemí, pokud pevně spojí ruce, aby moudře a trpělivě překonali nesnáze a těžkosti.

Vedoucí představitelé obou zemí ocenili, že druhé setkání v Hanoji nabídlo důležitou příležitost k prohloubení vzájemného respektu a důvěry a k pozvednutí vztahů mezi oběma zeměmi na novou úroveň.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce a prezident Trump souhlasili s tím, že budou nadále navzájem v úzkém kontaktu pro denuklearizaci Korejského poloostrova a epochální rozvoj korejsko-amerických vztahů a budou pokračovat v produktivních jednáních pro řešení otázek diskutovaných na summitu v Hanoji.

Vážený soudruh nejvyšší vůdce vyjádřil svou vděčnost prezidentu Trumpovi za to, že podnikl dlouhou cestu a vynaložil pozitivní úsilí pro úspěšné setkání a rozhovory, přislíbil mu opětovné setkání a rozloučil se s ním.

Při návštěvě Vietnamu se nejvyšší představitel KLDK setkal také se soudruhem *Nguyễn Phú Trọngem*, generálním tajemníkem Ústředního výboru *Komunistické strany Vietnamu* a prezidentem *Vietnamské socialistické republiky*, a s dalšími vietnamskými představiteli.

Těsně po mé třetí návštěvě Koreje se koncem dubna 2019 soudruh **Kim Čong Un** setkal při své návštěvě Vladivostoku s prezidentem *Ruské federace Vladimírem Vladimirovičem Putinem* a dalšími ruskými představiteli. Při návštěvě Vladivostoku se vážený soudruh nejvyšší vůdce nechal vyfotografovat i před sochou *V. I. Lenina*, oficiální text o návštěvě však její přítomnost nezmínil, natož snad přímo uctění jeho památky. Je to charakteristické pro rozporuplný vztah KLDK k teorii a dějinám mezinárodního komunistického a dělnického hnutí a vřelý vztah k současnému oligarchickému *ruskému* vedení, které by patrně nemělo být odkazy na socialismus drážděno.

Oproti tomu soudruh **Kim Čong Il** navštívil v roce 2001 mauzoleum *V. I. Lenina* na *Rudém náměstí* v Moskvě a uctil *Leninovu* památku, i když se tehdejší ruské vedení už dávno k *Leninovi* nehlásilo (a prezidentem již byl *Putin*) a tato událost byla široce medializována.

Revoluční anekdota ze života velkého generála praví, že při návštěvě Moskvy „řekl funkcionářům: »Pojeďte do Leninova mauzolea během této návštěvy Ruska bez ohledu na to, co kdo říká. Jdu do mauzolea kvůli morálnímu závazku skutečného revolucionáře k jeho vůdci. Pokud mi někdo bude vytýkat tuto mou návštěvu, usvědčí se tím z vlastní podlosti a morální zkaženosti. Drahouk svítí i v bahně. Svět se dozví, co je ušlechtilý morální závazek upřímného revolucionáře, navštívíme-li mauzoleum v době, kdy ho ostatní opouštějí a zrádci revoluce ho urážejí. Musíme navštívit Leninovo mauzoleum podle plánu, bez ohledu na to, co říkají ostatní.«

Když jeho kolona přijela na Rudé náměstí, korejští představitelé zůstali překvapeni. Ruská vláda, která jim až do poledne nesdělila podobu přijetí drahého vůdce, umístila k mauzoleu čestnou stráž. Během předchozích deseti let žádní straničtí a státní představitelé nenavštívili Leninovo mauzoleum a strážní budka i čestná stráž zmizela. Rudé náměstí vypadalo pustě. Avšak v ten den bylo náměstí zahaleno slavnostní atmosférou.

*Soudruh **Kim Čong Il** pomalu přicházel k mauzoleu, se slavnostním pohledem zračícím se v jeho tváři. Potom vykročil na cestu, na kterou dopadaly paprsky letního slunce. Před ním slavnostně pochodovali mladí ruští vojáci a nesli věnec, který drahý vůdce připravil. Do*

mauzolea už bylo jen pár kroků a kameramani z Ruska a dalších zemí byli u vytržení, aby mohli zaznamenat tento historický moment. Moskva, Rusko a celý svět ho sledovaly se zatajeným dechem.

Když ruští vojáci položili věnec a odstoupili, soudruh **Kim Čong Il** upravil stuhu na věnci, na které bylo napsáno: »V. I. Leninovi. Kim Čong Il.«

Slavnostní výraz naplnil oči drahého vůdce, když vzdával úctu.

Svět překypoval novinkami o jeho návštěvě mauzolea. 4. srpen je dnem, kdy se Leninovo mauzoleum, vystavované ponížení od reakcionářů

všech odstínů, setkal s jeho spasitelem. Návštěva soudruha **Kim Čong Ila** v mauzoleu byla skvělým a odvážným činem, který vstúpil revolucionářem celého světa, bojujícím za socialismus, nevyčerpatelnou sílu a odvahu, a historickou událostí, která potvrzuje jejich víru, že socialistické hnutí může dosáhnout jistého vítězství pouze tehdy, když následuje takové lidi, jakým je **Kim Čong Il**.

Vznešená úcta vůdce věci socialismu 21. století, prokázaná průkopníkovi věci socialismu 20. století, je převratnou událostí, která poukazuje na morální závazek soudruha **Kim Čong Ila** jako vůdce díla globální nezávislosti.“

Blízký hrob J. V. Stalina s jeho bustou však zřejmě takovou poctou velký generál neobdaril. V případě Vladivostoku roku 2019 už ani pomník Lenina nestál za zmínku...

V květnu 2019 navštívila KLDŘ česká parlamentní delegace vedená tehdejším předsedou zahraničního výboru Poslanecké sněmovny Lubomírem Zaorálkem (ČSSD). Šlo o první návštěvu českých státních představitelů v KLDŘ od roku 2005 a o dosud poslední. Zlepšení vztahů mezi KLDŘ a ČR však nenastalo, nedošlo ani ke státní návštěvě z KLDŘ do ČR (poslední proběhla v roce 2008).

V červnu 2019 navštívil KLDŘ generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Číny a prezident Čínské lidové republiky soudruh Si Ťin-pching.

Už na jaře 2019 se znovu výrazně zhoršily vztahy s Jižní Koreou, zejména pod dojmem tamních společných vojenských cvičení s USA, zaměřených proti KLDŘ.

30. 6. 2019 se soudruh **Kim Čong Un** krátce setkal s prezidenty USA a Jižní Koreje v Pchanmundžomu, přičemž se jednalo o první a dosud poslední setkání v tomto formátu a také dosud poslední setkání nejvyššího představitele KLDŘ s prezidentem USA. Prezident Trump tehdy o několik kroků překročil demarkační linii, čímž jako první prezident USA v dějinách stanul na území KLDŘ.

Při mé třetí návštěvě Koreje se jednání s prezidentem USA teprve očekávala a u příznivců KLDŘ budila jisté obavy, zda se země postupně nevydá na kapitalistickou prozápadní cestu, zvláště při zlepšujících se vztazích s Jižní Koreou.

6. 7. jihokorejský profesor Čche In Guk, syn Rju Mi Jong, bývalé předsedkyně Ústředního výboru Čchondoistické strany čchongu (Strany mladých přátel nebeské cesty), přicestoval do Pchjongjangu, aby se trvale usadil v KLDŘ. Šlo o jeden z nemnohých příkladů

Ostraha Výstaviště KIMIRSENIÍ a KIMČONGILII

emigrace z *Jižní Koreje* do KLDŘ, z pohledu *Jihu* samozřejmě nelegální a trestný. Sdělovací prostředky KLDŘ se o tomto případu zmiňovaly jen naprosto letmo a o „přeběhlém“ profesorovi jsem od té doby již neslyšel.

Během podzimu KLDŘ znovu ostře kritizovala jednání USA, které zemi zařadily do „*Zprávy o terorismu podle zemí za rok 2018*“. V průběhu podzimu a zimy KLDŘ opakovaně deklarovala, že již o další jednání s USA nemá zájem, protože USA nesplnily své sliby, pokračují v provokacích a nemají KLDŘ co nabídnout.

V závěru roku 2019, posledního roku, kdy jsem Koreu navštívil, tedy byly vztahy KLDŘ s USA a *Jižní Koreou* opět podobně napjaté a nepřátelské jako před začátkem jednání v roce 2017. V období těchto tří let se však výrazně zlepšily vztahy KLDŘ s Čínou, Ruskem, Kubou a Vietnamem, rozvíjely se také vztahy např. s Íránem, Venezuelou, Laosem, Singapurem a Mexikem (které paradoxně navštívila státní delegace KLDŘ v roce 2018 pouhý rok po vypovězení velvyslance KLDŘ z Mexika) a aktivity v *Hnutí nezúčastněných*. Konstantně oboustranně nepřátelské zůstávaly vztahy s Japonskem, s nímž neexistují diplomatické styky. V mezinárodním komunistickém a dělnickém hnutí se v uvedených letech delegace *Korejské strany práce* účastnily *Mezinárodních setkání komunistických a dělnických stran*, ale sdělovacími prostředky KLDŘ tomu byla věnována jen zcela okrajová pozornost.

Vnitřní politika v letech mých návštěv

Rok 2017 byl druhým rokem pětiletky vyhlášené o rok dříve na 7. sjezdu *Korejské strany práce*, jež byl prvním sjezdem strany od roku 1980 (kdy stávající vůdce, na 7. sjezdu zvolený předsedou strany, ještě nebyl na světě). Soudruh **Kim Čong Un** ve svém novoročním projevu přednesl mimo jiné následující procítěný závěr s nezvyklou sebekritikou:

„Soudruzi,

stoje zde, abych ohlásil začátek dalšího roku, cítím nával úzkosti v tom, co bych měl udělat, abych měl náš lid ve větší úctě, nejlepší lid na světě, který mě srdečně podporuje s jednotnou myslí ze své pevné důvěry ve mě.

Mé touhy planuly po celou dobu, ale strávil jsem poslední rok v pocitu úzkosti a kajivosti pro nedostatek svých schopností. Upevňuji své odhodlání usilovat o další úkoly v zájmu lidu v tomto roce a vykonat zdvojnásobené, oddané úsilí za tímto účelem.

Dříve všichni lidé zpívali píseň »Jsme nejšťastnější na světě«, cítě se optimisticky do budoucnosti s důvěrou ve velké soudruhy **Kim Ir Sena** a **Kim Čong Ila**. Budu oddaně pracovat k zajištění toho, že minulá doba nezůstane jako okamžik v dějinách, ale bude znovu uvedena v současné éře. V tomto prvním ránu nového roku přísahám, že se stanu opravdovým služebníkem věrným našemu lidu, plně jej podporujícím s čistým svědomím. A budu prosazovat úsilí pro nastolení v celé straně revoluční atmosféry oddané tvorby, která je věnována úsilí pro dobro lidu.“ (KCNA 2. 1. 2017)

Vážený soudruh nejvyšší vůdce vedl práci například Pchjongjangské základní školy pro sirotky, Revoluční školy Mangjongde, Pektusanského architektonického institutu, Muzea korejské revoluce, Pchjongjangské houbové farmy, Stáčírny minerální vody Kangso, Obuvní továrny Rjuwon, Pchjongjangské kosmetické továrny, (automobilových) Závodů 16. března, Kumsongského traktorového závodu, Automobilového komplexu Sungri, Slunečnické sumčí farmy, Továrny na pneumatiky Amnokgang, okresu Samdžijon, výstavbu pchjongjangské ulice Rjomjong, plně mrakodrapů, či Samdžijonské továrny na bramborovou mouku.

Členky armádního uměleckého souboru na výstavě KIMIRSENÍ

Sledoval také velké množství vojenských cvičení včetně testů raket středního doletu a zkušební střelby balistické rakety z ponorky a vykonal návštěvy v různých vojenských jednotkách, vojenských podnicích a výzkumných ústavech a na vojenských farmách. Poskytl pokyny k úspěšnému testu vodíkové bomby pro mezikontinentální balistickou raketu.

Navštívil také různá kulturní představení a horu *Pektusan*. K tomu nutno přičíst řízení různých schůzí a konferencí a pietní akce a samozřejmě účast na nejvýznamnějších oslavách toho roku,

105. výročí narození soudruha **Kim Ir Sena** s vojenskou přehlídkou 15. 4. 2017, jíž jsem

byl přítomen a popsal ji v samostatné kapitole.

Revolučních aktivit váženého soudruha nejvyššího vůdce (jak se oficiálně říká jeho činnosti) bylo publikováno tolik a v tak krátkých intervalech, že to budí pozornost zvláště ve srovnání se současnou praxí, kdy již od roku 2020 podstatně prořídly a prakticky zmizely kdysi tak slavné a mediálně vděčné příklady *terénního vedení*, zatímco zůstaly hlavně běžné politické akce typu řízení různých jednání a konferencí stranických a státních (těch však sporadicky) orgánů.

Terénní vedení v podnicích, při výstavbě či v armádních jednotkách bylo přenecháno ostatním členům politbyra, mezi nimi zejména předsedovi vlády či v menší míře předsedovi prezidia *Nejvyššího lidového shromáždění*.

Pokles návštěv vůdce v terénu nelze přičítat jen pandemii koronaviru a prevencí před nákazou touto nemocí, tím spíše, že pandemie byla v srpnu 2022 oficiálně prohlášena za ukončenou, ale i předtím se vůdce účastnil obrovských masových shromáždění bez jinde panujících protiepidemických opatření, tedy bez roušek a rozestupů, takže nelze tvrdit, že by mu v činnosti bránila obava o jeho zdraví, ať už ze strany vlastní nebo jeho okolí. (O dalších opatřeních, která tam panovala, jako testování nebo očkování, můžeme jen spekulovat, zveřejněno o tom nebylo nic.)

Téměř úplné zastavení výjezdů vůdce do terénu ale může nasvědčovat zvěstem o značném rozšíření různých jiných nemocí, kterým by nebylo radno ho vystavovat, tím spíše, že nyní před podzimní chřipkovou sezónou bylo současně s vyhlášením skoncování s pandemií plošně ukončeno nošení roušek, které si okolní asijské země do značné míry zachovaly.

Postupným omezením terénního vedení bylo opět prohloubeno odtržení vůdce od lidu. To bylo značné už předtím v důsledku natolik vyhroceného *kultu osobnosti*, že vůdce by se nemohl jen tak setkávat s obyčejnými lidmi a upřímně si s nimi povídat, protože ti by upadli do takových rozpaků se setkáním se zbožštěným *maršálem*, že by vesměs zřejmě nebyli schopni s ním jednat jako člověk s člověkem, natož jako soudruh se soudruhem. Je to patrné z fotografií a filmových záběrů ze setkání vůdce s prostými lidmi, kteří se setkávají s vůdcem výjimečně, často poprvé a možná naposledy v životě. Ti nezřídka při setkání s ním pláčou štěstím, až se v emocích hrouť a doslova z jeho přítomnosti šílí, ženy a děti zvláště. Rozhodně

to není přetvářka, je to výsledek upřímného štěstí, hypertrofovaného třígenerační kampaní zbožštění vůdců.

Z dávnějších fotografií, filmů a záznamů vidíme, že minimálně do 60. let byli vůdci přijímáni běžnými lidmi mnohem civilněji, postupně se však čím dál více vzdalovali zemi a přibližovali nebi.

Při svých terénních pokynech byl *vážený soudruh nejvyšší vůdce* zpravidla obklopen jen členy politbyra a nejvyššími funkcionáři příslušných sektorů, případně vedoucími představiteli navštívených oblastí, podniků, vojenských útvarů apod. Pokud se setkával s obyčejnými pracujícími lidmi nebo řadovými vojáky, pak většinou jen za účelem společného fotografování. Výjimkou bylo několik návštěv zasloužilých rodin.

V novoročním projevu 1. ledna 2018 soudruh **Kim Čong Un** konstatoval, že *„velkolepým úspěchem bylo dosažení historické věci završení státní jaderné síly. Byla provedena zkouška mocné termonukleární zbraně spolu se zkouškami různých nosičů jaderných zbraní, což znamenalo úspěšné dosažení naší hlavní ambice a strategického cíle.*

Nakonec republika získala silný a spolehlivý vojenský odstrašující prostředek, nezvratný jakoukoli silou. Spojené státy nikdy nemohou bojovat ve válce proti mně a našemu státu. Bylo by dobré vědět, že celé území USA je v rozsahu našich jaderných zbraní a jaderné tlačítko je vždy na stole mé kanceláře, a to je realita, nikoli hrozba.“

Dodal, že *„letos je významný rok pro severní i jižní Koreu, protože náš lid oslaví velkou událost – 70. výročí vzniku KLTR, a na jihu budou zimní olympijské hry. Abychom nádherně oslavili velké události národa a prokázali jeho důstojnost a vytrvalost, měli bychom rozehrát zamrzlé vztahy mezi severem a jihem a ozdobit tento významný rok jako rok, který zaujme zvláštní místo v historii národa.“*

Deklaroval, že *„KLDR jako mírumilovná a zodpovědná jaderná mocnost nepoužije jaderné zbraně, pokud nepřátelské agresivní síly nebudou zasahovat do svrchovanosti a zájmů našeho státu, a tyto zbraně nepředstavují jadernou hrozbu pro žádnou zemi nebo region. Korejská strana práce a vláda KLTR budou rozvíjet dobré sousedské a přátelské vztahy se všemi zeměmi, které respektují suverenitu naší země, chovají se k ní přátelsky a snaží se vybudovat nový, spravedlivý a mírový svět.“* (KCNA 1. 1. 2018)

K objektům a místům, jejichž práci v roce 2018 na místě řídil, patřily například *Státní akademie věd, Pchjongjangský pedagogický institut, Pchjongjangský farmaceutický závod, Pchjongjangský trolejbusový závod, tramvajová vozovna Songsan v Pchjongjangu, nová železniční trať Koam – Tapčchon, výstavba pobřežní turistické oblasti Wonsan – Kalma (měla být hotová do 15. 4. 2019 a nebyla dokončena dosud a sdělovací prostředky už o ní dlouho nepřinesly žádnou zprávu), rybí restaurace Tedonggang, okres Sindo, okres Samdžijon, Kosmetická továrna města Sinuidžu, Textilní továrna města Sinuidžu, loděnice v Čchongdžinu, výstavba hotelu Jombundžin (probíhající tehdy již sedm let, což vůdce oprávněně kritizoval; zprávu o dostavbě hotelu jsem dosud nezaznamenal), Strojírenský závod „1. září“ Ranamského uhelného komplexu, rekreační středisko Onpcho, výstavba skleníkové farmy v Čungpchjong-ri, Čchongdžinská továrna na tašky, výstavba Orangčchonské elektrárny (kde ostře tepal její nedokončení, ačkoli velký vůdce dal pokyn k její výstavbě před více než 30 lety), Lesní škola provincie Kangwon, Wonsanská továrna vojenských invalidů na tašky, Songdowonský potravinový závod, Samčchonská sumčí farma, Hlavní dobytčí farma oblasti Ungok, Továrna na nakládání ryb Kumsanpcho, Sádky jezera Jonpchung, výstavba lázní Jangdok, Továrna lékařských přístrojů Mjohjangsan, Kim Čchekova polytechnická univerzita, Divadlo orchestru Samdžijon, výstavba ve městě Sinuidžu, Tegwanská sklárna, rybářské stanice na východním pobřeží či Wonsanská obuvní továrna.*

Některá místa navštívil opakovaně. Vykonal také zkušební jízdu novým trolejbusem a tramvají a zúčastnil se vojenských přehlídek k 70. výročí založení *Korejské lidové armády* 8. února 2018 a k 70. výročí založení KLDŘ 9. září 2018. Kromě toho opět vedl práci některých vojenských jednotek a testy zbraní, navštěvoval kulturní a pietní akce a aktivity spojené se svátky a výročími, zejména se 70. výročím republiky. Vojenské aktivity byly však v tomto roce výrazně upozaděny, aby nemařily jednání s *Jižní Koreou* a *USA*. Hlavní aktivity v mezinárodní a severo-j jižní oblasti, jež byly v roce 2018 skutečně nebývalé, popisovala předchozí kapitola.

Při poskytování terénních pokynů zaujalo jistě nejen domácí publikum, ale i zahraničí, že nezůstal u obvyklých konstatování, že se pracuje dobře, ale mělo by se pracovat ještě lépe, nýbrž naopak mnohde ostře kritizoval vážné nedostatky.

Například v rekreačním středisku *Onpcho* „při pohledu na koupelnu tábora poukázal na její velmi špatný stav a poznamenal, že vany pro léčbu horkou vodou jsou špinavé, sešlé a nehygienické kvůli nedbalému vedení. Přísně poukázal na to, že pokud rekreační středisko sklízí kritiku lidu namísto jeho přízně kvůli tak špatnému provozu a řízení, ačkoli je opatřeno pamětní deskou, která označuje, že je to objekt navštívený velkým vůdcem a velkým generálem, dopouští se zločinu zmaření zásluh velkých vůdců, kteří postavili prázdninový tábor pro lid v tak krásném prostředí, kde po celý rok tryská horká pramenitá voda.“ (KCNA 17. 7. 2018)

V Čchongdžinské továrně na tašky „přísně poukázal na to, že provinční výbor strany pracuje ledabyle, ignoruje důležitou politiku, kterou má upřednostňovat, a že jeho postoj k přijetí a provádění politiky strany je velmi špatný a výbor nemá revolučního ducha a zodpovědný přístup k tvrdé práci k provádění politiky strany.“ (KCNA 17. 7. 2018)

Čekání na tramvaj v centru Pchjongjangu

Vůdcovu kritiku fungování městské hromadné dopravy v Pchjongjangu a Mjohjangsanské továrny na lékařské přístroje jsem již zmiňoval dříve.

Zprávy o případném potrestání viníků nebyly nikdy zveřejněny, ale byla vydána například reportáž z Čchongdžinské továrny na tašky, která napravuje chyby a zlepšuje výrobu. Hovořila tam stejná ředitelka nebo vedoucí, která doprovázela vůdce během jeho kritiky, bylo tedy patrné, že nebyla odvolána, natož jinak potrestána.

V novoročním projevu 1. ledna 2019, mimochodem dosud posledním (v následujících letech už novoroční projevy nepřednášel), řekl vážený soudruh nejvyšší vůdce, že „díky našemu aktivnímu a pozitivnímu úsilí byl na Korejském poloostrově vytvořen mírově orientovaný proud a nadále roste mezinárodní prestiž naší republiky a uprostřed toho jsme oslavili 70. výročí založení slavné Korejské lidové demokratické republiky v lesku s velkou důstojností a sebedůvěrou.

Prostřednictvím zářijových oslav byla před očima světa plně projevována síla KLDŘ, která dosáhla ideologické jednoty celé společnosti a jednomyslné jednoty strany a lidu, a která má spolehlivou soběstačnou ekonomiku a schopnost samostatné obrany, a horoucí vůle hrdinného korejského lidu bojovat až do konce za vítězství věci socialismu.“ (Což je obvyklý slovní obrat, jehož význam mi není znám, protože nevím, kdy a jak má být

konečného vítězství věci socialismu dosaženo a proč jej ještě nebylo dosaženo za více než 70 let budování.)

„V loňském roce všechen lid dále upevnil základy soběstačné ekonomiky povstáním do boje za uskutečnění nové strategické linie strany koncentrovat veškeré úsilí na hospodářskou výstavbu.“ Kritizovány byly ale i nedostatky: *„Měli bychom napřít primární úsilí ke zmírnění nedostatku elektřiny, abychom dosáhli průlomu při revitalizaci národního hospodářství.“* (...) *„Stranické a vládní orgány a organizace pracujícího lidu (...) by měly zintenzivnit boj za vymýcení jak závažných, tak nepatrných případů zneužití moci, byrokratismu a korupce, které mohou způsobit zmatek v harmonickém celku strany a mas a podkopat socialistický systém.“*

„Pchanmundžomská deklarace, Záříjová pchjongjangská společná deklarace a severojižní dohoda ve vojenské oblasti, které byly přijaty v odrazu pevné rozhodnosti a vůle ohlásit éru míru, v níž už neexistuje válka na Korejském poloostrově, mají velký význam jako skutečné deklarace o neútočení, ve kterých se sever a jih zavázaly k ukončení bratrovražedné války založené na síle zbraní. (...)

Přestože se jednalo o počáteční krok, sdružené záměry a moudrost severu a jihu jistě obrátily mezikorejské vztahy od nanejvýš extrémní nedůvěry a konfrontace ke vztahům důvěry a usmíření a v krátké době učinily překvapující úspěchy, které byly v minulosti nepředstavitelné. Jsem s tím velmi spokojen.“

Jak víme a jak jsem i já již uvedl, během roku 2019 se v tomto ohledu vývoj vrátil zpět k ostré konfrontaci.

K otázce vztahů s USA a jaderných zbraní vůdce řekl: *„Je neměnným postojem naší strany a vlády naší republiky a mou pevnou vůlí nastolit nový bilaterální vztah, který splní požadavky nové éry, jak je vyjasněno ve Společném prohlášení KLDR-USA z 12. června, budovat trvalý a trvalý mírový režim a pokročit směrem k úplné denuklearizaci.*

V souladu s tím jsme deklarovali doma i v zahraničí, že už nebudeme vyrábět ani testovat jaderné zbraně, ani je používat a rozšiřovat, a přijali jsme různá praktická opatření.“

Jak jsme brzy viděli, „neměnný postoj“ se záhy změnil. Asi nikdo soudný na světě neočekával, že by KLDR za panující mezinárodněpolitické situace jednostranně demobilizovala.

„Jsem připraven se kdykoli znovu setkat s prezidentem USA a vynasnažím se dosáhnout výsledků, které by mezinárodní společenství mohlo přivítat.

Ale pokud Spojené státy nedodrží slib, který učinily před očima světa, a nesprávně odhadují trpělivost našeho lidu, pokoušejí se nám jednostranně něco vnutit a tvrdošíjně lpí na uložení sankcí a tlaku proti naší republice, možná budeme nuceni nalézt nový způsob obrany suverenity země a nejvyšších zájmů státu a dosažení míru a stability Korejského poloostrova.“

Zdá se, že takový „nový způsob“ nalezen nebyl, zato se začal znovu naplno uplatňovat starý, osvědčený způsob.

V závěru projevu vůdce prohlásil: *„S pocitem oprávněné hrdosti, se kterým shrnujeme výsledky minulého roku, kdy jsme navzdory brutální hospodářské blokádě a sankcím věřili ve svou sílu a vydělali vlastní cestu vpřed a dosáhli rychlého rozvoje, jsme znovu byli přesvědčeni o pravdě: bez jakékoli vnější podpory a pomoci jsme plně schopni se dynamicky rozvíjet cestou socialismu našeho stylu, spoléhající se na obrovské síly a úsilí našeho lidu.“*

Zahraniční zdroje pravidelně zmiňují značně rozsáhlou potravinovou pomoc, poskytovanou už po léta KLDR. Že by údaje například *Světového potravinového programu Organizace spojených národů (WFP)* byly podvržené, aby poškodily obraz KLDR v zahraničí, asi nemůžeme předpokládat. Sdělovací prostředky země každopádně nikdy nehovoří o žádné zahraniční pomoci, nebo dokonce o pomoci z *Jižní Koreje*, naopak ji otevřeně popírají, jak ukazuje citát z uvedeného novoročního projevu.

WFP v květnu 2018 uvedla, že si klade za cíl pomáhat každý měsíc 650 tisícům žen a dětí v KLDR poskytnutím vysoce výživných obohacených cereálií a sušenek, ale nedostatek financí způsobil, že v některých případech musely být přiděly sníženy nebo pozastaveny.

WFP také ocenil, že v červnu 2019 poskytla *Korejská republika* 50 tisíc tun rýže a 4,5 milionu amerických dolarů v hotovosti na pomoc KLDR, zasažené suchem a špatnou úrodou.

V listopadu 2014 WFP konstatoval, že obdržel od vlády *Korejské republiky* 7 milionů dolarů na podporu nutričních potřeb žen a dětí v KLDR. Dodal, že na tento program finančně přispěly také *Čína, Kuvajt, Lichtenštejnsko a Rusko* a že „operace WFP v KLDR podporují nutriční potřeby žen a dětí, z nichž mnohé trpí chronickou podvýživou kvůli stravě postrádající klíčové mikroživiny, bílkoviny a tuky. Cílem programů WFP je poskytnout každý měsíc výživné, obohacené potraviny 1,1 milionu malých dětí a jejich matek.“

Se školní třídou u Paláce slunce Kumsusan

Tentýž zdroj sděluje, že *Čína* v roce 2012 poskytla KLDR 240 074 tun (!) potravinové pomoci. *Britská BBC* odkazuje na sdělení sdělovacích prostředků *ČLR*, že *Čína* v roce 2016 poskytla KLDR 3 miliony dolarů na humanitární pomoc po povodních. *Rusko* dle *BBC* poskytlo v roce 2019 4 tisíce tun pšenice a 4 miliony dolarů a potravinovou pomoc financovaly také *Švýcarsko, Švédsko, Kanada*,

Norsko, Francie, Německo, Dánsko, Finsko a Irsko.

Hospodářskou pomoc KLDR poskytovala opakovaně i *Česká republika*, přestože „KLDR má vůči ČR nevyřešený dluh ve výši necelých 3 milionů USD,“ jak uvádějí internetové stránky MZV ČR a dodávají:

„ČR od r. 1997 poskytovala KLDR humanitární pomoc menšího měřítka, např. dodávkami zdravotnického materiálu nebo jabloňových sazenic. V r. 2008 poskytla ČR humanitární pomoc formou dodávky 45 tisíc ks roubovanců jabloní ve výši 3 milionů Kč. Na farmě Ončchon (cca 100 km JZ od Pchjongjangu) byl ze stromů z ČR vybudován jabloňový sad. Na ploše 15,3 ha se nyní nachází 41 tisíc stromů.“

V r. 2013, 2014 a 2015 byl na této farmě realizován rozvojový malý lokální projekt organizovaný MZV ČR v hodnotě 200 000 Kč/rok.

Pomoc je dodávána i prostřednictvím mezinárodních organizací. Po povodních v létě 2007 poskytla ČR prostřednictvím Mezinárodní federace červeného kříže a červeného půlměsíce humanitární pomoc ve výši 500 tisíc Kč na nákup léků.

V letech 2008 a 2009 MZV ČR zorganizovalo týdenní ekonomický seminář pro severokorejské ekonomy. “

Takže s proklamovanou absolutní soběstačností „bez jakékoli vnější podpory a pomoci“ je to také poněkud „složitější“...

*Srovnajme výše uvedené údaje například s projevem soudruha **Kim Čong Una** na 1. zasedání 14. Nejvyššího lidového shromáždění KLTR 12. 4. 2019, kde řekl na toto téma mimo jiné: „Ekonomická soběstačnost je materiální zárukou a předpokladem budování nezávislého státu. Pouze spoléháním na nezávislou a silnou ekonomickou schopnost je možné hájit důstojnost státu a zvyšovat jeho politickou a vojenskou moc na stabilním základě.*

Současná politická situace vyžaduje, aby náš stát vysoko třímal prapor soběstačnosti a samostatnosti. (...)

Tak jako jsme ukončili dlouhodobou jadernou hrozbu silou jaderných zbraní, musíme zmařit sankce nepřátelských sil silou soběstačnosti a samostatnosti.“

Zatím to paradoxně vypadá, že sankce nepřátelských sil do značné míry KLTR maří hospodářskou pomocí nepřátelských sil...

Zatímco vážený soudruh nejvyšší vůdce opakovaně hovořil o utahování opasků, nechával se na veřejnosti vidět v nových obrněných západních automobilech v hodnotě asi 12,5 milionu Kč za kus.

*Nyní připomenu ještě některé hlavní politické akce v KLTR v roce 2019, kdy jsem tuto zemi navštívil naposledy. V tomto roce vážený soudruh nejvyšší vůdce vedl na místě práci například Ministerstva lidových ozbrojených sil (dnes už Ministerstva obrany), výstavbu okresu Samdžijon a turistických oblastí Ončchon a Wonsan-Kalma, lázeňské oblasti Jangdok, navštívil nový obchodní dům Tesong, Závod obráběcích strojů Čangdžagang, Strojírenský kombinát Pchjongnam, Kombinát přesného obrábění Kanggje, Traktorový kombinát Kanggje a Strojírenský kombinát „8. února“, také vedl na místě práci Paláce školáků studijní cesty tisíce ri (název odkazuje na tisíc ri /400 km/ dlouhou studijní cestu, kterou podnikl velký vůdce soudruh **Kim Ir Sen** ve svém dětství v roce 1923), generální plán výstavby měst Kanggje a Manpcho, stavbu skleníkové farmy Čungpchjong a lesní školky v okrese Kjongsong, práci obnovené Továrny lékařských přístrojů Mjohjangsan, práci rybářské stanice „25. srpna“ Korejské lidové armády a nového podniku na zpracování ryb Tchongčchon.*

2. prosince se zúčastnil slavnostního dokončení výstavby centra okresu Samdžijon, rozsáhlého skleníkového zemědělského družstva a moderní lesní školky a lázeňské zóny Jangdok.

Nechyběla samozřejmě návštěva řady vojenských, kulturních, společenských a pietních akcí včetně zahájení velkého tělocvičného a uměleckého představení „Země lidu“ 3. června na Stadionu 1. máje. „Po představení vážený soudruh nejvyšší vůdce zavolal tvůrce

představení a vážně je kritizoval za jejich špatného tvůrčího ducha a nezodpovědný přístup k práci, poukazuje na obsah a formu uměleckých děl. Podotýká, že tvůrci a umělci v sektoru literatury a umění mají důležitý úkol v socialistické kulturní výstavbě, stanovil důležité úkoly pro správné provádění revoluční politiky naší strany v oblasti literatury a umění.“

(KCNA 4. 6. 2019)

Kino Tedongmun na třídě Sungri (Vítězství), dříve Stalinově

21. července 2019 navštívil volební místnost 94 obvodu 201 provincie Jižní Hamgjong, aby se zúčastnil voleb poslanců do provinčních, městských a okresních lidových shromáždění.

V říjnu zaujal domácí i zahraniční veřejnost svou jízdou na koni na Pektusan, kterou ještě zopakoval začátkem prosince návštěvou revolučních pamětihodností v jeho okolí.

V říjnu také zkontroloval turistickou oblast Kumgangsan (Diamantových hor), kdysi za přechodného zlepšení vztahů využívanou k rekreaci občanů Jižní Koreje, kde „vyzval k odstranění všech nechutně vypadajících staveb jižní strany po konzultaci s příslušnou jednotkou na jižní straně a k vybudování nových moderních zařízení služeb našim vlastním způsobem, příhodných ke krásné přírodní scénérii hory Kumgang.“ (KCNA 23. 10. 2019) Zda se něco z toho skutečně stalo, už zveřejněno nebylo.

Politický život roku 2019 zakončilo na konci prosince 5. plénum 7. Ústředního výboru Korejské strany práce, kde soudruh **Kim Čong Un** v projevu uvedl: „Výzvy, kterým čelíme v posledních několika měsících, byly tak kruté a velmi nebezpečné, že ostatní by nemohli vydržet ani jeden den a museli by ustoupit. Žádné potíže však nemohly zastavit a zpozdit rychlý pokrok našeho lidu, který vytvořil soudržný celek a neúnavně kráčel vpřed, a tak dosáhl velkých úspěchů při posilování státní moci a obranyschopnosti. (...)

Korejsko-americká konfrontace, která trvá po desítky let, dnes podává jasný obraz mezi spoléháním na vlastní síly a sankcemi. Pokud by nedošlo k jadernému problému, USA by na nás hledaly jiné chyby a americké vojenské a politické hrozby by nekončily. Současná situace, hrozící dlouhodobou konfrontací s USA a dlouhodobými sankcemi nepřátelských sil, naléhavě vyžaduje další posílení vnitřních sil ve všech směrech.

Z hlediska posilování vlastních sil ve státní správě, v hospodářské práci a v dalších oblastech existuje mnoho problémů, které je třeba napravit. (...)

Vítězství revoluce je nevyhnutelné, ale nelze jej dosáhnout bez překážek a útrap. Pokud nebudeme podněcovat k boji za posílení síly samostatnému rozvoje, očekávající zrušení sankcí, reakční nepřátelská ofenzíva bude stále více blokovat náš pokrok. Čím více posílíme svou vlastní sílu, tím cennější bohatství soběstačnosti a samostatného rozvoje vytvoříme, a tím nepřátelé zažijí ještě větší úzkost a den vítězství socialismu přijde rychleji. (...)

Za poslední dva roky, kdy jsme pro budování důvěry mezi KLDK a USA přijali preventivní důležitá opatření k ukončení jaderných testů a zkoušek odpálení mezikontinentálních balistických raket a uzavřeli jaderné testovací území, USA neodpovídaly odpovídajícími opatřeními. Několikrát byla zahájena velká a malá společná vojenská cvičení, jejichž ukončení prezident osobně slíbil. Přivezli do jižní Koreje moderní vojenské vybavení,

Mozaika velkých vůdců v Mangjongde

vojensky nám vyhrožovali a přijali více než deset samostatných sankčních opatření, a tak světu znovu dokázali, že nedochází ke změnám v úsilí o potlačení našeho systému.

V takové situaci není důvod, proč bychom se měli jednostranně držet závazku, nedodržovaného druhou stranou, a to ochlazuje naše úsilí o celosvětové jaderné odzbrojení a zabránění šíření zbraní hromadného ničení. (...) Musíme posílit svou moc

natolik, aby se nepřátelské síly nemohly odvážit dotknout se naší svrchovanosti a bezpečnosti, a musíme se bránit sami. Touto cestou musíme jít bez zastavení a zaváhání, i když je to pro nás těžké.“

Zpráva KCNA z 1. ledna 2020 dodává, že „Soudruh předseda KSP vyzval k zintenzivnění boje za odstranění protisocialistických a nesocialistických jevů, posílení práce organizací pracujících a zpřísnění morální disciplíny v celé společnosti. Uvedl nezbytnost posílení strany, štábu revoluce, a výrazného posílení její vedoucí úlohy.“

Plénium provedlo dosti rozsáhlé změny ve složení politbyra, Ústředního výboru, komisí a oddělení.

Končil dosud poslední rok bez pandemie a poslední rok, kdy mohli KLDR navštěvovat cizinci. Možná se tam ještě někdo z nich dostal v lednu 2020, než pro ně byly hranice uzavřeny a dosud už neotevřeny.

V Paláci školáků Mangjongde

*Co by to bylo za publikaci o KLDŘ bez vyobrazení váženého soudruha **KIM ČONG UNA**? S fotoaparátem mě k němu nepustili, tak alespoň snímek jeho fotografie při návštěvě Paláce školáků Mangjongde, vyvěšené tamtéž.*

Použitá literatura

Internetové stránky České a slovenské studijní skupiny myšlenek čučche, dříve Společnosti česko-korejského přátelství Pektusan, 2015-2022, <http://www.kldr.info>

Internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, <https://www.mzv.cz>

Sdělovací prostředky KLDŘ:

Korejská ústřední tisková agentura (anglická zkratka KCNA), <http://www.kcna.kp>

Noviny práce (Rodong sinmun) - <http://www.rodong.rep.kp>

Naše země (Nenara) – <http://www.naenara.com.kp>

Mezi naším národem (Uri minzokkiri) – <http://www.uriminzokkiri.com>

Hlas Koreje (Čosonui sori) – <http://www.vok.rep.kp>

Korea dnes (Čosonui onul) – <http://www.dprktoday.com>

Pchjongjangský deník (Pchjongjang sinmun) – <http://www.pyongyangtmes.com.kp>

Zahraniční obchod (Foreign Trade) - <http://www.korean-books.com.kp>

Ministerstvo zahraničních věcí KLDŘ – <http://mfa.gov.kp>

Publikace KLCDR:

*Ústav dějin strany ÚV Korejské strany práce: Stručné dějiny revoluční činnosti soudruha **Kim Ir Sena**, Vydavatelství cizojazyčné literatury, Pchjongjang 1970 (česky)*

***Kim Ir Sen**: Sebrané spisy I, Vydavatelství cizojazyčné literatury, Pchjongjang 1972 (česky)*

***Kim Ir Sen**: Za revoluční literární a uměleckou tvorbu, Vydavatelství cizojazyčné literatury, Pchjongjang 1972 (česky)*

***Kim Čong Il**: Filosofie čučche – původní tvořivá filosofie revoluce, FUTURA, Praha 2003 (česky)*

***Kim Jong Un**: Aphorisms 1, Foreign Languages Publishing House, Pyongyang 2016*

Kim Hye Hui, Ri Jung Gil: Kim Jong Suk, Mother of Korea, Korea Pictorial 1997

O Hae Yon, Kang Ryon Sil, Han Pong Chan: Panorama of Korea, Foreign Languages Publishing House, Pyongyang 2017

Neuvedený autor: Kumsusan Palace of the Sun, Foreign Languages Publishing House, Pyongyang 2016

Kim Kwang Su a kol.: International Friendship Exhibition House, Foreign Languages Publishing House, Pyongyang 2021

Ostatní zahraniční zdroje:

Wikipedia, příslušná hesla o KLCDR v angličtině, <https://www.wikipedia.org>

Dermot Hudson: Travels in the Land of Juche Korea 1992-2017, vlastním nákladem, London 2018

Internetové stránky cestovní kanceláře Young Pioneer Tours, <https://www.youngpioneertours.com>

World Food Programme, <https://www.wfp.org>

BBC (British Broadcasting Corporation), <https://www.bbc.com>

CNN (Cable News Network), <https://edition.cnn.com>

„Teorie oddělená od skutečnosti není o nic lepší než kniha v knihovně.“

KIM ČONG UN
